

Slovenija total

POSOČJE

A - Ž

ENCIKLOPEDIČNI PRIROČNIK ZA POPOTNIKA

0 5 10 km

© Geografski inštitut ZRC SAZU

AVSTRIJA

ITALIJA

Jesenice

ULIJSKE ALPE

ITALIJA

Cividale del Friuli
(Cedad)

GORIZIA

Gorizia
(Gorica)

Nova Gorica

Gradišča
(Gradišče)

Ronchi dei Legionari
(Ronke)

Monfalcone
(Tržič)

Idrija

Ajdovščina

JADRANSKO MORJE

TRIESTE (TRST)

Vipava
Opicina
(Eclane)

VENECIJA

POSOČJE

A - Ž

↑ 1 Nanos

2 Vipavska dolina ↓

↑ 3 Vipava

4 Izvir Vipave ↓

5 Petrov pil v Vrhpolju ↓

↑ 6 Ajdovščina

7 Vogršček ↓

↑ 8 Dolina Branice

9 Vipavski Kríž ↓

↑ 10 Biljenski griči

11 Tabor ↓

12 Mirenski grad ↓

↑ 13 Hotel in igralnica Perla v Novi Gorici

↑ 14 Gledališče v Novi Gorici

15 Samostanska knjižnica v Kostanjevici ↓

↑ 16 Nova Gorica

17 Šempeter pri Gorici ↓

↑ 18 Sveta Gora

↑ 19 Solkan

20 Solkanski most ↓

↑ 21 Češnje v Goriških Brdih

22 Vinogradi v Goriških Brdih ↑

↑ 23 Šmartno

24 Dobrovo ↓

↑ 25 Idrija

26 Klavže ↓

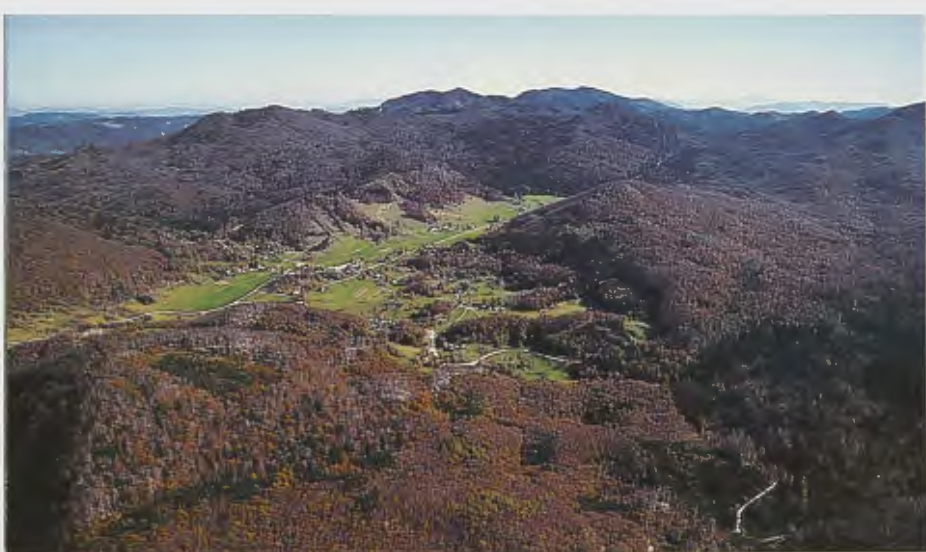
↑ 27 Črni Vrh nad Idrijo

7 Domačiji na Vojskem ↓

29 Čipkarica ↓

↑ 30 Tmovski gozd

↑ 31 Smrekova draga

32 Predmeja ↓

↑ 33 Čepovanski dol

34 Pogled z Banjšic čez Breg in Krvavec na Krnsko skupino ↓

35 Banjšice ↓

↑ 36 Cerkno

37 Partizanska bolnišnica Franja ↓

38 Piščal iz arheološkega najdišča Divje babe ↓

↑ 39 Porezen

40 Rut ↓

41 Dolina Trebuše ↓

↑ 42 Šentviška planota

43 Šebreljska planota ↓

↑ 44 Baška grapa z Bohinjskimi gorami
45 Brodarjeva hiša v Baški grapi ↓

46 Baška grapa ↓

↑ 47 Kambreško

↑ 48 Kanal

49 Most na Soči ↓

↑ 50 Tolmin

51 Napoleonov most na Soči ↓

52 Veslanje na Soči ↓

↑ 53 Krmsko jezero

54 Planina Kuhinja ↓

↑ 55 Javorca

56 Kaverne na Rombonu ↓

57 Kluže ↓

↑ 58 Drežnica s Krnom
59 Drežniška pustna maska ↓

60 Brv na Soči ↓

↑ 61 Kobarid

62 Kobariški muzej ↓

↑ 63 Breginjski kot z Matajurjem in Kobarškim Stolom

↑ 64 Breginj

65 Tonovcov grad ↓

↑ 66 Slap Boka

67 Prodišča na Soči ↓

↑ 68 Smučišče na Kaninu

69 Renetovo brezno na Kaninu ↓

↑ 70 Bovec

71 Bovec po potresu ↓

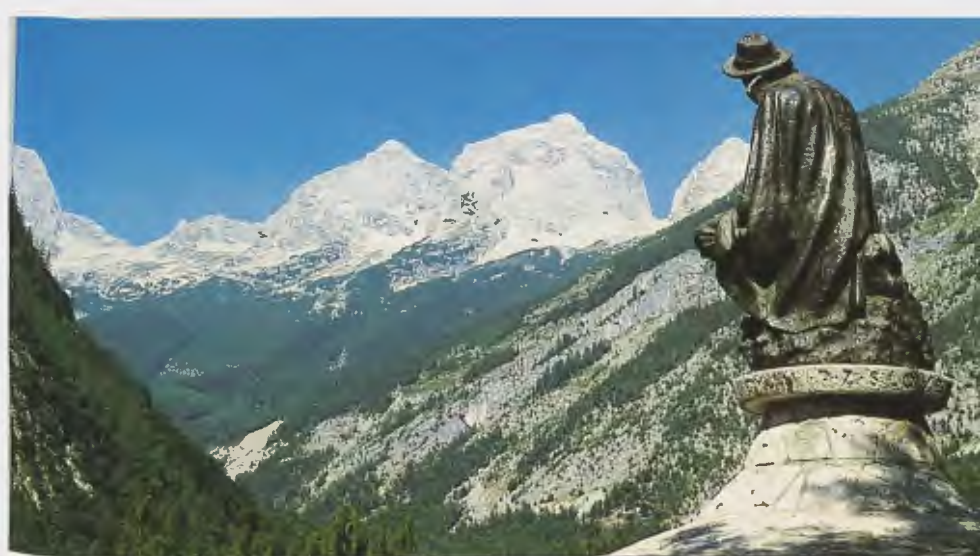

↑ 72 Korita Mlinarice

73 Zoisova zvončica ↓

74 Postrv ↓

↑ 75 Spomenik Juliusa Kugyja

76 Korita Soče ↓

↑ 77 Trenta

↑ 78 Hiša v Zadnji Trenti

79 Alpski botanični vrt Juliana ↓

Slovenija *total*

POSOČJE

A - Ž

ENCIKLOPEDIČNI PRIROČNIK
ZA POPOTNIKA

BESEDILO

Pavla Jarc, Drago Kladnik, Daniel Rojšek

Avtorji posameznih gesel: Dragica Boškin, Rafaela Dolenc,
Dušan Jug, Branko Marušič, Bibijana Mihevc, Zvonka Peček,
Bela Sever, Andrejka Ščukovt, Zarja Trkman, Peter Valič

Z A L Ž B A
Z R C

AVTORJI FOTOGRAFIJ

Slavko Ciglenečki, Fototeka ZRC SAZU, Oddelek za arheologijo (65)

Željko Cimprič (62)

Igor Cvetko, Fototeka Slovenskega etnografskega muzeja (59)

Marjan Garbajs (2, 3, 8, 10, 17, 18, 24, 25, 27, 30, 32, 33, 35, 36, 39, 41, 42, 43, 44, 47, 48, 52, 58, 63, 70, 75, 76, 80)

Jože Hanc, Fototeka Založbe Mladinska knjiga (23, 37)

Bogdan Kladnik (7, 9, 11, 12, 13, 15, 16, 19, 20, 26, 29, 50, 64, 68, 77)

Marjan Krušič, Fototeka Založbe Mladinska knjiga (55)

Andrej Mihevc (5, 14, 22)

Miha Pavšek (21)

Ciril mlinar, Fototeka Prirodoslovnega muzeja (79)

Marko Simič (1, 4, 6, 28, 31, 34, 40, 45, 46, 49, 51, 53, 54, 56, 57, 60, 61, 66, 67, 69, 71, 72, 73, 78, 81)

Peter Valič (74)

Marko Zaplatil, Fototeka ZRC SAZU, Oddelek za arheologijo (38)

Marko Simič: Soča (naslovnica spredaj)

Marjan Garbajs: Biljenski griči (naslovnica zadaj)

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica Ljubljana

913(497.4-15)(036)

908(497.4-15)

JARC, Pavla

Posočje : A-Ž : enciklopedični priročnik za popotnika / besedilo
Pavla Jarc, Drago Kladnik, Daniel Rojšek ; avtorji posameznih gesel Dragica
Boškin ... [et. al.] ; [fotografije Slavko Ciglenečki ... [et. al.] ; zemljevid
Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU]. - Ljubljana : ZRC, ZRC SAZU,
2002. - (Zbirka Slovenija total)

ISBN 961-6358-57-X

1. Kladnik, Drago 2. Rojšek, Daniel

119065600

POSOČJE

Posočje, imenovano tudi Goriška, obsega zahodni del Slovenije v porečju Soče in njenih pritokov Tolminke, Idrijce in Vipave. Visokogorska pokrajina se od velikega razvodja v Julijskih Alpah znižuje prek predalpskih visokih kraških planot do Goriškega polja. Glavno obeležje daje pokrajini reka Soča, ena najlepših alpskih rek; od njene celotne dolžine 138 km, teče 96 km po slovenskem ozemlju. Od izvira v Trenti do Kobarida je izrazita alpska reka, pri Mostu na Soči se njena dolina utesni, reka se zajeda v korita, voda se zbira za jezovi hidroelektrarn Doblar, Plave in Solkan. Tople zračne gnote se širijo ob Soči daleč navzgor; tu segajo mediteranski podnebni vplivi najdlje v Evropo.

Zgornje Posočje je razdeljeno na Bovško, Kobariško in Tolminsko. Bovško obsega globoko zarezane povirne doline, nad katerimi se dvigajo uravnave, primerne za planinsko pašništvo, nekoč zlasti ovce in koze. Kaninsko pogorje je znano po visokogorskem krasu z močnimi izviri in najglobljimi kraškimi jamami v Sloveniji (Čehi II, Črnelško brezno); tu je urejeno visokogorsko smučišče. V dolini Trente so v alpskem botaničnem vrtu Juliana zbrane floristične posebnosti območja.

Najzahodnejši del Slovenije Breginjski kot je bil po potresu leta 1976 popolnoma prenovljen. V tolminski kotlini se dolina Soče razširi, ravnice so omejene na več manjših polj. Tu se je razvilo središče Zgornjega Posočja, Tolmin.

Med Sočo in mejno Idrijo se nad Gorico razprostirajo Brda, ki spadajo med najbolj osončena območja v Sloveniji. Prisojni griči so zasajeni z vinsko trto in sadnim drevjem; največja vinska klet na Slovenskem na Dobrovem se ponaša z vrhunskimi vini primorske dežele. Brda so znana zlasti kot dežela češenj, ki jim namenjajo poseben praznik. Tako imenovana osimska cesta je Brda zelo približala Novi Gorici.

Ob Idrijci se Posočje širi proti vzhodu v globoko zarezane doline Idrijskega in Cerkljanskega hribovja, ki na jugu preide v visoke kraške planote (Banjšice, Trnovski gozd) z razbrazdanim površjem. Strma pobočja, kraške uravnave, skrite doline (soteska Pasica s partizansko bolnišnico Franja, Trebuša) in suhi Čepovanski dol, so nazorni primeri iz naravoslovnih učbenikov. Na visokem planem svetu domujejo samotne kmetije, ki segajo ponekod tudi do 1000 metrov visoko. V ozki dolini je stisnjena Idrija, najstarejše rudarsko mesto na Slovenskem. Tu so od leta 1490 pridobivali živo srebro, konec tisočletja pa so negospodarno proizvodnjo opustili. Rudarske hiše, ohranjene rudarske naprave na prostem in v muzeju, zlasti pa meščanska miselnost, spominjajo na večstoletno rudarjenje.

Vipavska dolina je ujeta med visokima kraškima planotama Nanos in Trnovski gozd na severu ter pokrajino Kras na jugu. Od pritoka

Močilnik na vzhodu do izliva Vipave v Sočo meri 40 km. Vipava se pojavlja kot kraški izvir, prav tako Lijak in Hubelj. Mile zime in vroča poletja prekinjata vlažen jugozahodnik mornik in slapovita burja s severovzhoda. Burja zlasti pozimi močno ohladi ozračje, obteženi korci na strehah ponazarjajo njeno moč. Po regulaciji vijugaste struge Vipave je bilo ravno dno spremenjeno v neprekinjeno polje. Na južnem gričevnatem obrobju (Vipavska brda, Biljenski griči) se širijo vinogradi in sadne plantaže. Po dolini poteka najkrajša prometna pot med srednjo Evropo in Apeninskim polotokom.

Posočje se čez visokogorski prelaz Vršič (1611 m) odpira v Savsko dolino, ob Idrijci v Ljubljansko kotlino, ob Vipavi pa se navezuje na osrednjo Slovenijo. Kot izrazito obmejno območje je Posočje doživelo več velikih spopadov. Kostnice in pokopališča po vsej Soški dolini spominjajo na 12 soških bitk soške fronte v letih 1915–1917; v Kobariškem muzeju so zbrani dokumenti z velikega vojskovališča. Po rapalski pogodbi leta 1920 je ostalo Posočje do leta 1943 pod italijansko upravo, po pariški mirovni pogodbi leta 1947 je bila večina ozemlja spet združena z matičnim zaledjem. Gorica, nekdanje izobraževalno in kulturno središče Slovencev ob zahodni etnični meji, je bila priključena k Italiji, zato so že leta 1947 začeli graditi Novo Gorico, ki se je razvila v gospodarsko in kulturno središče Posočja.

Bela Sever

Popotnica

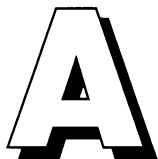
Zbirka priročnikov SLOVENIJA TOTAL podrobno obravnava Slovenijo po regijah: POMURJE, PRIMORJE KRAS, GORENJSKA, DOLENJSKA, LJUBLJANA IN OKOLICA, PODRAVJE, SAVINJSKO, ZASAVJE, KOROŠKA, NOTRANJSKA, POSOČJE IN POSAVJE. Prvih 10 knjig je izdala Pomurska založba iz Murske Sobote, zadnji 2 pa sta pripravila Inštitut za geografijo ter Geografski inštitut Antona Melika in založila Založba ZRC iz Ljubljane.

Vsa naselja v Posočju so razporejena v Krajevnem vodniku po abecednem redu z označenimi stranmi, središčni kraji tudi v geslovníku, pripadajoča naselja pa v podgeslu OKOLICA. Dejavnosti so v geslovníku nanizane po abecedi, podrobnejši podatki pa v zbirnih geslih (Industrija, Muzej, Umetnostni spomeniki itd.).

Priporočljiva dopolnitev priročnika sta izletniški karti Posočje in Goriška (merilo 1:50 000), ki ju je izdal Geodetski zavod Slovenije.

Krajšave

avstr.	avstrijski	4 km	oddaljenost od
hrv.	hrvaški		središčnega naselja
ital.	italijanski	7–15	delovni čas
j.	jug, južni	323 m	nadmorska višina
juv.	jugovzhodni	357 preb.	prvi podatki popisa
madž.	madžarski		prebivalstva
ok.	okrog		31.3.2002
oz.	oziroma	*	vodilka
preb.	prebivalec	I, XII	mesec
r.	rojen	1	ponedeljek
s.	sever, severni	2	torek
sv.	severovzhodni	3	sreda
sz.	severozahodni	4	četrtek
slov.	slovenski	5	petek
stol.	stoletje	6	sobota
št.	hišna številka	7	nedelja
v.	vzhod, vzhodni	☞	telefon
z.	zahod, zahodni	#	telefaks
		①	informacija

Ajdovščina

(106 m, 6327 preb., sedež občine)

Mesto v srednjem delu Vipavske doline stoji ob sotočju potokov Hubelj in Lokavšček, na stiku nasutega Ajdovskega polja in flišnega pobočja pod Goro (Sinji vrh, 1002 m), robne uravnave visoke kraške planote Trnovski gozd. Nad hidroelektrarno in zaselkom Fužine je vodnat kraški izvir Hublja, kjer sta zajetje za območni vodovod in začetek geološke učne poti. Razvila se je ob cesti Razdrto–Nova Gorica, od katere se tu odcepijo ceste prek Črnega Vrha v Idrijo, na Predmejo, na bližnje Ustje ter mimo Vipavskega Križa v Štanjel. Od leta 1902 je z železnico povezana z Gorico. Status mesta ima šele od leta 1955.

Kot rimska naselbina je nastala ok. leta 200 na prehodu iz Italije čez planoto Hrušica v Panonijo. V 4. stol. je tu stal utrjen vojaški tabor z obrambnimi stolpi, imenovan Castra Ad Fluvium Frigidum. Pri Vrhpolju je bila leta 394 bitka med cesarjem Teodozijem in Evgenijem. Na pohodu v Italijo je Atila leta 451 postojanko porušil. Kraj je ponovno omenjen leta 1507, ko je dobil trške pravice. Naselje znotraj antičnega obzidja je imelo vse značilnosti srednjeveškega trga. Razvoj kraja se je začel, ko so zgradili cesto iz Logatca čez Hrušico in leta 1664 kamniti most, ki je povezal deželi Kranjsko in Goriško; meja med njima je potekala po Hublju. V 16. stol. se je začel razvoj fužinarstva, ki je s prekinitvami živelo do leta 1909. V naselju je bilo veliko obrtnih obratov (žage, strojarne, tovarne testenin, papirnica, pivovarna, predilnica, barvarna), iz katerih se je razvila industrija. Tovarne so, razen pohištvne tovarne Lipa, j. od ceste Nova Gorica–Vipava (Mlinotest, IKA, Tekstina, Fructal, Kovinska, gradbeno podjetje Primorje). Nasproti ajdovskega športnega letališča je obrtna cona. Ob cesti na Ustje so hotel Planika, banka, trgovine in drugi storitveni obrati. Sredi Ajdovskega polja je ob Hublju postavljena čistilna naprava za industrijske in komunalne odplake.

DEDIŠČINA Lavričev trg oz. Plac sredi starega mestnega jedra je urbanistični spomenik. Blizu je dvorana, v kateri je 5. maja 1945 zasedala prva povojna slov. vlada. V Prešernovi ulici je Pilonova galerija, ki se imenuje po slikarju, grafiku in fotografu Venu Pilonu (1896–1970) iz Ajdovščine. Na levi stran Hublja je stanovanjsko naselje Šturje, ki je bilo nekdanj samostojna vas. Ob sotočju Lokavca in Hublja stoji poznoantični kastel z delno obnovljenim obzidjem, imenovan Boštajna. Veliko je ostankov rimske naselbine Castra.

① Turistično informacijski center Ajdika, Lokarjev drevored št.,
 ☎ 366 39 00; Aeroklub Ajdovščina, Goriška c. št. 50,
 ☎ 368 91 92.

AJDOVŠČINA

Batuje
 Brje
 Budanje
 Cesta
 Črniče
 Dobravlje

OKOLICA Batuje (322 preb., z. 11 km) so gručasto naselje, postavljeno na spodnjem robu podornega gradiva izpod Čavna (Veliki Modrovec, 1353 m), ob stari cesti Selo–Šempeter pri Gorici. Zaselek Brsnice, železniška postaja in tovarna poljedelskega orodja so že na poplavni ravnici ob reki Vipavi. Župnijska cerkev sv. Ane iz 15. stol., poslikana s freskami, datiranimi okrog leta 1480, je bila leta 1726 prezidana in barokizirana.

Brje (381 preb., jz. 10 km) sestavljajo gručasti zaselki na levem bregu reke Vipava in na s. strani flišnih, proti vrhu s tanko brečo pokritih Vipavskih brd. Ob Vipavi so zaselki Kasovlje, Most in Nečilec, višje ob cesti čez Preserje v Branik so Kodrovi in Pečenkovi, v središču Martini, na v. Možini, Cinki, Furlani, višje Žulji, Mihelji in na vrhu skoraj opuščeni Sv. Martin (331 m), kjer so razvaline istoimenske cerkve. Župnijska cerkev sv. Cirila in Metoda stoji na robu Martinov. Ob Vipavi so njive, po gričih vinogradi in sadovnjaki.

Budanje (579 preb., jv. 5 km) so sestavljene iz gručastih zaselkov, razporejenih v zavetju pobočne breče izpod Kovka (961 m) in Podrte gore, med cestama Ajdovščina–Col in Ajdovščina–Vipava. Ob župnijski cerkvi sv. Nikolaja, na novo sezidani v letih 1895–1899, je Britih, sledijo zaselki Curkovska, Kodeljska, Kranjčevska, Krašnovska, Pirčevska, Severska in Žgavska vas, nad katero stoji na pobočju osamljena cerkvica sv. Ahacija. Pod Britihom je ob potoku Šumljak zaselek Grapa, na ravnini sta z novejšo pozidavo združena zaselka Šumljak in Log. Na meliorirani naplavni ravnici so do Vipave predvsem njive, na vzpetem flišnem površju prevladujejo sadovnjaki in vinogradi.

Cesta (494 preb., z. 3 km) je gručasta, nekoliko razpotegnjena vas na dnu Vipavske doline, ob cesti in železniški progi Ajdovščina–Nova Gorica, tam, kjer razgibano flišno površje ločuje Ajdovsko kotlinico od Dobravsko-Vrtovinskega polja. Kraj je nastal ob nekdanji rimski cesti čez Hrušico. Nove hiše so onstran železniške proge, ob cesti, ki vodi proti Vipavskemu Križu in v zavetni legi ob cesti proti Lokavcu.

Črniče (409 preb., z. 11 km) so staro gručasto naselje na prehodu iz srednje v spodnjo Vipavsko dolino, razpotegnjeno po podornem gradivu s Čavna (1185 m) na j. obrobju Trnovskega gozda, večinoma na s. strani ceste Ajdovščina–Nova Gorica. Pod krajem so njive in travniki. Glavni kmetijski dejavnosti sta vinogradništvo in živinoreja. Z. od kraja je onstran hitre ceste Vipava–Vrtojba zaježitveno jezero Vogršček. Sredi vasi stoji župnijska cerkev sv. Vida, zidana v baročnem slogu med leti 1758–1761. Na zemljišču Pri sv. Juriju je nekropola ketlaške kulture.

Dobravlje (411 preb., z. 6 km) so precej razloženo naselje. Osrednji gručasti del je Velika vas ob železniški progi Ajdovščina–Nova Gorica, pod Dobravskim brdom. V okolici vaškega jedra so raztre-

AJDOVŠČINA

Dolenje
 Dolga Poljana
 Erzelj
 Gaberje
 Gojače
 Grivče
 Kamnje
 Kožmani

seni zaselki Hrib, Pikči, Kozja Para in Hrobači. Njive so zlasti na melioriranem Dobravskem polju, glavni kmetijski panogi sta živinoreja in vinogradništvo. Blizu naselja stoji podružnična cerkev sv. Petra, sezidana leta 1641 in v 18. stol. barokizirana. V notranjosti je prava zakladnica slikarskih del domačina, baročnega slikarja Antona Cebeja; gre za oltarne podobe in freske iz leta 1768.

Dolenje (117 preb., j. 3 km) so gručasta vas z zaselkom Bačarji na levem bregu Vipave, ob cesti iz Ajdovščine na Planino. V kraju stoji cerkev sv. Marjete, sezidana leta 1646. Ob Vipavi je na samem zaselek Novak. Ob reki so zlasti njive, pod Planino na s. obronkih Vipavskih brd, okrog Sv. Marjete (195 m), so urejeni vinogradi.

Dolga Poljana (300 preb., jv. 3 km) je gručasto naselje na prisojnim flišnem pobočju pod Goro. Nove hiše so postavljene predvsem na ravnem ob potoku Puščavec, v bližini ceste Ajdovščina–Vipava. Njive na meliorirani ravnini segajo do reke Vipava, vmes je topolov nasad v nekdanjih smodnišnicah.

Erzelj (70 preb., j. 10 km) je po slemenu Vipavskih brd raztreseno naselje, ki ga sestavljajo strnjeno pozidani zaselki Lenivec, Mesesneli, Miški, Vovki in Tabor (423 m), kjer je stal grad oglejskih patriarhov, omenjen leta 1351. Zdaj sta tu podružnični cerkvi sv. Lovrenca s konca 15. stol. in sv. Mihaela, ki se omenja leta 1275.

Gaberje (149 preb., j. 9 km) so gručasto naselje sredi Vipavskih brd. Stojijo v zavetni legi Ostrega vrha (422 m) in Planine (437 m), v dolini potoka Gaberšek, ki se na jz. odpira proti dolini Branice. Sredi kraja stoji župnijska cerkev sv. Martina. Zaradi utesnjenosti je njiv malo. Pomembno je vinogradništvo.

Gojače (147 preb., z. 10 km) so gručasto naselje na podornem grušču in breči ob vznožju južnih obronkov Trnovskega gozda Čaven (1185 m) in Kucelj (1237 m), nad cesto Ajdovščina–Nova Gorica. V ogradah je nekaj njiv in travnikov, več je kamnitih pašnikov, poraslih s hrastom, borom in gabrom. V naselju stoji cerkev sv. Justa, sezidana 1768.

Grivče (68 preb., s. 1 km) so majhno gručasto naselje na stiku fliša ter pobočnega grušča in breče v zavetju pod Staro babo (387 m). Njive in travniki so že na območju Ajdovščine, kjer so krajani po večini zaposleni.

Kamnje (195 preb., z. 9 km), naselje s. od ceste Ajdovščina–Nova Gorica, sestavljajo strnjene zaselke Brith, Vodopivska vas in Pirjevči ter novejši zaselek Brajda. Hiše so postavljene na razgibanem flišnem površju na podnožju Čavna (Kucelj, 1237 m), ob Kamenjskem potoku in njegovih pritokih. V naselju stoji cerkev sv. Mihaela, sezidana v letih 1925–1927. Prevladujoča kmetijska dejavnost je vinogradništvo.

Kožmani (109 preb., jv. 1,5 km) so gručasto naselje na stiku pobočnega fliša, breče in ravnega naplavinskega sveta s. od ceste Vipava–Ajdovščina. Skozi kraj z mnogimi novimi hišami teče Kožmanski potok. V okolici je še nekaj mokrotnih travnikov, njive so na melioriranih zemljiščih.

AJDOVŠČINA

Lokavec
 Male Žablje
 Malovše
 Plače
 Planina
 Potoče
 Ravne
 Selo

Lokavec (989 preb., sz. 3 km) sestavljajo gručasti zaselki Loretovshe, Lahovše, Bitovi, Brith, Mizinska vas na ravnini, na pobočju pod Čavnom (Veliki Modrosovec, 1353 m) so Kompari, Kuši, Paljki in Kovači, pod Goro pa so raztreseni Brod, Čohi, Gorenje in Slokarji. Jedro kraja je ob križišču cest iz Ajdovščine s cesto proti Predmeji. V kraju stoji cerkev sv. Lovrenca, ki so jo zgradili leta 1935 po načrtih Maksa Fabianija. Njive so med potoki Jovšček, Grajšček in Lokavšček, ki so poganjali številne žage, od katerih obratujeta še dve. V kraju sta tudi sodobna kovačija in tovarna pisarniškega pohištva. Vinogradi so na prisojnem flišnem pobočju. Na Gradišču (390 m) je bila keltska naselbina in na Kovačevšu grobišče.

Male Žablje (276 preb., jz. 5 km) sestavljajo gručasti zaselki Podhum, Makovče, Strnovše, Brataševci, Bitna in Janeži, raztreseni pod Vipavskim Križem, ob cesti Ajdovščina–Velike Žablje, na prisojni desni strani reke Vipava. Glavne kmetijske dejavnosti so vinogradništvo, sadjarstvo in živinoreja.

Malovše (112 preb., z. 11 km) so gručasto naselje, postavljeno na podornem grušču in breči. V okolici je malo obdelovalne zemlje, več je pašnikov.

Plače (207 preb., jz. 4 km) sestavljajo sklenjeni zaselki Prve, Srednje in Zadnje Plače, postavljeni v zavetju flišnega slemena, ki se širi od Vipavskega Križa proti v. Kmetijstvo je skromno, zato je precej ljudi zaposlenih v bližnji Ajdovščini.

Planina (432 preb., j. 5 km) je sestavljena iz gručastih zaselkov Britih, Dolenja in Gorenja vas, Koboli, Marci, Štrancarji ter Guštini. Raztreseni so po zakraseli, proti sz. rahlo usločeni planotici iz tanke plasti breče. V okolici je precej kraških pojavov, zlasti brezen. Prevladujočo kmetijski panogi sta živinoreja in vinogradništvo. Na pobočju nad Vipavo je keltsko grobišče, pri Kobolih stoji na griču (384 m) cerkev sv. Pavla iz 13. stol., ob njej je prazgodovinsko gradišče. Župnijska cerkev sv. Kancijana iz leta 1631 je v Britihu. Jv. od zaselka Koboli je pri sv. Pavlu gradišče s 400 metrov dolgim obrambnim nasipom Šance; manjši nasip je tudi nad j. prepadno steno.

Potoče (199 preb., z. 7 km) sestavljajo gručasti zaselki Čehovi, Krkoci in Kukanje s. od ceste Ajdovščina–Nova Gorica, na stiku melioriranega ilovnatega polja in flišnega površja, ki ga je razrezal Kamenjski potok. V kraju se odcepi cesta, ki pelje skozi Brje v Branik. Glavni kmetijski dejavnosti sta živinoreja in vinogradništvo.

Ravne (131 preb., z. 13 km) sestavljajo raztreseni gručasti zaselki Ušaji, Ipavci, Slejki in Tabor z obrambnim obzidjem, postavljeni pod Čavnom (1185 m), nad cesto Nova Gorica–Ajdovščina. Flišno uravnava so razrezali potoki Ravenšček, Vogršček in Podstrel. V zaselku Ipavci stoji cerkev sv. Janeza in Pavla.

Selo (376 preb., z. 10 km) je gručasta vas, ki jo sestavljajo zaselki Brith ob cerkvi sv. Mihaela ter deli Barkovlja, Bauč, Gorenji konec, Mandrija, Na gorici in Na gradu. Postavljena je na podornem

AJDOVŠČINA

Skrilje

Stomaž

Šmarje

Tevče

Ustje

Velike Žablje

Vipavski Križ

gradivu s pobočij Čavna (Veliki Modrosovec, 1353 m), ob cesti Ajdovščina–Nova Gorica, ob odcepu proti Dornberku. V kraju stoji cerkev sv. Mihaela iz 1. pol. 17. stol. Njive se širijo med naseljem in Batujami ter ob Vipavi na j. Vinogradov je malo.

Skrilje (256 preb., z. 7 km) sestavljajo gručasti zaselki Ruštji, Bajči in Vališči na valovitem flišnem površju s. od ceste Ajdovščina–Nova Gorica, nad Dobravljami. Skozi kraj teče potok Skrivšek. V Vališčih stoji cerkev sv. Marjete.

Stomaž (281 preb., sz. 5 km) je v jedru gručasto naselje, sestavljeno iz delov Brith in Dolenja vas ob župnijski cerkvi sv. Tomaža ter zaselkov Hrib, Pri Mlinu, Črnigoji, Batagelji, Bratini, Griže in Ljubljanšca. Postavljeno je pod Čavnom (Veliki Modrosovec, 1353 m), na prisojnem flišnem pobočju severnega dela Vipavske doline, v katerega so tu vrezali grape številni potoki.

Šmarje (176 preb., jz. 9 km) so v jedru gručasto naselje, zaradi izjemne slikovitosti in bogate arhitekturne dediščine razglašeno za urbanistični spomenik. Poleg jedra ga sestavljajo zaselki Jakulini, Hrastje in Potok ob cesti Velike Žablje–Štanjel, v zavetni legi na j. strani flišnih gričev (Školj, 418 m) nad dolino Branice. Prevladujoče kmetijske dejavnosti so vinogradništvo, živinoreja in sadjarstvo. V jedru kraja stoji župnijska cerkev Matere božje, ki se omenja leta 1330. Sicer srednjeveška cerkev je bila leta 1624 nekoliko prezidana.

Tevče (90 preb., jz. 5 km) so naselje z gručastim jedrom ter zaselkoma Vidmarje in Gorjane v s. delu Vipavskih brd, na sz. zakrasele Planinske planote. Hiše stojijo okrog sto metrov nad Vipavo, ob krajevni cesti Dolenje–Vrtovče. Glavne kmetijske panoge so sadjarstvo, vinogradništvo in živinoreja.

Ustje (381 preb., j. 2 km) so gručasto naselje na s. obronkih Vipavskih brd, ki ga sestavljajo jedro ob novi župnijski cerkvi sv. Justa in višje stoječi del Brith (tabor) okrog cerkve sv. Janeza Evangelista na desnem bregu Vipave ter zaselek Uhanje na levem. Jedro kraja je v zavetni legi flišnega slemena, ki se širi od Vipavskega Križa prek Plač. Njive ob potoku Jovšček in Vipavi so bile pred melioracijami pogosto poplavljene; naokoli je tudi nekaj vinogradov. Naselje so leta 1944 požgali ital. fašisti.

Velike Žablje (326 preb., jz. 7 km) so gručasto naselje, razdeljeno na dele Brith, Makovče, Port, Štokoljivo in Vas na levi strani Vipave, na prehodu ravnice v flišna Vipavska brda, ob cesti Ajdovščina–Vrtovče. V j. delu kraja stoji župnijska cerkev sv. Florijana iz 18. stol. Mogočen baročni grad z arkadami iz leta 1669 je delno porušen. Njive so na ravnici ob reki, na pobočju prevladujejo vinogradi, glavna kmetijska panoga je živinoreja.

Vipavski Križ (181 preb., z. 3 km) je zaradi izjemne slikovitosti in bogate arhitekturne dediščine razglašen za urbanistični spomenik. Kraj se prvič omenja kot villa Crucis leta 1252, vrhunec razvoja je doživel v 16. stol. Leta 1507 je postal najprej trg, leta 1532 pa mesto s sodnijo. Delno je še obzidan. Stoji na gričku, skrajnem s.

odrastku Vipavskih brd. Sestavljata ga dva dela, naselje z župnijsko cerkvijo sv. Križa, ki je v osnovi še srednjeveška in v 17. stol. barokizirana ter utrjeni renesančni grad s štirimi stolpi na drugi strani, ki ga je dal zgraditi goriški škof ob koncu 15. stol. Leta 1605 je grad kupil grof Hermann Attems, njegova rodbina je tu živela do leta 1864. Najstarejši del V gasah ima ozke ulice z eno- in dvonadstropnimi hišami. H kraju spada zaselek Kukovše pod gričem. V gručas-to pozidanem jedru s prostranim tržnim prostorom je od leta 1636 kapucinski samostan z bogato knjižnico in cerkvijo sv. Frančiška Asiškega, v kateri je eno največjih platen iz 17. stol. na Slovenskem, podoba Vseh svetnikov brata Oswalda iz leta 1668. V samostanu je živel eden najpomembnejših slov. pridigarjev in najbolj znan baročni pisec Janez Svetokriški, s pravim imenom Tobia Lionelli (1647–1714).

Vrtovče (93 preb., jz. 9 km) so gručasto naselje z višje ležečim zaselkom Lisjaki sredi Vipavskih brd. Stojijo na prevalu ob cesti Velike Žablje–Šmarje med vzpetinama Školj (418 m) in Ostri vrh (422 m), ki Vipavsko dolino ločuje od doline Branice. Glavni kmetijski dejavnosti sta vinogradništvo in živinoreja.

Vrtovin (475 preb., z. 9 km) sestavljajo številni zaselki, ki segajo od ravnega dna Vipavske doline po flišnem pobočju ob potoku Vrtovinšek visoko navzgor pod Kucelj (1237 m) na j. robu Čavna. S. od ceste Ajdovščina–Nova Gorica so Grželji, Guli in Čebuli, ki segajo do zaselka Stovška vas. Jedro kraja je ob baročni cerkvi Marijinega vnebovzetja. Navzgor si sledijo zaselki Na Goričici, Subani, Šateji, Kocjani, Jama, Čermelji, Rebki, Guštini ter najvišja Fevči in Lozarji. Na bližnji vzpetini Školj (520 m) sta cerkev sv. Pavla in gradišče, spodaj stoji rimski vodni stolp. Lege so zaradi izpostavljenosti soncu ugodne za vinograde, njive so na melioriranem polju na ravnini. Nad zaselkom Lozarji je na uravnani strmini antična naselbina sv. Pavel, verjetno nastala na prazgodovinskem gradišču. Strme stene obdaja ok. 2 m visok rimski obrambni zid s stolpom na j. strani.

Zavino (90 preb., jz. 11 km) je gručasto naselje v zavetni legi pod gričem Mali Školj (397 m) na z. Vipavskih brd, nad potokom Svinjšček, pritoku Branice. Do njega se pride po cestah iz Šmarij in Spodnje Branice.

Žapuže (363 preb., jv. 1 km) so razpotegnjeno naselje sv. od glavne ceste Vipava–Ajdovščina, od novega dela pri Andlovcu skoraj do Ajdovščine. Ob stranski cesti sta zaselka Dolenja in Gorenja vas, nad glavno cesto so Bizjaki. Na stiku fliša in breče tik pod znamenitim Žepovskim hribom je več močnih kraških izvirov, zajetih za vodovod. Pod krajem so mokrotni travniki, na melioriranem Ajdovskem polju so večinoma njive.

ARHEOLOGIJA

AVTO

Najstarejši znani sledovi človekovega bivanja v Posočju so iz stare kamene dobe, ko so to območje naseljevali neandertalci, nosilci mousterienske kulture. V paleolitski postojanki Divje babe I nad naseljem Reka nad Idrijo so našli neandertalsko koščeno piščal (stara 41000–52000 let), v Zemonu in postaji Meriševo v Solkanu pa sta bili odkriti poznopaleolitski postaji na planem (gravettijska kultura). Iz mlajše kamene dobe (neolitik) doslej v Posočju ni bilo odkritih večjih najdišč. V srednji bronasti dobi so zlasti na Krasu nastali utrjeni kaštelirji; ohranjene so kamnite gomile z grobovi (Rabotnica, Humka, Škratljevica). Žarno grobišče iz mlajše bronaste dobe so odkrili v Tolminu, zakladne najdbe pa v Grgarju (srpi) in Šempetru pri Gorici (različni predmeti). V Mostu na Soči so raziskali ok. 8500 žganih grobov in naselje iz starejše železne dobe, veliko halštatsko nahajališče je tudi grič Sv. Katarina nad Novo Gorico. Iz mlajše železne dobe (latenska) je značilna idrijska skupina, poimenovana po grobišču v Idriji pri Bači, znana zlasti po obilici orožja. Latenska najdišča se pojavljajo zlasti v zgornjem Posočju (Koritnica, Kobarid, Most na Soči) in na robu Vipavske doline (Kovačevše). V tem času so v Posočju opazni vplivi Rimljanov, zlasti po ustanovitvi Ogleja leta 181 pr. n. št. Pod rimskim cesarjem Avgustom je Posočje spadalo v 10. regijo rimske države. Iz tega obdobja izvirajo krajevna imena Ad Fornulos (verjetno Bukovica), Castra (Ajdovščina), Ad Pirum (Hrušica). Največja zgostitev preb. je bila ob najprometnejši cesti Akvileja–Siscia. V 3. in 4. stol. je rimska država zgradila na jadranskih vratih veliki obrambni zaporni zid *Claustra Alpium Iuliarum*, ki naj bi preprečeval vpade ljudstev z vzhoda na Apeninski polotok. Blizu zapornega zidu pri Frigidu se je 5.–6. septembra 394 vnel spopad med rimskima prestolonaslednikoma Teodozijem in Evgenijem; zmaga Teodozija je okrepila krščanstvo v državi in sosesčini. Leta 489 so ob mostu pri Majnicah ob Soči Vzhodni Goti kralja Teodorika v službi Bizanca premagali kralja Odoakera. V času razpada rimske države je bilo Posočje verjetno del države Vzhodnih Gotov, sredi 6. stol. pa bizantinskega cesarstva. Leta 568 so se iz Panonije umikali po Vipavski dolini germanski Langobardi in v severni Italiji ustanovili državo; v njihovo vojvodstvo s sedežem v Čedadu je bilo verjetno vključeno tudi Posočje. Langobardski limes po vzhodnem obrobju Furlanske nižine od Gumina in Pušje vasi do Jadranskega morja pri Devinu je vplival na oblikovanje slov. zahodne narodnostne meje. Od zač. 7. stol. do razpada langobardske države (774–776) so se v Posočju vrstili spopadi med Avari, Slovani in Langobardi; leta 664 so Avari premagali Slované pri Ajdovščini.

Avto

Avtomobilizem je v Posočju dobro razvit. Večina družin ima svoje vozilo, na Goriškem sta v družini povprečno po dve. Novo Gorico

tako tare pomanjkanje parkirnih mest. Avto-moto zveza Slovenije (AMZS) ima v Solkanu bazno postajo službe Pomoč Informacije (☎ 1987), vendar ima ta na razpolago skromne prostore, ki si jih deli z Avto-moto društvom Nova Gorica. AMZS ponuja osnovno pomoč na cesti in storitve, ki jih zagotavlja svojim članicam in članom. Zaradi zasedenosti in velikega območja lahko na pomoč čakamo dalj časa.

AVTO

Avto-moto zveza
Slovenije
(AMZS)
Avtopralnica
Avto-taksi
Avtoservis

Avto-moto zveza Slovenije (AMZS)

Poslovna enota NOVA GORICA, Solkan,
Cesta IX. korpusa št. 49, ☎ 333 42 50
Pomoč, informacije, vlečna služba, ☎ 1987 (nonstop).

Avtopralnica

NOVA GORICA   Vojkova c. št. 49, ☎ 335 57 28
AJDOVŠČINA   Vipavska c. št. 6, ☎ 364 11 70
                          Goriška c. št. 56, ☎ 364 41 51
                          Goriška c. št. 56, ☎ 364 41 51
BILJE   Alex, št. 159, ☎ 301 32 68

Avto-taksi

NOVA GORICA   Tronkar Gojmir, Vrtna ul. št. 4,
                          ☎ 302 20 59
BOVEC   Mala vas št. 71, ☎ 388 60 34
VRTOJBA   Pod Lazami št. 17, ☎ 393 70 55

Avtoservis

AJDOVŠČINA   Avto Batič, Goriška c. št. 41,
                          ☎ 365 83 00
                          Avtoservis Gorica d.d.,
                          Štrancarjeva ul. št. 3, ☎ 366 31 77
                          Avtocenter d.o.o., Goriška c. št. 56,
                          ☎ 364 41 40
                          Tratnik avtomehanika, Idrijska c.
                          št. 34, ☎ 366 14 20
KROMBERK   Avto-Inn, Ul. Vinka Vodopivca št. 4,
                          ☎ 333 12 53
                          A.B.C., Ul. Vinka Vodopivca št. 2,
                          ☎ 335 44 33
NOVA GORICA   Ato select, Prvomaska ul. št. 52,
                          ☎ 330 60 65
                          Avto-Slejko d.o.o., Prvomajska ul.
                          št. 52, ☎ 330 43 01
                          Avto sport, Sedejeva ul. št. 1,
                          ☎ 302 13 70
                          Avtoservis Gorica d.d.,
                          Vojkova c. št. 49, ☎ 335 57 11
                          Avtovuga, Partizanska ul. št. 52,
                          ☎ 333 34 40
                          Hyundai cargo d.o.o.,
                          Prvomajska ul. št. 30,
                          ☎ 302 29 33
                          Ford servis, Prvomajska ul. št. 39,
                          ☎ 333 24 00

AVTO**Avtoservis
Avtovleka**

ROŽNA DOLINA	Avtomagazin, Vipavska c. št. 16a, ☎ 335 79 12
BILJE	Nemec Kazimir, št. 32, ☎ 301 11 90
BRANIK	Nissan servis, št. 27a, ☎ 305 70 12
CESTA	št. 13A, ☎ 364 77 57
COL	št. 83, ☎ 366 86 06
DESKLE	Srebrničeva ul. št. 4a, ☎ 305 21 11
DOL. TREBUŠA	Kofol Bogomir, št. 56, ☎ 380 51 00
DUPLJE	Kodelja Branko, št. 19a, ☎ 364 51 09
IDRIJA	Asi d.o.o., Triglavska ul. št. 10, ☎ 372 73 00 Avtocenter Idrija d.o.o., Gregorčičeva ul. št.10, ☎ 377 17 51 Avtodom GVS, Gregorčičeva ul. št. 47, ☎ 372 00 56 MPI d.o.o. Peljhan, Vojkova ul. št. 14, ☎ 374 32 00 PSC Renault, Arkova ul. št. 13, ☎ 373 40 42
KNEŽA	Rejec d.n.o.&co., št. 26, ☎ 380 66 59
KOBARID	Gorenšček, Goriška c. št. 6, ☎ 388 51 28 Gamsport, Mučeniška ul. št. 15, ☎ 389 10 51
POTOČE	Avto Slejko d.o.o., št. 2, ☎ 364 41 00
PRVAČINA	Krašna Milan, št. 4a, ☎ 301 61 80
SLAP OB IDRIJCI	Avtohiša Rutar, št. 38, ☎ 380 92 11
ŠEMPETER PRI GORICI	Avtoservis Gorica d.d., Žnidarčičeva ul. št. 15, ☎ 303 21 11
ŠMIHEL	Peugeot, št. 15, ☎ 307 96 65
TOLMIN	Avtocvet, Pod klancem št. 5, ☎ 380 00 38
VIPAVA	Avto Ukmar, Gradiška c. št. 3, ☎ 364 00 11
VRTOJBA	Avto Vrtojba, Ul. 9. septembra št. 236a, ☎ 303 54 16
Avtovleka	
NOVA GORICA	Jakin Jože, Pod vinogradi nn, ☎ 300 56 74
GRGAR	Tomažin, št. 178, ☎ 307 30 53
JELIČNI VRH	Govekar, št. 11, ☎ 374 71 66
SP. IDRIJA	Polanc, Meline št.11, ☎ 377 67 12

Bencinska črpalka

A

Večje črpalke so odprte nonstop ali 6–22, manjše 6–19.

NOVA GORICA	Vojkova c. št. 68, ☎ 333 19 20 Vojkova c. št. 55, ☎ 333 20 40 Ul. tolminskih puntarjev št. 1, ☎ 333 19 10 Vojkova c. št. 4, ☎ 333 19 40
AJDOVŠČINA	Goriška c. št. 40a, ☎ 368 11 70 Goriška c. št. 29, ☎ 368 13 10 Vipavska c. nn, ☎ 368 91 70
ANHOVO	Vojkova ul. št.1, ☎ 305 20 63
BOVEC	Dvor št. 44, ☎ 389 60 50
CERKNO	Goriška c. št. 21, ☎ 372 30 40
ČRNI VRH	št. 121, ☎ 377 87 30
DESKLE	Srebričeva ul. št. 4, ☎ 395 30 10
DOBROVO	Grajska c. št. 6, ☎ 395 94 10
DRAGA	št. nn, ☎ 301 76 30
GODOVIČ	št. 5, ☎ 374 73 10
GOLO BRDO	št. 10b, ☎ 304 25 15
IDRIJA	Vojkova ul. št. 27, ☎ 372 22 40
KANAL	Kidričeva c. št. 10a, ☎ 395 10 90
KOBARID	Goriška št. 8, ☎ 389 10 30
KOZARNO	št. 1b, ☎ 395 94 20
MIREN	št. 13, ☎ 395 40 40
MOST NA SOČI	št. 51, ☎ 381 30 20
PODBRDO	št. 60c, ☎ 380 82 22
ROŽNA DOLINA	Vipavska c. nn, ☎ 300 28 44 Vipavska c. št. 3a, ☎ 333 19 50 Vipavska c. št. 2a, ☎ 333 20 30
SOLKAN	Cesta IX. korpusa št. 67, ☎ 333 19 60 Vojkova c. št. 4, ☎ 333 19 40
SP. IDRIJA	Idrijska c. št. 33, ☎ 377 37 04
ŠEMPAS	št. 161, ☎ 307 86 26
ŠEMPETER	
PRI GORICI	Žnidarčičeva ul. št. 25, ☎ 303 54 43 Ul. padlih borcev št. 2, ☎ 393 61 80 C. prekomorskih brigad št. 25, ☎ 393 61 70 C. prekomorskih brigad št. 82a, ☎ 393 61 50
TOLMIN	Trg Maršala Tita št. 18, ☎ 381 12 70
VIPAVA	Goriška c. št. 40, ☎ 368 50 10
VIPOLŽE	št. nn, ☎ 304 21 86
VRTOJBA	☎ 303 51 51 ☎ 393 70 40, 393 70 50

AVTO**Bencinska črpalka
Prijava prometne
nesreče****Prijava prometne nesreče**

☎ 113 (policija) in 112 (reševalci, gasilci);

V primeru okvare ali nezgode na cesti se obrnite na AMZS
pomoč – informacije, vlečna služba, ☎ 1987.

AVTO

Rent-a-car
Zavarovalnica

NOVA GORICA

Delpinova ul. št. 11, ☎ 330 42 53

Delpinova št. 12, ☎ 302 87 11

Ulica tolminskih puntarjev št. 4,

☎ 302 97 11

AJDOVŠČINA

Prešernova ul. št. 7, 368 11 00

GRGAR

Tomažin, št. 178, ☎ 307 30 53

MOST NA SOČI

št. 57, ☎ 388 70 10

ČRNI VRH

Jožko Rupnik, št. 198

Zavarovalnica

NOVA GORICA

Adriatic zavarovalna družba d.d.,

Tumova ulica št. 5, ☎ 330 95 00

Zavarovalniška hiša

Slovenica d.d., Gregorčičeva ul. št. 11,

☎ 302 70 70

Zavarovalnica Triglav d.d.,

Kiričeva ul. št. 21, ☎ 338 28 00

Zavarovalnica Maribor d.d.,

Bevkov trg št. 6, ☎ 302 91 11

AJDOVŠČINA

Adriatic zavarovalna družba d.d.,

pooblaščen družba Adris,

Tovarniška cesta št. 4a, ☎ 368 17 17

Zavarovalniška hiša Slovenica d.d.,

Goriška c. št. 25b, ☎ 366 34 11

Zavarovalnica Maribor d.d.,

Tovarniška c. št. 4a, ☎ 368 90 20

BOVEC

Zavarovalnica Triglav d.d.,

Trg golobarskih žrtev št. 47, ☎ 389 63 96

CERKNO

Zavarovalnica Triglav d.d.,

Trg prekomorskih brigad št. 4, ☎ 377 50 77

ČRNI VRH

Zavarovalnica Triglav d.d., št. 82, ☎ 377 70 08

DOBROVO

Adriatic zavarovalna družba d.d.,

pooblaščen družba Venko,

Trg 25. maja št. 5, ☎ 304 57 40

Zavarovalnica Maribor d.d.,

Trg 25. maja št. 2, ☎ 395 95 95

DORNBERK

Zavarovalnica Triglav d.d.,

Gregorčičeva ul. št. 18, ☎ 301 78 16

IDRIJA

Adriatic zavarovalna družba d.d.,

Lapajnetova ul. št. 2, ☎ 372 00 40

Zavarovalniška hiša Slovenica d.d.,

Mestni trg št. 13, ☎ 377 17 57

Zavarovalnica Maribor d.d.,

Ul. sv. Barbare št. 1, ☎ 372 28 77

Zavarovalnica Triglav d.d.,

Lapajnetova ul. št. 43, ☎ 372 76 00

KANAL

Zavarovalnica Triglav d.d.,

Gradnikova ul. št. 3, ☎ 305 15 56

KOBARID

Zavarovalniška hiša Slovenica d.d.

Zavarovalnica Triglav d.d.,

Krilanova ul. št. 10, ☎ 389 00 26

KOSTANJEVICA	Zavarovalnica Triglav d.d., št. 75a, ☎ 308 00 66
NA KRASU	Zavarovalnica Triglav d.d., št. 1b, ☎ 304 22 29
KOZARNO	Zavarovalnica Triglav d.d.,
KROMBERK	Ul. Vinka Vodopivca št. 107, ☎ 333 46 03
MIREN	Zavarovalnica Triglav d.d., št. 125c, ☎ 395 42 73
MOST NA SOČI	Zavarovalnica Triglav d.d., št. 3, ☎ 388 70 26
PODBRDO	Zavarovalnica Triglav d.d., št. 32, ☎ 380 80 15
RENČE	Zavarovalnica Triglav d.d., št. 53, ☎ 301 35 11
SOLKAN	Zavarovalnica Maribor d.d., Trg Jožeta Srebrniča št. 1, ☎ 330 00 66
	Zavarovalnica Triglav d.d., Trg Jožeta Srebrniča št. 7, ☎ 300 58 00
SP. IDRİJA	Zavarovalnica Triglav d.d., Slovenska c. št. 19, ☎ 377 60 59
ŠEMPETER PRI GORICI	Adriatic zavarovalna družba d.d., C. prekomorskih brigad št. 20, ☎ 303 22 76
	Zavarovalniška hiša Slovenica d.d., C. prekomorskih brigad št. 62a, ☎ 393 62 90
	Zavarovalnica Triglav d.d., C. prekomorskih brigad št. 5, ☎ 393 60 60
ŠMARTNO	Adriatic zavarovalna družba d.d., št. 92, ☎ 304 11 85
TOLMIN	Adriatic zavarovalna družba d.d., Rutarjeva ul. št. 8, ☎ 388 36 86
	Zavarovalniška hiša Slovenica d.d., Trg št. 1. maja 1, ☎ 388 13 12
	Zavarovalnica Maribor d.d., Cankarjeva ul. št. 1, ☎ 388 21 14
	Zavarovalnica Triglav d.d., Trg Maršala Tita št. 14, ☎ 381 92 00
TRENTA	Zavarovalnica Triglav d.d., Trenta nn, ☎ 388 93 01
VİPAVA	Zavarovalniška hiša Slovenica d.d., Glavni trg št. 15, ☎ 364 01 10
	Zavarovalnica Maribor d.d., Glavni trg št. 119, ☎ 366 51 77
	Zavarovalnica Triglav d.d., Glavni trg št. 1, ☎ 366 50 38
ŽIGONI	Zavarovalnica Maribor d.d., št. 10, ☎ 395 52 10
Avtobusna postaja	
NOVA GORICA	Kidričeva ul. št. 22, ☎ 302 29 18
AJDOVŠČINA	Župančičeva ul. št. 8, ☎ 368 00 50
TOLMIN	Cankarjeva ul. št. 1, ☎ 388 10 33
Železniška postaja	
NOVA GORICA	Kolodvorska pot št. 8, ☎ 302 16 76
KANAL	Kolodvorska c. št. 2, ☎ 305 10 71
PODBRDO	št. 71, ☎ 380 80 09
MOST NA SOČI	Postaja št. 10, ☎ 381 31 06
PRVAČINA	št. 123, ☎ 301 60 11

AVTO**Rent-a-car****Mednarodni prevozi****Avtobusna postaja****Železniška postaja**

A

AVTO

Policijska postaja

VRTOJBA

Policijska postaja

NOVA GORICA

AJDOVŠČINA

IDRIJA

TOLMIN

Ul. Nikole Tesle št. 10, ☎ 335 656 14

Sedejeva ul. št. 11, ☎ 302 96 84

Deskle, Srebrničeva ul. št. 37, ☎ 305 20 02

Šempeter, V mlinu št. 2, ☎ 303 16 39

Goriška c. št. 16, ☎ 366 31 22

Gregorčičeva ul. št. 5, ☎ 377 39 30

Cerkno, Platiševa ul. št. 3, ☎ 377 50 02

Trg 1. maja št. 4, ☎ 388 19 00

B

Banjšice

Banjšice, tudi Banjška planota, obsegajo ok. 100 km² in so z vseh strani obkrožene z globoko vrezanimi dolinami: razen Soške doline jih na v. in j. obrobja izrazita suha dolina Čepovski dol, na s. pa se površje strmo prevesi v dolino Idrijce. Nekoliko bolj postopen prehod je le na jz. strani planote, kjer se v stopnjah spušča proti Grgarski kotlinici. Površje se postopoma znižuje od v. (Lašček in Veliki vrh, 1071 m) proti z., kjer je rob planote visok 600–700 m. Tektonske prelomnice potekajo v dinarski smeri, največja Avška prelomnica, ki usmerja tok potoka Avšček, deli planoto na s. in j. polovico. V glavni apnenčasto planoto ponekod prekriva tenka plast fliša, ki omogoča intenzivnejšo kmetijsko rabo. Med flišem na planoti je veliko primesi lapornatega apnenca, konglomerata, breče in peščenjaka; najobsežnejše flišne zaplate so v osrednjem delu planote. Tako imenovana banjška flišna sinklinala je najbolj uravnan del celotne planote. Fliš je tudi na obrobju Grgarske kotlinice, ki je nastala ob prelomu v dinarski smeri. Na območju karbonatnih kamnin je površje marsikje izrazito zakraselo. Okrog Lokovca je na kvadratnem kilometru ozemlja povprečno kar 45 vrtáč.

Za podnebje Banjšic je značilno obilje padavin, ki v izpostavljenih legah letno presegajo 3000 mm. Povprečna januarska temperatura se spusti pod ledišče na ok. 700 m nadmorske višine, snežna odeja traja ponekod več kot štiri mesece. Poletne temperature so v primerjavi z nižjo okolico bolj izenačene. Podnebne razmere so ugodne za rast trave in za oskrbo z vodo, saj se nekaj naselij oskrbuje s kapnico. Prsti na flišnih ravninah skoraj v celoti poraščajo travniki in pašniki, na plitvejših karbonatnih prsteh do višine 700 m uspeva gozd belega gabra, nad njim prevladuje bukov gozd, smreko in jelko pa je zasadil načrtno človek v kraških globelih.

Živinoreja je edina omembe vredna kmetijska dejavnost. Pomemben vir preživljanja sta delo v gozdu in spravilo lesa. V sedemdesetih letih je bilo na planoti postavljenih nekaj manjših industrijskih obratov, ki so jih v devetdesetih letih opustili.

Število preb. nazaduje že od srede 19. stol. Kmečkega preb. je bilo leta 1991 še skoraj četrtina (24,5 %). Večina naselij je sestavljena iz osrednjega gručastega zaselka, obdanega z množico majhnih, tudi precej oddaljenih zaselkov, ki so praviloma postavljeni v gručah; kraj Banjšice sestavlja 16 zaselkov. Razpršena poselitve v obliki samotnih domačij je le na najvišjem in najbolj zakraselem sv. delu planote. Nadpovprečno opremljeni naselji sta Kal nad Kanalom in Grgar, ki pa je že na obrobju pokrajine.

BANKA

Slov. bančništvo se je na Goriškem začelo z odpiranjem hranilnic in posojilnic že v 19. stol. Prvo so ustanovili v Gorici, tej so sledile manjše po večjih naseljih v Posočju. Različni politični sistemi so bančništvo v tej pokrajini od začetkov do danes bistveno spremenili. V Novi Gorici so poslovalnice vseh večjih slovenskih bank in nekaterih tujih. Najbolj razvito mrežo izpostav in bančnih avtomatov imata domača Banka Vipava, ki so jo ustanovila podjetja in kmetijski zadrugi iz Vipave in na Dobrovem ter Nova kreditna banka Maribor, Glavna poslovalnica Nova Gorica. Le-ta je nastala s pripojitvijo Komerzialne banke Nova Gorica Kreditni banki Maribor.

A banka d.d. Ljubljana**Ekspozitura**

NOVA GORICA,

Kidričeva ul. št. 9a, ☎ 302 81 57

Banka Creditanstalt d.d.**Poslovalnica**

NOVA GORICA,

Kidričeva ul. št. 9a, ☎ 302 84 88

Banka Vipava d.d.**Ekspoziture**

NOVA GORICA

Kidričeva ul. št. 20, ☎ 302 29 65

Kidričeva ul. št. 18, ☎ 302 93 23

Ulica gradnikove brigade št. 53, ☎ 300

AJDOVŠČINA

Goriška c. št. 25č, ☎ 368 92 31

BOVEC

Trg golobarskih žrtev št. 18, ☎ 388 64 70

CERKNO

Trg prekomorskih brigad št. 4, ☎ 374 50 11

IDRIJA

Lapajnetova ul. št. 8, ☎ 377 10 42

KANAL

Vojkova ul. št. 3, ☎ 305 17 07

SOLKAN

Slovenska c. št. 29, ☎ 377 66 12

TOLMIN

Trg 1. maja št. 13, ☎ 388 26 09

Banka Koper d.d.**Predstavništvi**

NOVA GORICA

Bevkov trg št. 2, ☎ 335 59 00

IDRIJA

Lapajnetova ul. št. 45, ☎ 374 11 41

Hranilnica HKS Soča

NOVA GORICA

Delpinova ul. št. 7a, ☎ 335 91 13

Hranilno kreditna služba Vipava

Poslovalnice

NOVA GORICA

Kromberška c. št. 1, ☎ 302 91 17

AJDOVŠČINA

Tovarniška c. nn, ☎ 366 11 82

BILJE

št. 105, ☎ 301 11 77

BRANIK

št. nn, ☎ 305 70 01

CERKNO

Pot na Zavrte št. 26, ☎ 377 50 06

COL

št. nn, ☎ 366 84 20

ČEPOVAN

št. 58, ☎ 307 24 27

DOBRAVLJE

št. 71, ☎ 364 62 80

DORNBERK

Ul. Bojana Vodopivca št. 5, ☎ 301 85 88

KANAL

Gradnikova ul. št. 20, ☎ 305 10 07

KOSTANJEVICA NA KRASU

št. nn, ☎ 308 04 05

LEVPA

št. 7d, ☎ 309 47 51

SELO

št. 11, ☎ 366 65 72

ŠEMPAS

št. 134, ☎ 308 85 52

ŠEMPETER PRI GORICI

Cesta goriške fronte št. 11, ☎ 303 20 10

VIPAVA

Glavni trg št. 15, ☎ 366 50 31

Krekova banka

NOVA GORICA

Delpinova ul. št. 20, ☎ 335 75 00

Nova KBM d.d.**Agencije**

NOVA GORICA

Tumova ul. št. 3, ☎ 302 31 21

Delpinova ul. št. 11, ☎ 302 61 12

AJDOVŠČINA

Goriška c. št. 25, ☎ 366 11 63

Gregorčičeva ul. št. 15, ☎ 366 13 27

BOVEC

Trg golobarskih žrtev št. 47, ☎ 388 60 17

BRANIK

št. 75, ☎ 305 70 03

CERKNO

Glavni trg št. 5, ☎ 377 50 85

ČRNI VRH

št. 82, ☎ 377 70 08

BANKA**DESKLE**

Srebrničeva ul. št. 20, % 305 20 74

DOBROVO

Trg 25. maja št. 13, % 395 95 45

DORNBBERK

Gregorčičeva ul. št. 11, % 301 85 11

IDRIJA

Lapajnetova ul. št. 41, % 377 33 61

KANAL

Trg svobode št. 23, % 305 10 32

KOBARID

Trg svobode št. 2, % 389 94 00

MIREN

št. 18, % 305 41 70

MOST NA SOČI

št. 62, % 388 70 63

PODBRDO

št. 33a, % 380 80 07

RENČE

št. 34, % 305 30 24

SOLKAN

Trg Jožeta Srebrniča št. 2, % 302 14 38

SP. IDRIJA

Slovenska c. št. 17, % 377 60 51

ŠEMPETER PRI GORICI

Cesta prekomorskih brigad št. 7, % 303 16 73

TOLMIN

Trg Maršala Tita št. 14, % 388 14 50

VIPAVA

C. 18. aprila št. 4, % 368 52 06

VRTOJBA

Ul. 9. septembra št. 145, % 393 71 10

Nova Ljubljanska banka d.d.**Poslovalnice****NOVA GORICA**

Bevkov trg št. 3, % 335 88 44

AJDOVŠČINA

Tovarniška c. št. 1, % 364 11 76

ŠEMPETER PRI GORICI

Ul. Nikole Tesle št. 10, % 393 41 00

SKB BANKA d.d.**Ekspozitura****NOVA GORICA**

Ulica tolminskih puntarjev št. 4, % 335 05 10

IDRIJA

Ul. sv. Barbare št. 3, % 374 10 11

TOLMIN

Mestni trg št. 6, % 388 36 93

SLOVENSKA INVESTICIJSKA BANKA d.d.**TOLMIN**

Trg Maršala Tita št. 7,

% 388 15 16

Baška grapa je ozka dolina ob reki Bača in močno razčlenjen svet s. nad njenim dolinskim dnem, ki se naslanja na venec Spodnjih Bohinjskih gor med Voglom (1922 m) in Črno prstjo (1844 m). Njeno j. krilo se v z. delu vzpenja v pobočja Šentviške planote, v v. delu pa v sz. del Cerkljanskega hribovja (Kojca, 1303 m; Porezen, 1630 m). Dolina od izliva Bače v Idrijco do prevala Petrovo brdo meri ok. 30 km. Ozko dolinsko dno se nekoliko razširi ob sotočjih vodotokov, od koder se iz glavne doline zlasti proti s. odpirajo stranske grape s slikovitimi soteskami. Območje sestavljajo predvsem mezozojske kamnine; pretrti apnenec se meša s plastmi rdečega laporja, fliša, glinovca, peščenjaka, apnenčeve breče in roženca. Odprtost doline na jz. omili podnebne učinke okoliškega visokogorja in sredogorja. Naravno rastje sestavlja toploljubni gozd bukve in gabrovca.

Dolina je prometno pomembna zaradi železnice med Novo Gorico in Jesenicami, ki pri Podbrdu vstopi v skoraj 7 km dolg predor; cestna povezava med Tolminsko kotlinico in Selško dolino ter Bohinjem je ovinkasta in ozka. Kljub slabi dostopnosti in povezanosti je bilo območje v spodnjem delu že zgodaj naseljeno. Kolonizacija priseljencev s Tirolske v 13. stol. je bila usmerjena v zgornji del grape. Na nekoč sklenjeni nemški jezikovni otok spominjajo značilni priimki, imena potokov (Kacenspoh, Alpenpoh, Driselpoh), okoliških vrhov (Jehle, Lajte, Stonbont, Vidizek), krajevna (Grant) in ledinska imena (Rajtler, Ejbrat, Jolpak).

Zdaj je Baška grapa demografsko ogrožena; od leta 1910, ko je tu živelo več kot 4300 ljudi, se je število preb. do leta 1991 skrčilo na 2400. Središče Podbrdo je edini kraj s prebivalstveno rastjo.

Nekoč prevladujoča govedoreja je temeljila na strmih travnikih in poletnem planinskem pašništvu. Železniška povezava je omogočila zaposlovanje, zlasti v Tolminu in Anhovem ter na Bohinjski Bistrici in Jesenicah. Nekaj manjših tovarn je na dnu glavne doline v Podbrdu, Klavžah in Kneži. Ob njih so na dnu doline le še tri naselja, druga so razmeščena po pobočjih, razen Porezna so vsa na prisojni, s. strani glavne doline. V spodnjem delu grape prevladujejo primorske arhitekturne prvine, ki se po dolini navzgor prepletajo z alpskimi. Podobo naselij sta močno zaznamovali ital. uprava med svetovnjima vojnama in obnova po potresih leta 1976.

Bovec

(460 m, 1670 preb., sedež občine)

Mestno naselje ob s. robu Bovške kotline stoji pod j. pobočjem Rombona (2208 m), na najvišji soški terasi. Naselje, ki ima status mesta od leta 1951, sestavljajo deli Dvor, Mala vas in Plac, apartmajsko naselje Kaninska vas ter zaselki Ravna, Ravni Laz, Vodenca, Za Šijo in Zavrzelno. Zidane stavbe bovškega tipa so nove, ker je leta 1903 del naselja uničil požar, v bojih v 1. svetovni

BOVEC

Bavšica
Čezsoča

vojni pa je bilo skoraj v celoti porušeno. Kraj je močno prizadel tudi potres leta 1998. Veliko hiš je zgrajenih na novo ali so obnovljene, a kraj je vseeno ohranil prvotno podobo. Ob glavni ulici so nanizane dvonadstropne hiše mestnega videza. Razvita je lesna (Rustica), kovinska (Iskra avtoelektrika) in tekstilna (Čib) industrija. Ok. 800 m j. od mesta je športno letališče, ob Soči je kamp, leta 1973 je bila zgrajena krožna kabinska žičnica, ki pelje na smučišče na Prestreljeniških podih. Na terasastem površju je precej skrbno obdelanih njiv, za živinorejo so pomembni travniki na prodnem površju.

DEDIŠČINA Grič Rabelnik (519 m) je bil poseljen že v halštatski dobi. Pozneje je tod vodila rimska cesta v Norik. Naselje se prvič omenja leta 1174, ko je grad v Klužah postal strateško pomembnejši od Rabelnika. Bovcu daje slikovit videz prvotno gotska, v neoromanskem slogu po 1. svetovni vojni prezidana župnijska cerkev sv. Urha. Gotska cerkvica Matere božje Na polju je iz ok. 1529, v prezbiteriju so ohranjeni dragoceni fragmenti fresk Jerneja iz Loke iz časa zidave cerkve. Ob vhodu v dolino Bavšice je dobro ohranjena trdnjava Kluže, ki je imela pomembno vlogo med napoleonskimi vojnami. Leta 1470 se omenja kot beneška lesena utrdba za obrambo pred turškimi vpadi, sedanja podoba je iz leta 1883. Ob križišču cest proti Predelu in Vršiču je avstr. vojaško pokopališče. Na hribu Rabelnik (519 m) so sledovi prazgodovinskega gradišča.

① Alpski turistični center Kanin – Bovec, žičnice, Dvor št. 43,
☎ 389 63 10.

OKOLICA **Bavšica** (11 preb., sv. 6 km) je razloženo naselje z zaselki Zabrajda, Podčelce, Spodnja in Zgornja Bavšica ter Logje, raztresenimi na dnu ledeniško preoblikovane doline med Briceljkom (2346 m), Pelci (Visoki Pelc, 2388 m), Bavškim Grintavcem (2347 m) in Planjo (Vrh ovčje Planje, 1965 m). Dno doline se odpira v Bovško kotlino, zgornji del pa v dolini Bala in Bukovec. Na j. robu doline privre na površje potok Šumnik. Okrog večinoma v počitniške hiše spremenjenih domačij so zemljišča v celkih. Planinska koča v zgornjem delu doline vsako leto gosti udeležence mladinskega planinskega tabora.

Čezsoča (310 preb., j. 2 km) je v jedru gručasto naselje v j. delu Bovške kotline, pod s. pobočji hrbta Polovnik (Pirhovec, 1660 m), na holocenskih terasah na levem bregu reke Soča. Sestavljajo ga ločeni deli Gorenja, Srednja in Dolenja vas ter več raztresenih samotnih domačij. Na s. pobočjih Polovnika so smučarske vlečnice, Soča je bogata z ribami, tu je tudi izhodišče za rafting in spuste s kajaki. Kraj se prvič omenja leta 1306. Cerkev sv. Antona Puščavnika v Srednji vasi je bila leta 1927 prenovljena v novoromanskem slogu. Pri naselju se Soča na široko razliva po obsežnih prodiščih in se razcepi v več rokavov, med katerimi so rečni otoki. Zaradi velikega in neenakomernega strmca so v srednjem toku potoka Slatenik nastala korita. Ker so kamnine v njegovi strugi temne, ima voda višjo temperaturo od drugih vodotokov v okolici.

BOVEC

Kal-Koritnica
Lepena
Log Čezsoški
Log pod
Mangartom
Plužna

Kal-Koritnica (146 preb., v. 3 km) je dvojno gručasto naselje na v. robu Bovške kotline. Stoji pod Svinjakom (1653 m), na prisojnih terasah nad sotočjem Koritnice in Soče, ob cesti Bovec–Kranjska Gora. Skozi kraj tečeta Potok in Potočič. Njive so urejene na terasah pod naseljem. Pri Kršovcu so zelo ozka korita Soče v razširjenim tolmunom in kraško jamo Golobaršček. Ob cesti v Trento je razstavljena spodnja postaja golobarske žičnice kot zanimiv tehniški spomenik. V Kalu stoji cerkev sv. Janeza Krstnika iz 16. stol., zgrajena v ljudskem gotskem slogu.

Lepena (32 preb., v. 12 km) je naselje samotnih domačij, razpršenih po istoimenski ledeniško preoblikovani dolini. Ok. 100 m visok dolinski prag jo deli na spodnji in zgornji del. Kraj sestavljajo deli Labrije, Log, Klin in Konec ter zaselek Za Otoki. Nekateri domovi so spremenjeni v počitniške hiše. Potok Lepenica ima močan kraški izvir pod steno Kaludra (1980 m), na meliščih ponikne in se ponovno pojavi nad sotočjem s potokom Šumnik. Zaradi obilice snega in strmih pobočij so v dolini pogosti snežni plazovi. V zatrepu doline je Dom dr. Klementa Juga (700 m). Čez komarčo nekdanjega lepenskega ledenika vodi najkrajša pot do Krnskih jezer, kjer je novejši planinski dom (1385 m).

Log Čezsoški (55 preb., jz. 6 km) je gručasta vas na nizki terasi na levem bregu Soče, ob vznožju hrbta Polovnik (Veliki Polovnik, 1471 m). Alpske hiše bovškega tipa so po večini prenovljene. Glavna kmetijska panoga je živinoreja. Onstran Soče je vodnat slap Boka, visok 106 m. Mala Boka je 1355 m dolg splet jam s stalno vodo, ki se po deževju izliva skozi vhod.

Log pod Mangartom (134 preb., sv. 10 km) je razpotegnjeno obmejno naselje, ki ga sestavljajo gručasta dela Spodnji in Gornji Log ter zaselki Loška Koritnica, Možnica in Pustina. Po ledeniško preoblikovani dolini teče Koritnica, ki je med Spodnjim Logom in Možnico izdolbla globoka korita. Na njej sta manjši hidroelektrarni, zgornja iz leta 1928, spodnja, pri Možnici, pa iz leta 1911. Potok Možnica je v ledeniški dolini izdolbel več slikovitih korit in naravnih mostov. V kraju je Trentarska muzejska zbirka. Med obema gručama hiš je vhod v 4,5 km dolg predor Štoln, ki so ga izvrtali leta 1903 za odvod vode iz rudnika svinca v Rablju (Cave del Predil). Po njem je med 1. svetovno vojno vozil električni vlak, pozneje pa so se skozenj vozili na delo v rabeljski rudnik loški rudarji. Župnijska cerkev sv. Štefana je bila zgrajena leta 1755. V njeni notranjosti velja omeniti stropno sliko impresionističnega slikarja Ivana Groharja in gotsko plastiko Madone iz ok. 1490. Na v. zapira dolino Koritnice mogočna Loška stena (Bricelj, 2346 m). Z Loške stene teče potok Fratarica, ki je oblikoval ok. 120 m visoko stopnjo, prek katere pada slap Veliki Drsnik s skupno višino 112 m. V bližini je slap Parabola in več drugih slikovitih slapov. Novembra 2000 je plaz s Stovžja, ki se je spremenil v preperinski tok, uničil več hiš v Gornjem Logu in terjal sedem žrtev.

Plužna 41 preb., z. 3 km) je gručasto naselje nad dnom Bovške

BOVEC**Soča****Srpenica****Strmec na Predelu**

kotline. Stoji na morenskih nanosih na zgornji konglomeratni terasi na vznožju Kaninskega pogorja (Visoki Kanin, 2587 m). H kraju spadajo še nižje ležeči zaselki Podklopca, Pod Turo in Podčela ter nekaj samotnih domačij. Nekatere stavbe so preurejene v počitniške hiše. Od tu vodi pot k izvirov Glijuna. Močen kraški izvir Virje v slapu pada v umetno jezero, od koder je speljana voda po ceveh do hidroelektrarne Plužna, zgrajene leta 1928. Blizu izvirov je občasni bruhalnik, ki bruha vodo iz kraške jame Srnica. Na Kaninskih podih je 911 m globoko Skalarjevo brezno. Črnelso brezno s sigastimi tvorbami je globoko 1198 m in je eno najglobljih brezen na svetu. Pod Hudim Vrščem je 365 m globoka stopnja, najgloblje notranje brezno na svetu, pod Prestreljenikom (2498 m) pa veliko naravno okno.

Soča (143 preb., v. 12 km) je razloženo naselje, ki ga sestavlja več zaselkov in samotnih domačij na terasah ob zgornjem toku Soče, v ledeniško preoblikovani dolini Vrsnik in na okoliških pobočjih. Pripadajoči zaselki so Soča, Lemovje, Mišja vas, Brvce, Črč, Log, Na Skali, Pod Bregom, Podklanec, Pod Vrščem, V Klancu in Vrsnik. Tu teče Soča skozi Mala in Velika korita, ki so ponekod široka komaj kak meter. Hiše so alpske z velikimi podstrešji, zlasti v Vrsniku so opuščene domove spremenili v počitniške hiše. Župnijska cerkev sv. Jožefa v zaselku Soča je iz leta 1718. Pred njo rase več kot 300 let stara lipa z obsegom 370 cm, najmogočnejše drevo v Zgornjem Posočju. Za cerkvijo je pokopališče avstr. vojakov, padlih v 1. svetovni vojni.

Srpenica (172 preb., jz. 11 km) je gručasto naselje v dolini reke Soče, na njenem desnem bregu ob sz. podnožju razpotegnjenega hrbita (Kobariški) Stol (1673 m). V kraju se mešata kobariški primorski in bovški alpski tip stavb. Sredi naselja stoji župnijska cerkev sv. Florijana, ki je bila zgrajena malo pred letom 1474, leta 1755 je bila predelana. Njive in travniki se širijo na široki soški terasi. V Ilovcu je nahajališče krede, ki so jo kopali že pred 1. svetovno vojno. Po njej je tu začela obratovati tovarna krede in tesnilnih kitov, v kateri je zaposlena večina domačinov in precej okoličanov.

Strmec na Predelu (12 preb., sv. 17 km) je obmejno občestno naselje pod vzpetino Planja (1553 m). Stoji ob strmškem klancu na predelski cesti, ki se od Loga pod Mangartom vzpne do prevala Predel (1156 m), kjer je mednarodni mejni prehod. Ob njej je dal cesar Ferdinand I. leta 1851 postaviti mogočen spomenik junakom, ki so se leta 1809 spopadli z Napoleonovo armado. Leta 1943 je bila vsa vas požgana in porušena. Do leta 1947 so jo obnovili, zdaj je večinoma spremenjena v počitniško naselje. Globoko pod krajem teče potok Predelica z več visokimi slapovi v koritih. Z leve se mu pridruži Mangartski potok, katerega voda je po ceveh na pobočju Planje speljana do hidroelektrarne Log ob Koritnici. Ob potoku se od predelske ceste odcepi na Mangartsko sedlo cesta, ki se vzpne na nadmorsko višino več kot 2000 m. V

spodmolu pod Rdečo skalo je vhod v deloma zasigano Mangartsko jamo.

Trenta (107 preb., sv. 22 km) je razloženo naselje s središčem Na Logu, ki ga sestavljajo še zaselki Gorenja Trenta, Pri Cerkvi, Za Vršičem, Dimnik in Spodnja Trenta ter samotne domačije. Razpršena je po terasah v istoimenskem zgornjem delu Soške doline. Skoznjo je speljana cesta iz Bovca v Kranjsko Goro, ki se iz Zgornje Trente v 24 okljukih vzpne na preval Vršič (1611 m). Ob prvih serpentinah stoji spomenik gorniku in pisatelju Juliusu Kugyju, delo Jakoba Savinška. Domačije trentarskega tipa so krite s skodlami, imajo ovčji hlev, zunanje stopnišče in hodnike. Prvi preb. so bili pastirji, oglarji in rudarji, ki so kopali železovo rudo in jo talili v plavžu Na Logu. Po propadu fužinarstva leta 1782 so tu živeli pastirji, drvarji, gorski vodniki in divji lovci. Na Logu je v nekdanjih vojašnicah informacijsko središče Triglavskega narodnega parka, kjer je razstavljena trentarska muzejska zbirka. Rudarska cerkev Matere božje Lavretanske je s konca 17. stol. To baročno cerkev je leta 1690 dal sezidati grof Herman Attems Svetokriški, a so jo v začetku 20. stol. predelali. Pod zavarovanim gozdom na Kukli je alpski botanični vrt Alpinum Juliana. Za njim je slap Skok in nad njim več manjših slapov. Iz Trente se odpirajo ledeniške doline Zadnjica, Mlinarica in Zapodenj oz. Zadnja Trenta. Mlinarica je preoblikovana v vintgar z globokimi koriti. Nad njo so pod Razorjem (2601 m) Kriški podi z ledeniško-kraškimi jezerci. V zatrepu Zapodnja je pod planino Zapotok ledeniška stopnja, čez katero v več slapovih teče Suhi potok. Nad spodnjim delom Zapodnja je v prelomnici Šnita prelivni kraški izvir Soče (916 m), ki spada med najlepše izvire v Alpah. Pod njim je planinska koča, druga planinska koča je Na Logu.

- ① Trentarski muzej, % 388 93 83; Informativni center na Logu, % 388 93 30; Triglavski narodni park – varstveni oddelek, % 399 93 17.

Žaga (332 preb., jz. 8 km) je deloma razloženo, deloma obcestno naselje na izrazitih ledeniškokraških terasah nad kolenom Soče, ob njenem sotočju z Učjo. Po desnem bregu Učje vodi stara pot v Rezijo, tu je mednarodni mejni prehod. Na s. se vzpenja zakraselo Kaninsko pogorje (Velika Baba, 2137 m). Naselje z večino bovških hiš sestavljajo zaselki Bočič, Gorenja Žaga, Mali Log, Na Mostu, Njivica, Polog, Potok, Spodnja Žaga, Šekeljni, Veliki Log in Za Mostom ter nekaj samotnih domačij.

Bovško

Bovško je pokrajina, ki obsega Bovško kotlino ter sosednje doline Bavšica, Golobar in Slatenka, Žagarski kot z dolino Učje in del Soške doline pri Srpenici. V širšem pomenu vključuje povirne doline Zgornjega Posočja oz. večji del Julijskih Alp v porečju Soče. Pokrajina meri ok. 340 km² in v njej živi približno 3300 ljudi. Na s.

BOVEC

Trenta
Žaga

BOVŠKO

in v. meji na Gorenjsko, na z. poteka meja pokrajine po državni meji z Italijo, na j. pa brez opazne ločnice preide v Kobariško. Blažilni podnebni vplivi z j., ki prihajajo ob Soči navzgor, so predvsem pozimi opazni tudi na Bovškem; snega je manj, kot bi pričakovali glede na visokogorsko okolico in izdatne padavine. Debela snežna odeja na strmih pobočjih je v času po obilnem sneženju nevarna zaradi snežnih plazov. Sredozemski vpliv je viden tudi v rastlinstvu, delež listavcev je večji, šele v višjih legah je več iglavcev, zlasti macesna.

Prevlada triasnega apnenca daje goram posebno slikovitost, zlasti v Kaninskem pogorju z značilnimi visokogorskimi podi (škraplje, žlebiči, škavnice, kotličji, več kot 1000 m globoka brezna, kraške jame). V zgornjem delu doline Koritnice in v Učji je zastopan tudi dolomit. Dolinska dna so prekrita z ledeniškokorečnimi nanosi, ki so na obrobjih dolin ponekod sprjeti v konglomerate. Značilni primeri ledeniških dolin so Lepena, Bavšica in Zapoden. Tektonsko zasnovana Bovška kotlina je najgloblja s prodrom zapolnjena kotlina v slov. delu Julijskih Alp; pod prodnimi nanosi so plasti krednega fliša. Soča je tik nad kotlino vrezana v ozka in globoka korita, tu pa na široko razlita in ustvarja celo rečne otočke. Na dnu kotline so ohranjeni sledovi več poledenitev.

Bovško je edina slov. pokrajina, v kateri so preb. pridelovali krmo v glavnem za rejo ovc in koz; planine z več ravnega površja so bile namenjene tudi poletni paši goveje živine. Planinsko pašništvo je po 2 svet. vojni močno nazadovalo, precej planin je zaraslo skrotlje in grmičevje, stanovi marsikje propadajo. V zadnjem času ovčereja znova pridobiva na pomenu, sloni pa na reji bovške ovce, avtohtone mlečne pasme iz Zgornjesoške doline. Ovca je lahka, bele barve, s kratkimi ušesi. Je zelo skromna in dobro izkorišča kratko planinsko pašo. Skromno poljedelstvo je omejeno na dno Bovške kotline. Uspevata krompir in rž, v novejšem času je na njivah več krmnih rastlin.

Za preživetje so bile nujne dopolnilne dejavnosti, delo v gozdu, lov, vodništvo po gorah in tovarništvo, pozneje se je ob fužinarstvu pojavilo še delo v rabeljskem rudniku, po 2. svetovni vojni pa delo v industriji. Tovarne so Bovcu in na Srpenici, nekaj ljudi pa se vozi na delo v Kobarid in drugam. Zaposlovanje v turizmu se je močno razmahnilo z odprtjem zimskošportnega središča na Kaninu. V zadnjem času je zanimiva za vodne športe reka Soča.

Naselja v spodnjem delu Bovškega so večinoma gručasta in obcestna, postavljena na obrobje ravnin. Nad Bovško kotlino so še posamezna gručasta naselja, v osrčju visokogorja prevlada poselitveni vzorec v obliki samotnih domačij. Na Bovškem se prvine primorske arhitekture umikajo alpskim, le na Srpenici prevladujejo tipične primorske hiše (nekaj jih je tudi na Logu pod Mangartom). Drugje ima osrednjo vlogo bovška hiša, podobna slov. alpski hiši. Kamnita bovška hiša je manj masivna, ima še nekatere primorske prvine. Glavne značilnosti so kratek zunanji

hodnik, do katerega vodijo strme stopnice, širok podstrešek na sprednji strani in streha brez čopa, krita s škodlami. Novejše različice so se od tega vzorca v marsičem odknile.

BRANIK

Preserje

Spodnja Branica

Steske

Branik

(78 m, 999 preb., 22 km jv. od Nove Gorice)

Branik je razpotegnjeno naselje z gručastim jedrom v osrednjem delu doline rečice Branica. Kraj ima dve naselitveni jedri: prvo je na levem bregu Branice, ob vznožju Krasa in na vznožju vzpetine (203 m), na kateri stoji grad Rihemberk, drugo, imenovano Britof, pa je na desnem bregu Branice, ob vznožju flišnega obronka Vipavskih brd. Skozenj je speljana cesta iz Dornberka v Štanjel. Ob njej so nanizani zaselki Bizjaki, Birsji in Korp, ki se zaradi novih stanovanjskih hiš z Britofom prostorsko vse bolj združujejo. Ob cesti proti Spodnji Branici so zaselki Vidmaršče, Hmeljaki, Mesarji in Škrbči. Na osovni strani doline je zaselek Cvetroč, pod robom Krasa pa Pedrovo. V kraju je obrat lesne tovarne Meblo iz Nove Gorice. Prevladujoča značilnost okoliške kmetijske pokrajine so vinogradi. Na prisojnih pobočjih se širijo na račun gozda, pokrivajo tudi del dolinskega dna, kjer so bila nekoč polja.

DEDIŠČINA Srednjeveški grad z obzidjem se omenja že v 1. pol. 13. stol. Zgradili so ga plemiči Grayfenbergi, pozneje je večkrat menjal lastnike, od leta 1649 je bil v lasti rodbine Lanthieri. V 16. in 17. stol. so grad povečali in nekoliko predelali. Sredi naselja stoji župnijska cerkev sv. Ulrika, ki se prvič omenja ok. leta 1200. Sedanja cerkev je rezultat predelav po 1. svetovni vojni, v jedru so še vidni ostanki prvotne gotske cerkve. V koru so freske iz ok. leta 1500.

OKOLICA **Preserje** (454 preb., sz. 2 km) so razpotegnjeno naselje z večjimi gručami hiš, postavljenimi na flišnem slemenu skrajnega sz. dela Vipavskih brd med dolinama Branice in Vipave. Tu prečka sleme cesta, ki vodi iz Branika v Ajdovščino. Poleg istoimenskega jedra kraj sestavljajo še zaselki Kresija, Zajči, Mravljevi, Triglavc, Lecki, Sv. Katarina z istoimensko cerkvijo iz začetka 16. stol. in Vrh. Ker prevladujejo prisojne lege, ga obdajajo vinogradi in sadovnjaki, v katerih prevladujejo breskve.

Spodnja Branica (114 preb., jv. 4 km) je gručasta vas v srednjem delu doline Branice, postavljena ob vznožju prisojnega pobočja Vipavskih brd (Ubrše, 268 m). Po prisojah so zasajeni vinogradi, osoje pod planoto Kras na j. pa porašča gozd. V kraju stoji cerkev sv. Lenarta.

Steske (28 preb., sz. 3 km) so razložene v izteku doline Branice, ob cesti Dornberk–Branik, blizu izliva Branice v Vipavo. Stojijo na prisojnem vznožju flišnega slemena (Vrh, 235 m), ki ga s. od tod Vipava prereže v soteski Pekel, z istoimenskim zaselkom.

BREGINJ

Borjana
Homec
Logje

(550 m, 280 preb., 15 km z. od Kobarida)

Breginj je obmejno gručasto in najzahodnejše večje naselje v Sloveniji. Hiše stojijo v polkrogu na ledeniškokorečnih terasah na jv. podnožju Muzca (1630 m) v zatrepu Breginjskega kota. Do potresa leta 1976 so prevladovala značilne beneškoslovenske vrstne stanovanjske hiše, povezane s hlevom in senikom, zidane v strnjeni gruči z ovalnim florisom; ulice so bile speljane krožno. Po potresu je od arhitekturne dediščine ostal le spomeniško zavarovani del. Drugo so porušili, ljudi pa preselili v naselje montažnih hiš. Pozneje so območje prvotnega naselja pozidali z novimi družinskimi hišami. Skozi kraj teče potok Bela, levi pritok Nadiže. K naselju spadata obmejni stražnici Plazi in Strmica. Večina preb. je ostarela, mlajši so zaposleni v tukajšnji tovarnici ali v Kobaridu. Kmetijstvo, zlasti govedoreja, je po potresu zaradi pomanjkanja hlevov močno nazadovalo, kulturne terase zdaj poraščajo travniki. Onstran grebena Stola je intermitentni studenec Zaganjavka, ki okrog poldneva teče kako uro na dan.

DEDIŠČINA Breginj se prvič omenja leta 1170. Župnijska cerkev sv. Nikolaja ima poslikan kasetirani strop iz 17. stol. Cerkvica Marije Snežne nad naseljem je bila ob potresu močno poškodovana. Visoko na pobočju (Kobariškega) Stola (1673 m) stoji cerkev sv. Marjete iz začetka 16. stol.

OKOLICA **Borjana** (147 preb., v. 6 km) je razpotegnjeno gručasto naselje ob cesti Staro selo–Breginj, postavljeno na prisojnem flišnem in morenskem pobočju (Kobariškega) Stola (1673 m) s. nad dolino Nadiže. Prvič se omenja leta 1086. Sestavljajo ga ločeni deli Nova, Zgornja in Spodnja Borjana. V flišno podlago so vode izpod apnenčastega pobočja vrezale grape. Po dveh, ki se združita tik nad naseljem, je leta 1952 zdrsel snežni plaz in v Spodnji Borjani porušil devet hiš. Zaradi obnove po snežnem plazu in po potresu leta 1976 so domovi prenovljeni. Tik ob cesti stoji župnijska cerkev sv. Katarine s konca 15. stol., leta 1875 je bila prezidana. V prezbiteriju so freske furlanskega slikarja Gianpaola Thannerja iz ok. 1520. Ob pokopališču stoji cerkev Marije Snežne.

Homec (5 preb., jv. 3 km) je gručasto naselje pod Stolom, na pobočju njegovega j. obronka Hrib (734 m). Mimo vodi cesta Staro selo–Breginj. Pod naseljem se pobočje v terasah spušča v dolino Nadiže. Po potresu leta 1976 so hiše breginjskega in kobariškega tipa nadomestili montažni objekti.

Logje (63 preb., j. 4 km) so obmejno gručasto naselje na polkrožni pobočni polici visoko nad Nadižo, pod vzpetino Sleme (598 m). Pot na Robidišče prek mosta čez Nadižo je opuščena. Okrog domačij so majhne njive, travniki, sadovnjaki in košenice, ki se zaraščajo. Nekatere značilne hiše breginjskega tipa so opuščene, druge so bile po potresu leta 1976 obnovljene v tradicionalnem slogu. V naselju stoji cerkev sv. Primoža in Felicijana.

Kamniti Napoleonov most čez Nadižo omogoča dostop do suhe Predoline pod Mijo (1237 m). Pod mostom so v okljuku Nadiže slikovita korita; v njihovi steni je naravni most.

Podbela (85 preb., jv. 10 km) je obmejna gručasta vas na podnožju Stola ob Beli, ki se tik pod naseljem izliva v Nadižo. Tu se prej ozka rečna dolina na široko odpre. Pod naseljem segajo njive in travniki do Nadiže. Reka se v zgornjem toku globoko zajeda v slikovite nagubane sklade. Skozi Podbelo je speljana nova cesta iz Borjane na Robidišče. Na bližnjem griču Sv. Helena (364 m) je bilo prazgodovinsko gradišče. Nad sotočjem je grič Na Lupu z mogočno cerkvijo sv. Helene; nastala je ok. leta 1500, v njej so freske Jerneja iz Loke. Med potresom leta 1976 je bil kraj povsem uničen, zato so na istem mestu postavili montažne hiše.

Robidišče (7 preb., j. 16 km) je obmejno gručasto hribovsko naselje na odmaknjeni manjši planoti j. od Nadiže. Z. in s. od kraja je vrezana globoka grapa mejnega potoka Legrada, na v. se vzpenja Sleme (820 m). Naselje je dostopno po novi cesti iz Borjane prek Podbele. V kraju je mejni prehod za zemljiške dvolastnike in malo-obmejni promet. Hiše so zaradi izseljevanja preb. večinoma prazne in propadajo; nekaj domov je bilo po potresu leta 1976 obnovljenih, več jih je preurejenih v počitniške hiše. Kraj ima najzahodnejšo lego v Sloveniji.

Sedlo (83 preb., jv. 2 km) je gručasto naselje na flišni, ostro odsekani terasi nad dolino Bele, pod cesto Staro selo–Breginj. Do potresa leta 1976 so tu bile značilne hiše breginjskega tipa, pri katerih se gospodarska poslopja držijo stanovanjskega dela. Zdaj je ohranjen le še del prvotnega naselja, na obrobju starega jedra so postavili montažne hiše. Sredi pokopališča nad naseljem stoji manjša gotska cerkev sv. Križa. Zgrajena je bila ok. leta 1470, kot stavbar se omenja Andrej iz Loke. Prezbiterij in slavolik krasijo freske furlanskega slikarja Gianpaola Thannerja iz ok. leta 1520. V jedru vasi stoji župnijska cerkev povišanja sv. Križa.

Stanovišče (40 preb., v. 4 km) so gručasto naselje na j. pobočju Stola. Na obeh straneh kraja so vrezane grape potokov. Njive in travniki so na nizkih podzidanih terasah. Med 2. svetovno vojno je bila vas dvakrat požgana, po potresu leta 1976 je bila večina stavb porušena. Montažno naselje je postavljeno precej nižje, ob cesti Staro selo–Breginj.

BREGINJ

Podbela
Robidišče
Sedlo
Stanovišče

BREGINJSKI KOT

Breginjski kot

Breginjski kot v povirju Nadiže spada med najbolj svojevrstne slov. pokrajine. Zaradi odprtosti proti Beneški Sloveniji in nasilne preobrazbe po potresih leta 1976 je doživel poseben razvoj. Razprostira se na skrajnem z. Slovenije in Kobariškega, med razpotegnjenim hrbtom (Kobariški Stol (1673 m) na s. in plečatim hribom Mija (1237 m) na j. Proti v. se spusti v široko Staroselsko podolje, na z. ga omejuje državna meja z Italijo. V tektonsko pre-

oblikovanem območju so v z. delu plasti krednega fliša, nad katerim so se na pobočjih Stola nabrale debele plasti grušča v obliki fosilnih melišč, na dnu doline Nadiže in ob pritoku Bela so nanosi ledeniškokorečnega proda marsikje preoblikovani v rečne terase. Kompaktni apnenec sestavlja zgornje dele pobočij ter ovršji Stola in Mije. V ledeni dobi je odcep soškega ledenika tu odložil morene, ki se v obliki nasipov širijo v. in j. od Breginja.

Breginj dobi več kot 2600 mm padavin na leto, ki se pojavljajo tudi v obliki nalivov; zlasti poleti so pogoste nevihte s hudim grmenjem in točo. Pozimi pade precej snega; na strmih, slabo poraslih pobočjih Stola se pojavljajo snežni plazovi. Leta 1952 je snežni plaz v Borjani zahteval več smrtnih žrtev. Kljub ostremu podnebnju se v Breginjskem kotu čutijo blažilni sredozemski vplivi, ki se širijo ob Nadiži in njenih levih pritokih.

Njive okrog naselij so se spremenile v travnike in pašnike, nekdanji travniki v večji oddaljenosti od domov so postali košenice, večino nekoč zelo prostranih košenic je prerasel gozd, območje najrevnejših prsti na vznožju Stola pa grmovje in drevje. Živina je bila nekoč nastanjena v hlevih, ki so bili neposredno povezani s stanovanjskimi prostori. Po potresih zgrajeni skupni hlevi v Breginju, Sedlu, Stanovišču, Podbeli in na Robidišču so bili neprimerni in so zdaj večinoma prazni.

Potres je pospešil izseljevanje, tako da so marsikje ostali le še ostareli ljudje. V Breginjskem kotu je leta 1910 živelo 2388 preb., leta 1971 805 in leta 1991 še 641. Posledice potresov se kažejo zlasti v videzu naselij: nekdanja Breginj in Podbela sta skoraj izgini-la, večina novih hiš je bila postavljena na novih lokacijah. Nekoliko manj so bili prizadeti kraji Sedlo, Stanovišče in Homec, Logje in Robidišče pa sta vsaj v tlorisni zasnovi obdržala prvotni videz. Strnjeno pozidan nekdanji Breginj je krasila svojevrstna beneško-slovenska arhitektura, imel je ovalen tloris s koncentrično speljanimi uličicami. Prevladovala so kamnite zidane nadstropne in dvonadstropne hiše z lesenimi zunanji hodniki (ganki), stopnišči, balkoni (linde) na lesenih ali kamnitih stebrih pod velikimi napušči s freskami na pročeljih. Domačije so sestavljale skupine objektov v obliki nizov z zanimivimi podhodi in prehodi. Nove montažne stavbe so predvsem mladim omogočile prijaznejše bivalno okolje.

Brezno

Kaninsko pogorje je znano po najglobljih breznihi v Sloveniji. Veliko brezen so jamarji odkrili tudi na visokogorskem krasu Kriških podov, Bavšice, Polovnika, Migovca in v Julijskih Alpah sploh. Tudi na dinarskem krasu Posočja prevladujejo brezna, med najznačilnejšimi so ledenice na Nanosu in Gori. V teh breznihi z večnim ledom so včasih pridobivali led za prodajo.

V kraškem Kaninu je več kot 280 brezen in nekaj jam. Temperature zraka v jamah znašajo le nekaj stopinj nad lediščem, vhodi številnih

brezen so vkovani v večni led in sneg. V Črnelkem breznu so jamarji prodrli 1198 m globoko; brezno je eno izmed najlepših na svetu. Pod Rombonom je najgloblje slov. brezno Čehi (globina 1370 m). Najgloblji vhodni in notranji brezni na Zemlji sta 643 m globok navpični jašek Vrtiglavice in 460 m globoko notranje brezno Zlatorog v Breznu pod Hudim vršičem v Kaninskem pogorju.

Burja

Burja je suh, hladen in sunkovit lokalni veter iz sv. smeri, ki se na Primorskem pojavlja vse leto, je pa zlasti močen in pogost v njegovi hladni polovici. Nastane takrat, kadar se zaradi razlike med zračnim pritiskom nad celino in morjem hladnejši in gostejši zrak preliva prek grebenov visokih kraških planot na primorsko stran. Čeprav se zrak pri spuščanju nekoliko ogreje, je prodor hladne zračne gmote tako hiter in izrazit, da burja ozračje znatno ohladi. Pri spuščanju navzdol se zrak osuši, zato se oblačnost razblini in prevlada suho in sončno, več dni lepo vreme. Kadar burja nastane po prehodu hladne fronte piha le dan ali dva, če pa nad celino prevlada visok zračni tlak, nad z. polovico Sredozemlja pa nizek, lahko trajajo tudi več dni.

Hitrost burje je odvisna od razlik v temperaturi zraka na obeh straneh gorskih pregrad, višine padca vetra ter izoblikovanosti površja, ki lahko usmerja njene zračne tokove, okrepi ali oslabi njeno moč; hitrost se zmanjšuje z oddaljevanjem od pobočij. Najmočnejša burja je pri Ajdovščini, kjer je njena povprečna hitrost v letih 1975–1985 znašala 19,5 km/h, povprečna moč sunkov pa 94,5 km/h. Najvišja izmerjena hitrost je bila 170,6 km/h, ponekod naj bi sunki presegali celo 200 km/h. V Ajdovščini se lahko letno računa z več kot dvajsetimi dnevi s posameznimi sunki z nad 20 km/h. Moč burje lahko lomi drevje, odkriva strehe in prevrača avtomobile na cestah. Kjer je burja v povprečju močnejša, rastejo poševna drevesa z nesimetričnimi krošnjami. Stranice proti burji obrnjenih hiš imajo manj odprtih, so tudi brez velikih napuščev. Ko so v 19. stol. začeli množično uporabljati valovite opečnate strešnike korce, so jih marsikje dodatno obtežili s kamenjem. Na Pivki nekoliko šibkejša burja v času sneženja dela hude zamete, ki so velika prometna ovira na cestah, občasno celo na železnici.

Prvi opis burje in omemba njenega imena segata v antični čas. Ko je cesar Teodozij v bitki pri Ajdovščini septembra 394 zmagal, mu je k vojaškemu uspehu menda pripomogla burja. Teodozijevim vojakom je jemala sulice iz rok in jih metala v sovražnike. Burjo omenja tudi J. V. Valvasor, ko opisuje podnebje in težave, ki jih imajo ljudje pri tvorjenju blaga. Veter je imel nekoč večjo razdiralno moč, ker je bil Kras popolnoma gol.

Camping

Razvoj dopustovanja s taborjenjem v kampih je na začetku obšel Posočje, saj so v šestdesetih letih 20. stol. odprli le kampa v Bovcu in v Kanalu. Množično so začeli iskati kandidate za odpiranje kampov nekaj let pred svetovnim prvenstvom v kajaku in kanuju na divjih vodah, ki je bilo v Bovcu in v Ljubljani leta 1991.

BOVEC	Kamp Liza, Vodenca št. 4, ☎ 389 63 70 Kamp Polovnik, Ledina št. 8, ☎ 388 60 69
ČEZSOČA	Prijon camping, št. 12b, ☎ 388 67 20
DREŽNIŠKE RAVNE	Kamp Koren, št. 33, ☎ 388 53 12
KOBARID	Kamp Nadiža Podbela, Stresova 18, ☎ 388 58 39
LEPENA	Kamp Klin, št. 1, ☎ 388 93 56
TRNOVO OB SOČI	Kamp Trnovo, št. 51, ☎ 388 86 02

Cerkev

Goriška je od rabsodbe Karla Velikega leta 811 pa do sredine 18. stol. cerkvenoupravno spadala pod oglejski patriarhat, ki je sredi 11. stol. na svojem območju južno od Drave začel oblikovati razvejeno župnijsko mrežo. Oglejski patriarhat je ustanovil prve župnije v Posočju, Vipavski dolini in na Krasu. Najstarejša pražupnija v Volčah blizu Tolmina se omenja že leta 1015, do srede 11. stol. pa so se razvile pražupnije v Solkanu in Vipavi.

Zaradi vedno večje razvejenosti župnijske mreže so si metropolitni in škofje iskali pomočnike ter ustanavljali arhidiakonate, ki so imeli nadzor nad župnijami. Tolminsko z zgornjo Soško dolino je bilo pod enim arhidiakonom, podrejenim čedadskemu kapitlju, Vipava, goriški Kras in srednja Soška dolina pa so bili del furlanskega spodnjega arhidiakonata. V času uveljavljanja župnijske mreže in utrjevanja cerkvene organizacije, ki se je naslanjala na pražupnije, je nastalo več samostanov, ki so odločilno vplivali na cerkveno dogajanje. Konec 11. stol. sta na zahodnem robu slov. narodnostnega ozemlja nastali benediktinski opatiji v Rožacu (Rosazzo) in Možacu (Moggio). Samostan v Rožacu, ustanovljen ok. leta 1085, je uveljavil župnijski sistem v Brdih in ob srednjem toku reke Soče.

V 16. stol. so se na Goriškem pojavile reformacijske ideje, ki so naletele na podporo zlasti med plemstvom. Zaradi bližine Beneške republike protestantizem na tem območju ni bil tako razširjen kot v drugih notranjeavstrijskih deželah.

V času cesarice Marije Terezije je bil leta 1751 ukinjen oglejski patriarhat in namesto njega ustanovljeni goriška nadškofija za avstrijski in videmska za furlanski del patriarhata. Goriška je od leta 1752 spadala pod Goriško nadškofijo. Jožefinske reforme v letih 1785–1788 so še globlje posegle v življenje cerkve; Jožef II. je uvedel cerkvenoupravne spremembe in dal razpustiti več cerkev in samostanov.

Od leta 1977 spada Goriška pod koprsko škofijo. Od redovniških skupnosti na Goriškem delujejo frančiškani na Kostanjevici v Novi Gorici in Sveti Gori, kapucini v Vipavskem Križu in lazaristi na Mirenskem gradu.

Cerkljansko hribovje

Cerkljansko hribovje je najzahodnejši del slov. sredogorja. Na v. se na razvodju med Idrijco in Soro naslanja na Škofjeloško hribovje, na sz. se spusti v dno Baške grape, na z. ga grape razmejujejo s Šentviško planoto, na j. pa je ločnica ozko dno doline Idrijce. Cerkljansko hribovje spada k alpskemu svetu, najvišja in najbolj izstopajoča vzpetina je Porezen (1630 m). Večina kamnin je iz permokarbonskih in triasnih usedlin, na katerih se pogosto pojavljajo zemeljski usadi in plazovi. Nad njimi so v s. delu pokrajine karbonatne kamnine, na katerih se je razvil osameli kras. V apnenec so vodnati potoki izdoblili soteske, v soteski Pasice je med 2. svetovno vojno dobro skrita delovala partizanska bolnišnica Franja. V osamelem krasu so tudi kraške jame. Za turistični obisk je urejena Ravenska jama z znamenitimi aragonitnimi ježki in kapniki.

Zaradi pogostega izmenjavanja sredozemskih in celinskih zračnih gmot se tu izcedi precej padavin, v višjih legah tudi več kot 2500 mm letno. V nižjih legah prevladujejo toploljubni listnati gozdovi, zlasti bukovi in gabrovi, višje je v bukovih gozdnih sestojih manj drugega drevja. Iglavci so v predalpskem gozdu bukve in jelke v večjem obsegu zastopani le v senčnih legah s. dela hribovja in na stiku s Škofjeloškim hribovjem.

Območje je bilo poseljeno že v prazgodovinskem obdobju, kar dokazuje paleolitsko arheološko najdišče Divje babe v dolini Idrijce. Zaradi velikih strmin je močno otežena priprava krme, živinoreja ni nikoli v večjem obsegu temeljila na paši, pač pa na reji v hlevih. Obdelovanje strmih pobočij je sčasoma postalo negospodarno, zato je strme travnike s slikovitimi seniki začelo preraščati grmičevje in drevje. Poleg reje živine je tradicionalni vir preživetja spravilo lesa. Nekoliko boljše razmere za kmetovanje so na ovršju hribovskega sveta, kjer so podnebne razmere bolj surove, ter na ozkih prisojnih pobočnih policah. V okolici vaških jeder so razloženi zaselki, zlasti v. nad Cerknim je precej samotnih domačij v odprtih in tudi zaprtih celkih. Poleg novih hiš je mogoče videti velike nadstropne zidane domove z majhnimi okni, brez zunanjih hodnikov, s strmimi strehami brez čopa.

Glavna cesta po dolini Idrijce je ovinkasta, ceste proti sosednjim pokrajinskim enotam so ozke in strme ter ogrožene zaradi plazovitosti površja. Prav zato je Cerkljansko izrazito zaključena pokrajina. V osrčju je globoko vrezana dolina Cerknice, ki je tudi prebivalstvena os dokaj enakomerno poseljenega območja. V njej stoji pokrajinsko središče Cerkno, edino zaposlitveno središče.

Cerkno

(324 m, 1675 preb., sedež občine)

Cerkno je večinoma urbanizirano gručasto naselje sredi Cerkljanskega hribovja, v kotlinici ob potoku Cerknica, tam, kjer se dolina ob izlivih pritokov Zapoška in Oresovka nekoliko razširi. Širitev kraja otežujejo okoliška strma pobočja. V okolici so zaselki Čelo, Rače in Ralna. Cerkno je gospodarsko in kulturno središče širše okolice. Kraj je zaznamoval predvsem hiter razvoj tovarne elektrotermičnih aparatov ETA, ki je gospodarski temelj celotnega Cerkljanskega. V kraju delujeta lokalna radijska postaja Radio Cerkno in orientacijski klub Azimut Idrija-Cerkno. Za turistični utrip kraja je poleg znamenitih cerkljanskih lavfarjev, 24 člansko družino pustnih mask z naličji, izrezljanimi iz lipovega lesa, pomemben razvoj smučišča na bližnjem Črnem vrhu (1291 m) med Blegošem (1562 m) in Poreznom (1630 m).

DEDIŠČINA Sredi naselja stojita župnijska cerkev sv. Ane iz 18. stol. in hotel Cerkno s pokritim plavalnim bazenom. Cerkev se omenja že v 13. stol. s patrocinijem sv. Jerneja. Nova cerkev sv. Ane je bila zidana v letih 1714 – 1774. Na bližnjem Gradišču so ostanki rimske utrdbe, kraj se prvič omenja leta 1232. Že v preteklosti je mimo peljala tovarna pot iz Poljanske doline v Soško dolino. V času Avstro-Ogrske je bilo Cerkno trg, sedež okrajnega sodišča in davkarije. Med 2. svetovno vojno je bilo za daljši čas središče obsežnega partizanskega osvobojenega ozemlja. Na to obdobje spominja muzejska zbirka.

OKOLICA Bukovo (181 preb., sz. 14 km) sestavljajo zaselki Krtečne, Kojca, Žabče, Selc in Laharn ter samotne domačije, raztreseni po dolomitnem prisojnem pobočju Kojce (1303 m). Na z. delu pobočja je v povirju potoka Kazarska Bukovska grapa. Jedro kraja je pri župnijski cerkvi sv. Lenarta, ki je nastala v 18. stol. po načrtih ljubljanskega stavbenika Gregorja Mačka, na prevalu med Baško grapo in dolino Idrijce. V okolici zaselkov so travniki in pašniki, njiv je malo zaradi strmin. Opuščene senožeti na pobočju Kojce se zaraščajo, grape in osojne dele pobočij porašča gozd.

Cerkljanski Vrh (74 preb., j. 9 km) je naselje samotnih domačij ter zaselkov Hobovše, Lajše in Zakrog, raztresenih po slemenih in pobočjih jv. dela Cerkljanskega hribovja, med vzpetinami Pluženjska gora (1012 m), Trševje (958 m) in Veliki vrh (881 m), kjer je velik peskokop. Območje kraja razčlenjujejo globoke grape. V Vol-

CERKNO

Čeplez
 Dolenji Novaki
 Gorenji Novaki
 Gorje
 Jagršče
 Jazne
 Jesenica

kovi grapi nad dolino Idrijce je intermitentni izvir Zaganjalka, v katerem voda narašča in upada v sedemminutnih presledkih.

Čeplez (70 preb., v. 4 km) je gručasto hribovsko naselje ob cesti Cerknno–Sovodenj, na pobočju pod hribom Škofje (973 m). Novejši del kraja je ob cesti proti sosednji Planini pri Cerknem. V okolici so obsežni travniki, pod krajem je tudi nekaj njiv.

Dolenji Novaki (202 preb., sv. 7 km) so razloženo naselje z osrednjim delom ob župnijski cerkvi sv. Tomaža, zidani leta 1762, ob cesti Cerknno–Davča. Samotne domačije so razpršene po spodnjem delu povirja potoka Cerknica; tu sta zaselka Log in Podnjivč. V okolici so travniki, grape in strmejša pobočja porašča gozd. Do 2. svetovne vojne so na območju naselja kopali bakrovo rudo. V soteski potoka Pasica, desnega pritoka Cerknice, je partizanska bolnišnica Franja, ki jo je leta 1989 ogrozil zemeljski plaz. V soteski je več slikovitih slapov.

Gorenji Novaki (251 preb., sv. 10 km) so razloženo naselje večinoma samotnih domačij, raztresenih po precej gozdnatih pobočjih Cimprovke (Kopa, 1360 m), Črnega vrha (1291 m) in Škofov (973 m). Okrog neizrazitega jedra kraja so nanizani zaselki Leše, Novine, Podosoje, Pri Cesti, Tičje Brdo in Zanjivč. Na s. pobočjih Črnega vrha je nad Davčo sodobno smučišče z umetnim zasneževanjem. Pod Črnim vrhom je Koča na Črnem vrhu (1245 m).

Gorje (82 preb., sz. 4 km) so razloženo naselje z gručastim jedrom j. pod Poreznom (1630 m), v povirju potoka Zapoška. Vaško jedro stoji na nekoliko ravnejšem površju, zaselek Košenije je na strmini, pod Ritovščico (1156 m) je nekaj samotnih domačij. Naokrog so travniki in redke njive, prevladujoča kmetijska panoga je živinoreja. Pobočje proti naselju Zakriž na j. je precej mokrotno in plazovito.

Jagršče (32 preb., jz. 9 km) so razloženo naselje z majhnim gručastim jedrom v s. delu Idrijskega hribovja. Stojijo na strmem prisojnem pobočju, tik pod vrhom slemena med dolinami Idrijce ter potokov Otuška in Sevnica. Na pobočjih je nekaj samotnih domačij. Travniki in manjše njive so z. od vaškega jedra, na zložnejšem delu slemena. V jedru stoji župnijska cerkev sv. Uršule. Iz doline Idrijce je bila cesta speljana šele v osemdesetih letih 20. stol.

Jazne (113 preb., j. 13 km) sestavljajo samotne domačije ter gručasta zaselka Dolenje in Gorenje Jazne; v slednjih stoji cerkev sv. Nikolaja iz 18. stol. Naselje je raztreseno večinoma po prisojnem pobočju nad desnim bregom Idrijce, več domačij sega čez preval v porečje potoka Hobovščica. S. nad vasjo se vzpenja Bevkov vrh (1051 m). V okolici kraja prevladujejo senožeti, na strminah pa gozd.

Jesenica (98 preb., sz. 7 km) je razloženo naselje z gručastim jedrom nad cesto Cerknno–Bukovo. Nekaj hiš je raztresenih ob cesti proti Bukovemu in proti prevalu Vrh Ravni (825 m), ki plečato Kojco (1303 m) ločuje od Porezna (1630 m); ta del naselja se imenuje Košena. Naselje seka več grap; vode, ki tečejo po njih, se združijo v potok Jesenica.

CERKNO

Labinje

Lazec

Laznica

Orehok

Otalež

Planina pri

Cerknem

Plužnje

Poče

Labinje (90 preb., s. 3 km) so v jedru gručasta vas na razglednem pobočnem pomolu nad potokom Cerknica, pod strmim robom grebena Sleva (834 m). Pod naseljem so večinoma travniki, proti Trebenčam je več gozda. Na izpostavljenem mestu je ostanek ok. 20 m visokega kamnitega Miklavževega turna, domnevno rudarske cerkve, o čemer pripoveduje več legend. V smeri proti Poljanam stoji na samem srednjeveška cerkev sv. Duha, ki je bila leta 1774 barokizirana.

Lazec (133 preb., j. 9 km) je razloženo naselje z gručastim jedrom na prisojnem pobočju nad Idrijco. V bližini starega jedra je več novih hiš. Naokrog so obsežni travniki, proti Pirhovi grapi na sz., kjer je zaselek Grašce, in pod krajem, je več gozda. Z. od jedra kraja stoji podružnična cerkev sv. Jurija iz 16. stol., baročno predelana.

Laznica (51 preb., s. 1 km) je na novo ustanovljeno delavsko naselje nad Cerknim.

Orehok (86 preb., sz. 10 km) je razloženo naselje z gručastim jedrom tik pod cesto Cerkno–Bukovo, na jv. pobočju Kojce (1303 m). H kraju spadajo zaselki Orehovska Grapa, Zabreznica, Gradež, Vrh Gradeža in Nemci. V Orehovski Grapi, ki se ob potoku Jesenica spušča v dolino Idrijce, so domačije težko dostopne. V Nemcih so konec 18. stol. nemški rudarji kopali svinčevu rudo. J. od vaškega jedra stoji na samem župnijska cerkev sv. Ubalda, zidana v letih 1739–1755. Površje v okolici je strmo in za obdelovanje manj primerno, poraščeno z gozdovi.

Otalež (149 preb., j. 10 km) je gručasto središčno naselje na prisojnem pobočju nad dolino Idrijce, pod Bevkovim vrhom (1051 m). V zgornjem delu kraja stoji župnijska cerkev sv. Katarine iz 17. stol., visoko nad njim je samotna domačija Na Hmenici. Pod naseljem so njive in travniki, ki jih preseka grapa, senožeti, ki se postopoma zaraščajo. Pomembna gospodarska panoga je živinoreja.

Planina pri Cerknem (154 preb., jv. 5 km) je v jedru gručasto naselje na prisojnem pobočju vzpetine Škofje (973 m). V jedru vasi stoji gotska cerkev sv. Janeza Krstnika, baročno predelana. Novejše hiše so postavljene nekoliko višje, ob glavni cesti. Manjši zaselek je v grapi potoka Oresovka, ob cesti v Cerkno. V okolici vaškega jedra so njive in travniki, ki jih ločuje več grap. Osojna pobočja grape Oresovka porašča gozd.

Plužnje (145 preb., j. 8 km) so gručasto naselje na strmem prisojnim pobočju nad dolino Idrijce, pod Pluženjsko goro (1012 m). Pod jedrom kraja je nekaj samotnih domačij, dostopnih iz doline Idrijce. Travniki in posamezne njive so pod naseljem in nad njim, največ jih je proti z., kjer je svet položnejši. Glavna gospodarska panoga je živinoreja.

Poče (81 preb., s. 4 km) so v jedru gručasto naselje, ki je skupaj z razloženim zaselkom Bukovče postavljeno na prisojnem pobočju pod Humom (1423 m), jv. obronkom Porezna (1630 m). Skozi kraj teče potok Šjakarica. Travniki in njive so pod naseljem, pašniki pa nad njim, kjer se kmalu začne huda, večinoma z gozdom zarasla

strmina. Z. od naselja je vrezana globoka grapa hudourniškega potoka Zapoška, ki priteče izpod Porezna.

Podlanišče (147 preb., jv. 7 km) sestavljajo samotne domačije, razpršene po razvodnem hrbtu med povodjema potoka Cerknica in reke Poljanska Sora, deloma tudi v dolini potoka Podjelovščica. Neizrazito jedro je zaselek Kladje na istoimenskem prevalu (787 m), prek katerega je speljana cesta Cerkno–Sovodenj. Večino območja kraja porašča gozd, v okolici domačij so na krčevinah pašniki, travniki in posamezne njive.

Podpleče (26 preb., v. 10 km) so naselje samotnih domačij, razpršenih v dolini potoka Podplečice ter na pobočjih hribov Škofje (973 m) in Lomk (870 m). Na prevalu proti Novakom je zaselek Mrovljev Grič. Nad dnem doline so domačije večinoma na večjih krčevinah, predvsem na prisojni strani, nekaj jih je zapuščenih.

Police (17 preb., z. 17 km) sestavljajo gručasto jedro in več samotnih domačij, postavljenih na majhni, težko dostopni planoti nad dolino Idrijce. Planotico obkrožata grapi potokov Dabrček in Poličanka. Z. od jedra kraja je zaselek Zasela. Središče kraja je na zgornjem robu planote, nižje so njive in travniki, med njimi stoji gotška cerkev Marijinega rojstva z zvezdasto obokanim prezbiterijem iz leta 1520 s freskami Jerneja iz Loke v prezbiteriju iz leta 1536. Cesta do naselja je bila speljana šele v osemdesetih letih 20. stol.

Poljane (69 preb., sv. 4 km) so gručasto naselje v zatrepu globoke doline potoka Tršovka. Nekaj hiš stoji na dnu doline Cerknice, ob cesti iz Cerknega v Dolenje Novake. Pod naseljem so na zložnem površju njive in travniki, ki se zaraščajo, v širši okolici prevladujeta gozd in na strmem j. pobočju Drnove (1004 m) skalovje.

Ravne pri Cerknem (180 preb., jz. 6 km) sestavljata ločena gručasta dela Gorenje in Dolenje Ravne na izpostavljenem slemenu med dolinama Cerknice in Idrijce ter Orehovsko grapo. V Gornjih Ravnah stoji župnijska cerkev sv. Urha, zidana 1787. K naselju spada več samotnih domačij, ki so razpršene po pobočjih. Tik nad Prezljevo domačijo je kraška Ravenska jama z aragonitnimi kristali.

Reka (72 preb., jz. 8 km), razloženo naselje na dnu doline Idrijce, je razpotegnjena med zaselkom Želin na v. in krajem Stopnik na z. Sestavljajo jo zaselki Sevnica, Laze in Reka. Jedro kraja je tik nad glavno cesto Idrija–Most na Soči, v zaselku Reka, nad katerim stoji na slikoviti razgledni točki cerkev sv. Kancijana. Višji deli pobočij doline so marsikje zelo strmi in skalnati. Nad naseljem Reka nad Idrijco je bila najdena v paleolitski postaji Divje babe I svetovno znana neandertalska koščena piščal (stara 41 000–52 000 let) ter obilica kamenega in koščenega orodja.

Straža (124 preb., jz. 5 km), naselje v dolini Idrijce, je razložena ob sotočju s Cerknico; tu je osrednji zaselek Želin, kjer se od ceste Idrija–Most na Soči odcepi cesta proti Cerknemu. Manjša zaselka Gornje in Dolnje Mlake sta na pobočju nad izlivom potoka Zaganjalčnica in na nasprotni strani Idrijce, nad izlivom potoka Otuška. Visoko na pobočjih obronkov Cerkljanskega in Idrijskega hri-

CERKNO

Podlanišče

Podpleče

Police

Poljane

Ravne pri Cerk

Reka

Straža

CERKNO

Travnik
Trebence
Zakojca
Zakriž

COL

Bela

bovja je več samotnih domačij. Na strmem zaraščenem pomolu na desnem bregu Idrijce stoji gotska cerkev Spreobrnjenja sv. Pavla, ki je bila barokizirana. Na zunanjščini prezbiterija so sledovi srednjeveških fresk Jerneja iz Loke.

Travnik (55 preb., j. 12 km) je razloženo naselje na dnu doline Idrijce, ob cesti Idrija–Most na Soči. Nekaj samotnih domačij je na prisojnem pobočju doline, pod krajema Otalež in Jazne. Cesta proti Otaležu, nekoč najkrajša vez z dolino, je opuščena.

Trebence (88 preb., s. 3 km) so razložene po s. pobočju doline potoka Zapoška, tik nad Cerknim. Strnjeno jedro naselja stoji na prisojnem pobočju nad cesto Cerkno–Gorje. Travniki in njive so v. od naselja proti Labinjam. Novejše hiše so zgrajene na robu naselja in ob krajevni cesti, nekaj osamljenih hiš je ob cesti proti Cerknemu. Nad vaškim jedrom stoji na skalnati vzpetinici gotska cerkev sv. Jošta, ki je bila v baroku predelana.

Zakojca (58 preb., sz. 16 km) je razloženo naselje, ki ga sestavljajo deli Gornja, Srednja in Dolnja vas, raztreseni po s. pobočju Kojce (1303 m) nad Baško grapo. Domačije so postavljene bolj strnjeno le v Srednji vasi, samotne domačije v zaselku Zakojška Grapa so zapuščene. V spodnjem delu Kojce so obsežni travniki, ki navzgor preidejo v senožeti in v gozd. V Dolnji vasi je domačija pisatelja Franceta Bevka preurejena v muzej.

Zakriž (178 preb., sz. 3 km) je razloženo naselje z gručastim jedrom na prisojnem pobočju med Velikim Kovkom (839 m) in Lamekom (642 m). K naselju spadajo zaselek Vrh Križa in več samotnih domačij, pod jedrom kraja je ob cesti proti Cerknemu precej novih hiš. Naokrog so travniki in njive, pobočje seka več grap. V središču stoji podružnična poznogotska cerkev sv. Andreja z baročno preobleko.

Col

(619 m, 502 preb., 9 km v. od Ajdovščine)

Col je središčno naselje z gručastim jedrom. Stoji na stiku fliša in nariva kraških planot, ob rimski cesti proti Hrušici. Kraj je izpostavljen močni burji. Posamezne domačije so pod Kovkom (961 m) na robu Trnovskega gozda, ob cestah Ajdovščina–Idrija in Ajdovščina–Podkraj, gručasti osrednji del je ob župnijski cerkvi sv. Lenarta, ki se omenja leta 1499; sedanja cerkev je zidana 1895. Del kraja nad cerkvijo se imenuje Hrastova gorica, del proti Višnjam je Orešje. S Cola vodita cesti proti Otlici in Predmeji ter pri obratu tovarne obutve Alpina proti Vodicam. Na zemljišču Suhi zid stoji kamniti stolp s širokimi stenami.

OKOLICA **Bela** (32 preb., jv. 5 km) je v jedru gručasta s samotnimi domačijami, raztresenimi v tesni dolini istoimenskega hudourniškega potoka med Nanosom in Trnovskim gozdom. Na območju kraja je malo obdelovalne zemlje, zato se večina preb. ukvarja z živinorejo in spraviлом lesa.

COL

Gozd

Kovk

Križna Gora

Malo Polje

Otlica

Podkraj

Predmeja

Gozd (129 preb., sz. 5 km) sestavljajo strnjeni zaselek Makobeti in samotne domačije na Gori, robni uravnavi ob cesti Col–Predmeja. Njive so le po vrtačah in manjših uravnava, pašniki se zaraščajo. Glavni dejavnosti sta živinoreja in delo v gozdu.

Kovk (133 preb., sz. 8 km) je naselje z zaselkom Log in samotnimi domačijami, raztresenimi ob cesti Col–Predmeja na Gori. Sredi naselja se dviga Sinji vrh (1002 m), privlačno razgledišče. Turistična kmetija Vidmar na Sinjem vrhu je že več let glavno prizorišče Mednarodne likovne delavnice Slovenija odprta za umetnost, ki v poletnem času privablja umetnike z vsega sveta. Njive in travniki so v vrtačah in ogradah, pašniki se zaraščajo. Pomembna dejavnost je spravilo lesa.

Križna Gora (5 preb., sz. 7 km) je odmaknjeno naselje samotnih domačij. Površje sestavljata apnenec in dolomit, zato je tu več brezen, ledenica in največja škanica na Trnovskem gozdu. Preb. se ukvarjajo predvsem z delom v gozdu. Zaradi odročnosti kraj izumira.

Malo Polje (84 preb., sv. 3 km) je naselje z gručastim jedrom v zakraseli uvali v. od ceste Col–Črni Vrh. H kraju spadajo tudi odročne samotne domačije, razpršene po gozdnih krčevinah. Preb. se ukvarja zlasti z živinorejo ter sečnjo in spravilom lesa.

Otlica (319 preb., sz. 11 km) je naselje na Gori visoko nad Vipavsko dolino, ki ga sestavljajo razloženi zaselki Sibirska, Kitajska, Kurja in Cerkovna vas ter okoliške samotne domačije. Postavljeno je ob cesti Col–Predmeja. V kraju stoji cerkev sv. angelov varuhov iz 18. stol. Otlica je dobila ime po naravnem oknu. Območje kraja je zakraselo s številnimi vrtačami, brezni, ogradi. Ima malo obdelovalnih zemljišč, kar omogoča le skromno živinorejo, pašniki se zaraščajo. Pomembnejši dejavnosti sta spravilo lesa in čipkarstvo.

Podkraj (433 preb., jv. 6 km) je odročno hribovsko naselje na stiku visokih kraških planot Trnovski gozd, Nanos in Hrušica. Sestavljajo ga gručasti zaselki Trševje, Sreboti in Hrušica ter samotne domačije ob cesti Col–Kalce, pod grebenom vzpetin Sv. Duh (1213 m) z istoimensko srednjeveško cerkvico, ki se omenja že leta 1499, Srednja gora (1275 m) in Streliški vrh (1265 m). Površje je zakraselo, veliko je vrtač in brezen, obdelovalnih zemljišč je malo. Preb. se ukvarja z živinorejo ter sečnjo in spravilom lesa. Župnijska cerkev sv. Marjete, ki je bila sezidana leta 1869, stoji na robu vaškega jedra. V zaselku Hrušica je stala rimska postojanka Ad Pirum s kamnito trdnjavo za varnost ceste Akvileja–Emona.

Predmeja (361 preb., sz. 14 km) je razloženo središčno naselje na Gori, ki jo sestavljajo zaselki Bizjaška vas, Polanci, Na Hribu, V Bajti, Pri Baskih in Predmeja ter samotne domačije ob cesti s Cola, ki se tu razcepi proti Lokvam in Lokavcu. Pod Skukom (540 m) je zajetje za vodovod, ki napaja celotno Goro. Površje v okolici je močno zakraselo, veliko je vrtač, ograd, brezen, ledenic in drag;

COL

Sanabor
Višnje
Vodice
Žagolič

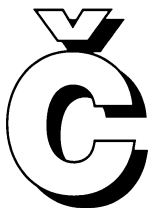
zlasti znana je Smrekova draga z rastlinskim obratom. Na z. se vzpenja masiv Čavna (Veliki Modrosovec, 1353 m) s planinsko kočo Antona Bavčerja (1242 m). V kraju stoji podružnična cerkev sv. Družine. Leta 1895 je bila tu prva smučarska tekma v srednji Evropi.

Sanabor (79 preb., jz. 3 km) je gručasto naselje z zaselkom Zavetniki pod Colom, v ozki dolini potoka Bela na s. strani Nanosa. V naselju stoji cerkev sv. Danijela, ki je v osnovi še gotska, a v baroku leta 1876 predelana. Pod cerkvijo je vintgar Bele, ki se spušča proti Vrhpolju. Ob Beli je nekaj njiv, na prisojnem pobočju tudi vinogradov.

Višnje (170 preb., jv. 2 km) so v jedru gručasta vas ob cesti Col-Podkraj, h kateri spadajo zaselki Na Mosteh, Poprijanovše in 100 m nižje ležeče Špile. Stojijo na zakraseli robni uravnavi nad dolino Bele, pod Višenjskim (825 m) in Korenovim vrhom (981 m). Pomembna vira zaslužka sta sadjarstvo in delo v gozdu. V okolici hiš so majhne njive, na izkrčenih strminah so predvsem senožeti.

Vodice (51 preb., v. 8 km) sestavljajo samotne domačije v flišni kotlinici, ki jo obdajajo zakrasele vzpetine Srednja gora (1275 m), Streliški vrh (1265 m) in Špik (1189 m). Na območju kraja je več močnih izvirov in ponikev. Glavna vira preživljanja sta delo v gozdu in živinoreja.

Žagolič (130 preb., sz. 1,5 km) je naselje samotnih domačij, raztresenih po kraškem podolju med vzpetinama Kovk (961 m) in Križna gora (957 m), ob cesti s Cola proti Predmeji.

Čepovan

(600 m, 361 preb., 25 km sv. od Nove Gorice)

Čepovan je razpotegnjeno središčno naselje z gručastim jedrom na dnu globoko vrezane suhe doline Čepovanski dol, ki deli Trnovski gozd (Stador, 1030 m) od Banjšic (Rojčev vrh, 993 m). Cesta, ki povezuje obe planoti, se v Čepovanu križa s tisto, ki povezuje Novo Gorico z dolino Idrijce. Zaselki Drage, Tesno, Dol, Podčepovan, Vrata, Griva, Frata, Robe, Rut, Šulgi, Puštale in Pičulini so raztreseni skoraj po vsem dolu, a so v njegovem s. delu razporejeni bolj na gosto kot v j. Živinoreja nazaduje, zato okoliške pašniki zarašča gozd. V kraju je manjša tovarna pahišтва.

DEDIŠČINA Župnijska cerkev sv. Janeza Krstnika je bila sezidana leta 1550 in konec 17. stol. popolnoma prezidana. V Puštalah stoji podružnična cerkev Srca Jezusovega.

OKOLICA **Banjšice** (256 preb. z. 10 km) v osrednjem delu Banjške planote sestavljajo gručasti zaselki Lohke, Trušnje, Krvavec, Breg, Raven, Podlešče, Mrcinje, Biškovec, Bucki, Draga, Kuščarji, Laze, Lužarji, Mokriini, Ošlakarji in Podgrič, razporejeni ob obodu ovalne zaplate tanke plasti fliša sredi zakraselega površja. Glavna kmetijska dejavnost je živinoreja. Do zgraditve ceste skozi Grgar do Nove Gorice leta 1985 je bilo območje prometno odmaknjeno in gospodarsko pasivno, preb. se je izseljevalo. Pri Trušnjah stoji župnijska cerkev sv. Duha, ki je bila v začetku 20. stol. temeljito prenovljena.

Bate (180 preb., z. 14 km) so v jedru gručasto naselje s številnimi zaselki na Banjšicah, na s. vznožju vzpetine Sv. Lovrenc (799 m). Poleg jedra z župnijsko cervijo sv. Križa iz leta 1616, ki je bila v 1. sv. vojni poškodovana in leta 1925 obnovljena, je zaselek Breščaki, višje ležeči zaselki so Sveto, Podlaka s podružnično cerkvijo Matere božje iz leta 1502, a v 20. stol. temeljito predelana, Čeferinovšče, Humarji, Ježevce, Madoni, Pičulini, Jelaršče in Sedevčiči. Postavljene so na j. obrobju flišne uravnave, kjer so obsežni travniki in pašniki. Med Sv. Lovrencem, na katerem stoji cerkva sv. Lovrenca, ki se omenja že leta 1523, in Slemenom (800 m), je rodovitno Batovsko polje s kraško prstjo.

Grgar (734 preb., jz. 15 km) je razpotegnjeno, deloma obcestno, deloma gručasto središčno naselje, postavljeno ob cestah, ki vodi jo skozi zakraselo Grgarsko kotlinico na Banjšice in v Čepovanski dol. H kraju spadajo zaselki Zagorje, Fobca, Fobški Kal in Slatna, ki stojijo na obrobju kotline. V kraju sta župnijska cerkev sv. Martina, ki se omenja že leta 1523 in podružnična cerkev sv. Petra na pokopališču. V bližini so številna brezna in korita ponikalnice

ČEPOVAN

Grgarske Ravne

- Lazna
- Lokovec
- Lokve
- Nemci
- Ravnica
- Trnovo

Slatna, ki izvira v dolini med pobočji Skalnice (Sveta gora, 681 m) in Banjške planote (Kobilek, 630 m).

Grgarske Ravne (161 preb., z. 17 km) so razpotegnjeno naselje z gručastimi zaselki v jz. delu Banjške planote, ob cesti iz Grgarja na Banjšice. Največ hiš je na vznožju apnenčastega pobočja Gora (Sv. Lovrenc, 799 m). H kraju spadajo večji gručasti zaselek Dragovica ter manjši zaselki Bitež, Zabrdno, Baske in Škrliji na flišnem površju jz. od središča kraja. Veliko domov v naselju je brez stalnih preb. Glavna gospodarska dejavnost je živinoreja.

Lazna (11 preb., jv. 11 km) je razloženo naselje na s. Trnovskega gozda, dostopno po cesti z Lokev. Domačije so raztresene po zakraselem površju nad dolino Trebušnice in Čepovanskim dolom. Veliko preb. se je izselilo. Na pobočju Travnega vrha (1053 m) je smučarska vlečnica.

Lokovec (292 preb., sz. 3 do 10 km) je raztreseno hribovsko naselje z zaselki in samotnimi domačijami na v. obrobju Banjške planote. Hiše so razporejene po 9 km dolgem in 2 km širokem pasu močno zakraselega površja. Hiše so bolj zgoščene le v Srednjem Lokovcu, nedaleč od ceste, ki je iz Čepovana speljana čez Banjško planoto v Kal nad Kanalom. Proti j. je Dolenji Lokovec, proti s. pa Gorenji Lokovec. V zaselku Pri Cerkvi stoji župnijska cerkev sv. Petra in Pavla. Prevladujoča dejavnost je živinoreja. Tradicionalna kovaška obrt zamira.

Lokve (117 preb., j. 5 km) so razloženo naselje z gručastim jedrom Krotna vas v suhem zakraselem podolju sredi gozdov sz. dela Trnovskega gozda. Hiše so nanizane večinoma ob cestah, ki se tu odcepijo v Čepovan ter na Trnovo, Predmejo in Lazno. V bližini križišča stoji župnijska cerkev sv. Antona Padovanskega iz 18. stol. Kraj je smučarsko središče Goriške in poletno klimatsko okrevališče.

Nemci (29 preb., j. 9 km) so gručasto naselje na Trnovskem gozdu, na krčevini ob cesti Nova Gorica–Lokve. Ker je površje zakraselo in podnebje ostro, prevladujejo travniki in pašniki, okrog hiš so skromni vrtovi.

Ravnica (222 preb., jz. 17 km) je gručasto naselje v plitvi flišni kotanji med apnenčastima vzpetinama Škabrijel (646 m) na jz. in Sv. Danijel (553 m) na j. ter pobočjem Trnovskega gozda, kjer so zaselki Draga, Pri Peči, Sedovec in Podgozd. Most stoji ob cesti Nova Gorica–Lokve, jedro kraja je ob cesti iz Kromberka. Na robu vaškega jedra stoji župnijska cerkev sv. Marjete, ki je bila sezidana leta 1928. Okoliški gozdovi so bili v 1. svetovni vojni zelo prizadeti in opustošeni.

Trnovo (302 preb., jz. 13 km) je razpotegnjeno, večji del obcestno središčno naselje na jz. robu Trnovskega gozda, ob cesti Nova Gorica–Lokve. Novejše hiše so v obliki ulične pozidave pod vaškim jedrom, kjer stoji župnijska cerkev Marije Snežne. H kraju spadajo gručasti zaselek Rijavci v. od jedra, manjši zaselki Minovec, Mrzla Rupa, Rezija ter počitniške hišice v Trpinovšču. V. od naselja se

začenjajo obsežni gozdovi, proti z. pa prevladujejo zakraseli pašniki, ki se hitro zaraščajo. Na j. se spuščajo strma pobočja proti Vipavski dolini. V naselju je manjša lesna tovarna.

Voglarji (114 preb., jz. 14 km) so razloženo naselje v z. delu Trnovskega gozda. Sestavljajo ga zaselki Cvetrež, Laz, Voglarji in Zavrh. Pašnike postopoma zaraščata grmovje in nizka hosta, živinoreja je močno nazadovala.

ČEPOVAN

Voglarji

ČEPOVANSKI DOL

ČIPKARSTVO

Čepovanski dol

Čepovanski dol, tudi Čepovanska dolina, zbuja pozornost s svojo izrazito in globoko zarezanostjo med planoti Banjšice na zahodu in Trnovski gozd na vzhodu ter obviselostjo nad dolino Idrjice na s. Čepovanski dol je eden najlepših dokazov za obstoj rečnega sistema, o katerem ni zdaj nobenih drugih sledov. Sprva so menili, da je 16 km dolgo dolino izoblikoval levi pritok Soče, pozneje so jo pripisali stari Soči. A. Melik je bil mnenja, da naj bi Čepovanski dol izdoblja reka, ki bi izvirala v južnem delu Julijskih Alp ter med Mostom na Soči in Plavami tekla vzporedno s staro Sočo. Vodo naj bi zbiral na območju porečij Bače, Cerknice in Idrjice. Njegovo razlago so izpopolnili z ugotovitvijo, da naj bi bil glavni vzrok za pretočitev in globoko vrezanost čepovanske reke tektonsko dviganje površja.

Najbolj zanimiv del Čepovanskega dola je zgornji del med Podčepovanom in severnim koncem doline. Pobočja dokaj simetrične doline so malo razčlenjena, dno je zaradi zakraselosti močno razdrapano. Še pred začetkom zakrasevanja ga naj bi ostanek nekdanje reke znatno poglobil. Dno doline se na razdalji 5 km spusti za skoraj 90 m. Strmina pobočij od vznožja proti vrhu narašča. Zahodno pobočje je zaradi pravokotnega vpadnega kota skladov in bolj odpornih kamnin bolj kamnito kakor vzhodno. Vrtače na dnu so majhne in njihov premer ne presega 50 m, globina ni večja od 3 m. Za življenje je primeren osrednji, nekoliko razširjen del doline, v katerem se na vzhodnem pobočju s skladnim vpadom skladov pojavljajo stalni in občasni studenci in tokovi; nekateri so precej globoko zarežani v pobočje. Občasni izviri oživijo le ob izdatnih padavinah. Na razdalji 5 kilometrov je 15 izvirov, ki jih uporabljajo za zajetja pitne vode. Na dnu doline je bilo nekoč precej njiv, zdaj pa velik travnik in pašnik. Velikih živinorejcev je malo, prevladujejo polkmetje, ki so po večini zaposleni v lesnopredelovalni tovarni v Čepovanu.

Čipkarstvo

Idrijske čipke so znane doma in v tujini. Prvi pisni viri o idrijskih kleklaricah segajo v 17. stol., ko je čipkarstvo v težkih socialnih razmerah omogočalo rudarskim družinam dodatni zaslužek. Čipke in klekljanje so v Idrijo verjetno prinesle žene rudarjev in rudarskih uslužbencev iz nemških in čeških dežel. Klekljanja so se rudarske

ČIPKARSTVO**ČRNI VRH**

Idrijski Log

žene v Idriji hitro navadile in ga prenašale na mlajše rodove. Klekljarstvo se je ohranjalo kot izročilo iz roda v rod.

Klekljanje je sukanje in križanje klekljev v določenem zaporedju. Glede na število vključenih klekljev se oblikujejo osnovni elementi klekljanja: kitica, ris, ribice, slince, pajki, mizice in rogljički. Oblikovalci jih nato združujejo v vzorce, v glavnem prevladujejo cvetlični motivi.

Za vzgojo mladih klekljaric v Idriji skrbi Čipkarska šola. Na pobudo prve učiteljice Ivanke Ferjančič je bila ustanovljena leta 1876 in v tem času izobrazila veliko klekljaric, med njimi tudi nekaj moških. Šola skrbi tudi za ohranjanje kulturne dediščine, obuja in oživlja številne tehnike in prvine klekljanja, posebno pozornost pa posveča kakovosti izdelanih čipk. Čipkarsko šolo obiskuje ok. 500 učencev in učenek od 6. do 19. leta starosti. Otroci se vključijo že v vrtcu ter nadaljujejo s klekljanjem tudi v času, ko obiskujejo srednjo šolo. Pouk poteka v popoldanskem času, ko učenci zaključijo redno šolanje. V nižjih letnikih uporabljajo enostavnejše tehnike, v višjih pa tehnike in vzorce, ki zahtevajo veliko vložene truda, potrpežljivosti in znanja. Šola organizira tudi čipkarske delavnice in tečaje klekljanja za otroke in odrasle v Idriji in po različnih krajih Slovenije. V Čipkarski šoli je na ogled stalna razstava čipk, izdelanih v prejšnjem šolskem letu.

V drugi polovici avgusta prirejajo v Idriji Čipkarski festival, ki privablja veliko obiskovalcev iz Slovenije in tujine. V času tedenskega mednarodnega festivala se obiskovalci lahko udeležijo natečajev, strokovnih predavanj, klekljarskih delavnic in si ogledajo čipkarske izdelke. Posebna pozornost je namenjena državnemu tekmovanju otrok in odraslih za priznanje Ivanke Ferjančič.

- ① Čipka Art 2000 d.o.o., Ulica IX. korpusa 1, ☎ 377 16 36; Čipkarska šola, Prelovčeva ul. 2, ☎ 377 13 13, razstava čipk, od ☐ do ☐ 7–15; skupine ob vikendih po dogovoru; Studio Čipka, Mestni trg 17, ☎ 377 15 84; Studio Koder, oblikovanje idrijske čipke, Mestni trg 16, ☎ 377 13 59.

Črni Vrh

(683 m, 487 preb., 17 km j. od Idrije)

Črni Vrh je razloženo središčno naselje z gručastim jedrom na robu manjšega kraškega polja na Črnovrški planoti pod Trnovskim gozdom, ob cesti Godovič-Col. V okolici vaškega jedra z župnijsko cerkvijo sv. Jošta so raztreseni zaselki Brdca, Trate, Trebče in Zdiše. Potok izpod vzpetine Špik (1068 m) na z. in manjši vodotoki poniknejo pod naseljem. Pomembna vira zaslužka sta spravilo posekanega lesa in živinoreja. Zimski turizem temelji na manjšem smučišču in izjemnih terenih za tek na smučeh. V okolici kraja je veliko počitniških hišic.

OKOLICA **Idrijski Log** (90 preb., s. 6 km) je naselje samotnih domačij v s. delu Črnovrške planote, ki se tu strmo prevesi v dolino

ČRNI VRH

Javornik
 Kanji Dol
 Lome
 Mrzli Log
 Predgrize
 Strmec
 Zadlog

Ildrijce in njenega pritoka Zale. Površje je zakraselo z vrtačami, brezni in kratkimi ponikalnicami; 336 m globoko Habečkovo brezno je dolgo veljalo za enega najglobljih v Sloveniji. Naokrog so pašniki in travniki ter posamezne njive, bolj oddaljeno okolico sklenjeno porašča gozd.

Javornik (3 preb., j. 14 km) je naselje po večini zapuščenih samotnih domačij na pobočjih pod hribom Javornik (1240 m). Zaradi ostrega podnebja in razdrapanega zakraselega površja so razmere za kmetovanje neugodne, krčevine se zaraščajo z gozdom. Blizu domačije Polhar je tik pod vrhom Javornika opazovalnica astronomskega društva Javornik iz Ljubljane. Onstran vrha je Pirnatova planinska koča (1156 m).

Kanji Dol (11 preb., j. 10 km) je hribovsko naselje samotnih domačij na Trnovskem gozdu. Večina hiš je postavljena na krčevinah v kraškem podolju med vzpetinami Čelkov (1106 m) in Habatov vrh (1176 m) na s. ter Črtež (1119 m) in Sovič (1114 m) na j. Zaselek Šajsna Ravan je pod prevalom, na pobočju nad Črnim Vrhom.

Lome (108 preb., jv. 4 km) so razloženo naselje, ki ga sestavljajo zaselki Dolnje Lome, Gornje Lome, Na Ravni, Na Griču, Podjesen in Zakrog ter več samotnih domačij. Hiše stojijo sredi krčevin v v. delu Črnovrške planote, na s. vznožju in pobočju Javornika (1240 m). Med posameznimi domačijami so obsežni gozdovi, številne vrtače, kratke ponikalnice in brezna.

① Smučarski center Javornik, Žičnice Javornik d.o.o., Črni Vrh št. 106, ☎ 377 74 54.

Mrzli Log (23 preb., z. 10 km) sestavljajo samotne, deloma opuščene domačije ter razloženi zaselki Mrzli Log, Lepi Dol, Križna Gora in Mala Gora z. od ceste Črni Vrh–Ajdovščina. Večina domačij stoji na krčevinah v dnu globokih kraških dolov z vrtačami. Na zakraselem površju se ob deževju pojavljajo kratke ponikalnice. Odmaknjena kmetijska zemljišča se zaraščajo.

Predgrize (167 preb., sv. 2 km) so razloženo naselje, ki ga sestavljajo zaselka Zgornje in Spodnje Griže ter več samotnih domačij na Črnovrški planoti ob cesti Godovič–Črni Vrh. Zaselka obkrožajo travniki in njive, samotne domačije so razpršene po krčevinah sredi gozdov. Površje je zakraselo, tu so vrtače in kraške jame.

① Astronomski observatorij, št. 29a, ☎ 377 73 80.

Strmec (26 preb., jz. 6 km) je naselje samotnih domačij na Trnovskem gozdu, sredi zakraselega površja med vzpetinama Bukova špica (955 m) in Črtež (1119 m). Domačije, med njimi je več zapuščenih, stojijo na robovih travnatih dolov. Skozi kraj je prek 847 m visokega prevala speljana cesta Črni Vrh–Col.

Zadlog (277 preb., sz. 6 km) je razloženo naselje v z. delu Črnovrške planote, ki ga sestavljajo razloženi zaselki Plestenice, Bukovska Rovna, Hudi Kot, Podkrog, Na Sredi in Podtisol Vrh. Razporejeni so večinoma na robovih Zadloškega kraškega polja, v katerem prevladujejo pašniki in travniki. Od sosednjih krajev loči Zadlog nizek gozdnat obod. Na j. strani je rob Trnovskega gozda z

ČRNOVRŠKA PLANOTA

Črnovrška planota

Črnovrška planota je s. robna uravnava visoke kraške planote Trnovski gozd. Je večidel zakrasela, sestavlja jo več neizrazitih suhih kraških polj in uval ter vmesnih z gozdom poraslih razgibanih in ne preveč izrazitih hrbtov. Proti s. se strmo spušča v sotesko Idrijce, na z. jo omejujejo manj in na j. precej bolj strma pobočja Trnovskega gozda, na v. se vzpenja nad Hotenjskim ravnikom.

Kljub prevladi triasnega dolomita z apnenčastimi primesmi je pokrajina skoraj brez površinskih tekočih vod. Edini nekoliko daljši stalni vodotok je ponikalnica na območju Idrijskega Loga v s. delu planote. Prostrani uravnavi Črnovrško in Zadloško kraško polje prekriva tanka naplavina potokov, ki so večino leta suhi. Po dolgotrajnih padavinah Zadloško polje zalijejo poplavne vode hudourniških potokov. Črnovrško polje se na v. stika z nekoliko višje vzpetim krednim apnencem, na katerega so bile narinjene zdaj nižje ležeče, geološko starejše triasne plasti, v katerih je več primesi dolomita, zato je površje na njih manj kamnito, vrtače so redkejše in plitvejšje. Kraški pojavi so precej bolj razviti na čistejšem krednem apnencu. S. od Črnega Vrha se odpira stopnjasto, 333 m globoko brezno Habečkov brezen, ki je dolgo veljalo za eno najglobljih v Sloveniji.

Podnebje je zaradi precejšnje nadmorske višine (650–800 m) razmeroma ostro. V letih 1961–1990 so na Črnem Vrhu v povprečju izmerili 2589 mm padavin. Zime so precej snežene, dokaj redno se pojavljajo vdori toplejšega zraka. Črnovrška planota je zaradi rahlo razgibanega površja in dobre zasneženosti med najbolj privlačnimi središči teka na smučeh. Manjše zimskošportno središče je v. od Črnega Vrha.

Središče Črni Vrh ob cesti Godovič–Col je edino gručasto naselje, manjše gruče hiš sestavljajo zaselke v Predgrižah in Zadlogu ter v spodnjem delu kraja Lome. Prevladujoča poselitev je v obliki samotnih domačij, ki so večinoma v odprtih celkih. Travnata dna kraških kotanj omogočajo govedorejo, pomemben vir zaslužka je spravilo posekanega lesa. Njiv je malo, pridelujejo zlasti krmne rastline in krompir. V novejšem času se je precej ljudi zaposlilo v godoviških tovarnah.

D

DOBROVO

Barbana

Belo

Biljana

Brdice pri Kožb

Dobrovo

(133 m, 407 preb., sedež občine)

Dobrovo je največje naselje Goriških Brd ter vodilno gospodarsko in kulturno središče najbolj zahodne slov. pokrajine. Stoji na nizkem flišnem slemenu v spodnjih Brdih, med povirjem potoka Oblenč in dolino potoka Reka. H kraju spadajo zaselki Balešno, Na Vrhu in Na Opoki. Skozenj vodi najkrajša pot iz zgornjih Brd do Gorice ter skozi Šmartno in Vrhovlje do Plav v spodnji Soški dolini. Osrednja vinska klet je leta 1957 povezala večino briških vinogradnikov na slov. strani Brd.

DEDIŠČINA V kraju stoji največje, zdaj prenovljeno grajsko poslopje v Brdih, v katerem potekajo različne prireditve. Grajska stavba je poznorenesančna iz 16. stol. V tlorisu skoraj pravilen kvadrat ima na vogalih štiri stolpe. Sprva je bila graščina v lasti družine Colloredo, ob koncu 18. stol. de Catterini-Erzberg, nazadnje družine de Bager, ki je leta 1885 v gradu uredila zasebni muzej in izdala katalog. Leta 1974 je grad prevzel v upravljanje Goriški muzej. V njem je od leta 1991 postavljena sedaj prenovljena stalna zbirka grafičnih del Zorana Mušiča.

OKOLICA Barbana (60 preb., z. 5 km) je obmejno razloženo naselje z gručastim jedrom na najzahodnejšem flišnem slemenu v spodnjih Brdih. Poleg vinogradov je tu precej breskovih nasadov. Večina kmetov je zemljiških dvolastnikov. Na robu vaškega jedra stoji cerkev Marijinega rojstva. V zasnovi verjetno še gotska cerkev je dobila sedanjo podobo ob koncu 19. stol.

Belo (7 preb., s. 9 km), gručasto naselje v zgornjih Brdih na j. pobočju slemena med Kožbanjščkom in Belskim potokom. Ker je v kraju malo stalnih preb., se kmetijska zemljišča postopoma zaraščajo.

Biljana (134 preb., v. 1 km) je v jedru gručasto naselje na vrhu podolgovatega, v smeri s.-j. razpotegnjenega flišnega slemena v spodnjih Brdih, ob cesti z drevoredom, ki se od ceste Šmartno–Dobrovo odcepi malo pred Dobrovim. H kraju spadata zaselka Na Župi in Robida. Sredi vaškega jedra stoji župnijska cerkev sv. Mihaela, ki se prvič omenja že leta 1233, leta 1534 je bila prezidana in pozneje v baroku močno predelana. Biljana je bila konec 19. stol. pomembno kulturno središče.

Brdice pri Kožbani (19 preb., s. 12 km) so gručasto naselje v zgornjih Brdih, na uravnanim slemenu med Močilnikom in Brezovškim potokom, pritokoma Kožbanjščka. Naokrog so manjši vinogradi, naselje obdajajo pašniki in listnati gozd.

DOBROVO

Brdice pri Neblem
 Breg pri Golem
 Brdu
 Brestje
 Brezovk
 Ceglo
 Dolnje Cerovo
 Drnovk
 Fojana
 Golo Brdo

Brdice pri Neblem (47 preb., sz. 2 km) so slemensko naselje na nizkem flišnem slemenu v spodnjih Brdih, nad sotočjem potokov Kožbanjšček in Reka. Na z. pobočju slemena in v dolini Kožbanjščka so obsežni vinogradi. V kraju je podružnična cerkev Device Marije s konca 16. stol.

Breg pri Golem Brdu (32 preb., s. 17 km) je obmejno gručasto naselje na prisojnem pobočju najzahodnejšega obronka zgornjih Brd, nad dolino mejne reke Idrija. Na prisojah prevladujejo vinogradi, osoje porašča listnati gozd. Kmetovalci imajo zemljišča tudi na ravnini ob Idriji v Italiji.

Brestje (35 preb., v. 7 km) so gručasto naselje v. od Kojškega, na prisojnem flišnem površju, ki se naslanja na sz. pobočja apnenčastega hriba Sabotin (609 m). H kraju spada gručasti zaselek Figovalce. Nad vaškim jedrom se začenja zakraselo površje, zavetne lege v okolici so ugodne za vinsko trto.

Brezovk (7 preb., s. 12 km) v zgornjih Brdih sestavljata Gorenji in Dolenji Brezovk. Oba gručasta zaselka stojita na jz. pobočju Korade (812 m) nad povirno dolino potoka Kožbanjšček. Obdajajo ju pašniki in listnati gozdovi. Nad grapo hudournika Slapnica je opuščen zaselek Podpoznik.

Ceglo (113 preb., j. 3 km) je razloženo naselje na jv. pobočju Medanskega griča (185 m), tik ob državni meji z Italijo. Zaselka Gradič in Poddob sta postavljena ob slemenski cesti Ceglo–Medana–Dobrovo, h kraju spada tudi zaselek Berjač. Glavni vir dohodka je vinogradništvo, veliko kmetov je zemljiških dvolastnikov.

Dolnje Cerovo (130 preb., jv. 6 km) je razloženo obmejno naselje v spodnjih Brdih, razpotegnjeno po temenu flišnega slemena, ki se tu spušča v ravnico Prevala. Hiše so nanizane ob slemenski cesti Hum–Dobrovo. V okolici je veliko vinogradov in sadnega drevja. H kraju spadajo zaselki Karnik, Kmetišče, Kumršče, Mlačenca, Na Palušči, Pod Grivo, Vidišče, Vršič in Vršiček. V vaškem jedru stoji podružnična cerkev sv. Lenarta, katere gradnjo se postavlja v čas po letu 1499. Iz tega časa se je ohranil le prezbitarij, ladja je zasnovana v baroku.

Drnovk (144 preb., s. 1 km) v spodnjih Brdih sestavljata zaselka Goranji in Spodanji Drnovk na desni strani potoka Reka, ob vzhodu in na blago nagnjenem flišnem pobočju slemena nasproti Dobrovega. Na vaškem zemljišču so obsežni vinogradi. V zadnjem času je bilo v kraju zgrajenih precej hiš.

Fojana (144 preb., z. 3 km) je razpotegnjena na flišnem slemenu v najzahodnejšem delu Brd, j. od potoka Reka. K naselju spada zaselek Kostanjevje. Fojana se prvič omenja leta 1188. Tu je najstarejša župnija v Brdih iz 12. stol. s cerkvijo sv. Florijana. Na pokopališču stoji še močno poškodovana cerkev sv. Duha iz 1. polovice 16. stol. Tukajšnji koloni so se prvi v Brdih osvobodili odvisnosti od zemljiških lastnikov. Vaščani so uspešni vinogradniki in sadjarji.

Golo Brdo (30 preb., s. 16 km) je gručasto obmejno naselje v zgornjih Brdih, na levem bregu Idrije, ki tu priteče v bolj odprto

DOBROVO

Gonjače
Gornje Cerovo
Gradno
Hlevnik
Hruševlje
Hum
Imenje

dolino. H kraju spada zaselek V Mlinu. Hiše so strnjeno pozidane ob vznožju vzpetine Kanon (179 m), kmetijska zemljišča so na ravnici ob Idriji na obeh straneh državne meje, zato so vsi posestniki dvolastniki. V okolici je veliko kostanjev. S. od vaškega jedra stoji na griču srednjeveška barokizirana cerkev Device Marije na jezeru. Od cerkvene opreme velja omeniti štiri lesene kipe, ki jih postavlja jo v 2. desetletje 16. stol. v krog južnotirolskega kiparja Michaela Parta.

Gonjače (194 preb., sv. 5 km) so razloženo naselje z gručastim jedrom v v. delu Brd, na flišnem slemenu med dolinama potokov Reka in Birša, po katerem je speljana glavna cesta Vrhovlje pri Koj-skem–Dobrovo. H kraju spada zaselek Bale. Jedro vasi stoji ob kri-žišču cest. Na vzpetini Mejnik (321 m) stoji 24 m visok razgledni stolp.

Gornje Cerovo (275 preb., jv. 7 km) je obmejno naselje v jv. delu Brd, razpotegnjeno po flišnem slemenu med dolino potoka Birša in povirjem Čubnice. Hiše so zgoščene ok. župnijske cerkve sv. Nikolaja (srednjeveška cerkvica, predelana v baroku) in na stran-skem slemenu, kjer je zaselek Dolnji Konec. Okrog vaškega jedra so razpršeni manjši zaselki Bošk, Bregantišče, Breg, Drfušče, Kr-gišče, Križno, Na Dednem, Pomnišče in Skapinšče. Na prisojah so prostrani vinogradi, sadno drevje uspeva na slemenu v bližini hiš in po strmejših pobočjih.

Gradno (57 preb., s. 5 km) je razloženo slemensko naselje v z. delu Brd, ki ga sestavljajo zaselki Goranje Gradno, Dolanje Gradno, Grapa in Prehod; slednja sta v dolinici potoka Podprašč. Pomem-bna dejavnost preb. je vinogradništvo. V kraju je župnijska cerkev sv. Jurija. Največja znamenitost cerkve so freske Križevega pota Zorana Mušiča iz leta 1942.

Hlevnik (37 preb., sz. 7 km) je obmejno naselje z gručastim je-drom, razloženo po z. obronkih Brd. Hiše obdajajo vinogradi, ure-jeni na prisojnem pobočju slemena in Bajetovem vrhu (265 m), ki se vzpenja med državno mejo ob potoku Koren. Tik pod Bajetovim vrhom je zaselek Na Krnicah.

Hruševlje (112 preb., sz. 5 km) je obmejno gručasto naselje v naj-zahodnejšem delu Brd, na prisojnem pobočju flišnega griča Kom-nina (241 m) nad dolino Kožbanjščka. K naselju spadata zaselka Čisto in Boršt j. od vaškega jedra. Gotska cerkev sv. Marjete neda-leč nad jedrom kraja je bila zgrajena ok. leta 1530 in nato prenov-ljena v 17. stol.

Hum (292 preb., v. 9 km) je obmejno naselje, ki ga sestavljajo za-selki Ančilo, Osredek, Dolanji Hum, Goranji Hum, Dedno, Kucelj, Na Plani, Na Vrh, Njivice, Osredek, Pod Hrastom in Sovenca, raz-pršeni po istoimenskem flišnem slemenu. Hiše so razporejene ob sabotinski cesti iz Solkana, ki se tu razcepi na s. proti Kojskemu in na j. proti Gornjem Cerovemu. Razen vinogradov je največ nasadov marelic.

Imenje (124 preb., sv. 5 km) je gručasto naselje na flišnem pomo-

DOBROVO

Kojsko
Kozana
Kozarno
Kožbana
Krasno

lu med povirnima grapama potoka Imenjščica sredi Brd. Odcep ceste v Imenje se na glavno briško cesto priključi pri Šmartnem. Na skoraj vseh okoliških pobočjih so urejeni vinogradi in sadovnjaki.

Kojsko (300 preb., v. 7 km) je razpotegnjeno po flišnem slemenu med povirjema rečice Birša in potoka Travenčič, pritoka Pevmice. Hiše so razporejene ob cesti Hum-Gonjače, ob župnijski cerkvi Marijinega vnebovzetja pa starejše gospodarske in upravne zgradbe oblikujejo ulico z mestnim videzom. H kraju spadajo zaselki Grgaršče, Kalehe, Lajgefca, Mlačiče, Perkovšček, Strgaršče in Pri Portonu. Glavna kmetijska dejavnost je vinogradništvo. Kojsko je središčno naselje zgornjih Brd in se prvič omenja leta 1086. Na vzpetini jv. od vaškega jedra (290 m) stoji cerkev sv. Križa. Razen manjših predelav v 17. stol., je sedanja cerkvena podoba v glavnem nastala v letih 1470–1480. Ta cerkev je znamenita zlasti zaradi edinstvenega poznogotskega krilnega oltarja iz leta 1515, ki je delo t.i. beljaške mlajše delavnice. Kojščanski grad iz leta 1594 je bil last Coroninijev, nato Attemsov. Sredi naselja stoji cerkev Marijinega vnebovzetja z gotskim prezbiterijem in baročno ladjo iz leta 1768.

Kozana (389 preb., jv. 5 km), razpotegnjeno naselje v spodnjih Brdih, stoji na flišnem slemenu, ki se od Šmartnega postopoma znižuje proti j. in se pri Vipolžah spusti v ravnico Prevala, katere večji del je v Italiji. Hiše v gručastem jedru z župnijsko cerkvijo sv. Roka so postavljene ob slemenski cesti, h kraju pa spada tudi gručasti zaselek Mrtnjak, ki se skupaj s Kozano omenja v 13. in 14. stol. Gre za poznobaročno cerkev, ki je bila v 1. svetovni vojni poškodovana in nato obnovljena. Cerkev ima zanimiv zvonik s tempeljskim zaključkom, za katerega naj bi idejni osnutek naredil Jože Plečnik, verjetneje pa eden njegovih učencev. Drugi pripadajoči, delno razloženi zaselki so Lazno, Fabrika, Kurinšče, Skišibulje, Škrlje, Grjeno, Gmajna in Strmec. Domačini so znani kot trgovci s sadjem in ljubitelji glasbe.

Kozarno (49 preb., sz. 2 km) v spodnjih Brdih je razpotegnjeno po položnem flišnem slemenu v smeri s. -j., prečno na dolino potoka Reka. Hiše so razporejene od glavne ceste Dobrovo-Neblo, kjer je zaselek Gabršče, do konca slemena. Zaradi strmin je na slemenu manj vinogradov in več hrastovih gozdov, vinogradi so večinoma v dolini.

Kožbana (36 preb., s. 10 km) je gručasto naselje na j. vnožju Korade (812 m), s. od povirne doline Kožbanjščica v zgornjih Brdih. Na flišu prevladujejo vinogradi, na zakraselem površju travniki in pašniki, v širši okolici so obsežni gozdovi, kjer rasejo tudi kostanji. V kraju je župnijska cerkev sv. Jurija. Po nekaterih podatkih naj bi tu stala cerkev že leta 1200 in bila v 15. stol. dograjena. V 19. stol. povečana gotska cerkev je bila leta 1866 porušena, sedanji videz je dobila leta 1885.

Krasno (87 preb., sv. 8 km) ima gručasto jedro na koncu flišnega pomola v osrednjem delu Brd. Na robu jedra stoji razgibana zgod-

DOBROVO

Medana

Neblo

Nozno

Plešivo

Podsabotin

Pristavo

njebaročna cerkev sv. Magdalene. Zaselki Muravšče, Breg, Beznilišče, Ančilo, Furlanišče in Strgaršče so razpršeni po flišnem slemenu (Ančilo, 382 m) in vzporednih pomolih. Glavni kmetijski dejavnosti sta vinogradništvo in sadjarstvo.

Medana (231 preb. j. 2 km), naselje v spodnjih Brdih, ima gručasto jedro z župnijsko cerkvijo Marijinega vnebovzvetja na temenu slemena Medanski grič (183 m), ki se vzpenja nad dolino potoka Oblenč. Prvotna cerkev, od katere je ohranjenih le nekaj kamnitih ostankov in načrti, je bila sezidana leta 1527, sedanja je iz leta 1882 kot priča napisna plošča na fasadi. H kraju, ki se večkrat omenja v 13. in 14. stol., spadajo zaselki Kozlink, Medansko, Breg in Jama. Novejše stanovanjske hiše so postavljene predvsem ob cesti Ceglo–Dobrovo, v smeri proti Ceglemu je nastalo sklenjeno pozidano območje. Vinogradništvo je izrazito specializirano, veliko kmetov je dvolastnikov. V rojstni hiši pesnika Alojza Gradnika je urejena spominska soba.

Neblo (206 preb., sz. 3 km) je obmejno naselje na z. Brd, ki ga sestavljajo vaško jedro, zaselki Križada, Borg, Vrh, Britof, Malen, Pri Bertovih in Pri Mihlarjevih, raztreseni po nizkih slemenih flišnega gričevja med državno mejo z Italijo na z. ter dolinama Reke in Kožbanjščka. Kmetovalci so izrazito usmerjeni v vinogradništvo in sadjarstvo. Sredi naselja stoji podružnična cerkev sv. Nikolaja iz 2. polovice 15. stol.

Nozno (36 preb., sv. 11 km), gručasto naselje v zgornjih Brdih, stoji na slemenu, ki se od j. obronkov Korade (812 m) odcepi proti z. in se z. od vrha Kobilica (425 m) razširi v kopasto sedlo. Na flišnih prsteh v bližnji okolici uspeva vinska trta, nekaj je tudi travnikov in njiv. Jz. od naselja stoji na slemenskem pomolu samotna poznogotska cerkev sv. Petra in Pavla.

Plešivo (228 preb., jz. 4 km) je obmejno naselje v spodnjih Brdih, razloženo po flišnem slemenu, ki se spusti v ravnico Prevala. Sestavljajo ga zaselki Kužintišče, Trobno in Berič na glavnem slemenu, ter zaselki Grotišče, Jordano, Dugo in Slatno, ki so raztreseni po kratkih odrastkih osrednjega slemena. Glavna kmetijska dejavnost je vinogradništvo. Skoraj vsi posestniki so zemljiški dvolastniki, zato je tu maloobmejni prehod.

Podsabotin (190 preb., v. 12 km) sestavljajo gručasti zaselki Breg, Dol, Vamorje, Strgaršče, Mlaka, Podbreg, Podravne, Podsenica, V Bregih in V Koncu v Podsabotinskem dolu ob potoku Pevmica na skrajnem jv. Brd ter na pobočjih in z. vznožju apnenčastega Sabotina (609 m). Kraj se po letu 1984, ko je bila speljana sabotinska povezovalna cesta med Brdi in Novo Gorico, ki poteka iz Huma prek ital. ozemlja do Solkana, hitro razvija. V vaškem jedru stoji župnijska cerkev sv. Nikolaja, ki je bila v 2. sv. vojni porušena in nato obnovljena., v Podsenici pa je podružnična cerkev sv. Lovrenca. Območje je geološko in botanično zelo zanimivo zaradi stika laporja in peščenega apnenca.

Pristavo (8 preb., s. 7 km), gručasto naselje v z. delu Brd, stoji na

DOBROVO

Senik
Slapnik
Slavče
Snežatno
Snežeče
Šlovrenc
Šmartno
Vedrijan

koncu ozkega flišnega slemena, ki se dviga nad sotočjem Belskega potoka in Kožbanjščeka. V kraju je malo stalnih preb.

Senik (39 preb., s. 14 km), gručasto naselje v z. delu zgornjih Brd, stoji na flišnem delu jz. pobočij Kanalskega Kolovrata (Korada, 812 m). Na zavetnih pobočjih nad dolino Idrije uspevajo vinogradi, v širši okolici so obsežni listnati gozdovi, prepredeni z vaškimi senošetmi. S. od kraja stoji na samem cerkev sv. Marije Magdalene.

Slapnik (brez preb., sv. 12 km), gručasto naselje v zgornjih Brdih, stoji na gozdni krčevini na jz. vznožju Kanalskega Kolovrata, j. od izvira Kožbanjščeka. Travniki in pašniki se zaraščajo.

Slavče (36 preb., s. 7 km) so gručasto naselje v z. delu Brd, na z. pobočju flišnega slemena med vrhovoma Kandija (217 m) in Starec (248 m), med dolinama potokov Kožbanjšček in Šebeč. Naokrog so vinogradi, njive so predvsem na ravnini ob Kožbanjščku.

Snežatno (97 preb., v. 9 km) je slemensko naselje v spodnjih Brdih, razpotegnjeno po kratkem pomolu, ki se strmo spušča proti povirnima grapama potoka Birša. Na prisojnih pobočjih pod vasjo je veliko vinogradov.

Snežeče (45 preb., s. 1 km), gručasto naselje v spodnjih Brdih, stoji na v. pobočju Višnjevskega slemena (Log, 226 m), ki se tu konča z dolino potoka Reka. Kraj sestavljajo zaselki Dobuje, V Malnu in Na Vrhu; v slednjem so hiše razvrščene okrog cerkve Marije Snežne. Prvotno je bila tu kapela grofov Troilov, ki so imeli v kraju grajsko pristavo. Cerkev je bila leta 1889 na novo pozidana, kar označuje napis na kamniti plošči nad glavnim portalom. Okrog naselja in v dolini Reke so obsežni sadovnjaki in vinogradi.

Šlovrenc (94 preb., sz. 3 km) je razpotegnjeno naselje v spodnjih Brdih. Gručasto jedro z župnijsko cerkvijo sv. Lovrenca iz 17. stol., stoji na flišnem slemenu nad dolino Kožbanjščeka. V 14. stol. naj bi na tem mestu stala manjša poznobaročna cerkev. Na vznožju pobočja je zaselek Gabrje, s. pa Hrib. Prevladujoči kmetijski dejavnosti sta vinogradništvo in sadjarstvo.

Šmartno (227 preb., sv. 3 km) je slikovito naselje sredi Brd. Gručasto jedro stoji na flišnem slemenu, po katerem poteka osrednja briška cesta med Neblim in Gonjačami. Jedro kraja je strnjeno pozidano srednjeveško trdnjavo »mestece«, ki je zaradi izjemne kulturnozgodovinske vrednosti kulturni spomenik prve kategorije. Hiše so nanizane okrog župnijske cerkve sv. Martina. Baročna cerkev s freskami Toneta Kralja se časovno umešča v 18. stol., cerkveni zvonik je nekdanji obrambni stolp iz 14. stol. Okrog vaškega jedra so raztreseni zaselki Breg, Črtaža, Na Klancu, Na Pušči, Podbale, Travnik in Zabrdce. Nad vhodom v cerkveni zvonik je vzidan rimski nagrobnik.

Vedrijan (196 preb., sv. 3 km), v jedru gručasto naselje sredi Brd, stoji na koncu zaobljenega flišnega slemena med dolinama potokov Vedrijanšček in Imenjščica. H kraju spadajo zaselki Podbuda, Pri Plahtonu, Relja, Rova in V Klancu. Hiše v vaškem

DOBROVO

Vipolže
Višnjevik
Vrhovlje pri
Kojškem
Zali Breg

jedru z župnijsko cerkvijo sv. Vida mučenca so strnjeno pozidane, novejša pozidava se širi ob slemenski cesti v Gonjače. Barokizirana cerkev iz 16. stol. predstavlja zaradi svoje lege dominantno nad okoliškimi griči in naselji. Prvotna cerkev je bila zgrajena 1536. Iz kronograma v tlaku ladje razberemo, da je bila cerkev 1866 prenovljena v baročni tradiciji. Okoliška pobočja so skoraj v celoti pod vinogradi.

Vipolže (454 preb., jv. 4 km) so obmejno naselje v spodnjih Brdih, razloženo po temenu in pobočjih flišnega slemena med dolinama potokov Birša in Oblenč. Sleme se tu naglo zniža in izteče v ravnino Prevalo onstran državne meje. Kraj sestavljajo zaselki Dugo, Bizajšče, Dolnji Konec, Školarijev Borjač, Ronk, Papeževo, Mazaritovi, Podgrad, Na Vrhu in V Briši. V vaškem jedru stoji župnijska cerkev sv. Egidija, ki je sedanjo podobo dobila v baroku, vendar je na tem mestu že v gotiki stala cerkev. Po pobočjih gojijo vinsko trto, na zložnih legah ob vznožju slemena so urejeni nasadi breskev. Pod krajem je maloobmejni prehod. V naselju sta slikovita podeželska vila iz 16. stol., ki je izjemen primer aristokratske vile severnoitalijanskega beneškega zaledja in graščina z največjima cipresama v Sloveniji.

Višnjevik (159 preb., s. 3 km), v jedru gručasto naselje sredi Brd, stoji na flišnem slemenu z. od doline Vedrijanščka. Sleme se od vrha Žažvarc (302 m) spušča na j. prek Loga (225 m) v dolino potoka Reka. Na njegovem temenu in pobočjih so večinoma vinogradi. Pripadajoči zaselki so Bužnelišče, Grapa, Murenšče, Novaki, Orehovlje, Reslje, Ščajkovca in V Mlinu.

Vrhovlje pri Kojškem (118 preb., sv. 7 km) je strnjeno naselje v v. delu Brd, na prisojnem flišnem pobočju j. od Vrhoveljskega prevala (392 m), kjer se prek hrbta med Sabotinom (609 m) in Korado (812 m) vzpne briška cesta iz spodnje Soške doline. Jedro vasi stoji j. od vzpetine Kapela (425 m) s poznobaročno cerkvijo Device Marije na vrhu. Nad povirjem Vedrijanščka sta zaselka Pojalo in Črnaško.

Vrhovlje pri Kožbani (26 preb., s.11 km), obmejna gručasta vasica v sz. delu Brd, stoji na prisojnem flišnem pobočju Kanalskega Kolovrata. Sestavljena je iz dveh delov. Tik nad krajem stoji vrh slemenskega pomola podružnična cerkev sv. Andreja. Zgrajena je bila ok. leta 1450. Znamenit je prezbiterij z zvezdasto rombostim obokom, ki ga krasijo freske iz začetka 16. stol. in jih stilno pojmuje kot nadaljevanje t.i. suško-bodeško-prileške delavnice. Od tod je lep razgled na Brda in Furlanijo.

Zali Breg (91 preb., sv. 1,5 km) je naselje v spodnjih Brdih, razloženo po z. pobočju flišnega slemena. Hiše so nanizane ob glavni briški cesti Šmartno–Dobrovo. Na v. pobočju slemena je zaselek Šturnčevo.

Dolenja Trebuša

(220 m, 272 preb., 18 km jv. od Tolmina)

DOLENJA TREBUŠA

renja Trebuša
Stopnik

DOLINA

Dolenja Trebuša je naselje v skrajnem sz. delu Idrijskega hribovja, razloženo po dolinah Idrijce in njenih pritokov Trebuščica in Hote-nja. Posamezne domačije so raztresene visoko po pobočjih. Kraj sestavljajo zaselki Husti, Janov Vrh, Kozijska Grapa, Krničnik, Na Griču, Plešarski Vrh, Riževci, Šebreljski Vrh in Utrški Vrh.

DEDIŠČINA Župnijska cerkev sv. Jakoba iz leta 1823 stoji blizu izliva Trebuščice v Idrijco. V nekdanji vojašnici je manjša kovinska tovarna, v njeni bližini pa nov večnamenski objekt. V soteski potoka Gačnika je več slikovitih slapov (Brdarjev slap) in slapišč. Tu so rastišča redkih in ogroženih rastlin ter zatočišča redkih ptic. Jama Bele vode je splet ok. 500 m dolgih kraških rovov. Na levem bregu Trebuščice je Žvepleni izvir. V grapah potokov je več malih hidroelektrarn.

OKOLICA **Gorenja Trebuša** (94 preb., j. 10 km) je razpršeno naselje, ki ga sestavlja več zaselkov in samotnih domačij sredi obsežnih zemljišč v celkih, raztresenih po sončnih pobočjih in pomolih slemen. Pripadajoči zaselki so Čuki, Gačnik, Krtovšče, Mehna Dolina, Na Lužah, Prvenjski Vrh, Pod Gorami, Plužnje, Poljane, Razazije, Sedejski Grič, Ščura, Travno Brdo in V Logu. V neizrazitem jedru vasi stoji župnijska cerkev sv. Frančiška Ksaverja iz 18. stol. J. od kraja se vzpenjajo skalnati Govci (Poldanovec, 1299 m), prepadni s. rob Trnovskega gozda. Cesto proti Čepovanu so leta 1917 zgradili ruski vojni ujetniki, krajša cesta ob potoku Trebuščica je bila dograjena v devetdesetih letih. Preb. se ukvarja večinoma z gozdarstvom in živinorejo. V 18. stol. sta tu obratovali manjši steklarni, pozneje so skoraj na vsaki domačiji kovali žebelje. Da bi preprečili izseljevanje domačinov, so v kraju odprli manjšo kovinsko tovarno. V grapi potoka Pršjak je najbolj privlačen Slap v Sopotih. V bližini Makčeve grape je Makčeva jama, najlepša zasigana jama na Tolminskem; v njej je občasni izvir. Večji desni pritok Trebuščice je potok Jelenk z znamenitimi drasljami.

Stopnik (94 preb., v. 5 km) je razloženo naselje v ozki dolini Idrijce, tu stisnjene med Šentviško planoto na sz. in Šebreljsko planoto na v. Sestavljajo ga večinoma samotne domačije na dnu doline ob cesti Idrija–Tolmin. Nekaj hiš je višje na pobočjih.

Dolina

V Posočju je veliko značilnih dolin, ki so nastale z delovanjem tektonskih sil, ledenika, pobočnih procesov denudacije in erozije, kraških pojavov ter součinkovanja navednih dejavnikov.

Dolino Soče so oblikovali hitri geomorfološki procesi; na 140 km dolgi poti med izvirom in morjem Soča štirikrat za 90 stopinj obrne svoj tok. Prvotno dolino v zgornjem delu je oblikoval ledenik, veliki podori in pobočno preoblikovanje so jo bistveno spremenili. Prerez ledeniške doline v obliki črke U je pri Srpenici. Med Mostom na So-

či in Solkanom je reka v krasu izdolbila prebojno dolino, ponekod pravo deber, ob spodnjem toku pa nasula prostrano ravan.

Dolina Idrjice je podobna soški prebojni dolini. Prvotna reka je obglavljena; nekoč je tekla proti jugovzhodu po Hotenjskem podolju. Soča in Idrjica sta s hitrim poglobljanjem struge pretočili povirje prareke na svojo stran.

Čepovanski dol, ena največjih in najlepše ohranjenih suhih dolin v Sloveniji, deli Banjšice in Trnovski gozd. Poteka med dolino Idrjice na severu in Grgarsko kotlinico na jugu. Ok. 16 km dolga dolina je izjedena 300–400 m globoko v apnenec in dolomit. Pobočja so zelo strma in malo razgibana, ozko do 500 m razširjeno dno je razčlenjeno z vrtačami. Edini stalni potok teče skozi Čepovan in ponikne v jami sredi naselja; je ostanek nekdanje vodnate reke. Dolina je poseljena in obdelana, v zadnjih desetletjih jo hitro zarašča gozd, drevje raste celo na izkrčenih terasah.

Vipavska dolina med Nanosom, Javornikom, Goro in Trnovskim gozdom na severu, Krasom na jugu, Goriško ravnijo na zahodu in prevalom Razdrto na vzhodu, je več kot 1000 metrov globoka flišna ugreznina. Več kilometrov široko dno je razčlenjeno z gričevji, hrbti in vmesnimi ravnici ter pritoki Vipave.

Dornberk

(67 m, 773 preb., 15 km jv. od Nove Gorice)

Dornberk je večje gručasto naselje v spodnji Vipavski dolini, na vznožju vzpetine Čuklja (117 m), nad izrazitim rečnim kolenom Vipave, na njenem levem bregu. Kraj ima ugodno prometno lego, tu se od ceste in železnice Nova Gorica–Sežana odcepita kraka proti Ajdovščini. V vasi stoji cerkev sv. Danijela, ki se omenja že v 13. stol. Sedanja cerkev je nastala v 17. stol., v 18. stol. je bila barokizirana. Hiše so zaradi lege na dvignjenem svetu zavarovane pred poplavami. Ravnica ob Vipavi je namenjena kmetovanju, skraj v celoti jo prekrivajo breskovi nasadi, ki jih namakajo z vodo iz reke. Kmetovalci imajo obsežne vinograde na prisojnih flišnega gričevja.

OKOLICA Arčoni (127 preb., z. 6 km) so gručasto naselje v. od Renč. Postavljeni so na prisojnim pobočju nizkega flišnega slemena, ki ga na s. omejuje reka Vipava, ob j. vznožju pa potok Oševljek. Na ravnini ob Vipavi je nasad hrušk, na pobočjih uspevata vinska trta in sadno drevje. H kraju spada zaselek Vrtezovec.

Brdo (63 preb., jz. 1 km) je obcestno naselje na flišnem griču tik nad levim bregom Vipave. Naokrog so vinogradi. Cesta v kraj se od glavne ceste Dornberk–Šempeter pri Gorici odcepi tik pred mostom čez Vipavo.

Budihni (44 preb., jv. 1,5 km) so gručasto naselje na desnem bregu Vipave, na z. vznožju flišnega griča, zasajenega z vinsko trto. Hiše stojijo ob cesti iz Zalošč proti Saksidu na robu ozkega polja ob Vipavi, kjer so predvsem njive in breskovi nasadi.

DOLINA

DORNBERK

Arčoni

Brdo

Budihni

DORNBERK

Draga
 Gradišče nad
 Prvačino
 Lukežiči
 Martinuči
 Merljaki
 Mohorini
 Oševljek
 Potok pri
 Dornberku
 Prvačina

Draga (92 preb., jz. 0,5 km) je gručasto naselje ob cesti Dornberk–Gradišče nad Prvačino, na vzhodnem bregu Vipave. Od Dornberka ga loči le neizrazita dolina potoka Potok, ki ga tu prečkata železniška proga in cesta Nova Gorica–Sežana.

Gradišče nad Prvačino (473 preb., z. 3 km) je gručasto naselje v spodnji Vipavski dolini na najvišjem delu flišnega slemena, ki se strmo dviga nad levim bregom Vipave. V. od vaškega jedra je ob Vipavi zaselek Mlin. V središču kraja stoji župnijska cerkev Matere božje iz leta 1553, ki je bila v 19. stol. nekoliko predelana. Proti j. se slome polagoma znižuje proti dolini potoka Oševljek. Tam so v prisojnih legah vinogradi, breskovi nasadi in nasadi drugega sadnega drevja.

Lukežiči (228 preb., z. 5 km) so gručasto naselje na levem bregu Vipave, v. od Renč. V. od jedra kraja je zaselek Skulišče. Hiše v vaškem jedru segajo od krajevne ceste Renče–Gradišče nad Prvačino do zložnega prisojnega pobočja flišnega griča. Naokrog je veliko vinogradov in breskovih nasadov.

Martinuči (137 preb., z. 8 km) so gručasto naselje na levi strani Vipave ob cesti, ki vodi ob vzhodnem bregu Krasa iz Renč proti Mirnu. Zaselek Ozrenj je v dolinici istoimenskega potoka. Po prisojah na flišu dobro uspeva vinska trta.

Merljaki (299 preb., z. 9 km) so razloženo naselje z gručastim jedrom na levem bregu Vipave. Poleg jedra ga sestavljajo zaselki Budališče, Polinišče, Špacapani, Opekarna, Zloverji, Jerabišče in Pristavci. Jedro kraja stoji na vzhodnem bregu flišne vzpetine Dolgi hrib (141 m), ob cesti Miren–Renče. Večji del ravnice je melioriran, na vzpetem svetu dobro uspeva vinska trta.

Mohorini (138 preb., z. 5 km) so gručasto naselje jv. od Renč. Sestavljajo ga strnjeno pozidani zaselki Vičiči, Preglji in Kaplani, ki stojijo na dveh kratkih, strmih flišnih pobočjih na vzhodnem bregu Krasa (Trstelj, 643 m). Glavni kmetijski panogi sta vinogradništvo in poljedelstvo.

Oševljek (186 preb., z. 4 km) je obcestno naselje v spodnji Vipavski dolini, razpotegnjeno ob krajevni cesti Renče–Gradišče nad Prvačino, ob potoku Oševljek, ki izvira pod flišno vzpetino Debeli hrib (248 m) v podnožju Krasa in se pri Arčonih izliva v Vipavo. V okolici hiš so breskovi nasadi in vinogradi.

Potok pri Dornberku (110 preb., j. 1 km) je razpotegnjeno naselje v dolini potoka Potok med vzpetinama Grmada (208 m) na z. in Tabor (146 m) na v. Visoko na pobočju pod zakraselo vzpetino Kopicca (567 m) je ob cesti iz Dornberka v Komen zaselek Gora. Po prisojah okoliškega flišnega gričevja na vzhodnem bregu Krasa so urejeni vinogradi.

Prvačina (1152 preb., z. 2 km) je z gručastim jedrom razložena na desnem bregu Vipave s. od železniške proge in ceste Nova Gorica–Sežana. Jedro starega naselja sestavljajo strnjene, ob dveh vzporednih ulicah pozidane hiše na kratkem flišnem pomolu,

DORNBERK

Renče

Renški Podkraj

Saksid

Tabor

Zalošče

Žigoni

na koncu katerega stoji župnijska cerkev sv. Andreja, ki se prvič omenja leta 1319. Sedanja cerkev je zidana v 2. polovici 16. stol., v 18. stol. je bila barokizirana. Drugi deli naselja so raztreseni ob j. vzhodju flišnega Vogrskega gričevja in po slemenu, ki poteka proti njegovi najvišji vzpetini Kamno čelo (194 m). Novejše stanovanjske hiše so na ravnini med vzhodjem gričevja in železnico, zaselek Struga je že na njeni j. strani. Na Prvaškem polju so v zadnjem času uredili breskove nasade, ki jih namakajo iz bližnje Vipave.

Renče (1839 preb., z. 6 km) so središčno naselje v spodnji Vipavski dolini, na levem bregu Vipave. Prvič se omenja ok. leta 1086. Starejši del kraja ima strnjeno jedro z gosto obzidanim osrednjim trgom, ki stoji v neposredni bližini mosta čez Vipavo. V njem stoji župnijska cerkev sv. Mohorja in Fortunata, ki so jo sezidali po letu 1918. Novejša zidava se širi od trga krožno navzven. Ob Vipavi so obsežni nasadi hrušk. Renče so bile nekoč znane po odličnih zidarjih. Z. od kraja je velika opekarna, tu ima sedež tudi kemična tovarna Šampijonka.

Renški Podkraj (319 preb., z. 7 km) je razloženo naselje na levi strani Vipave, j. od Renč. Hiše stojijo na vzhodju, pobočju in temenu nizkega flišnega slemena ob vzhodju Krasa. V vzpetem delu naselja je zaselek Špinjolišče. J. od kraja je z gozdom porasla Renška gmajna, s. pa ilovnata naplavna ravnica Vipave s polji.

Saksid (102 preb., jv. 3 km) je gručasto naselje na desnem bregu Vipave ob njenem sotočju z Branico. Hiše so postavljene na prisojnem vzhodju flišnega slemena, ki ga Vipava preseka v soteski Pekel. Skozi kraj je speljana železniška proga. Nova Gorica-Sežana, glavna cesta je tu na nasprotnem bregu Vipave. Pod naseljem so ob Vipavi polja in breskovi nasadi, na pobočju prevladujejo vinogradi.

Tabor (166 preb., j. 1 km) je slikovito gručasto naselje na koncu flišnega slemena, ki se strmo spušča v dolini potoka Potok in Vipave. Lega na temenu slemena, razvaline gradu in ohranjeni obrambni zidovi govorijo o nekoč pomembni obrambni vlogi kraja. Hiše so strnjeno pozidane ob ulicah, ki se strmo vzpenjajo po pobočju do vrha slemena. Na prisojnih pobočjih je veliko vinogradov.

Zalošče (383 preb., v. 1 km) je gručasto naselje na desnem bregu Vipave. Hiše so v pasovih razporejene po zložnem prisojnem pobočju flišnega griča v okljuku Vipave, na obeh straneh ceste Ajdovščina-Dornberk. Tik nad Vipavo stoji župnijska cerkev sv. Lovrenca in sv. Štefana iz leta 1620, ki je dobila sredi 18. stol. baročno preobleko. Ob reki in na vzhodju griča so urejeni breskovi nasadi, višje dele pobočij skoraj v celoti porašča vinska trta; pridelujejo vina vrhunske kakovosti.

Žigoni (303 preb., z. 7 km) so naselje z gručastim jedrom j. od Renč. Staro naseljitveno jedro je nastalo na stiku rodovitne ilovnate ravnice in pogozdenega flišnega gričevja, ki se naslanja na apnenčasta s. pobočja Krasa (Renški vrh, 449 m). S flišnega

DREŽNICA

Drežniške Ravne
Jezerca
Koseč
Magozd

gričevja odteka skozi Žigone potok Renč, v njegovem povirju je zaselek Venišče. Po okoliških pobočjih so raztreseni zaselki Ozrenj, Potok in Tejce. Skozi Žigone vodi na Kras cesta iz Renč; ob njej se je v obliki razpotegnjenega obcestnega naselja razvil novejši del kraja.

Drežnica

(540 m, 255 preb., 5 km sv. od Kobarida)

Drežnica je slikovito gručasto naselje, postavljeno na rodovitni uravnavi iz fliša in morenskega gradiva pod Krnskimi pogorjem (Krn, 2244 m). Zidane nadstropne hiše so po večini primorskega tipa; leta 1998 jih je poškodoval potres. V življenju vasi je pomembna živinoreja s poletno planinsko pašo. Naselje oblivata potoka Kozjak in Ročica, leva pritoka Soče.

DEDIŠČINA Ob potoku Sušec je velik ledeniški balvan, eden največjih v Sloveniji. V 1. svetovni vojni je po grebenih nad Drežnico tekla soška fronta; ohranjene so kaverne, bunkerji in strelski jarki. Kraj se prvič omenja leta 1178 kot Brežnica. Značilno drežniško pusto vanje z lesenimi maskami je med najzanimivejšimi pustnimi običaji na Primorskem. Božjepotno župnijsko cerkev Srca Jezusovega so zgradili leta 1912. Načrt zanjo je naredil graški arhitekt in gradbeni mojster Hans Pascher. Cerkev je bila dograjena šele pred nekaj leti, ko so postavili zvonik.

OKOLICA Drežniške Ravne (146 preb., s. 2 km) so razložene na j. pobočju zakraselega Krasjega vrha (1773 m) v grebenu Polovnik. Po flišnem površju so grape številnih potokov. Kraj sestavljajo gručasta dela Gornje in Spodnje Ravne ter zaselek Brdo. V Gornjih Ravnah stoji cerkev sv. Matije iz konca 15. stol. Nad naseljem so obsežne senožezi, visoko nad njimi sta visokogorski planini Zapleč in Zaprikraj, kamor vodi ovinkasta cesta.

Jezerca (29 preb., sz. 1,5 km) so gručasto naselje pod Krasjim vrhom (1773 m) nad desnim bregom hudourniškega potoka Kozjak, ki je v flišno površje vrezal globoko grapo. Hiše kobariškega tipa stojijo na nekoliko vzpetem delu Drežniškega kota, nad občasno poplavljeno kotlinico. Stalno jezerce v kotanji so leta 1822 osušili. Na uravnanem polju so njive in travniki. Pod naseljem je nad izlivom Kozjaka v Sočo slikovit slap Veliki Kozjak.

Koseč (61 preb., jv. 1,5 km) sestavljajo ločeni deli Podbrdo, Vas in Orehovlje na v. vznožju Krna (2244 m). Značilne so hiše kobariškega tipa. Domačini poleti pasejo živino na planinah Zapleč in Zaprikraj. Skozi spodnji del kraja teče potok Brusnik, ki se izliva v Ročico, ta pa se v slapovih in slapiščih spušča proti Soči. Cerkev sv. Justa iz 2. polovice 14. stol. je zidana iz lehnjaka v romanskem istrskem tipu z vrisanim pravokotnim oltarnim prostorom, v notranjščini je v celoti poslikana s freskami iz ok. leta 1470; je zanimiv primer istrsko-furlanske arhitekture romanskega tipa.

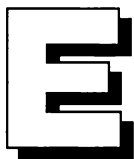
Magozd (57 preb., sz. 3 km) je gručasto naselje na robu zakrase-

le uravnave pod Krasjim vrhom (1773 m). Hiše so nadstropne stavbe kobariškega tipa; potres leta 1998 jih je močno poškodoval. Na ravnem površju v okolici kraja prevladujejo travniki. Pod vasjo se potok Muhrenk izliva v potok Kozjak. Cerkev sv. Ane, zgrajena konec 15. stol., je bila v 17. stol. predelana v baročnem slogu.

D

DREŽNICA

Magozd

Elektrarna

Prve hidroelektrarne v Posočju so začeli graditi v 19. stol., najprej okoli rudnika svinca v Rablju (zdaj v Italiji). Male elektrarne so z električno energijo oskrbovale industrijske obrate in bližnje preb. V HE Možnica na Loški Koritnici je še leta 2000 obratoval obnovljeni generator iz leta 1907. Na Soči so nameravali zgraditi HE Trnovo, Kobarid, Dobljar, Plave in Solkan, na Idrijci pa HE Trebuša. Ital. družbe so postavile manjšo HE Klavže na Bači, tik pred 2. svetovno vojno sta začeli obratovati HE Dobljar in Plave na Soči, gradnja drugih je ustavila vojna. V šestdesetih letih 20. stol. so začeli s pripravami za gradnjo HE Trnovo; že v času pod ital. upravo so izkopal del predora skozi Polovnik. Jez so načrtovali tik nad sotočjem Soče in Boke, slap naj bi po ceveh speljali v umetno jezero. Voda bi zalila večino dna Bovške kotline, Bovec bi se znašel tik ob jezerski obali. V sedemdesetih letih so skoraj odprli gradbišče HE Kobarid, ki bi zalila oba spodnja slapova na Kozjaku, kobariško in trnovsko sotesko Soče. Leta 1984 so zgradili HE Solkan, 1998 so začeli graditi HE Dobljar 2 in Plave 2, ki bosta ob obstoječih jezovih v celoti izrabili vodno moč Soče. Od leta 1984 so zasebniki zgradili več kot 30 malih hidroelektrarn.

Porečje Soče, ne glede na strmec in velike količine vode, ni primerno za gradnjo hidroelektrarn. Soča in pritoki imajo izrazit hudourniški rečni režim, vode prenašajo veliko plavja zaradi razpadanja kamnin. Mostarsko jezero je zalilo sotočje Soče z Idrijco v Koritih pod Miriščem. Hidroelektrarne so z jezovi brez ribjih stez prekinile selitvene poti in iz srednjega in zgornjega rečja Soče iztrebile jeguljo (*Anguilla anguilla*).

Galerija

NOVA GORICA

Mestna galerija, Trg Edvarda Kardelja 5,

☎ 333 01 73, e-mail: mestna.galerija-NG@guest.arnes.si,

od 1 do 5 9–13, 15–19, 6 9–12.

Mestna galerija je osrednje likovno razstavišče na Goriškem.

Od leta 2000 sodi pod okrilje Kulturnega doma Nova Gorica.

Razstavišče ima v stavbi PDG. Razstave sodobne slovenske in tuje likovne ustvarjalnosti.

Galerija Artes, Gradnikove br. 6, ☎ 300 27 66,

e-mail: fin-art@siol.net,

od 1 do 5 9–12.30, 15–19.

Zasebna galerija prodajne narave, občasne likovne razstave.

Paviljon v Hitovi poslovni stavbi, Delpinova 7a,

☎ 336 40 00, e-mail: mija.rijavec@hit.si, od 1 do 7, 10–19.

V Poslovnem centru podjetja Hit, razstave domačih in tujih umetnikov.

MIREN

Galerija Oskarja Kogoja, Miren 125, ☎ 39 542 00,

1, 3, 4, 5 13–18, 6 9–12.

Stalna zbirka, razstava in prodaja unikatnih izdelkov iz serije

Oskar Kogoj Nature Design, iz ročno pihanega stekla, lesa,

porcelana in plemenitih kovin.

DOBROVO

Galerija Zorana Mušiča, Grajska c. 9, ☎ 395 95 86

V gradu Dobrovo od leta 1991. Stalna razstava grafičnih del slikarja Zorana Mušiča.

AJDOVŠČINA

Pilonova galerija, Prešernova 3, ☎ 368 91 77,

e-mail: pilonova.galerija@siol.net.

Pilonova galerija, ustanovljena leta 1973, je nastala iz

umetniške zapuščine, ki jo je sin slikarja in fotografa Vena

Pilona po očetovi smrti (1970) podaril mestu Ajdovščina. Ob

stalni zbirki ima galerija tudi občasen razstavni program.

KANAL

Galerija Rika Debenjaka, Kanal, ☎ 30 510 06 (trgovina

Mija d.o.o.), 2, 4 16–18, 3 9–12.

Prosvetno društvo Soča iz Kanala prireja občasne razstave, v

poletnem času pa na ogled postavijo stalno zbirko del slikarja

in grafika Rika Debenjaka.

Galerija knjižnice Cirila Kosmača, Tumov drevored 6,
☎ 388 10 48, e-mail: galerija@galerija.tol.sik.si
Galerija v okviru knjižnice Cirila Kosmača. Likovne razstave slov.
in zamejskih umetnikov, spominske razstave in razstave z zgo-
dovinsko tematiko.

IDRIJA

Mestna galerija, Prelovčeva 9, ☎ 372 66 00,
e-mail: tajnistvo@muzej-idrija-cerkno.si
Deluje v okviru Mestnega muzeja Idrija, z občasnim razstavnim
programom.

Urnik (poletni čas): od I do II 16–19,
III, IV, prazniki 9–12, 16–19;
zimski čas: od I do II 15–18
III, IV, prazniki 9–12, 15–18.

Geologija

Geološko spada Posočje k Južnim Alpam oz. Dinaridom. Najsta-
rejša, paleozojska kamnina je sivi apnenec v širši okolici Idrije in na
jv. Cerkljanskega hribovja. Karbonatne kamnine mezozojske staro-
sti so na površju le v večjih zaplatah j. in osrednjega dela Cerkljan-
skega hribovja ter ponekod v osrčju Idrijskega hribovja, zlasti na
Vojskarski planoti. Na območju Baške grape, Tolminskem in Koba-
riškem so v Slovenskem bazenu v ladiniju nastali temnosivi glinov-
ci, ki se menjavajo s peščenjaki, drobami in tufi. Ob globokih prelo-
mih so se pojavile vulkanske kamnine na Cerkljanskem (keratofir,
porfirit, diabaz). Na morskem dnu j. in s. od Slovenskega bazena
ležečih grud so se odložili ploščati apnenci in laporji. V zvezi s sred-
njetriasno magmatsko-tektonsko dejavnostjo je idrijsko živosrebro-
vo rudišče, kjer so orudene karbonske, permske in triasne plasti.
Na začetku zgornjetriasne dobe je na območju Julijskih Alp nastala
plitvomorska Julijska karbonatna plošča; Dinarska karbonatna
plošča j. od nje gradi vzpetine in planote Matajur, Banjšice,
Trnovski gozd in Kras. Apnenec se je pozneje ponekod spremenil
v dolomit. Iz zgornjega triasa je zastopan debeloskladnat
dachsteinski apnenec v Julijskih Alpah. Na območju Slovenskega
bazena je iz tega obdobja ploščati dolomit z roženci, imenovan
baški dolomit.

V zgornjem liasu (najstarejše obdobje jure) je Julijska karbonatna
plošča za krajši čas postala kopno, kmalu pa se je spet začela
pogrezati pod morsko gladino. V večjih globinah so nastali
rdečkasti gomoljasti in krinoidni apnenci z amoniti, ki so zastopani
na (Kobariškem) Stolu ter v širši okolici Bovca in Krna. Zgornje-
jursko obdobje je bilo zaradi toplega podnebja ugodno za nastanek
obsežnih grebenov, ki so potekali prek Banjšic in Trnovskega goz-
da na Hrušico in od tam proti jv. Južnejši del plošče je za krajši čas
postal kopno in takrat je na Nanosu nastal boksit.

Na začetku kredne dobe so v Julijskih Alpah nastale flišne plasti, ki jih je voda pozneje odstranila. Najstarejši apnenci iz tega obdobja so na Trnovskem gozdu in Nanosu. V mlajšem delu spodnje in starejšem delu zgornje krede so nastale flišne kamnine z glinovci, laporji in peščenjaki z roženci, ki so ohranjene na Kobariškem in Tolminskem ter v Baški grapi. V zgornji kredi so v plitvem morju nastale debele plasti rudistnega apnenca na Banjšicah, Trnovskem gozdu in Nanosu, pa tudi boksit na Sabotinu. V globljem morju Slovenskega bazena se je usedal ploščati volčanski apnenec s plastmi laporja in polami roženca, ki je tudi v Baški grapi. V najmlajši dobi zgornje krede in tudi v paleocenu je na delu Krasa nastal temno sivi apnenec, na Sabotinu in j. obrobju Trnovskega gozda so se odlagali rdeči laporji in apnenci. V paleocenu so na Kambreškem, v spodnji Soški dolini, na Banjšicah in v s. delu Goriških Brd nastale flišne plasti, ki jih v Anhovem uporabljajo za izdelavo cementa. Enake starosti so tudi apnenci na s. obrobju Krasa. Pozneje se je flišni bazen s flišnimi kamninami (lapor, peščenjak, konglomerat) pomikal vse bolj proti j., v eocenu je prekril j. del Goriških Brd, Vipavsko dolino in celoten Kras, od koder so ga erozijski procesi odstranili. V srednjem miocenu je nastalo živahno gubanje v Dinaridih, zato so se kamninske plasti marsikje prevrnile, prišlo je do velikih narivov. Eden največjih so Julijske Alpe, ki so kot tako imenovani Krnski pokrov v celoti narinjene proti j., v njihovem predgorju so nastali Koblanski, Rutarski in Podmelski pokrov, na Idrijskem Koševniški, Čekovniški in Idrijski pokrov, ki jih prekriva Trnovski pokrov, z območja Posavskih gub v osrednji Sloveniji so pokrovi proti z. segali do Cerkljanskega in Idrijskega hribovja. Trnovski pokrov je značilen na s. Vipavske doline, kjer je obsežna gmota triasno-jursko-krednih apnencev in dolomitov narinjena na eocenski fliš.

V zgornjem pliocenu in starejšem pleistocenu so nastali več deset km dolgi dinarski prelomi v smeri sz.-jv. Najbolj znana med njimi sta Idrijski in Raški (Ilirskobistriški) prelom. V pleistocenski (würmski) poledenitvi je ledeni pokrov prekrival celotne Julijske Alpe, kjer so ledeniki segali v vse doline. Osrednji ledenik je polzel po dolini Soče in odložil kamniti drobir v obliki moren, ki so najbolj vidne v okolici Tolmina in Breginjskem kotu. Manjši ledeni pokrov je prekrival tudi ovršje Trnovskega gozda; na Goriškem polju je Soča nasula ogromen vršaj. V holocenu so se na zakraselem površju razvili kraški pojavi. Iz tega časa so gruščnata melišča pod strmimi gorskimi pobočji, zlasti na j. pobočjih Trnovskega gozda in Nanosa ter pod strmimi ostenji v visokogorju. Nепrepustno površje so vodotoki razčlenili z dolinami in grapami, nastala so prodišča in ilovnati nanosi; slednje v spodnji Vipavski dolini uporabljajo v opekarništvu. Soča je prodnate odkladnine marsikje oblikovala v terase.

GLEDALIŠČE**GORIŠKA BRDA**

PDG NOVA GORICA, Trg Edvarda Kardelja 5, 5000 Nova Gorica, ☎ 335 22 00, blagajna ☎ 335 22 47, e-mail: pdg@siol.net

Primorsko dramsko gledališče sodi med najmlajša slov. poklicna gledališča. Začetki gledališkega snovanja v Novi Gorici segajo v leto 1955, ko je skupina po večini amaterskih igralcev uprizorila Celjske grofe Bratka Krefta. Leta 1957 je skupina z Linhartovim Matičkom se ženi krstila adaptirano dvorano v Solkanu, leta 1969 je gledališče pod umetniškim vodstvom Jožeta Babiča dobilo status profesionalne institucije, maja 1994 z uprizoritvijo Smoletovega Krsta pri Savici pa odprlo novo matično hišo z moderno odsko tehnologijo in 360-sedežno dvorano.

PDG je repertoarno gledališče s stalnim igralskim ansamblom. Vsako sezono pripravijo šest premiernih uprizoritev, ob tem pa odigravajo tudi najuspešnejše predstave iz minulih sezon. Letno odigrajo okrog 200 predstav, od teh polovico na gostovanjih doma in v tujini. Poleg rednega abonmajskega programa organizirajo tudi abonma opere in baleta, za otroke Goriški vrtljak ter gostovanja domačih in tujih gledaliških, glasbenih in plesnih predstav. V okviru gledališča že več kot dvajset let deluje tudi Amaterski mladinski oder.

Goriška Brda

Goriška Brda, tudi Brda (83 km²), so obmejna gričevnata kmetijska pokrajina s tržno usmerjenima vinogradništvom in sadjarstvom, najbolj sredozemski del Posočja. Na s. jih zapira visoko sleme Korada (812 m), na v. jih obrobja apnenčasto sleme med hriboma Korada in Sabotin (609 m), na z. teče naravna meja po reki Idrija. Prevladuje flišno površje, zakraselega sveta je malo. Brda veljajo za sz. nadaljevanje vipavske eocenske sinklinale. V smeri od j. protaj s. jih sestavljajo tri glavna slemena, od katerih se odcepljajo številni pomoli, pokrajina je preprežena s slemeni, ločenimi z vmesnimi dolinami, v zgornjem delu tudi grapami. Goriška Brda so izpostavljena sredozemskim podnebnim vplivom. Srednja letna temperatura v Vedrijanu je 12,4°C, povprečna januarska 3,9°C in julijska 21,1°C. Apnenčasti hrbet Korada–Sabotin na sv. varuje pokrajino pred mrzlim severnikom, pogosti so toplejši vetrovi iz jz. smeri. Proizvajalni odnosi in organizacija kmetijske pridelave so v preteklosti temeljili na kolonatu. Brda so znana po kakovostnih belih vinih (rebula, beli in sivi pinot, sauvignon, chardonnay, tokaj, malvazija). Vinograd je briškemu kmetovalcu temeljni vir preživetja, sadje pa postranski vir zaslužka. Pokrajina slovi po češnjah, breskvah, marelicah, hruškah in kakiju, v zadnjem času si prizadevajo oživiti oljkarstvo.

Vinogradi so urejeni na 18% površja. S krčenjem gozda in intenziviranjem obdelave je marsikje prišlo do erozije prsti; zdaj gozd porašča dve petini površja. Večina naravnega gozda pripada

združbi hrasta puhavca, ki proti s. prehaja v primorski gozd hrasta gradna, bukve in jesenske vilovine, pomemben je pravi kostanj. V 19. stol. se je pojavila robinija, ki na kakovostnih tleh velja za najbolj agresivno drevesno vrsto.

Slov. poselitev je proti z. segla do roba Furlanske nižine in se v zgodovini ni bistveno spremenila. Lega ob meji je povzročila nastanek utrd, gradov in utrjenih vasi. V slov. delu Goriških Brd je 45 naselij; le pet jih ima več kot 300 preb. Prevladujejo gručasta, predvsem slemenska naselja, v zadnjem času je značilna bolj razpršena gradnja. Središče je Dobrovo, tudi sedež občine, krajevno središče Kojško, Šmartno pa arhitekturni spomenik.

Goriško polje

Goriško polje, imenovano tudi Goriška ravan, se razprostira med Skalnico na s. in Krasom na j. Polje, ki ga z vseh strani obdajajo vzpetine, se hitro znižuje od s. proti j. Na jz. preide v Furlansko ravnino, na jv. pa v spodnjo Vipavsko dolino. Prečka jo reka Soča, ki je v eocenskem vipavskem flišu najprej ustvarila široko dolino, nato pa jo zasula s kvartarnim prodom, ki je na obrobju pomešan z ilovnatimi in peščenimi nanosi pritokov s flišnega obrobja. Uravnano površje z rodovitno prstjo in ugodimi klimatskimi razmerami nudi ugodne možnosti za razvoj poljedelstva, vrtnarstva, sadjarstva in vinogradništva. Naselja so nastala na robu rodovitne pokrajine, ki postaja vse gosteje poseljena, industrializirana in s prometnicami prepredena ravan.

Gostišče

Posoško gostinstvo temelji na večstoletnem izročilu. Pomembni prehodi čez Alpe in Dinarsko gorovje pospešujejo promet med Sredozemljem in Srednjo Evropo že več stoletij. Popotniki so nekdanj bolj potrebovali okrepčilo in počitek kot v današnjih časih, zato so že davno začeli odpirati gostilne s prenočišči, iz katerih so se kasneje razvili hoteli z restavracijami. Razvoj turizma v drugi polovici 19. stol. je prinesel v Posočje nove gostilne in prve hotele. Soška fronta je gostilne v veliki meri uničila, pod Italijo so jih veliko obnovili in zgradili nekaj novih, moderen razvoj pa se je začel z odpiranjem meje med Italijo in Jugoslavijo v 60-ih letih 20. stol. Številni gosti iz Italije so s svojimi potrebami in željami sooblikovali vrhunsko gostinsko ponudbo z izvrstnimi jedmi domače in mednarodne kuhinje ter odličnimi domačimi vini.

AJDOVŠČINA

Gostilna Pri izviru, C. IV. prekomorske št. 75, ☎ 366 37 88

Mlinček restavracija, picerija,

Prešernova ul. št. 20, ☎ 366 12 72

Slaščičarna Castra, Prešernova ul. št. 29, ☎ 366 12 51

AJŠEVICA

Gostilna Benediktus, št. 53, ☎ 302 83 77

GOSTIŠČE**BILJE**

Gostilna Kogoj, št. 149a, ☎ 301 30 97

Gostilna pri opekarni, št. 150, ☎ 395 52 80

BOVEC

Gostilna Pod lipco, Dvor št. 39, ☎ 388 60 54

Gostilna Pri sovdatu, Trg golobarskih žrtev št. 24,
☎ 388 60 27

Gostišče Martinov hram,

Trg golobarskih žrtev št. 27, ☎ 388 62 14

Gostilna Žvikar, podklopca št. 4, ☎ 389 63 77

Gostišče Stari Kovač, Rupa št. 3, ☎ 388 66 99

BRANIK

Gostilna Furlan, Sp. Branik št. 79a, ☎ 305 76 06

BREGINJ

Gostilna Vanja, št. 131, ☎ 384 98 35

CERKNO

Okrepčevalnica Pri Micki,

Močnikova ul. št. 4, ☎ 377 53 30

COL

Gostilna Tratnik, št. 17, ☎ 366 86 10

Gostilna Štefančič, št. 79, ☎ 366 80 03

ČEZSOČA

Gostišče Vančar, št. 43, ☎ 288 63 30

ČIGINJ

Gostilna Ušnik, št. 5a, ☎ 388 19 81

ČRNI VRH

Gostišče Pri Metki, št. 78, ☎ 377 70 15

DOBROVO

Gostilna s prenočišči, Trg št. 25. maja 10, ☎ 304 50 56

DOLENJI NOVAKI

Gostišče Gačnk v Logu, št. 1, ☎ 372 40 03

DORNBBERK

Gostilna pri Lojzetu, Prešernova ul. št. 6, ☎ 301 84 08

DREŽNICA

Gostišče Jelkin hram, št. 30, ☎ 384 86 10

IDRIJA

Ars cafe Pri črnem orlu, Mestni trg št. 2, ☎ 377 15 30

Gostilna Pri Škafarju, Ul. sv. Barbare št. 9, ☎ 377 32 40

Gostilna Kos, Tomšičeva št. 4, ☎ 372 20 30

Gostilna Nebesa, Prelovčeva ul. št. 5, ☎ 374 12 22

Gostišče Barbara, Arkova ul. št. 43, ☎ 377 11 62

IDRSKO

Gostilna Pri jazbecu, št. 7a, ☎ 388 53 85

KOBARID

Restavracija Topli val, Trg svobode št. 1, ☎ 389 93 00

KROMBERK

Gostilna Komel, Ul. Vinka Vodopivca št. 100, ☎ 302 71 62

Restavracija Grajska klet, Grajska c. št. 1, ☎ 302 71 60

LOKAVEC

Gostilna Na brodu, št. 156, ☎ 364 20 93

LOKVE

Gostilna s prenočišči Gorjan, št. 36, ☎ 307 40 37

Restavracija Paradis, št. 23a, ☎ 307 40 30

Gostišče Winkler, št. 36, ☎ 307 40 37

MIREN

Gostilna Bric, št. 120, ☎ 305 40 12

MOST NA SOČI

Gostilna Skrt, št. 62, ☎ 388 70 25

Gostilna Vuga, št. 58, ☎ 288 75 06

Penzion Šterk, št. 55, ☎ 388 70 65

NEBLO

Gostilna Morčela, št. 4, ☎ 304 51 25

NOVA GORICA

Gostilna Urška, Ul. tolimskih puntarjev št. 4, ☎ 302 92 72

Gostišče Grčna, Grčna št. 6a, ☎ 302 68 01

Gostilna Krast, Kromberška c. št. 2, ☎ 302 72 10

Restavracija Triglav, Cankarjeva ul. št. 12, ☎ 302 39 59

Kavarna-bar Rio, Rejčeva ul. št. 3, ☎ 302 28 22

Kavarna in restavracija, Delpinova št. 16, ☎ 333 17 70

Presta Gorica, Bazoviška ul. št. 1, ☎ 300 10 36

OREHOVLJE

Gostilna Makorič, št. 31, ☎ 305 43 94

PODKRAJ

Ad Piru, Gostišče Stara pošta na Hrušici, št. 100, ☎ 366 84 44

POSTAJA

Gostilna Pri Štefanu, št. 3, ☎ 388 71 95

PRVAČINA

Gostilna Katja, št. 40b, ☎ 301 64 12

Gostilna Pri treh mostovih, št. 15, ☎ 301 61 35

ROČINJ

Gostilna Gozd, št. 4, ☎ 309 66 00

ROŽNA DOLINA

Gostišče Pikol, Vipavska c. št. 94, ☎ 302 25 62

Gostilna Pri bajti, Vipavska c. št. 92, ☎ 302 11 01

Gostišče Pri Rezki, Vipavska c. št. 132, ☎ 302 13 69

SLAP

Gostilna Na gmajni, št. 4b, ☎ 364 57 77

SOLKAN

Gostilna Skalnica, Skalniška c. št. 14, ☎ 300 58 10

Gostišče Oddih, Skalniška c. št. 10, ☎ 300 50 55

SPODNJA IDRİJA

Gostilna Mlinar, Žirovska c. št. 4, ☎ 377 63 16

Gostilna Na vas, Na vasi št. 38, ☎ 372 80 12

Gostilna Pri Budanjcu, Slovenska c. št. 9, ☎ 372 10 10

Gostilna Pri Kromarju, Na vasi št. 17, ☎ 377 10 10

GOSTIŠČE**GOZD****SREDNJA KANOMLJA**

Gostilna Pri Štefanu, št. 19a, ☎ 374 23 58, ☎ 374 23 58

STARO SELO

Restavracija Franko, št. 1, ☎ 389 41 20

STRMEC

Gostilna Vodnjak, št. 1, ☎ 377 72 43

ŠEMPETER PRI GORICI

Restavracija Lipa, Trg Ivana Roba št. 7, ☎ 303 13 58

Restavracija Mark, Markova pot št. 25, ☎ 303 11 03

Restavracija Šanpier, C. prekomorskih brigad št. 11,
☎ 303 23 18

TOLMIN

Gostilna Pri Kranjcu, Trg 1. maja št. 3, ☎ 388 18 21

Pension Rutar, Mestni trg nn., ☎ 380 05 00

TRNOVO

Penzion Trnovo, št. 7, ☎ 307 11 19

Gostilna Pri Ovčarju, št. 42, ☎ 307 10 09

USTJE

Gostilna Bori, št. 39d, ☎ 366 20 92

VELIKE ŽABLJE

Gostilna Rošt, št. 95, ☎ 364 63 10

VIPAVA

Gostilna Podfarovž, Ul. Ivana Ščeka, ☎ 366 52 17

VITOVLJE

Gostilna Pri Olgi, št. 73a, ☎ 308 80 55

VOGRSKO

Dvorec Vogrsko, št. 46, ☎ 301 22 33

VOJSKO

Gostilna Pri Medvedovih, št. 24, ☎ 374 20 36

VRHOVLJE PRI K.

Gostina Na Briškem griču, št. 3, ☎ 304 10 12

VRHPOLJE

Gostišče Teodozij, št. 80b, ☎ 366 56 73

ZADLOG

Gostilna Metka, št. 74a, ☎ 377 70 15

ZEMONO

Gostišče Pri Lojzetu, dvorec Zemono, ☎ 366 54 40

Gozd

Gozdnatost na Goriškem se od submediteranskega območja na j. proti s. sprva povečuje, v dinarskem svetu doseže vrhunec, nakar se v alpskem svetu spet zmanjša. Najbolj gozdnati so s. in j. del Kambreskega, osrčje Trnovskega gozda in j. del Idrijskega hribovja, najmanj pa Vipavska dolina in j. del Goriških Brd. Gozd je precej izkrčen tudi po ovršjih nižje ležečih dinarskih planot, nekatera dinarska območja s senčnimi legami pa spadajo med najbolj gozdnate predele v Sloveniji sploh. Načrtno gospodarjenje z gozdovi sega že v rimski čas, o čemer

priča nagrobni napis gozdnemu nadzorniku (magister silvae) Publiju Publiciju Ursiju v Ajdovščini.

Najbolj razširjena gozdna drevesna vrsta je bukev (*Fagus sylvatica*), bukov gozd spremlja nad 4000 rastlinskih vrst. V dinarskem svetu jo je človek manj kot drugje nadomestil z drugimi drevesnimi vrstami. Pomembna gozdna drevesna vrsta je črni gaber (*Ostrya carpinifolia*), v Julijskih Alpah porašča višje lege na vlažnih meliščih in zanemarjenih pašnikih siva jelša (*Alnetum incanae*). Od listavcev so zastopani še javor, brest in veliki jesen (*Aceri-Fraxinetum*), pravi kostanj (*Castanea sativa*) v nižjih legah na globokih kislih tleh so umetno razširjali že v rimski dobi. V visokogorju je od iglavcev najpomembnejša gozdna drevesna vrsta macesen (*Larix decidua*), v Trenti raste tudi v čistih sestojih. V dinarskem svetu ima zelo ugodne rastne razmere jelka (*Abies alba*). Skupaj z bukvijo tvori gozdne sestojce marsikje na gorskem skalnatem in zakraselem površju. Precej razširjeno drevo je smreka (*Picea abies*), ki pa se naravno pojavlja le v mraziščih dinarskega sveta in alpskem visokogorju. Le v sredozemskem svetu raste črni bor (*Pinus nigra*), puhasti hrast (*Quercus pubescens*) je omejen le na posamezna rastišča.

V alpskem svetu je značilna višinska pasovitost gozda. Nad zgornjo gozdno mejo, ki jo sestavljajo bukovo-macesnovi in macesnovi gozdovi, se razprostira širok pas grmovnega rastja. V Julijskih Alpah je od 1200 do 1800 m visoko, zgornja drevesna meja je še približno 150 m višja in sega do 1950 m. Podnebne razmere so že tako ostre, da drevesaste smreke in macesni ne morejo več rasti strnjeno, zato se nižajo, redčijo in zamenjujejo jih grmičaste oblike. Grmovno rastje sestavlja združba slečnika in ruševja (*Rhodothamno-Mugetum*), prepoznava predvsem po težko prehodnam ruševju (*Pinus mugo*). V spodnjem delu je "pas boja" s smrekami in macesni vihamiških oblik.

V bližini gozdne meje so ponekod sestoji subalpinskih smrekovih gozdov (*Piceetum subalpinum*). V nadmorskih višinah 700–1600 m raste na karbonatnih kamninah bukov gozd s trlistno vetrnico (*Anemone trifoliae-Fagetum*). Za alpske bukove gozdove je značilna dvoslojnost drevesnih krošenj. Bukov se razrašča v spodnjem, macesen in smreka pa v zgornjem drevesnem sloju, posamič raseta jelka in gorski javor. V nadmorskih višinah 1200–1600 m se podnebne razmere za rast bukve slabšajo, uveljavlja se macesen. Alpski bukov gozd z macesnom (*Anemone-Fagetum laricetosum*) sega ponekod do zgornje gozdne meje, krajevno sta primešani smreka in redkeje jelka; marsikje so ga posekali in na krčevinah uredili planinske pašnike. Na karbonatni matični podlagi se na višinah 900–1400 m razrašča visokogorski bukov gozd (*Fagetum altimontanum praealpinum*), ki se na prisojnih pobočjih stika s čistimi bukovimi sestoji, na osojah pa preide v mešani bukovno-jelov gozd. V Julijske Alpe sega tudi združba predalpskega bukovega gozda (*Fagetum praealpinum*). Bukov je zaradi težkih ravnih razmer nizka, razvejena in ima sabljasto deblo, z njo rase tudi smreka. Predalpski bukov gozd ima izrazito varovalni pomen. Na toplih dolomitnih pobočjih se razrašča jugovzhodnoalpski borov gozd (*Pinetum aus-*

troalpinum), ki sega do 1400 m visoko. V njem raseta rdeči in črni bor, v podrasti pa ima veliko pokrovnost pomladanska resa (*Erica carnea*); primer so j. pobočja doline Koritnice. Na strmih in prisojnih pobočjih se pojavlja tudi toploljubno rastlinstvo. Nad dolino Soče se na višinah 800–1100 m pojavlja celinska toploljubna združba bukovega gozda s črnim gabrom (*Ostryo-Fagetum*). Ob rekah in potokih ter na prodiščih se razraščajo vrbišča (*Selicetum*). Sestavljata jih rdeča in siva vrba, rastoči posamič ali skupaj.

V dinarskem svetu prevladujejo jelovo-bukovi gozdovi (*Abieti-Fagetum*), sledijo jim čisti bukovi sestoji, tem pa mešani sestoji bukve in črnega gabra (*Ostryo-Fagetum*). Nad zgornjo gozdno mejo, ki jo sestavljata bukove in jelševje, so le najvišji deli Trnovskega gozda (nad 1450 m), kjer je pas ruševja. Zelo zanimiv pojav je rastlinski obrat v mraziščih, globokih vrtačah na Trnovskem gozdu, imenovanih drage, v katerih se na dnu razrašča ruševje, nad njim smrekov gozd in nato bukov gozd. V nižjih legah in tik ob zgornji gozdni meji prevladujejo listnati gozdovi, v nižjih legah hrast, v višjih pa bukev in črni gaber. Rastišča listavcev so tudi na strmih prisojnih pobočjih, ki so bolj namočena in imajo tanko prst. Gozdovi na ovršjih kraških planot imajo velik gospodarski pomen, na strmih pobočjih imajo večinoma varovalni značaj. Delež listavcev se od morja proti notranjosti zmanjšuje. Gospodarski pomen gozdov se je močno povečal z zgraditvijo gozdnih cest, ki omogočajo spravilo posekanega lesa.

Naravno gozdno rastje submediteranskega sveta sestavlja več združb, ki so zaradi vpliva človeka ponekod močno spremenjene. Za Kras in osrednji del Vipavske doline je značilen toploljubni primorski gozd puhastega hrasta in črnega gabra (*Ostryo-Quercetum pubescentis*). V njem je pomembna vloga črnega bora (*Pinus nigra*), s katerim so že v Avstro-Ogrski sistematično pogozdili golo kraško površje. Vipavska brda porašča primorski gozd gradna in jesenske vilovine (*Seslerio-Quercetum petraeae*). Za z. del Kambreškega, j. del Goriških Brd ter Biljensko-Vrtojbenske in Starogorske griče je značilen nižinski gozd hrasta in belega gabra (*Quercu-Carpinetum*). Naravno rastje hladnejših območij na s. Goriških Brd, Kambreškega, prisojnih delov in ovršja Banjšic ter prisojnih j. in v. pobočij Trnovskega gozda in Nanosa je primorski gozd bukve in jesenske vilovine (*Seslerio-Fagetum*).

Gozdovi na območju Triglavskega narodnega parka so zaščiteni, kot tudi v gozdnih rezervatih, ki imajo naravovarstveno in raziskovalno vlogo. V Posočju je ok. 25 gozdnih rezervatov, večina na Trnovskem gozdu, nad Trento, posamezno pa na vznožju Krasa in Nanosu. Rezervat Smrekova draga-Golaki na Trnovskem gozdu je med večjimi v državi (381,6 ha).

Posočje ima posebno zgodovinsko preteklost. Na tem ozemlju se že tisoč let poleg domače lokalne tradicije srečujeta kulturna tokova srednje Evrope in Italije, ki sta tej pokrajini dala poseben pečat; to se odraža tudi v grajski arhitekturi.

Vipava je imela več gradov. Nad naseljem samevajo ostanki vipavskega gradu, ki se prvič omenja šele leta 1275 kot Gornji vipavski grad – castrum Wipaci superioris. To kaže, da je verjetno že takrat stal tudi Spodnji vipavski grad, čeprav naletimo nanj v virih šele leta 1329, ko je izrecno omenjen kot castrum inferius. V 17. stol. so ga opustili in je začel propadati. Na robu starega naselja, blizu izvira reke Vipave, je stal grad, imenovan po nekdanjem lastniku Andreju Baumkirchnerju. Od gradu sta se ohranila le okrogla obrambna stolpa, katerih eden je povsem predelan. Gradič je leta 1565 od grofov Edlingov kupila grofica Lavrencija Lanthieri, ta rodbina je stol. pozneje temeljito prezidala osrednje grajsko poslopje in ga opremila z imenitnim rustičnim portalom iz leta 1653. Lanthieriji so se v Vipavi tudi sicer uveljavili kot vneti graditelji. Leta 1669 so postavili dvorec sredi trga in ga 1762 temeljito preoblekli, tako da je dobil današnjo baročno podobo. Pred to barokizacijo je v dvorcu prebival znameniti beneški komediograf Carlo Goldoni.

Rodbina Lanthieri si je ob koncu 17. stol. na Zemonu postavila razkošen letni dvorec, izjemen primer poznorenesančne vile beneškega zaledja. Zasnovan je kot pravilen kvadrat, obdan na vseh štirih straneh z arkadno lopo, nad katero se le za nadstropje dviguje kubična gmota osrednjega stanovanjskega dela stavbe. V notranjosti večino prostorov krasijo bogate stenske poslikave iz poznega 17. stol. V dvorcu so zdaj poročna soba, restavracija in razstavni prostori tovarne pohištva Lipa iz Ajdovščine. Beneški tip vile v Ložah pri Vipavi ima trdnjavski videz, je pa v zelo slabem stanju.

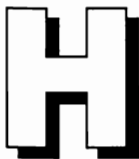
Poseben grajski biser zgornje Vipavske doline je gotovo Vipavski križ s poudarjeno, razgledno lego. Grad je pozidan po ital. vzorih, oblikovan kot nizek renesančni kastel s štirimi enonadstropnimi stanovanjskimi trakti in štirimi mogočnimi okroglimi stolpi na vogalih. Grad je iz rok svetokriških Torrejev leta 1605 prešel pod grofe Attemse. V začetku 19. stol. je začel grad samevati, zdaj ga obnavljajo. Lepota arhitekturnega oblikovanja in bogastvo kamnoseških detajlov, zlasti v svoji notranjosti, krasijo dvorec v Velikih Žabljah, ki se spreminja v ruševino. Navzven nerazčlenjena zunanjsčina je v močnem nasprotju z vrtno stranjo, razrahljana z loki. Podeželski dvorec oz. plemiška vila je nastala leta 1669 in ima vse značilnosti beneške arhitekture 17. stol.

Nad Branikom se dviguje grad Rihemberk, ki je kljuboval času vse do 2. svetovne vojne, ko so ga požgali. Rihemberški vitezi kot prvotni lastniki gradu se pojavljajo v virih že od leta 1188; ko so rihemberški gospodje izumrli, je bil grad v posesti različnih plemiških rodbin, dokler ga leta 1646 niso v popolno last dobili Lanthieriji.

Sedanji Rihemberk je v mnogočem rezultat številnih obnovitvenih prizadevanj, ki še trajajo. V osnovi gre v jedru za pravilen peterokotnik, okrepljen na jv. vogalu z mogočnim okroglim obrambnim stolpom iz 13. stol. Znotraj peterokotnika so ob naslonu na njegove obodne stene razvrščeni stanovanjski trakti s kapelo, naokrog pa je koncentrično pozidan venec renesančnih utrdb, sestavljen iz obzidij in rondel.

Monumentalno zasnovano in pretehtane arhitektonske oblike ima dvorec Vogrsko, ena najpomembnejših baročnih grajskih stavb. Zasnovan je v obliki podkve s prostorno razgledno teraso. Sredi 18. stol. so ga na mestu stare, tedaj podrte graščine pozidali Attensi v baročno klasicističnem slogu. V sedemdesetih letih 18. stol. je prešel v last družine Bosizio (po njej se v ljudski govorici imenuje Božičev grad). Grad naj bi projektiral znameniti goriški baročni arhitekt Nicollo Pacassi, najnovejše raziskave pa kažejo, da je delo njegove delavnice ali enega izmed njegovih učencev.

V Kromberku je rodbina Coronini na prelomu 16. v 17. stol. postavila graščino Kromberk, kjer od leta 1954 domuje Goriški muzej. Graščina s konca 16. stol. je klasičen primer renesančne stavbe, v kateri je stanovanjska udobnost združena z obrambnimi sestavinami. Zasnovan je kot kvadrat z 4 manjšimi kvadratnimi stolpi na vogalih. V obeh vojnah je bil močno poškodovan, nato obnovljen. Goriška Brda so imela že v srednjem veku veliko trdnih postojank. Med gradovi in drugimi fevdalnimi sedeži se omenja stolp v Spodnjem Cerovem, pozneje grad v Zgornjem Cerovem, grad in gradišče Višnjevik, gradova Vipolže in Rittersberg, dvor v Barbani in gradišče v kraju Nozno. Od grajskih arhitektur, ki so se v Brdih ohranile do danes izstopata grad Dobrovo in dvorec Vipolže, ki sta zasnovani na tradiciji beneških vil. Njun trdnjavski videz je verjetno posledica bližine meje s Turki. Sedanja dobrovska graščina je bila sprva v rokah grofov Colloredo, ki so jo v začetku 16. stol. pozidali v poznorenesančnem slogu, sledili so jim Cattariniji in nazadnje Baggeri, ki so jo imeli v lasti do 2. svetovne vojne. Graščina je pozidana na pravilni četverkotni talni ploskvi, poseben značaj ji dajejo močno izstopajoči pravokotni stolpi. V njej so stenske slike Del Nerija iz leta 1894 in stalna grafična zbirka slikarja Zorana Mušiča. Dvorec Vipolže se datira na prelom 16. stol., v dobo manierizma. Pozidan je na pravokotni talni ploskvi z dvema manjšima dvoriščnima kriloma, ob strani se prislanjata nekoliko nižja in po nastanku mlajša stolpiča. Kasneje je bil večkrat predelan. Dvorec sedaj obnavljajo, v njem bo sedež Študijskega središča Vipolže.

Hotel

Razvoj hotelirstva je v Posočju tesno povezan z gostilnami. Novo obdobje razvoja posoškega hotelirstva se je začelo leta 1984, ko so v novogoriškem hotelu Park odprli ameriški tip igralnice, kjer so hotelska in gostinska ponudba ter zabavni programi neločljivi del igralništva. Visoka kakovost hotelskih uslug in različne restavracije z vrhunsko ponudbo jedi domače in mednarodne kuhinje ter odličnih vin, uvrščajo nekatere hotele v Posočju v sam vrh slovenskega hotelirstva...

AJDOVŠČINA

Hotel Planika, Goriška c. št. 25, ☎ 366 38 38

BOVEC

Hotel Kanin, Ledina št. 9, 5230 Bovec, ☎ 388 61 01

Hotel Alp, Trg Golobarskih žrtev št. 48, ☎ 388 60 40

Apartmaji Kaninska vas Tusi d.o.o. Bovec,

Kaninska vas št. 7, ☎ 388 68 11

Skupnost lastnikov Kaninska vas,

najem apartmajev, Kaninska vas št. 7, ☎ 389 55 00

Avrigo, zasebne sobe in apartmaji, Trg golobarskih žrtev št. 47,

☎ 388 61 23

Premiera d.o.o., turistični apartmaji, Klanc št. 17, ☎ 389 61 20

CERKNO

Hotel Cerčno d.o.o., Sedejev trg št. 8, 5282 Cerčno,

☎ 375 20 00

KOBARID

Hotel Hvala, Trg svobode št. 1, ☎ 389 93 00

MOST NA SOČI

Hotel Kompas, št. 57, ☎ 388 70 10

NOVA GORICA HIT

Nova Gorica, hoteli, igralnice,

Delpinova ul. št. 7a, ☎ 336 40 00

Hotel Casino Park, Delpinova ul. št. 5, ☎ 336 20 00

Hotel Casino Perla, Kidričeva ul. št. 7, ☎ 336 30 00

Perla hotel, 5000 Nova Gorica,

SOLKAN

Hotel Sabotin, Cesta IX. korpusa št. 39, ☎ 300 54 24

TOLMIN

Hotel Krn, Mestni trg št. 3, ☎ 388 19 11

HRUŠICA

Hrušica je ok. 100 km² velika, v osrčju neposeljena, z gozdom porasla visoka kraška planota med Trnovskim gozdom na sz., Nanosom na jz., Postojnsko kotlino na j. in Notranjskim podoljem na v. in s. S strmimi pobočji se spušča proti s. in j., od Nanosa jo ločita suha Črnjavška dolina in zgornji del podolja pri Podkraju, le proti Trnovskemu gozdu ni izrazitejših višinskih razlik.

Planoto sestavljajo kredni, jurski ter v j. in jv. delu triasni apnenec in dolomit Hrušiškega nariva. Slednji je narinjen čez Snežniški nariv, ki ga prekriva Trnovski nariv. Hotenjsko podolje in Planinsko polje na v. vznožju sta izoblikovana v delu idrijske prelomne cone, na z. je imel odločilno vlogo v oblikovanju površja Predjamski prelom, po katerem poteka Črnjavška dolina. Ob obeh glavnih prelomih v dinarski smeri in več manjših prečnih, je planota razlomljena in različno visoko dvignjena. Kamnito površje je močno zakraselo in razčlenjeno. Med vrtačami in večjimi dolinami se vzpenjajo od 950 do 1000 m visoki kopasti vrhovi. Dokaj izenačene višine vzpetin v nekaterih delih planote kažejo na nekdanje ravnike v različnih višinah. Najvišja vzpetina je Srednja gora (1275 m), najbolj vpadljiv vrh je Sv. Lovrenc ali Gora (1019 m). Na planoti in njenem obrobju je mnogo kraških jam, prevladujejo brezna, najgloblje je 183 m globoko Brezno. V nekaterih ledenicah so v preteklosti sekali led. V Breznu za Hramom so odkrili jamsko mleko, ki je v slov. jamah dokaj redek pojav.

Na apnencu in dolomitu je nastala tenka plast prsti, ki ni popolnoma sklenjena. Rahlo bazične rjave pokarbonatne prsti in rendzine padavine hitro izpirajo. Padavin je manj kot na Trnovskem gozdu in Nanosu, planota je povsem brez površinskih vod. Manjši studenci so na obrobju, v povirju potoka Bela, na manjših zaplatah fliša pri Podkraju, na Vodicach in ob vznožju Streliškega vrha (1265 m). V kraški masiv Hrušice ponikajo Lokva, Belščica in manjši potoki, ki pritečejo s flišne Pivke. Voda odteka podzemno v izvire Vipave, Idrijice in Ljubljanice.

Hrušico poraščajo dinarski jelovo-bukovi gozdovi. Tu je eden večjih sklenjenih gozdnih kompleksov v Sloveniji, le na j. strani so na dolomitnih pobočjih Podgore izkrčeni prostrani travniki in pašniki. Zdaj je za lažje spravilo lesa planota prepredena z gostim omrežjem gozdnih cest, nekoč je bilo ob gozdarjenju pomembno oglarstvo, ki je postopoma zamrlo na začetku 20. stol.

Na Hrušici je nekaj samotnih domačij nad Podkrajem in gozdarski zaselek Hrušica ob nekdanji rimski cesti; po njeni trasi je speljana najkrajša povezava med Logatcem in Vipavo. V zaselku Hrušica je muzej rimskih zapornih zidov (Claustra Alpium Iuliarum) in utrdbe ter poštno postojanke Ad Pirum, po kateri sta dobila ime zaselek in planota. Med obema svetovnima vojnama je Hrušica spadala k Italiji. Zaradi obmejne lege so Italijani tu zgradili vojaške ceste in postavili bunkerje, podzemna skladišča in kasarne; največ jih je ohranjenih na Planinski gori, nad Grčarevcem in Kalcami.

Idrija

(325 m, 5847 preb., sedež občine)

Idrija je staro mesto v globoki in razvejeni kotlini ob izlivu hudourniškega potoka Nikova v reko Idrijca. V mesto priteče še več manjših potokov, zato je ob močnejših padavinah izpostavljeno poplavam. Z vseh strani ga obdajajo vzpetine: na sv. Cajni vrh (883 m), na sz. Kobalove planine (834 m), na j. tik nad mestom je Tičnica (580 m), dlje na jz. Hleviška planina (908 m) in na jv. Zagodov vrh (729 m). Mesto je oskrbovalno, izobraževalno in zdravstveno središče širše okolice. Pozidava je zelo gosta, zaradi pomanjkanja ravnega površja so hiše postavljene tudi na strmejših pobočjih. Mestni deli so Grapa, Žabja vas, Skirca, Riže, Pront, Brusovše, Lejnštat, Kalvin, Prejnuta, Na luži, Podgora, Zaspana grapa, Pri likarci in Cegovnica. V okolici strnjenege jedra je več zaselkov in samotnih domačij: Podroteja, Zagoda, Ljubevč, Čerinovše, Poljanc, Smukovše, Bevk, Kobal, Češnjice, Pod Golicami visoko na pobočju je pod Gorami zaselek Kovačev Rovt. Ker je tretjina mesta zgrajena na rudniški jalovini, je bilo ponekod ugotovljeno sevanje radona.

Zgodovina Idrije se začena ok. leta 1490, ko so tam, kjer zdaj stoji cerkev sv. Trojice, našli živo srebro. Rudnik je bil do velikega zmanjšanja proizvodnje leta 1977 temelj razvoja idrijskega gospodarstva. Na začetku 17. stol. je postala trg, stol. pozneje pa mesto. V 18. in 19. stol. je bila eno izmed najpomembnejših slov. kulturnih središč. Na prelomu iz 19. v 20. stol. je imelo mesto 5000 preb. in je bilo drugo največje naselje na Kranjskem. Zdaj več kot 360 m globoko rudniško jamo, ki je tik pod mestom (ok. 150 m rovov), postopoma zapirajo in jo je delno že zalila voda. V rudniku so bile zaposlene nekatere znamenite osebnosti (B. Hacquet, G. A. Scopolli), zato je njegova petstoletna zapuščina izjemna, rudnik z ohranjenimi rudniškimi napravami je svojevrsten tehniški muzej; zanimiva je kamšt, rudniška črpalka. Del jame Antonijev rov je urejen za turistične obiske. Po zaprtju rudnika sta gospodarsko pomembni izvozni podjetji Kolektor in Rotomatika. Čeprav je Idrija pomembno zaposlitveno središče za preb. okoliških vasi, se precej preb. vozi na delo v Godovič, kamor so se zaradi prostorske stiske preselila nekatera idrijska podjetja. V Idriji je sedež Idrijsko-cerkljanske razvojne agencije. Od kulturnih ustanov so pomembni Mestni muzej, Mestna knjižnica in čitalnica, Radio Cerkno in Zgodovinski arhiv Ljubljana.

DEDIŠČINA V mestu so ohranjene umetnostnozgodovinsko in arhitekturno pomembne stavbe: Rudniški grad, zgrajen leta 1527, nato

IDRIJA

Dole
Godovič
Gore
Gorenji Vrsnik
Govejk

barokiziran, zdaj Mestni muzej, Rudniški magazin iz leta 1784 in najstarejše ohranjeno slov. gledališče; pozidali so ga leta 1769. Poslopje prve slov. realke je iz leta 1903. Na Mestnem trgu je stala cerkev sv. Barbare iz 17. stol., zaščitnice rudarjev, leta 1945 je bila med bombardiranjem poškodovana in so jo porušili. Zdaj je župnijska cerkev sv. Jožefa delavca in sv. Barbare, zidana v letih 1967–1969, ob pokopališču je podružnična Žalostne Matere božje. Na razglednem griču nad mestom stoji cerkev sv. Antona Padovanskega, ob poti nad pa je križev pot. Tradiciji izdelovanja idrijskih čipk, tako imenovanemu klekljanju, je posvečen vsakoletni čipkarski festival konec avgusta. Tu sta srednja čipkarska šola in psihiatrična bolnišnica. Naravne znamenitosti v okolici so kraški izviri pri Podrothi in bližnji vokliški izvir Divje jezero. Jezernica, pritok Idrije, je dolga manj kot 100 m in velja za najkrajšo slov. reko. Na robu mesta se začne krajinski park Zgornja Idrija.

① Turistično informacijski center, Lapajnetova ul. št. 7,
☎ 377 38 98.

OKOLICA Dole (130 preb., v. 9 km) sestavljajo strnjeno pozidani zaselki Gorenje Dole, Dolenje Dole in Tabor, razloženi zaselek Črna v povirju istoimenskega potoka ter samotne domačije na deloma že zarasli planoti iz zakraselega konglomerata v jz. delu Rovtarskega hribovja. V okolici je več manjših kraških jam. Zadnja leta ponovno oživlja pašna živinoreja. Pod s. robom planote je osrednje idrijsko odlagališče odpadkov Raskovec.

Godovič (652 preb., jv. 10 km) je razloženo središčno naselje z gručastim jedrom v skrajnem sz. delu Notranjskega podolja, pod hribom Jelenšek (817 m), ob glavni cesti Kalce–Idrija, od katere se tu odcepi cesta čez Črni Vrh proti Ajdovščini. V kraju je veliko novih hiš, ki so jih postavili priseljenci iz Idrije. Tukajšnja mlekarna, pomembna predvsem za oskrbo Idrije, ima široko zaledje. Zunaj jedra naselja z župnijsko cerkvijo sv. Urbana sta večja obrata lesne in strojne industrije. Nad dnem podolja je raztresenih več samotnih domačij ter zaselki Ivanje Doline, Brda, Dol, Griže, Log, Pesek, Sleme, Zala in Šebalk, kjer je manjše umetno jezero, primerno za kopanje. V bližini domačije Česnik rase nenavadna kačja smreka. Po krajšem toku na zakraselem površju vsi potoki poniknejo.

Gore (122 preb., v. 8 km) so razloženo naselje z gručastim jedrom ob župnijski cerkvi sv. Marije Magdalene iz leta 1823 na zakraseli planoti v z. delu Rovtarskega hribovja. V zaselku Reber na j., kjer cesta iz Idrije doseže deloma gozdnato planoto, je manjše krajevno središče s trgovino in gasilskim domom.

Gorenji Vrsnik (115 preb., sv. 12 km) je gručasto hribovsko naselje v sz. delu Rovtarskega hribovja, v uvali na zakraseli planotici, ki se strmo dviga nad dolinami potokov Žirovnica in Osojnica ter rečice Sovra. Naokrog so večinoma travniki, pobočja pod ovršjem planote so gozdnata. Na vzpetinici (743 m) med Gorenjim in Spodnjim Vrsnikom stoji na samem cerkev sv. Tomaža.

Govejk (71 preb., sz. 10 km) je naselje v sz. delu Rovtarskega hri-

IDRIJA

Idrijska Bela

Idršek

Jelični Vrh

Korita

Ledine

Ledinske Krnice

Mrzli Vrh

Pečnik

bovja, razloženo na prehodu z Ledinske planote v dolino Osojnice v povirnem delu. Večina hiš je v zaselku tik nad glavno cesto Idrjia-Žiri in na križišču cest proti Gorenjemu Vrsniku in Ledinam, nekaj je samotnih domačij. Širša okolica je deloma gozdnata, sicer prevladujejo travniki.

Idrijska Bela (83 preb., jz. 7 km) je naselje samotnih domačij, raztresenih v dolinah Idrjice in Belce med Črnovrško planoto na jv. in Vojskarsko planoto na sz. Od leta 1993 je kraj v središču krajskega parka Zgornja Idrjica. Na Belci so obnovljene kamnite Putrihove in Brusove klavže, na Idrjici pa Mrakove klavže. Ti edinstveni objekti, imenovani slov. piramide, so bili zgrajeni v 18. stol. za splavljanje lesa proti idrijskem rudniku. Ob sotočju Idrjice in Belce je naravno kopališče.

Idršek (46 preb., sv. 10 km) je naselje v z. delu Rovtarskega hribovja, razloženo po zakraseli planoti na razvodju med Poljansko Soro in Idrjico. H kraju spadata zaselka V Lomu in Podilovce. V okolici je več kraških jam in brezen. Okolica je gozdnata, na krčevinah ob domačijah prevladujejo travniki.

Jelični Vrh (134 preb., jv. 8 km) sestavljajo zaselki Govekarjev Vrh, Kališe, Pod Veharšami in Vrh Zale ter samotne domačije v jv. delu Idrijskega hribovja, v povirju Zale in po slemenu med Zagodovim vrhom (729 m) in Dolsko planoto. Površje je izkrčeno le v bližini hiš. V dolini Zale so ostanki klavž.

Korita (18 preb., sv. 14 km) sestavljajo samotne domačije in majhna gruča hiš v sz. delu Rovtarskega hribovja, na položnem delu pobočja pod Kovkom (912 m). Od Ledinskih Krnic na z. jih loči globoko vrezana grapa. V okolici hiš so večinoma travniki, na strminah in v grapi pa gozd. Naselje je z novo cesto mimo Breznice pri Žireh povezano z Žirmi.

Ledine (77 preb., sv. 10 km) so gručasto hribovsko naselje s samotnimi domačijami na robu manjše zakrasele planote pod Trepalovo Sivko (969 m) in Gradiščem (998 m). Na robu vaškega jedra stoji župnijska cerkev sv. Jakoba iz leta 1540. Kratki potoki pod naseljem poniknejo. V okolici je več manjših kraških jam.

Ledinske Krnice (52 preb., sv. 10 km) sestavljajo zaselka Srnjak in Ledinske Krnice s cerkvijo sv. Ahacija ter samotne domačije, raztresene po zakraseli planoti v sz. delu Rovtarskega hribovja. Valovito površje se postopoma spušča proti jv. in se strmo prevesi v dolino potoka Osojnica. Krčevine s travniki so v uvalah, okoliške neizrazite vzpetine večinoma porašča gozd.

Mrzli Vrh (50 preb., s. 12 km) je naselje samotnih in odmaknjenih hribovskih domačij, raztresenih po razvodju med Idrjico in Poljansko Soro, na planotici pod Sivko (1008 m). Zaradi ostrega podnebja so naravne razmere ugodne le za gozd in živinorejo. V zadnjem času so kmetovalci ponovno uredili pašnike. Zaradi kisle prsti je v tukajšnjih gozdovih veliko borovnic.

Pečnik (64 preb., s. 8 km) je razloženo naselje, ki ga sestavljajo zaselki Ledinsko Razpotje, Pečnik in zapuščeni Pečniški Mlini na

IDRIJA**Potok**

Spodnja Idrija
Spodnja Kanomlja
Spodnji Vrsnik
Srednja Kanomlja

razvodju med Idrijco in Poljansko Soro. Jedro kraja je na Ledinskem Razpotju, ob prevalu na cesti Idrija-Žiri, Pečnik je na j. robu zakrasele Ledinske planote, Pečniški Mlini pa so v strmi grapi potoka Pečnik. Na njem so do konca 2. svetovne vojne delovali trije mlini.

Potok (28 preb., jv. 13 km) je razloženo naselje v z. delu Rovtarskega hribovja. Do nedavnega je bilo najlažje dostopno iz doline Sovre. V okolici domačij so travniki in njivske zaplate, sicer kraj obkroža mešani gozd.

Spodnja Idrija (1856 preb., s. 4 km) je urbanizirano središčno naselje ob sotočju Kanomljice in Idrijce. Obkrožajo jo visoki vrhovi Idrijskega hribovja: Jelenk (1107 m), Cerkovni vrh (804 m) in Gradišče (998 m). Staro jedro kraja je pod cerkvijo, novejši del s stanovanjskimi bloki stoji na zložnejših pobočjih na desnem bregu Idrijce. Ob sotočju sta tovarna elektronike Rotomatika in lesna tovarna Iles. Tu je tudi manjše naselje enodružinskih stanovanjskih hiš. Ob odcepu vijugaste ceste proti Žirem je na desnem bregu Idrijce zaselek Mokraška vas z manjšo hidroelektrarno, na levem bregu pa zaselek Marof z domom za ostarele. Pred najdbo živega srebra v Idriji je bila Spodnja Idrija najpomembnejši kraj širše okolice in cerkveno središče. Tedaj se je naselje imenovalo Pri Fari; to poimenovanje je še živo. Župnijska cerkev Marijinega vnebovzeta (Marija na skalci) se prvič omenja leta 1156. Sedanja cerkev je baročna iz 2. polovice 17. stol. V njej so freske, ki jih je leta 1766 verjetno naslikal Jožef Mrak iz Idrije.

Spodnja Kanomlja (252 preb., sz. 6 km) je večinoma raztresena po dnu spodnjega dela doline Kanomljice in po strmih pobočjih nad njo. Sega do strnjenege industrijskega območja nasproti Spodnje Idrije in s. od nje, ob Idrijci navzdol ter na pobočja nad njo. Del kraja je bil priključen k Spodnji Idriji. V stranskih dolinah in na pobočjih nad dolinama Kanomljice in Idrijce je več odmaknjenih in zapuščenih samotnih domačij. Na levem bregu Kanomljice so v 16. stol. delovale fužine.

Spodnji Vrsnik (48 preb., sv. 14 km) je v jedru gručasto naselje z več samotnimi domačijami, raztresenimi po zakraseli planotici v sz. delu Rovtarskega hribovja nad dolinama Žirovnice in Sovre. Na valovitem površju v okolici vaškega jedra so večinoma travniki in posamezne njive, pobočja pod ovršjem planote in njeni najvišji deli so gozdnati.

Srednja Kanomlja (278 preb., sz. 8 km) je na široko razloženo naselje v Idrijskem hribovju, razpršeno po osrednjem delu doline Kanomljice. Središče je pri osnovni šoli na dnu doline, pod vzpetino Kapa (480 m). H kraju spada zaselek Kanomeljsko Razpotje, privlačna izletniška točka Idrijčanov. Skozenj vodi bližnjica iz Idrije v dolino Kanomljice, ki poteka po Idrijskem prelomu. Na pobočjih nad Kanomljico je na krčevinah sredi gozdov več samotnih domačij. Tradicionalne žebljarska, platnarska in vrvarska domača obrt so po 2. svetovni vojni zamrle.

IDRIJAZavratac
Žirovnica**IDRIJSKO
HRIBOVJE**

Zavratac (117 preb., v. 14 km) je odmaknjeno naselje v z. delu Rovtarskega hribovja, ki ga sestavlja gručasta zaselka Zgornji in Dolenji Zavratac. Stojita na zakraseli uravnani med Čemunskim vrhom (837 m) na j. in dolino Sovre. V okolici prevladujejo travniki, ki jih sklenjeno obdaja gozd. Glavna kmetijska dejavnost je živinoreja. Na levi strani Sovre je pod Dolenjim Zavratacem kraška jama Matjaževe kamre. V Zgornjem Zavratacu je župnijska cerkev sv. Urha.

Žirovnica (26 preb., v. 16 km) je odmaknjeno naselje samotnih domačij v sz. delu Rovtarskega hribovja, raztresenih po ozki dolini istoimenskega potoka, v kateri je le malo prostora za travnike in njive. Kraj je prometno povezan z dolino Sovre. Pod vzpetino Kovk (824 m) je visoko na osojnem in zakraselem pobočju zaselek V Rupah z nekaj hišami.

Idrijsko hribovje

Idrijsko hribovje je sredogorje na prehodu alpskega v dinarski svet. Na s. sega do Idrijce, na j. in z. pa se naslanja na Trnovski gozd, od katerega ga ločujejo Idrijca, njen desni pritok Belca ter rečica Trebuša. Potoka Kanomljica in Hotenja ga delita na dva izrazita hrbta s slemenitvijo od sz. proti jv. Tretji hrbet na skrajnem j. je manj izrazit. Najvišja vzpetina j. hrbta je Planinca (1170 m), s. pa Jelenk (1107 m).

Precejšen del ok. 200 km² obsežnega hribovja sestavlja uravnano zakraselo površje, v katerega so reke in potoki vrezali globoke debrske doline in grape ter ga razkosali na posamezne planote. Najbolj obsežni sta Vojskarska in Šebreljska planota, obe v z. delu hribovja. Kljub planotastemu značaju precejšnjega dela površja so pobočja dolin in grap strma s povprečnim naklonom 22,8°. Zaradi pestre sestave kamnin se menjavajo prepustne in neprepustne plasti. Glavnino površja sestavlja triasni apnenec in dolomit, na pretrtih apnencih so se razvili kraški pojavi (vrtače, brezna, kraške jame, kraški izviri). Nad planotami se vzpenjajo posamezne nizke, zaobljene vzpetine. V podlagi Idrijskega hribovja so zgornjekredne in eocenske plasti, najvišji del pripada trnovskemu pokrovu. V dolini Nikove so zaplate eocenske fliša ohranjene na površju. Ponekod so ostanki paleozojskih kamnin, karbonski glinovec in kremenov peščenjak, ki ju spremljata rdečkasto rjavi permski peščenjak in glinovec. Širše holocenske ravnice so le ob sotočjih Idrijce z Nikovo (ob njej stoji Idrija), Belco in Kanomljico (Spodnja Idrija).

Idrijsko hribovje ima prehodni tip podnebja. Sredozemski vplivi redko sežejo žez Trnovski gozd, zato prevladujejo značilnosti celinskega oz. gorskega podnebja. Srednja letna temperatura v Idriji je malo nad 9°C, na Vojskem 6,2°C, Poslušajnah (1334 m) na s. obrobju Trnovskega gozda le 5,1°C. Na Vojskem pade povprečno 2764 mm padavin na leto v posameznih letih do 3500 mm. Debela snežna odeja obleži v višjih delih več kot štiri mesece, ponekod tudi do

pol leta. Zaradi hladnega podnebja na Vojskarski planoti uspevajo le odpornejše kulturne rastline. Pogost pojav je žled, ki v gozdovih povzroča veliko škodo.

Gozd porašča skoraj 70% površja. Zaradi potreb po lesu v idrijskem rudniku v gozdovih načrtno gospodarijo že ok. pet stoletij. V osrednjem delu je prvotni mešani gozd prešel v skoraj čiste bukove sestoje; v različnih združbah prevladuje tako v najnižjih kot najvišjih legah, na prisojeh in osojah, ponekod se meša z jelko. Nižinski gozd hrasta gradna in belega gabra sega le do 500 m visoko. Precejšen del gozdnih zemljišč je namenjen varovanju naravnega ravnovesja.

Najstarejše sledove naselitve so odkrili v paleolitskem jamskem nahajališču Divje babe (ok. 450 m) pod Šebreljami. Množična poselitev konec srednjega veka je plod načrtno kolonizacije. Višje ležeča plana zemljišča so bila nekoč razmeroma gosto poseljena v sklenjenih naseljih. Zdaj razen v središčih naselij po planotah in prisojnih pobočnih policah prevladujejo samotne domačije, nekatere tudi nad 1000 m visoko. Za višje lege je v zadnjem času značilno nazadovanje števila preb. Zaradi opuščanja obdelave kmetijskih zemljišč je marsikje prišlo do ogozdovanja. Na dnu dolin je ravnega površja malo, zato je poselitev tudi redka.

Glavna dejavnost je govedoreja, pomembna tradicionalna vira zaslužka sta sekanje in spravilo lesa ter njegova obdelava. Marsikje se ukvarjajo s čipkarstvom. Strme in ovinkaste ceste ter neugodne podnebne razmere otežujejo pot na delo v dolino. Zaradi izrazite odmaknjenosti in slabe prometne povezanosti (prvo cesto za promet z vozovi so čez vas Dole proti Vrhniki usposobili leta 1765, proti Godoviču je bila cesta čez gozdno območje Pevc zgrajena v času Ilirskih provinc, cesta po dolini Zale do Godoviča pa šele leta 1859) je kazalo, da se bo gospodarstvo soočilo z razvojnimi težavami, vendar je opuščeno rudarsko dejavnost razmeroma uspešno nadomestila industrija. Tovarne so v središčnih naseljih Spodnji Idriji in Idriji, od koder se je zaradi pomanjkanja prostora del industrije preselil v industrijsko cono v Godoviču.

Igralnica

Prvo klasično igralnico v Novi Gorici (Roulette salon), so leta 1984 odprli v hotelu Park. Zdaj je HIT, d. d. vodilno slov. podjetje na področju hotelirstva, igralništva in turizma, ki zaposluje ok. 1600 ljudi. Največji igralnici sta v hotelih Park in Perla v Novi Gorici, v katerih ponujajo različne posebne igre na srečo (igralni avtomati, ameriška in francoska ruleta, kolo sreče, black jack, punto banco, bingo, poker) in vrhunske zabavne programe (koncerti, modne revije, plesi, nastopi iluzionistov, komikov, medijskih zvezd). V Novi Gorici prirejajo svetovno znane turnirje (poker, black jack, backgammon, chemin de fer).

Goriška s Posočjem je kljub razmeroma slabim razmeram za kmetijstvo, posebno v njenem večjem s. delu, industrijsko manj razvita in brez daljše tradicije. Prava industrializacija se je začela ob koncu prve tretjine 19. stol., ko so v Idrijskem živosrebrovem rudniku postavili parna stroja, v Ajdovščini pa so uvedli industrijsko mehanizacijo v proizvodnji tekstila; predilnica iz leta 1828 je eden od najstarejših industrijskih obratov v Sloveniji. Leta 1867 je v Ajdovščini začel obratovati parni mlin. V Batujah je delovala tovarna poljedelskega orodja, v Solkanu je bila ena večjih apnenic na Slovenskem. Prometno odmaknjeno pokrajino je prvi val gradnje železnic zaobšel. Idrijskemu rudniku je po letu 1880, kljub slabši rudi, s tehničnimi izboljšavami uspelo povečati proizvodnjo. Vse železniške proge so zgradili šele na začetku 20. stol., ko je z gradnjo prvih elektrarn prišlo do elektrifikacije. Pod ital. upravo med svetovnimi vojnami se je začela razvijati industrija gradbenega materiala v Anhovem (začetki segajo v leto 1921) in Biljah.

Na Goriškem sta leta 1948 industrija in rudarstvo zaposlovala ok. 4400 ljudi, leta 1994 pa ok. 16100; stopnja rasti je bila med največjimi v Sloveniji. Leta 1948 noben industrijski kraj ni zagotavljal več kot 500 delovnih mest v tovarnah, pozneje pa je nastalo več manjših industrijskih središč. Ajdovščina je imela v tovarnah več kot 2000 delovnih mest, od 1000 do 2000 jih je bilo na voljo v Idriji, Cerknem, Tolminu, Novi Gorici, Kromberku in Šempetru pri Gorici, 500–1000 pa v Spodnji Idriji, Kobaridu in Anhovem. Manjše tovarne so začele obratovati tudi v nekaterih odmaknjenih naseljih (Čepovan, Pečine na Šentviški planoti, Breginj, Lig). Glavno industrijsko območje z ok. 5800 zaposlenimi v tovarnah je nastalo med Novo Gorico, Kromberkom, Volčjo Drago, Renčami in Mirnom, kjer so industrijski obrati zrastle skoraj v vsakem naselju. Najbolj zastopane industrijske panoge so elektroindustrija, lesna, kovinska, kemična, tekstilna, obutvena, živilska in industrija gradbenega materiala. Hidroelektrarne Doblar, Plave in Solkan na Soči izdatno prispevajo k zadovoljivi oskrbi Posočja z električno energijo.

Izvir

V Posočju prevladujejo kraški izviri. Izvir Divje jezero spada med najprivlačnejše kraške pojave na Slovenskem. Obdan je s približno 100 m visokimi prepadnimi stenami, kot naravoslovna znamenitost je znan več kot 200 let. Ovalno jezero je dolgo ok. 60, široko približno 30 m. Pod steno se dno ljakasto prevesi v prostoren rov, ki se strmo spušča v globino. Potapljači so prodrli 160 m globoko in pri tem še niso dosegli dna. Jezernico, ki se po 55 m izliva v Idrijico, štejejo nekateri za najkrajšo slov. reko. V rovu živijo močerili (*Proteus anguinus*) in druge vodne jamske živali, v jezeru ribe, tudi vidra (*Lutra lutra*) in kranjski jeglič (*Primula carniolica*) kot endemit. Zanimivi so izviri Vipave, Soče, Tolminke (vre iz bočne in talne morene),

IZVIR

Hubelj (slapovi po deževjih), Lijak (otok sredozemskega rastja in življenjski prostor ptičjih vrst), izvirske jame Mala Boka in Boka, Srnica, Golobaršček, Smoganica, Bele vode, Okno, Nečilčeva jama in Ukovnik (*Kraška jama; *Slap). Posebnosti so Zaganjavca na Cerkljanskem Vrhu, Žveplenica ob Trebuščici, Mrzlek pod Sabotinom, Toplice pod Ročinjem in v Tolminskih Koritih. Zaganjavca na Cerkljanskem Vrhu je intermitentni izvir, voda izmenično narašča in upada zaradi srkanja in zastajanja zraka v sifonskem rovu. Žvepleni izvir ob Trebuščici je tik nad vodo, tako da ga poplave zalijejo; zajeda je nastala ob prelomu. Pretok vode je zelo majhen, odlaga pa veliko bele usedline, ki se nabira na skalah in prodnikih. Ob izviru je zaznaven neizrazit vonj po žveplu. Mrzlek je 112 m globoko izvirsno brezno, ki vodi v ogromno zalito jamo, po kateri se okoli 40 m pod morsko gladino in približno 80 m pod dnom struge Soče pretaka kraška voda, ki po močnih deževjih bruha izpod stene v umetnem jezeru na vznožju Sabotina. V Posočju sta topla izvira pod Hudičevim mostom v Tolminskih Koritih in Toplice; slednje so zalite z Ajbškim jezerom, zadrževalnikom HE Plave.

J

Jedi

Tako kot so posoške pokrajine zelo različne, je pestra tudi ponudba značilnih jedi. Najbolj je razširjena polenta, posebnost je polenta iz bele koruzne moke v Brdih in Vipavski dolini. V zgornjem Posočju so naravne razmere in sožitje človeka z naravo oblikovale alpski način življeja z mlečnimi jedmi. Mleko na planinskih pašnikih predelujejo v sir, skuto, kisló mleko; znani siri so bovški ovčji sir, kober (kobariški kravji sir) in t'minc (tolminski kravji sir) ter presna in starana skuta. Kulinaríčne posebnosti zgornjega Posočja so frika (na maslu pečena skuta z umešanimi jajci), čompe s skuto (krompir iz povirnih dolin Soče in Bovške kotline), štruklji (sladica iz zmlelih suhih hrušk, orehov, medu in pšeničnega testa).

V srednjem Posočju so priljubljeni idrijski žlikrofi (polnjene testenine s krompirjevim nadevom, drobnjakom, majaronom in ocvirki), nekoliko prekajen pršut, ocvirkvica in ževšovka (slani polnjeni potoci, prva z ocvirki, druga pa tudi ali le z drobnjakom ali mlado čebulo) in kostanjeve jedi na Kožbanskem in Kambreškem, v Ligu in okolici.

Za spodnje Posočje in Goriški Kras so značilne sredozemske jedi z zelenjavo in sadjem. Od mesnih jedi so znane na zraku sušen pršut, prata (svinjska ribica), panceta (mesnata slanina) in drugi kosi svinine, frtalja (zelišča zmešana z raztepenim jajcem, ocvrta na rastlinskem olju, nekoč tudi na svinjski masti); v Brdih tudi cvrča (okoli 2 cm debela pogača iz poparjene koruzne moke z zelišči in ocvirki, spečena v ponvi) in fulje (sladica iz starega kruha, rozin in ocvirkov, kuhana v pršutovi juhi).

Domače jedi ponujajo v gostilnah, hotelih in na turističnih kmetijah, gosposdinje jih pripravljajo zlasti ob praznikih.

Jezero

V Posočju je šest visokogorskih jezer, tri Kriška (Spodnje, Srednje, Zgornje) in tri Krnska (Dupeljsko, Krnsko, Jezero v Lužnici). Vsa so razglašena za naravne spomenike, zelo pomembna za varstvo narave in naravoslovje nasploh. Za kopanje niso primerna zaradi varstvenih razlogov in hladne vode. Velika naravoslovna posebnost je majhno jezero Za brestom nad Vitovljami.

Poleg naravnih so tudi štiri pregradna jezera: Mostarsko, Ajbško in Solkansko jezero na Soči ter Vogršček na istoimenskem pritoku Vipave. V turistične namene delno uporabljajo le Mostarsko jezero. Tu prirejajo večdnevno prireditev Noč na jezeru. Voda se naj-

bolj ogreje v Vogrščku, vendar je motna, v njej je veliko odmrlih dreves in grmovja. Zgradili so ga za namakanje polj v spodnji Vipavski dolini. Prepovedano je kopanje in turistična dejavnost ob jezeru sploh.

Julijske Alpe

Julijske Alpe so najvišja in najbolj prostrana visokogorska skupina v Sloveniji. S svojim z. delom segajo prek državne meje v Italijo. K Posočju spada j. del, ki se odmaka v Sočo. K Julijskim Alpam spadajo tudi robna sredogorska območja, od koder so poleti v visokogorje gonili živino na pašo (Tolminsko, Kobarško, Bovško).

V Posočju so Julijske Alpe zaradi tektonsko zasnovanih in pozneje zlasti ledeniško preoblikovanih dolin razčlenjene v gorske skupine. Kaninsko pogorje (Visoki Kanin, 2587 m) in greben (Kobarški) Stol (1673 m) sta dela Zahodnih Julijskih Alp, gorske skupine Mangarta (Visoki Mangart, 2679 m), Jalovca (2645 m), Bavškega Grintavca (2347 m), Briceljka (2346 m), Triglava (2864 m), Lepega Špičja (Visoko Špičje, 2398 m), Krna (2244 m) in Spodnje Bohinjske gore. Simbol primorskega planinstva je Krn, ki se strmo dviga nad globoko vrezano Soško dolino in se s svojo j. lego najbolj približa sredozemskemu delu Posočja.

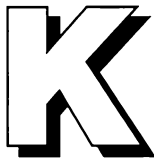
Večino površja sestavljata skladovita spodnjetriasna apnenec in dolomit, v j. delu je precej karbonatnih kamnin jurske in kredne starosti. Ostanke visokogorske terciarne uravnave so Kaninski, Kriški, Krnski in Triglavski podi; tu prevladuje zakraselo površje z globokimi brezni in jamami ter površinskimi kraškimi oblikami. Na dnu dolin so ponekod ostanke moren, ki so jih odložili ledeniki v pleistocenskih poledenitvah. Soča, Tolminka in Nadiža so odložile precej proda in ga ponekod preoblikovale v terase. Tam, kjer so se reke zajedle v živoskalno osnovo, so izoblikovale slikovita korita.

Podnebje je gorsko z nizkimi temperaturami in izdatnimi padavinami, razvodni grebeni so podnebna ločnica. Srednja letna temperatura v Ratečah (864 m) je 5,7°C in v Bovcu (425 m) 9,2°C. Na ovršjih Kaninskega pogorja, gorskih pregrad nad levim bregom Soče in Spodnjih Bohinjskih gor je letno tudi nad 4000 mm padavin, drugje na posoški strani vsaj 2000 mm, v Ratečah komaj 1652 mm. V Bovcu so v enem dnevu namerili 363 mm dežja. Zaradi mešanja toplejših sredozemskih in hladnejših celinskih zračnih gmot je v višjih legah pogosto izdatno sneženje, snežna odeja tam obleži več kot pol leta, ponekod je visoka do 8 m. Snežna meja je le ok. 2700 m visoko. Do višine 1900 m, v j. izpostavljenih legah do 1700 m visoko, poraščajo bukovi, bukovo-macesnovi in bukovo-jelovi gozdovi. V spodnjem pasu prevladuje bukev, v zgornjem pa macesen in ponekod smreka. Nad gozdno mejo se širi pas grmovnega rastišča z ruševjem in slečnikom.

Tradicionalni gospodarski dejavnosti sta živinoreja in gozdarstvo, v Trenti in dolini Koritnice sta bili pomembni tudi fužinarstvo in rudar-

stvo. V Trenti so si nekateri pogumni domačini že v 19. stol. našli dodatni vir zaslužka v gorništvu. Za poljedelstvo so naravne razmere neugodne, glavni poljščini sta bili krompir in rž, živinoreja je navezana na poletno planinsko pašništvo. Največ delovnih mest v industriji je v Bovcu, Kobaridu, Tolminu, tovarne pa so raztresene tudi v nekaterih krajih na dnu Baške grape, krepí se vloga turizma. Glavno turistično središče je Bovec (visokogorska smučišča na Kaninu, Soča).

V visokogorskih dolinah prevladujejo razložena naselja s samotnimi domačijami na prisojnih pobočnih policah in na dnu ledeniških dolin, značilna oblika poselitve so sorazmerno velika gručasta naselja na obrobju ravnega dolinskega dna. Na Bovškem je zaradi izseljevanja in ostarevanja prišlo do zmanjšanja števila preb. in propada posameznih naselij.

Kambreško

Kambreško je hribovita pokrajina na desnem bregu Soče. Ker je podolgovat j. podaljšek grebena Kolovrat, se imenuje tudi Kanalski Kolovrat. Razprostira se med mejno reko Idrija na z., Goriškimi Brdi na j. in Sočo na v. Najvišja vzpetina je Ježa (949 m) v s. delu, v srednjem delu se najvišje vzpne hrib Globočak (809 m), j. del pa nadvladuje Korada (812 m) nad s. delom Goriških Brd. Prevladujoče kamnine so fliš, glinovec, peščenjak, konglomerat, rdeči lapor in apnenčeva breča. Kratki vodotoki so zlasti v pobočja soške doline vrezali globoke, v glavnem z gozdom porasle grape. Na bližino alpskega sveta opozarja povečana količina padavin, podnebje Kambreškega se uvršča k zalednemu submediteranskemu tipu. Naravno rastje na večinoma flišnih prsteh je submediteranski listnati gozd bukke, gabra in pravega kostanja.

Idrija je že več stoletij mejna reka: do leta 1797 je po njej potekala meja med beneško in habsburško posestjo, 1866–1918 je razmejevala Italijo in Avstrijo, 1945–1991 Italijo in Jugoslavijo, od 1991 pa Italijo in Slovenijo. V redko poseljeni pokrajini je leta 1931 živel skupaj 1738 ljudi, leta 1991 pa samo še 409, mnoge hiše so opuščene. Vsi nekdanji mlini ob Idriji so opuščeni.

Zaselki so sestavljeni iz manjšega števila gručasto postavljenih domačij, nekaj je tudi samotnih. Teh je več na ovršju glavnega grebena, v s. delu pokrajine pa popolnoma prevladajo (Volčanski Ruti). Ohranjeni so vplivi beneškoslovenskega stavbarskega sloga: velike kvadrataste stanovanjske hiše s položnimi štirikapnimi strehami in dolgimi napušči.

Kanal

(103 m, 1330 preb., sedež občine)

Kanal je slikovito, v jedru gručasto naselje na levem bregu Soče v spodnji Soški dolini. Nastalo je na najprimernejšem mestu za premostitev reke, tam, kjer je Soča v apnencu izdolbila ozko sotesko z navpičnimi stenami. H kraju spadata zaselka Grad in Na Brajdi. Zdaj je Kanal upravno, oskrbovalno, turistično, športno in kulturno središče celotne spodnje Soške doline in bližnjih naselij na Banjšicah in Kambreškem, od koder se je po 2. svetovni vojni priselilo veliko ljudi. V Kanalu sta tovarna plastičnih izdelkov in obrat anhovske cementarne.

DEDIŠČINA V kraju se ohranja izročilo kulturnih ustanov, ki so začele delovati že v 19. stol. Naselje je nastalo v 13. stol. Utrdba v Kanalu se omenja leta 1264, dvor sv. Marije leta 1336 in most prek Soče

ok. leta 1350. Tik nad Sočo stoji v bližini znamenitega mostu župnijska cerkev Marijinega vnebovzetja. Cerkev se v arhivskih virih omenja že leta 1296. Prvotno romansko stavbo je nadomestila mlajša cerkev, od katere se je ohranil le gotski prezbiterij iz leta 1431, ladja in fasada sta nastali leta 1787. Fasada je delo beneškega arhitekta D. Bona. Ob cerkvi stoji Neptunov vodnjak. V enem od obrambnih stolpov je galerija Rika Debenjaka s stalno zbirko tega slikarja in grafika (1908–1987).

OKOLICA Ajba (91 preb., s. 3 km) je sestavljena iz raztresenih gručastih zaselkov, osrednji Ajba stoji na desnem bregu Soče, na najvišji rečni terasi, nad glavno cesto Nova Gorica–Tolmin. Ob potoku Ajba je zaselek Špiček. Visoko na v. pobočjih Kanalskega Kolovrata (Čelo, 664 m) sta zaselka Dolnje in Gornje Nekovo, ob izlivu hudournika Majda v Sočo pa Potok in nad njim Cerovo. Nad vaškim jedrom stoji na pomolu cerkev sv. Petra, v Dolnjem Nekovem pa cerkev sv. Vida.

Anhovo (604 preb., jv. 3 km) je središčno naselje, razpotegnjeno po terasi na desnem bregu Soče, ob vznožju strmega Kanalskega Kolovrata (Sv. Jakob, 745 m). V flišno pobočje so vrezane grape potokov Rastoka, Perivnik in Skalnik, ob njihovih izlivih v Sočo stojijo zaselki Ložice, Robidni Breg, Skale in Gorenje Polje z župnijsko cerkvijo sv. Mihaela in sv. Katarine, katere začetki gradnje segajo v leto 1484. Leta 1732 so cerkev barokizirali, 1852 pa popolnoma predelali. Sredi pobočja Kolovrata sta zaselka Rastoka in Goljevica z gotško cerkvico sv. Volbenka. Gre za enoladijsko cerkvico v istrski romanski tradiciji s freskami iz ok. leta 1500. Le malo pod njegovim temenom je zaselek Kamenca s cerkvijo sv. Mateja. Cementarna Salonit, ki so jo postavili leta 1921, je podjetje z največ delovnimi mesti v spodnji Soški dolini.

Avče (295 preb., sv. 5 km) je v jedru gručasta vas z razloženimi zaselki. Jedro kraja stoji na visoki rečni terasi v izteku tektonsko zasnovane doline potoka Avšček. V njenem povirnem delu je zaselek Gornji Avšček, v srednjem pa Dolnji Avšček. Ob Soči navzgor sta zaselka Spodnji Log in Vrtače. Nad vaškim jedrom stoji na flišnem pomolu (343 m) poznogotska romarska cerkev Marije Device Snežne iz leta 1515. Sredi kraja je župnijska cerkev sv. Martina iz časa ok. 1460 – 1470 s freskami iz ok. leta 1470.

Bodrež (120 preb., sv. 1,5 km) je gručasto naselje na levem bregu Soče, ob vznožju Banjske planote (Avški Kuk, 675 m). Jedro kraja stoji ob krajevni cesti Kanal–Avče; na polovici poti proti Avčam je zaselek Loga. Majhne njive so na soški terasi, na flišnem pobočju so travniki in senožeti, nad katerimi se širijo listnati gozdovi.

Deskle (1325 preb., jv. 4 km) sestavlja več gručastih jeder na levem bregu Soče, na obeh straneh potoka Rohat. Kraj se prvič omenja že ok. leta 1086. Tu stoji cerkev sv. Jurija, ki se omenja že leta 1523, sedanja je iz leta 1929. Deskle imajo vlogo oskrbnega središča tudi za preb. Anhovega, s katerim sestavljajo manjšo urbano celoto. V starem jedru naselja, Gornjih Desklah, so stanovanj-

KANAL

Doblar
Gorenja vas
Kal nad Kanalom
Kambreško

ske hiše postavljene na visoki soški terasi v. od Rohata. Dolnje Deskle stojijo na nižji soški terasi, med strugo Soče in glavno cesto Nova Gorica–Tolmin. Razvoj tega dela kraja je tesno povezan z odpiranjem delovnih mest v bližnji cementarni Anhovo po 2. svetovni vojni, zato prevladujejo nizki stanovanjski bloki. Kamnolom laporja, glavne surovine za izdelavo cementa, je v zaselku Rodež nad Gornjimi Desklami. Zaselki Globno ob Soči ter Belново, Grilevšče in Les-tivnica so raztreseni po pobočjih nad Sočo.

Doblar (88 preb., sv. 7 km) je razloženo naselje na desnem bregu Soče, nad izlivom potoka Doblarec v reko. Vintgar ob potoku je naravna znamenitost. Kraj nima pravega središča, saj je v vsakem zaselku le po nekaj hiš. Ob jezcu hidroelektrarne Doblar ter v dolini Doblarca in njegovega pritoka Lepenke so zaselki Gorenji Doblar, Brnk, Dolina, Jelovec, Julija, Kolarji, Osredok in Strmovnik, na vzpetem svetu visoko nad Sočo je Gomila. Vse samotne domačije v hribovitem svetu so zapuščene.

Gorenja vas (214 preb., z. 0,5 km) je v jedru gručasta vas nasproti Kanala, na rečni terasi na desnem bregu Soče ob izlivu potoka Gorevšek. Precej daleč ob Soči navzdol je gručasti zaselek Krestenica z znamenito gotško cerkvijo sv. Nikolaja iz sredine 14. stol. s freskami Jerneja iz Loke v notranjščini. S. od jedra naselja so večinoma ob cesti iz Kanala proti Ligu zaselki Pečno tik ob Soči ter Čolnica, Jesenje, Ravna, Zakremen in Ravenca sredi pobočij Kolovrata. V jedru naselja je ob progi Nova Gorica–Jesenice železniška postaja Kanal.

Kal nad Kanalom (305 preb., v. 15 km) je na široko raztresena vas sredi Banjške planote, sestavljena iz številnih, med seboj tudi precej oddaljenih večjih in manjših, v glavnem gručastih zaselkov Brenci, Brezovo, Bukovci, Cvetrež, Črni Kras, Dol, Gomilnica, Hodinšče, Hum, Pertovti, Podgozd, Višnji Dol, Ilovca, Kačja Draga, Koprušče, Koren, Lipce, Mlačev Laz, Murovci, Okroglo, Zabrdο, Zalom in Žable. Gručasto jedro kraja z župnijsko cerkvijo sv. Jurija, ki je bila zidana leta 1726 in nato predelana leta 1870, in zaselki ob cesti Kal nad Kanalom–Banjšice stojijo na zakraselem površju Lokovcev (Lašček, 1071 m). Del zaselkov nad dolino potoka Avšček stoji na flišnem pobočju. Na pomolu Špik (654 m) sz. od vaškega jedra stoji opuščena cerkev sv. Tomaža. V kraju je obrat tovarne obutve Ciciban. Osrednji gospodarski dejavnosti sta živinoreja in delo v gozdu.

Kambreško (133 preb., s. 10 km) je obmejno naselje s številnimi zaselki, raztresenimi po s. delu Kanalskega Kolovrata (Globočak, 809 m) med dolinama mejne Idrije in Soče. Jedro naselja sestavlja skupina hiš na temenu slemena, kamor pripelje cesta iz Ročinja. Pripadajoči zaselki so Avško, Bevčarji, Bizjaki, Brdo, Gabrje, Humarji, Kosi, Kras, Kuščarji, Jazna, Mlin, Močila, Potravno, Podravne, Pušno, Srednje, Vogrinki in Zarog. V Srednjah stoji cerkev sv. Trojice. Številne samotne domačije in tudi celotni zaselki so opuščeni. Kljub zaraščanju zemljišč je živinoreja glavna dejavnost ostarelega prebivalstva.

KANAL**Kanalski Vrh**

Levpa

Lig

Morsko

Plave

Ročinj

Kanalski Vrh (58 preb., v. 6 km) je gručasto naselje na z. obrobju Banjšic. Hiše so postavljene na dnu flišne kotanje z obsežnimi travniki, ki jih obkrožajo z gozdom porasli Avški Kuk (675 m), Belo brdo (715 m) in Vrhovski Kuk (716 m). V. od jedra vasi je zaselek Konec, ob cesti stoji cerkev sv. Antona Padovanskega, ki se omenja že leta 1512. Sedanja c. je bila posvečena 1857. Jz. od kraja je brezno Jazben. Zaradi zaposlovanja ljudi v dolini je v zadnjem času živinoreja nazadovala.

Levpa (193 preb., v. 10 km) je razloženo naselje v sz. delu Banjške planote. Osrednji del naselja sestavljajo v glavnem gručasti zaselki Gornja in Dolnja Levpa, Bizjaki, Krajc in Sukavec, raztreseni po prisojnem flišnem pobočju nad dolino potoka Avšček, ob cesti Avče–Kal nad Kanalom in tik nad njo. V Gornji Levpi stoji župnijska cerkev sv. Štefana, ki se prvič omenja že leta 1523. Cerkev je baročna arhitektura, ki je bila med 1. svetovno vojno močno poškodovana in nato obnovljena. Višinski del naselja sestavljajo zaselki Zavrh, Hoje, Košenija, Testeni, Mešnjak, Modrzeli in Robi na zakraselem površju. Glavna kmetijska dejavnost je živinoreja.

Lig (136 preb., sz. 8 km), obmejno hribovsko naselje z gručastimi zaselki je raztreseno po razpotegnjenem hrbtu Kanalski Kolovrat. Kraj sestavljajo zaselki Lovišče, Strmec, Melinki in Skrnjak na z. ter Čolnica na v. pobočju Kolovrata. Nekateri zaselki so zapuščeni. Na vzpetini nad jedrom Liga stoji nekdanja priljubljena božjepotna župnijska cerkev Matere božje Celjske iz 16. stol., znana tudi kot Marijino Celje. Prvotna cerkev je bila posvečena sv. Zenonu. Po namestitvi kopije kipa Marije Celjske so cerkev leta 1761 preimenovali. Cerkev je bila v baroku, leta 1774, prezidana. V kraju je manjši obrat Iskre.

Morsko (198 preb., j. 1 km) je gručasto naselje na levem bregu Soče, deloma na najvišji rečni terasi, deloma na flišnem pobočju. V vasi stoji cerkev sv. Ane, ki je datirana z letnico 1542. Vaški travniki so na ravnici ob Soči, polja na višjih terasah, sadno drevje dobro uspeva na pobočju nad vasjo. Nasproti Anhovega je zaselek Praprotno.

Plave (373 preb., jz. 7 km) so na široko raztreseno naselje z manjšimi gručastimi zaselki in strnjeno pozidanim jedrom z župnijsko cerkvijo sv. Janeza Krstnika ob mostu čez Sočo. Kraj se prvič omenja ok. leta 1200. Na desnem bregu Soče so hiše razporejene od mosta do stanovanjskih blokov ob hidroelektrarni Plave. J. od mosta je zaselek Prilesje, tik pod vrhom Korade (812 m) stoji zaselek Vrtače in daleč pod njim zaselek Zamedvedje. J. od Prilesja stoji na samem cerkev sv. Ahaca. Gre za enoladijsko gotško cerkvico iz 1. polovice 15. stol. s freskami v notranjščini iz ok. leta 1470. Na levem bregu Soče spadajo k Plavam poleg hiš ob mostu še oddaljeni zaselki Paljevo, Zagora in Zagomila, raztreseni po z. pobočjih Banjške planote. V Paljevem stoji na temenu pomola nad Desklami samotna cerkev sv. Kvirina iz tridesetih let 20. stol.

Ročinj (334 preb., sz. 5 km) je gručasto naselje na desnem bregu

KANAL

Seniški Breg
Ukanje
Zapotok

KLAVŽE

Soče. Hiše segajo od ceste Nova Gorica–Tolmin do vznožja pobočij Kanalskega Kolovrata (Globočak, 809 m), po katerih se vzpenja cesta proti Kambreškemu. V vasi je župnijska cerkev sv. Andreja, ki je bila zidana ok. leta 1481 in nato leta 1727 predelana, na gozdnatem hribu (403 m) z. nad krajem stoji cerkev sv. Pavla, ki se omenja že v 12. stol. Na dokaj obsežnem Ročinjskem polju, ki se razteza po visoki prodnati terasi, prevladujejo njive z različnimi kulturami. Do Ročinja segajo ob Soči navzgor vinogradi.

Seniški Breg (133 preb., sv. 10 km) je sestavljen iz manjših gručastih zaselkov na sz. pobočjih Banjske planote. Zaselki Avšje, Senica, Markiči in Škodniki stojijo na prisojnem flišnem pobočju in v zavetrni legi, zato jih obkrožajo sadovnjaki z jablanami in slivami. Višje ležeči zaselki Zatrebež, Široka Njiva in Ravne so že na zakraselem površju, v njihovi okolici prevladujejo senožeti.

Ukanje (48 preb., z. 12 km) so obmejno naselje, ki ga sestavljajo zlasti gručasti zaselki Bajti in Britof, Debenje, Filej, Krašica, Markiči, Šeberjak, Ukanje in Želinje, razpršeni po pobočjih hrbta Kanalski Kolovrat, nad dolino mejne Idrije. V Britofu sta maloobmejni prehod in cerkev sv. Kancijana iz let 1504–1505 in sočasni freskami v notranjščini, na vrhu vzpetine Sv. Jakob (745 m) nad Debenjami stoji istoimenska cerkev, ki se omenja že leta 1350. Leta 1805 je bila obnovljena in močno predelana. Glavna kmetijska dejavnost ostarelega preb. je živinoreja, na flišni prsti dobro uspeva sadje.

Zapotok (8 preb., z. 14 km) sestavlja pet obmejnih zaselkov, raztresenih po sz. pobočjih hrbta Kanalski Kolovrat, s. od njegove najvišje vzpetine Korade (812 m) in v. od mejne reke Idrija. Zaselek Mišček stoji ob mostu čez Idrijo, Velendol je povsem opustel. Sredi pobočja Kolovrata so zaselki Žarščina, Feleš in Zapotok. Tik pod vrhom Korade stoji cerkev sv. Jedrti, nad zaselkom Zapotokom je na pomolu (541 m) cerkev sv. Gabrijela nadangela, zgrajena leta 1751.

Klavže

Klavže so visoke vodne pregrade na reki Idrija in njenih pritokih Belca in Zala ter pritoku Kanomljice Klavžarica za zbiranje vode za plavljenje lesa do rudnika živega srebra v Idriji. Sestavni del sistema za plavljenje je bila 412,6 m dolga lesena prepustna zapora za zaustavljanje lesa v Idriji, imenovana grablje. Prve lesene klavže so postavili leta 1589 na Zali, leta 1595 na Idrijci in leta 1750 na Belci. V drugi polovici 18. stol. so lesene klavže zamenjali z zidanimi. V letih 1767–1769 so po načrtih J. Mraka zgradili Brusove ali Belčne klavže in Putrihove klavže na Belci, v letih 1767–1772 klavže na Idrijci in leta 1772 na Zali. Zadnje zidane Ovcjaške klavže so bile zgrajene leta 1812 na pritoku Klavžarica v Ovcjaku. Poleg zidanih klavž je sistem za plavljenje lesa na Idrijskem sestavljalo več lesenih klavž na pritokih Kanomljice in Idrije. Smrečne klavže so

opustili leta 1849, Ovčjaške leta 1912, klavže na Idriji in Belci so delovale do leta 1925, ko je povodenj pretrgala in odnesla del idrijskih grabelj. Največje (višina 11,3 m, dolžina zgoraj 41,4 m, debelina zgoraj 10,8 m) in najbolj ohranjene so klavže na Idriji; za njihovo pregrado je nastalo 785 m dolgo jezero. Z enkratnim izpustom vode so do Idrije lahko splavili ok. 13000 m³ lesa. Klavže na Idriji in Belci so obnovljene in spadajo med pomembne tehniške spomenike.

Kmetijstvo

V Posočju ima kmetijstvo posebno vlogo kot vir preživetja in zaposlovanja ter za ohranjanje kulturne pokrajine. Leta 1991 je na kmetijah živela slaba četrtina ljudi, delež kmečkega preb., ki se je preživljalo izključno s kmetovanjem je znašal 7,3%. Glavnini kmetovalcev je ukvarjanje s kmetijstvom le dopolnilna dejavnost. Najmanjši delež kmečkega preb. je v mestni občini Nova Gorica (4,2%), večji od desetine je v občinah Vipava (13,9%) in Brda (24,3%). Goriška Brda spadajo med najbolj agrarne slov. pokrajine. Še leta 1961 je bilo tu 76,9% kmečkega preb., nato se je delež zaradi industrializacije bistveno zmanjšal.

Kmetijska zemljišča po upravnih enotah leta 1993 (v ha)

Upravna enota	Njive in vrtovi	Vinogradi	Sadovnjaki	Travniki, pašniki	Ribniki, močvirja
Ajdovščina	3286	878	99	11920	1
Idrija	1921		79	14992	
Nova Gorica	3126	2908	797	18897	5
Tolmin	682		15	30174	1
POSOČJE	9015	3786	990	75983	7

V Posočju je 38,7% kmetijskih zemljišč (Slovenija 44%), od teh 85% odpade na travnike in pašnike. V upravni enoti Ajdovščina kmetijska zemljišča obsegajo skoraj polovico površin (45,9%), v Tolminu pa manj kot tretjino (32,8%). Njive zavzemajo le 3,9% površja, v upravni enoti Ajdovščina 9,3% in v Tolminu samo 0,7%. Skupen delež travnikov in pašnikov povsod presega slov. povprečje. Delež sadovnjakov je glede na Slovenijo podpovprečen, večji je delež vinogradov (Nova Gorica 4,8%, Ajdovščina 2,5%), v vseh drugih upravnih enotah ni vinogradov.

Gornji del Vipavske doline je od srede osemdesetih let 20. stol. po melioracijah postal odprt prostor z novo mrežo vodotokov, odtočnih jarkov, kanalov in poti ter z novo parcelno razdelitvijo, dolžina živih mej se je glede na nekdanje stanje zmanjšala za štiri petine. Zaradi negativnih učinkov burje so na parcelnih mejah pozneje marsikje zasadili zaščitne pasove iz sadnega drevja in grmovnic. V zadnjem času je prišlo do množičnega zatavljanja njiv, s čimer se zemljiška raba približuje predmelioracijskemu stanju.

Vinogradi so razširjeni na območjih Goriških Brd in Vipavske doline, sadovnjaki pa v osrednjem in j. delu Goriških Brd, spodnje Vipavske doline in osrčju Vipavskih brd. Sadovnjaki se pojavljajo na območju celotnega Posočja, razen v najvišjih legah, vinogradi pa s. od Goriških Brd in Grgarske kotlinice ne več; vinska trta uspeva le še na brajadah v zavetnih legah.

Travniki so precej razširjeni v zgornjem delu Vipavske doline, Vipavskih brdih, na Banjšicah, v osrčju Kambreškega, na Šentviški planoti, v večjem delu Cerkljanskega hribovja, Tolminski kotlinici, Baški grapi, na Kolovratu ter v Staroselskem podolju in Breginjskem kotu. Pašnikov je manj, njihova vloga je pomembna na Krasu, v zgornjem delu Vipavske doline, osrčju Trnovskega gozda, Rovtarskem in Idrijskem hribovju, Breginjskem kotu po celotnem visokogorju Julijskih Alp. Najbolj gozdnate pokrajine so Kambreško, Trnovski gozd in Nanos. V spreminjanju rabe tal prevladuje ogozdovanje, zlasti nenadzorovano zaraščanje kmetijskih zemljišč z gozdom. Zatravljanje njiv je močno v z. delu Breginjskega kota in na dnu Bovške kotline, v osrednjem in j. delu Goriških Brd in marsikje v spodnji Vipavski dolini. Na območjih večjih mest se je razbohotila pozidava kmetijskih in gozdnih zemljišč.

Zasebna kmetijska posest je majhna in razdrobljena, zlasti na flišnih prsteh v Vipavski dolini in Goriških Brdih. Tu submediteransko podnebje omogoča intenzivno vinogradništvo in sadjarstvo po gričevjih ter intenzivno poljedelstvo, zgodnje pridelovanje zelenjave in tudi sadjarstvo na ravninah. Za namakanje so zajezili potok Vogršček. Predvsem v zgornjem delu Vipavske doline je tradicionalno pomembna kmetijska panoga govedoreja. Z nadmorsko višino se velikost kmetij praviloma povečuje, kar je posledica manj ugodnih naravnih razmer za kmetovanje in povečane vloge gozda. Domačije v Baški grapi, Cerkljanskem in Idrijskem hribovju ter na Trnovski planoti imajo v povprečju več kot 10 ha gozda. Razen na samotnih domačijah v zaprtih ali odprtih celkih je posest razdrobljena. Celotno vzpeto območje s. od Goriških Brd in Vipavske doline in tudi ves Kras se uvrščajo v izraziti krmni sistem s poudarjeno vlogo živinoreje. Na Tolminskem in Kobariškem ter v Cerkljanskem in Idrijskem hribovju ima že od nekdaj osrednjo vlogo govedoreja, na Bovškem in na Krasu je reja drobnice izpodrinila šele v zadnjem času. Na Bovškem je ovčereja temeljila na avtohtoni bovški pasmi z večjo mlečnostjo in prilagojenostjo reji v visokogorju. Govedoreja in ovčereja se še vedno navezujeta na poletno pašo na planinskih pašnikih. Nekaj planin je raztresenih tudi po višjih legah Cerkljanskega in Idrijskega hribovja ter Nanosa, posamezne so tudi na Banjšicah in Trnovskem gozdu. V visokogorju, posebno na Bovškem, je večina planin opuščenih. Na Kobariškem in Tolminskem ter drugod v sredogorju so naravne razmere nekoliko bolj ugodne.

Prevladujoč tip poljske razdelitve na območju Goriških Brd, Vipavske doline, Krasa, Kambreškega, Banjšic, Tolminskega ter delov Šentviške planote in Cerkljanskega hribovja so polja v pravih ali

prvotnih grudah. Na ravninah srednjega in zlasti zgornjega dela Vipavske doline ter na dnu Bovške kotline in ponekod na Šentviški planoti so prehodne oblike med grudami in delci. Melioracije s sodasnimi komasacijami so tradicionalno podobo temeljito spremenile, tako da prevladujejo pravilni zemljiški bloki. Kmetijska zemljišča nekaterih naselij v dolini Soče (Srpenica, Trnovo ob Soči) imajo polja v pravih ali pravilnih delcih. Na Goriškem polju, v Breginjskem in Drežniškem kotu ter ponekod na Tolminskem, Banjšicah in v spodnji Soški dolini so polja v nepravilnih ali grudastih delcih. Zemljišča v s. delu Bovškega, v Cerkljanskem, Idrijskem in Rovtarskem hribovju ter na v. Banjšic, Trnovskem gozdu in Nanosu so v celkih. Na Šebreljski planoti ter na območjih Cola in Podkraja so nekdanji celki po večini že razdeljeni na drugotne grude.

Knjižnica

NOVA GORICA

Goriška knjižnica Franceta Bevka

Trg Edvarda Kardelja 4, ☎ 330 91 00,

e-mail: system@ng.sik.si,

odprto 1, 2, 3, 5 8–19, 4 10–19, 6 8–12.

Goriško knjižnico je ustanovil Okrajni ljudski odbor 18. januarja 1949 kot Okrajno študijsko knjižnico Gorica s sedežem v Šempetru pri Gorici. Leta 1950 so jo preselili v Vrtojbo, sredi leta 1952 pa v Solkan. Dne 1. maja 1953 je bila knjižnica odprta za javnost, leta 1954 je dobila prvega strokovnega delavca, 1959 pa so jo preselili v stavbo Skupščine občine Nova Gorica. Splošni in pionirski oddelek, sta začela z delom leta 1964 v kleti sodišča, 1968 pa so ga preselili v trgovski center. Leta 1970 se je Goriška knjižnica preimenovala v Goriško knjižnico Franceta Bevka. Maja 1985 se je splošni oddelek knjižnice preselil v garažno hišo v Ulici Gradnikove brigade in postal Oddelek za mladino in odrasle, študijski oddelek je deloval v občinski stavbi, oddelek za periodiko pa v trgovskem centru. Leta 2000 je bila med stavbama Primorskega dramskega gledališča in novogoriške občine zgrajena nova knjižnična stavba. Knjižnica ima zbirke: leposlovje in poučne knjige za otroke in mladino, slov. in tuje leposlovje za odrasle, strokovna literatura za odrasle, domoznanska zbirka, glasbena zbirka in video zbirka, periodika in potujoča knjižnica. Knjižnica prireja literarne večere, predavanja, ure pravljic za otroke, omogoča medbibliotečno izposojlo ter uporabo računalniškega sistema Cobiss in interneta. Ima podružnice v naseljih Bilje, Deskle, Kanal, Miren, Prvačina, Renče in Solkan ter potujočo knjižnico s 60 postajališči.

AJDOVŠČINA

Lavričeva knjižnica

Cesta IV. prekomorske brigade 1, ☎ 366 13 28,

od 1 do 5 9–18, 6 8–12

Začetek delovanja knjižnice v Ajdovščini sega v leto 1864, ko je dr. Karel Lavrič odprl enajsto slov. čitalnico. Po letu 1926 je knjižnica pod pritiskom fašistične oblasti prenehala delovati, knjige so pred uničenjem obvarovali in jih poskrili. Po vojni so knjige nekdanje Lavričeve knjižnice postale temelj Ljudske knjižnice. Knjižnica se je večkrat selila, leta 1959 je prišla pod okrilje Vojkove delavske univerze, od koder se je leta 1993 preselila v prostore nekdanjega doma JLA. Poleg izposoje prirejajo v knjižnici literarne večere, predavanja, razstave, ure pravljic za otroke in razne delavnice. Knjižnica ima podružnice v Vipavi, Podnanosu in Dobravljah, druge kraje pa že 25 let oskrbuje potujoča knjižnica, ki ima 46 postajališč.

TOLMIN

Knjižnica Cirila Kosmača

Tumov drevored 6, ☎ 3881048,

e-mail: knjiznica@galerija.tol.sik.si,

od 1 do 6 7.30–19

Prvi zametki knjižnice v Tolminu segajo v čas čitalnic; 20. februarja 1862 so ustanovili Narodno čitalnico. Knjižnica je od leta 1980 v namensko zgrajeni stavbi. Ima podružnici v Bovcu in Kobaridu, druge kraje obiskuje potujoča knjižnica. Knjižnica omogoča medbibliotečno izposajo, skupno ima 95000 enot knjižnega gradiva. Prireja literarne večere, predavanja, koncerte, manjše prireditve za otroke, ure pravljic, razstave, vsako leto organizirajo internetno delavnico.

IDRIJA

Mestna knjižnica in čitalnica Idrija

Ulica sv. Barbare 4–5, ☎ 37-34-060, cobissikidr@idr.sik.si,

1, 3, 5 11–19, 2, 4 7–14, 6 7–12

Začetki Mestne knjižnice in čitalnice segajo v leto 1946, ko je bila v Idriji ustanovljena Knjižnica Janka Premrla-Vojka. Leta 1952 je dobila nove prostore in se preimenovala v Ljudsko knjižnico. Sedanje ime ima Mestna knjižnica in čitalnica od leta 1962, ko je bila ustanovljena z odločbo Občinskega ljudskega odbora. Od jeseni leta 1971 deluje v stavbi rudniškega Magazina na Trgu sv. Ahacija. Ima 95 000 enot knjižnega gradiva. V knjižnici prirejajo ure pravljic za predšolske otroke, literarne večere, razstave. V okviru Mestne knjižnice delujeta še podružnici Bevkova knjižnica v Cerknem (1970) in Knjižnica Spodnja Idrija (1986). Knjižnica omogoča medbibliotečno izposajo gradiva.

Kobarid

(234 m, 1240 preb., sedež občine)

Kobarid je urbanizirano gručasto naselje na dnu srednje Soške doline, postavljeno na široki terasi na desnem bregu Soče, ob vznožju vzpetine Gradič (320 m). Je središče Kobariške deželice, dokaj naravno zaokroženega območja. Soča do Kobarida teče po ozki soteski, tu zapusti visokogorje, njena dolina se razširi in proti z. se

odpre široko Staroselsko podolje. Kraj se je razvil na križišču cest proti Predelu in Vršiču ter Novi Gorici in Čedadu. Cesto Kobarid–Robič v dolžini približno 4 km obrašča lipov in kostanjev drevo-red. Okrog naselja je precej njiv in travnikov. Bližnje močvirje Blato so začeli izsuševati že pred 100 leti. V 19. stol. sta v Kobaridu obratovali predilnica svile in tovarna ovojnega papirja. Zdaj so tu kovinskopredelovalna, živilska, strojna in tekstilna tovarna. V kraju je tudi precej obrtnih delavnic, prodajaln in gostiln, hotel in drugi objekti. Tu je sedež Posoškega razvojnega centra. V bližnjem Zaročišču je kamp.

Po desni strani Napoleonovega mostu se pride do soteske Soče, izdolbene v podornih in ledeniško-rečnih nanosih. Soteska se začne pri tolmunu Otoni, konča pa s koriti pod Napoleonovim mostom. V njej se mešata alpsko in sredozemsko rastje, tu je na ok. 260 m nadmorske višine najnižje rastišče nekaterih alpskih rastlin v Sloveniji. Po levem bregu Soče je speljana pot do slapov Veliki in Mali Kozjak. V pisnih virih se kraj prvič omenja leta 1184. Vrh Gradča je v starejši železni dobi stalo prazgodovinsko naselje, katerega ostanke so uničili leta 1938 ob postavitvi kostnice ital. vojakov, padlih v 1. svetovni vojni. Avstrijsko-nemške čete so 24. oktobra 1917 tu izpeljale nagel prodor z bovške in toliminske strani. Zgodil se je tako imenovani čudež pri Kobaridu, največja bitka v gorskem svetu v zgodovini človeštva in največja bitka na slov. tleh. Na obeh straneh se je je udeležilo 615 000 vojakov. Leta 1990 so v baročni Mašerovi hiši odprli muzej 1. svetovne vojne, ki je bil leta 1993 izbran za evropski muzej leta. Od 9. septembra do 3. novembra 1943 je bil v Kobaridu sedež Kobariške republike, osvobojenega ozemlja med Kobariškim, Tersko dolino, Beneško Slovenijo in Goriškimi Brdi.

DEDIŠČINA Zgodovinsko jedro kraja iz 18. in 19. stol. je z razširjenim trgov in gručasto razporejenimi domovi ohranilo značilno sredozemsko-alpsko podobo, čeprav je po potresu leta 1976, po katerem so zgradili več novih sosesk, kraj dodobra izgubil nekdanji videz. Gotska župnijska cerkev Matere božje se omenja že leta 1278. Sedanja cerkev je zidana leta 1832. Na osrednjem trgu stoji spomenika pesniku Simonu Gregorčiču (1844–1906) in skladatelju Hrabroslavu Volariču (1863–1895). Na hribu nad Sočo, 2 kilometra severno od naselja, je prazgodovinsko arheološko najdišče Tonovcov grad (412 m). V 3. stol. je verjetno služilo kot zatočišče, pozneje do 1. polovice 5. stol. pa kot vojaška postojanka. Odkrita je stanovanjska stavba in 3 zgodnjekrščanske cerkve.

OKOLICA Avsa (35 preb., j. 10 km) je sestavljena iz strnjenih zaselkov na skrajnem v. pobočju Matajurja (1642 m), ob prehodu na Livški preval. Pripadajoči zaselki so Avsa, Piki in Plohi, Perati so pred kratkim postali samostojno naselje. Vaščani se ukvarjajo predvsem z živinorejo. Pod cesto so oboki, pod njimi pa značilni zbiralniki vode, imenovani pači.

Idrsko (352 preb., jv. 2 km) je gručasto naselje na široki zgornji te-

KOBARID

Jevšček

Kred

Krn

Ladra

Libušnje

Livek

Livške Ravne

rasi na desnem bregu Soče. V podnožju Matajurja (1642 m) se naslanja na njegov v. obronek Breznik (648 m). Sredi kraja stoji podružnična cerkev sv. Tomaža. Prevladujejo hiše kobariškega tipa, vendar jih naglo posodablajo.

Jevšček (27 preb., j. 13 km) je obmejno gručasto naselje na zakrašelem jv. pobočju Matajurja (1642 m). Veliko preb. se je izselilo med svetovnimi vojnama, zlasti v Francijo. Pod krajem je maloobmejni prehod Livek.

Kred (127 preb., z. 7 km) je gručasto naselje na prisojnem vznožju v. obronka (Kobariškega) Stola (Na vrhu, 1231 m). Kraj se prvič omenja ok. leta 1086. Skozenj teče potok Sopota. V njem stoji župnijska cerkev sv. Nikolaja. V bližnji Turjevi jami so našli sledove poselitve iz bronaste dobe in kosti jamskega medveda.

Krn (37 preb., v. 13 km), razloženo hribovsko naselje, nastalo iz nekdanjih planšarskih zaselkov, sestavljajo skupine domačij Brdo, Na Brdu, Na Humu, Polog in Pri Sivicih na prisojnih temenih nezrazitih pomolov na j. pobočju Krna (2244 m). Po neprepustnih kamninah j. pobočja Krna teče več potokov, ki se pod naseljem izlizejo v Mrzli potok. Ta se s potoki v Slapišču združi v potok Volarja. Večinoma ostarelo preb. se ukvarja z živinorejo, poleti navezano na pašo na planinah Kuhinja, kjer je tudi planinsko zavetišče. Na pobočju hudourniške grape pod naseljem stoji Kamnita goba.

Ladra (153 preb., jv. 3 km) je gručasto naselje na najvišji terasi na levem bregu Soče pod strmim pobočjem Ladrskega vrha (650 m). Prvič se omenja leta 1178. Hiše, ki so bile nekoč kobariškega tipa, so prenovljene. Med prenovljenimi hišami je tudi več po potresu leta 1976 zgrajenih stavb, saj je bila Ladra skupaj z vasmii v Breginjskem kotu med najbolj prizadetimi naselji. V potok Ročica se izliva potok Korita; slap V koritih jih deli na zgornji in spodnji del. Tolmun pod slapom je privlačno kopališče.

Libušnje (49 preb., jv. 6 km) so gručasto naselje na pobočni polici nad dnom doline Soče, ki tu preide v strmo pobočje Špika (858 m). Pomembna kmetijska panoga je živinoreja, navezana na planinsko pašništvo. V župnijski cerkvi sv. Duha iz leta 1573 je strop poslikal slikar I. Grohar. Pod krajem stoji na vrhu osamelega griča (267 m) tik nad strugo Soče cerkev sv. Lovrenca, ob njej je grob pesnika Simona Gregorčiča (1844–1906).

Livek (152 preb., j. 10 km) je obmejno gručasto naselje na precej širokem razvodnem prevalu med vzpetinama Kuk (1243 m) na v. in Matajur (1642 m) na z. Ob župnijski cerkvi sv. Jakoba, ki je bila zidana leta 1697, raste mogočna lipa, stara 400 let. H kraju spada zaselka Golobi in Šturmi. Obdajajo ga morenski nasipi, na katerih so travniki in pašniki. Do mlekarne v Kobaridu je speljan mlekovod. Zaradi smučarskih terenov na pobočju Kuka in blagega podnebja poleti je Livek turistični kraj. Del preb. je zaposlen v domači kovinskopredelovalni tovarni.

Livške Ravne (21 preb., jv. 15 km) so obmejno naselje, sestavljeno iz gručastih zaselkov Gorenje in Dolenje Ravne na j. pobočju

Kuka (1243 m), najvišjega vrha hrbta Kolovrat. Med zaselkoma in v njihovi okolici so manjše njive in travniki. Prevladujoča kmetijska panoga je mlečna živinoreja. Kavkna jama je največja kraška jama na Kolovratu.

Mlinsko (72 preb., jv. 1 km) je gručasto naselje vrh široke terase na desnem bregu Soče. Skozi kraj teče potok Mlinšček, ki se v bližini izliva v Idrijo. Vaščani imajo njive v Hatadinu, kjer izvira istoimenski studenec, in ob Idriji.

Perati (27 preb., j. 11 km) so gručasto naselje tik nad Livkom; prej so bili le zaselek Avse. Ob pokopališču pod naseljem stoji podružnična cerkev sv. Petra, sezidana leta 1550 in leta 1737 predelana. Vas obkrožajo obsežni travniki in košenice s seniki.

Potoki (69 preb., z. 8 km) so gručasto naselje nad okljukom Nadiže, ob cesti Staro selo–Breginj. Hiše so postavljene na ozkih policah prisojnega pobočja Vršanje glave (1368 m) v. grebena (Kobariškega) Stola (1673 m). Njive so na precej nagnjenem peščenem površju. Po potresu leta 1976 obnovljene in posodobljene hiše so kobariškega tipa.

Robič (31 preb., z. 6 km) je obmejno gručasto naselje med nizkim skalnatim gričem Der (282 m) in osojnim vznožjem Matajurja (1642 m). V. od kraja je Molida, ostanek mogočnega podora, ki se je utrgal po umiku ledenika z Moldnika na pobočju Matajurja. V njem so raziskali 111 m dolgo kraško jamo. Skalni prag podora deli Staroselsko podolje od Krejskega podolja. Štiri kilometre j. od Robiča je istoimenski mednarodni mejni prehod. Vrh skalnatega roba (315 m) onstran Nadiže stoji opuščena cerkvice sv. Hilarija in Tacijana iz 15. stol. Na hribu Sv. Volar nad Nadižo je prazgodovinsko gradišče z dvojnimi obzidjem. V Turjevi jami pod gradiščem so našli keramiko iz bronaste dobe.

Smast (177 preb., jv. 4 km) je gručasto naselje z zaselkom Log na levem bregu Soče, na vrhu najvišje dolinske terase pod Krnom (2244 m). Omenja se že leta 1178. Na pokopališču stoji cerkev sv. Lovrenca. Prevladujejo prenovljene nadstropne primorske hiše. Kmetovalci spomladi in jeseni pasejo živino ob Soči, poleti pa na planinskih pašnikih. S. od kraja teče potok Korito, pritok potoka Ročica.

Staro selo (151 preb., z. 5 km) je gručasto naselje v Staroselskem podolju, na terasi nad zamočvirjenim dnom prostrane doline ob vznožju Starijskega vrha (1147 m), v. obronka (Kobariškega) Stola. V kraju se od ceste Kobarid–Čedad odcepi cesta v Breginjski kot. Vas je nekoč stala nekoliko višje na pobočju. J. od naselja s podružnično cerkvijo sv. Lenarta sta izvira potokov Idrija in Kozlovica, izpod Starijskega vrha priteče potok Potok. Dele Blata Idrija po obilnem deževju poplavlja, zato so v šestdesetih letih 20. stol. regulirali vijugavi tok potoka med izvirom in Sužidom. V Starem selu je tovarna medicinskih izdelkov. V okolici je več manjših kraških jam. Na zemljišču Na gomilah so odkrili prazgodovinsko grobišče.

KOBARID

Sužid

Svino

Trnovo ob Soči

Vrsno

KOBARIŠKO

Sužid (129 preb., z. 3 km) je gručasto naselje v j. delu Staroselskega podolja na terasi nad Kobariškim blatom. V. od kraja teče potok Šjak, ki se izliva v potok Idrinja. Poznogotska podružnična cerkev sv. Treh kraljev s konca 15. stol. hrani kip sedeče Matere božje z detetom iz časa zidave cerkve. Leta 1710 je bila barokizirana. Na Sužiški planini na s. pobočju Matajurja je kraško brezno Lučavec.

Svino (85 preb., jz. 2 km) je gručasto naselje vrh terase zunaj poplavnega območja Kobariškega blata ob vznožju Matajurja (1642 m). Sredi vasi stoji cerkev sv. Andreja, zgrajena po letu 1477. Prezbiterij, delo Andreja iz Loke, je datiran ok. 1480. V prezbiteriju in na slavaloku so freske Gianpaola Thannerja iz ok. 1520. Glavni »zlati« oltar je iz 17. stol. Na pobočjih Matajurja sta brezno Kavkna jama in Snežna jama.

Trnovo ob Soči (143 preb., sz. 6 km) je gručasto naselje na robu terase na desnem bregu globoko vrezane Soče, ob vznožju skalnatega roba Železnica. Nekaj hiš je praznih, druge so nove ali prenovljene po potresu leta 1976. Sredi vasi stoji župnijska cerkev sv. Trojice iz leta 1774. Polje z njivami je na precej široki prodnati terasi, posejani z ledeniški balvani. Posest opuščene zaselka Brezovo je spremenjena v planino, ki je najnižje ležeč planinski pašnik v Sloveniji (370 m). V bližini kraja je kraška Ajdja jama. Tu je izhodišče za spust s kajaki po Soči. Trnovsko sotesko je reka izdolbla v podoru Kuntri (Hrib, 530 m) s Polovnika in v lastnih prodnih nanosih. V soteski je v krednem flišu izdolben tolmun Otona.

Vrsno (137 preb., jv. 9 km), gručasto naselje stoji na ledeniškem ramenu pod Krnom (2244 m). Vaške hiše so kobariškega tipa. V rojstni hiši pesnika Simona Gregorčiča (1844–1906) je spominski muzej. Poleti kmetovalci pasejo živino na bližnjih planinskih pašnikih. Pod krajem se v Slapiščih stekajo potoki Malenšček, Volarja in Mrzli potok, na katerih je več slapov; najvišji Brinta je visok 104 m, najbolj znan je 88 m visok Gregorčičev slap.

Kobariško

Kobariško meji na s. na Bovško, na v. in jv. neizravno preide v Tolminsko, na j. in z. pa se širijo hribovja in doline Beneške Slovenije. Večji del pokrajine ima sredogorski značaj, visokogorje je v njenem sv. delu, kjer se vzpenja koničasti Krn (2244 m). Kobariško sestavljajo Breginjski kot pod (Kobariškim) Stolom (1673 m), Drežniški kot pod Polovnikom (Krasji vrh, 1773 m) in Krnom, Livški kot med Kolo vratom (Kuk, 1243 m) in Matajurjem (1642 m) ter Vrsenski kot pod Krnom. Zaokrožena celota je tudi Staroselsko (tudi Starijsko) podolje med Kobaridom in Robičem, na območju Kobariškega je krajši odsek doline ob Soči.

Ledeniško preoblikovane so samo glavne doline, stranske imajo ponekod v vršnih delih značaj krnic. Marsikje je mogoče videti čelne morene pleistocenskih ledenikov. Blažilni sredozemski vplivi so šibki, bolj izraziti so ob Soči in Nadiži. Povprečna januarska tem-

peratura je v nižjih delih dolin še nad lediščem, povprečna julijska presega 18°C. Območje prejme ok. 2500 mm padavin letno, gorske pregrade Stola, Polovnika in Krna precej več kot 3000 mm. Zaradi prepletanja celinskih in sredozemskih zračnih gmot so pogoste nevihte, ki jih včasih spremlja toča, v zimskem času se pojavlja žled. Snežna odeja je v višjih legah precej obilna, v nižjih se sneg dokaj hitro stopi.

Naravne razmere so ugodne zlasti za živinorejo, zaradi govedoreje so v novejšem času tudi na dnu dolin travniki. Manj kakovostne in bolj strme travnike, ki jih ponekod še vedno krasijo slikoviti seniki, je začel preraščati gozd, tudi košenice. Razen v Breginjskem kotu je živinoreja navezana na poletno planinsko pašništvo. Planine so znane zlasti po izvrstnih sirih. Industrijski obrati so nastali po 2. svetovni vojni in so osredotočeni v Kobaridu. V sedemdesetih letih sta manjši tovarni ustanovljeni tudi v Robidišču in na Livku.

Kobarid je v 1. svetovni vojni postal slaven v dvanajsti bitki soške fronte, ko je avstr. vojska ob izdatni pomoči Nemcev v prvem blitzkriegu v svetovni zgodovini prebila ital. obrambno črto in pri Kobaridu zaprla obroč okrog ital. enot v Krnskem pogorju. Med 2. svetovno vojno je bil Kobarid od kapitulacije Italije septembra 1943 dva meseca sedež tako imenovane Kobariške republike, obsežnega osvobojenega ozemlja, ki je segalo v Benečijo in so ga skupaj branili slov. in ital. domoljubi.

Večina od 33 naselij na Kobariškem je gručasta. Naselja so postavljena po robovih dna dolin, na pobočnem grušču in po pobočnih policah. Starejše hiše so primorskega tipa, le v vaseh Drežniškega kota in v vasi Krn je tudi precej prostornih enonadstropnih hiš, ki spominjajo na škofjeloško-cerkljansko hišo. V Breginjskem kotu je bila nekoč pogosta beneškoslovenska različica primorske hiše, za katero so značilni leseni dodatki. Arhitekturno dediščino so močno prizadeli uničujoči potresi leta 1976 in 1998. Potresa leta 1976 sta opustošila Breginjski kot in naselja na prodnih nanosih v dolini Soče (Ladra, Smast). Potres leta 1998 je hudo načel podobo slikovitih naselij v Drežniškem kotu. V Breginju so novo naselje montažnih hiš zgradili na popolnoma novi lokaciji. Hiše so postavljene precej narazen, kar je korenito poseglo v bivanjsko kulturo Breginjcev, prej navajenih živeti v tesno prepleteni skupnosti ljudi in domačih živali.

Kolonat

Kolonatni kmetijski sistem je temeljil na medsebojnem dogovoru zemljiškega gospodarja in zemljiškega najemnika – kolona, ki je dobil zemljišče zgolj v obdelovanje, za povračilo pa je posestniku dajal del pridelka. V Goriških Brdih je ob Istri in deloma Vipavski dolini edini primer na Slovenskem, da se je ta oblika proizvodnih odnosov ohranila do konca 2. svetovne vojne. Kolonski odnosi so se v socialnem življenju Brd močno uveljavili in jih še zdaj srečujemo pri preučevanju kolonizacije, kmetijske pridelave, zemljiške razde-

litve, posebne sestave in sodobnega združništva. Uvajanje kolonata je bilo značilno zlasti v času beneške nadoblasti, pod avstrijsko vladavino je kolon po dogovoru dobil zemljo, hišo, klet in pripomočke za obdelavo. Za povračilo je moral nuditi svojo delovno moč, delovno silo živine, gnoj ter vrsto manjših denarnih in blagovnih dajatev. Tako imenovana rabota je vključevala vso družino, tudi otroke. Za gospodarja je moral kolon izvršiti vrsto opravil, ki so lahko trajala tudi več dni.

Fevdalne družine so imele v lasti večja briška posestva in ponekod so bile njihove cele vasi (Medana, Dobrovo, Fojana, Neblo, Vipolže). V Višnjeviku je bila pred 2. svetovno vojno v kolonske odnose vključena polovica družin, v celotnih Brdih pa ok. 20–30%. Meščani so imeli v lasti posestva s petimi do dvajsetimi hektarji ter s petimi do tridesetimi koloni; običajno je imelo od dva do pet kolonov tudi vsako župnišče. Takoj po končani 2. svetovni vojni je bila pogodbeno oddaja znižana na četrtno pridelka, dokončno odpravo kolonata je omogočila agrarna reforma leta 1949.

Kolovrat

Kolovrat skupaj s plečatim in višjim Matajurjem (1642 m), simbolom Beneških Slovencev, sestavlja jz. gorsko pregrado Soške doline med Kobaridom in Tolminom. Je razpotegnjen sredogorski hrbet, usmerjen v dinarski smeri, najvišja vzpetina je razgledni Kuk (1243 m) nad Livškimi Ravnami. Na j. Kolovrat neizrazito preide v od sv. proti jz. usmerjeno sleme Kanalskega Kolovrata. Meja med njima teče po sedlu Solarji (996 m), od koder se prek Slemena (865m) spusti v grapo Gunjača, desnega pritoka Soče.

Kamnine so kredne starosti, s. del Matajurja sestavljajo starejše karbonatne kamnine iz obdobja jure in triasa. Ovršje grebena Kolovrata je iz ploščatega volčanskega apnenca z rožencem, nižje lege in pobočja so iz apnenčeve breče, fliša in rdečega laporja; ponekod so tudi primesi glinovca in peščenjaka. Na območju Kolovrata in Matajurja je več kraških jam in brezen. Podnebje je gorsko, v nižjih legah je možno zaznati blažilne sredozemske vplive, ki se širijo po dolini Soče in beneški dolini potoka Aborna.

Kolovrat je mejno ozemlje, sprva med Beneško republiko in habsburško monarhijo, pozneje med Italijo in Avstro-Ogrsko, Jugoslavijo in nato Slovenijo. Nekoč je bila glavna dejavnost živinoreja, zato so bile v okolici naselij obsežne košenice s slikovitimi seniki. Zaradi odseljavanja mladih in z zaposlovanjem v nekmetijskih dejavnostih, se je vloga živinoreje zmanjšala, pojavilo se je močno ogozdovanje. Število preb. se je s 458 leta 1961 zmanjšalo na 297 leta 1991. Zaradi preprečevanja izseljevanja so na Livku postavili manjšo tovarno. Livek je znan po smučiščih na senošetih nad vasjo, kjer je več vlečnic. Vsa naselja so postavljena v prisojni legi na j. pobočjih razvodnega grebena. Kraje sestavljajo manjši gručasti zaselki, nekateri so postali samostojna naselja. Osojna stran grebena je, razen volčanskih zaselkov Foni in Kamnica na pobočnih uravninah vi-

soko nad Sočo in Kamenco, neposeljena. V bližini zaselkov je na jv. pobočjih več planin, ki se zaraščajo, vendar na večini poleti še pasejo živino.

KOLONAT

KOPALIŠČE

KORITA

Kopališče

Naravna jezera v Posočju so gorska in prehladna za kopanje. Soča je na prehodu iz srednjega v spodnji tok hladna, temperatura vode ne preseže 16°C. Pod Solkanom je Na jezju kopališče, zlasti za mlade. Privlačna kopališča so ob Nadiži, njena voda se poleti ogreje na več kot 21°C (pod Logmi, v krejskih Koritih in pri Robiču je voda dovolj globoka za plavanje). Kopališča so tudi ob Idrijci pod Postajo blizu Mosta na Soči, tolmunih med jezovoma in strojnica-ma elektrarn in v Koritih v Kanalu. Reka Vipava zaradi onesnažene vode ni več primerna za kopanje. Večji umetni kopališči na prostem sta v Ajdovščini in v Novi Gorici, pokriti bazeni pa v: Bovcu (Hotel Kanin), Cerknem (Hotel Cerkno) in v Novi Gorici (Hotel Perla).

BOVEC

Hotel Kanin, Ledina št. 9, ☎ 388 60 21

CERKNO

Hotel Cerkno d.o.o., Sedejev trg št. 8,
5282 Cerkno, ☎ 375 20 00,
edini bazen z naravno termalno vodo v Posočju,
odprt [5](#), [6](#), [7](#) 15–22

NOVA GORICA

Športni zavod Nova Gorica, Rejčeva ul. št. 3, ☎ 302 88 37
Hotel Perla, Kidričeva ul. št. 7, ☎ 302 62 23

Korita

Korita so eden najznačilnejših geomorfoloških pojavov Posočja, po oceni jih je ok. sto. Soča je oblikovala Zgornja in Spodnja korita (Potok), Korita v povirju, Mala in Velika Korita, "Zmuklco", Korita v Kobariški soteski, Korita pod Napoleonovim mostom, Korita pod Miriščem, Korita v debri nad Koriti, Korita pri Toplicah in Kanalska korita. Velika korita so dolga 750 m, globoka 10–15 metrov in ponekod le približno meter široka; na najširših mestih dosežejo 7–8 metrov. Gladina Soče niha več kot 10 metrov in jih ob povodnjih preplavi. Korita Mlinarce se vidijo z brvi z vrha ali v spodnjem ustju. Njihova največja globina je 70–80 metrov, v korita padajo štirje slapovi, več sopotov in slapičev. Spodnja korita Ročice so verjetno najgloblja v Posočju, globoka 80–100 metrov. Nad iztočnim ustjem pri Ladrjah imajo struge Ročice in pritokov obliko korit, ki so na več kot dveh kilometrih le nekajkrat prekinjena.

V koritih so številni lepi slapovi. V Kanalskih koritih ima Soča največjo erozijsko moč, tu so korita zelo široka, najožja so v pritočnem delu (20 m), najširša pa v iztočnem ustju (60 m). Globoka so približno 10 metrov, dolga pa 400.

KOSTANJEVICA NA KRASU

Hudi Log
Korita na Krasu
Lipa
Lokvica
Nova vas
Novelo

Poplavni valovi korita prelijejo. Krčnik in korita Kožbanjščka so kratka, ozka in plitka, z nenavadnim naravnim mostom. Tega je deroča voda pod pritočnim ustjem izoblikovala z brušenjem, zato je lepo zaobljen in gladek.

Kostanjevica na Krasu

(295 m, 315 preb., sedež občine)

Kostanjevica je veliko gručasto središčno naselje v izpostavljeni legi na prehodu z višjega dela Komenskega Krasa v njegov najnižji jz. del. S s. strani zapira dostop v Vipavsko dolino apnenčasti greben Črni hribi z vzpetinami Fajtji hrib (433 m), Veliki vrh (463 m) in Renški vrh (449 m), porasel s črnim borom. Skozi kraj, ki ga sestavljajo sestavljajo deli Belfence, Babnik, Briščeče in Bresc, je speljana cesta Šempeter pri Gorici–Opatje selo–Komen. V njegovem jedru stoji župnijska cerkev sv. Martina. Severno od naselja je nizka vzpetina Grmača, ki je ponekod obdana z dvojnimi obzidjem.

OKOLICA Hudi Log (24 preb., z. 4 km) je gručasto naselje v z. delu Komenskega Krasa. Skoznjo vodi krajevna cesta, ki se od glavne poti Opatje selo–Kostanjevica na Krasu odcepi v Sela na Krasu. Preb. so večinoma zaposleni v Vipavski dolini, zato nekdanje pašnike in travnike hitro zarašča kraška hosta.

Korita na Krasu (43 preb., jz. 3 km) so obmejno naselje z gručastim jedrom v z. delu Komenskega Krasa. Skupine hiš so razporejene ob krajevni cesti, ki se odcepi od glavne ceste Opatje selo–Kostanjevica na Krasu proti j. in skozi Hudi Log vodi naprej v Sela na Krasu. Glavna kmetijska dejavnost je živinoreja.

Lipa (91 preb., v. 5 km) je gručasto kraško naselje na vznožju Trstelja (643 m) v s. delu Komenskega Krasa. Čeprav je bilo naselje med 1. svetovno vojno močno poškodovano, se je ohranilo veliko prvih stare arhitekture. Sredi kraja stoji podružnična cerkev sv. Mihaela iz 16. stol., ki je bila leta 1813 močno predelana. Pobočje Trstelja s. od naselja se zarašča, obdelana so zemljišča v podolju proti Kostanjevici na Krasu.

Lokvica (82 preb., sz. 4 km) je obmejno gručasto naselje v z. delu Komenskega Krasa, ob vznožju kopaste vzpetine Pečina (308 m). Polja v vrtačah so po večini obdelana, prav tako vinogradi, obsežne, bolj oddaljene pašnike zaraščata grmovje in kraška hosta.

Nova vas (58 preb., z. 6 km) je gručasto naselje v skrajnem z. delu Komenskega Krasa, tik ob državni meji z Italijo. Na robu naselja stoji podružnična cerkev sv. Silvestra. Kmetijska zemljišča so obdelana le še v bližnji okolici hiš.

Novelo (53 preb., v. 2 km) je gručasto naselje v s. delu Komenskega Krasa, ob cesti Kostanjevica na Krasu–Lipa. Cesta je speljana po kraškem podolju, ki se vije ob j. vznožju Črnih hribov. V okolici kraja so obsežni travniki.

Opatje selo (374 preb., z. 5 km) je gručasto naselje na z. obrobju Komenskega Krasa, tik ob državni meji z Italijo. Skozi naselje vodi glavna pot iz Vipavske doline na goriški Kras. Ugodna cena gradbenih zemljišč od sedemdesetih let 20. stol. privablja graditelje stanovanjskih hiš. Staro vaško jedro z župnijsko cerkvijo sv. Andreja je na več mestih obdano z nizi hiš, zgrajenih ob vaških ulicah. Okoliška obdelovalna zemljišča se zaraščajo z grmičevjem in kraško hosto. Manjši del vaških zemljišč je onstran državne meje.

Sela na Krasu (150 preb., jz. 4 km) so obmejno gručasto naselje na jz. obrobju Komenskega Krasa, nad globoko vrezanim Brestoviškim dolom. Sredi kraja stoji cerkev Marije Vnebovzete. V njegovi bližini je črpalna postaja za vodo iz zajetja Klariči, s katero se oskrbuje ves Kras. Zaradi slabih naravnih razmer na zakraselem površju je kmetijstvo razmeroma malo pomembno.

Temnica (146 preb., v. 3 km) je gručasto naselje v s. delu Komenskega Krasa, na temenu in s. pobočju neizrazite vzpetine, ki se dviga nad podoljem med Kostanjevico na Krasu in Lipo. V z. delu kraja stoji župnijska cerkev sv. Petra. Na vzpetini Tabor (531 m) sv. od naselja so ostanki prazgodovinskega gradišča. Na osamelcu Tabor (531 m) je ohranjen okop prazgodovinskega gradišča.

Vojščica (236 preb., jv. 4 km) v osrednjem delu Komenskega Krasa je sestavljena iz ločenih gručastih delov Gornje vasi j. od vzpetine Žnidarjevo brdo (338 m), ob glavni cesti Kostanjevica na Krasu–Komen, in Dolnje vasi s. od vzpetine Tabor (328 m), ob cesti Vojščica–Sela na Krasu. V Dolnji vasi stoji župnijska cerkev sv. Vida, ki je bila zidana v letih 1924–1928 po načrtih arhitekta A. Radoviča. Prevladujoči kmetijski dejavnosti sta živinoreja in vinogradništvo. Na griču Tabor (328 m) je bilo prazgodovinsko gradišče.

Krajinska podoba

Ozemlje Posočja meri 2325 km² in obsega 11,5% površine Slovenije. Tu se prepletajo pejsaži sredozemskega, dinarskega, predalpskega in alpskega sveta. Na skrajnem j. je del nizke planote Kras, ki je v tem delu nadpovprečno razgiban. Med Kostanjevico na Krasu in Škrbino se vleče rodovitno podolje, nad katerim se vzpenja greben z gozdnatimi kopastimi hribi (Trstelj, 643 m). Z. del ob državni meji z Italijo je preprežen z vrtačami. Kmetijska zemljišča gručastih naselij se v oddaljenih legah zaraščajo z gospodarsko nepomembnimi drevesnimi vrstami. Pokrajina je slikovita v jesenskem času, ko jo listje ruja odene v škrlatne barve.

Proti s. se Kras prek Črnih hribov postopoma spusti v Vipavsko dolino. Ob državni meji z Italijo se širi nasuta ravnica Goriškega polja. Nad njim se vzpenjajo nizki flišni Biljenski ali Starogorski griči, ki so v jz. delu sklenjeno zasajeni z vinogradi. Večji del gričevja je porasel z listnatim gozdom, kmetijska zemljišča s polji so v prvotnih grudah. Zaselki z razloženimi domovi pripadajo naseljem, postavl-

KOSTANJEVIC NA KRASU

Opatje selo
Sela na Krasu
Temnica
Vojščica

KRAJINSKA PODOBA

jenim na vznožjih gričevja. Na prisojah med Volčjo Drago in Zaloščami, je več vinogradov. Ob spodnjem toku Vipave so ravna, rodovitna ilovnata polja z grudastimi delci. Tu so v novejšem času zasadili plantažne sadovnjake.

Nad Goriškim poljem se na s. vzpenja apnenčasti Sabotin (609 m), ki je od Skalnice (681 m) ločen s sotesko Soče. Za Sabotinom se na desnem bregu Soče širi flišno gričevje Goriška Brda, izrazita vinogradniška pokrajina. Slemena z vmesnimi dolinami in grapami so v spodnjih Brdih povsod obdelana, razen na osojah. Zgornja Brda, nad katerimi se strmo vzpenja Korada (812 m) na j. Kambreškega, so precej gozdnata. V Brdih prevladujejo v jedrih gručasta slemenska naselja z okoliškimi strnjeno pozidanimi zaselki. Kmetijska zemljišča so razdeljena na prave grude.

Med Vipavo in njenim levim pritokom Branica se širijo flišna slemena Vipavskih brd, ki se v j. delu vzpenjo v hribovite Vrhe. V srednjem delu so prisoje in tudi manj osončena pobočja zasajena z vinsko trto in sadnim drevjem, osoje pa poraščene z gozdom. Neposeljen jv. del gričevja j. od Goškega prevala in Podnanosa je z izjemo manjših krčevin prasel z gozdom. Po večini slemenska naselja, sestavljena iz več gručastih zaselkov, so zaradi odmaknjenosti od prometnih tokov ohranila tradicionalno podobo in arhitekturne vrednote.

Dno Vipavske doline je ravno in široko, le v z. delu ravnino sekajo gruščnate odkladnine pod strmimi pobočji Trnovskega gozda, v osrednjem delu se flišna slemena Vipavskih brd navezujejo na vinogradniško flišno podgorje pod Trnovskim gozdom. Zaradi zamočvirjenosti so polja s prehodnimi oblikami med grudami in delci meliorirali, Vipavo in njen pritok Močilnik pa regulirali, s komasacijami so polja razparcelirali v pravilne oblike. Na stiku apnenca in fliša so močni kraški izviri, potok Lijak je izoblikoval mogočno zatrepno dolino. Gručasta naselja so na robu ravnega dna doline, po flišnem podgorju pa segajo navzgor do nerodovitnega grušča. Tako kot v Vipavskih brdih, se tudi tu vrstijo številni zaselki.

Submediteranski svet preide v sredogorje dinarskih pokrajin. Nad pasom pobočnega grušča je strm zgornji del pobočij visokih kraških planot Nanos in Trnovski gozd, ki se nad Ajdovščino prevesi v zakraselo robno uravnava Gora z razloženo poselitvijo, nad Podnanosom pa v manj izrazito uravnava, kjer je na območju nekdanjih planin nastalo naselje samotnih domačij Nanos. Obe planoti sta, podobno kot Hrušica, izrazito redko poseljeni. Njihove skupne lastnosti so zakraselost, obilica padavin in prostrani bukovi gozdovi, po katerih so speljane gozdne ceste. V kraških dolih in večjih vrtačah se pojavljata toplotni in rastlinski obrat, na vseh treh planotah so poleg kraških jam in brezen ledenice, v katerih so nekoč sekali led. V s. delu Trnovskega gozda je robna uravnava Črnovrška planota z manjšimi kraškimi polji. Tu se samotnim domačijam pridružijo gručasta naselja.

Proti s. Trnovski gozd neizrazito preide v gozdnato, manj zakrase-

lo Idrijsko hribovje, v katerega so Idrijska in pritoki vrezali globoke, tektonsko zasnovane doline, ki razdvajajo v dinarski smeri razpote-gnjene hrbte. Kjer je več apnenca, so manjše kraške planote, ki se nad okoliškimi grapami pnejo s strmimi, ponekod prepadnimi po-bočji. Prevladuje poselitev v obliki samotnih domačij z zemljišči v zaprtih in odprtih celkih, večja strnjena naselja so le v dolini Idrijsce. Pri Idriji se vzpenjajo sz. obronki Rovtarskega hribovja, v katerem se prepletajo značilnosti alpskega in dinarskega sveta. Rovtarsko hribovje proti s. brez izrazite ločnice prehaja v Cerkljansko hribov-je; tu v nižjih legah prevladujejo nekarbonatne kamnine z gosto mrežo vodotokov, številnimi grapami in strmimi pobočji, ovršje je iz apnenca in dolomita, zato je blago zaobljeno. Tako v Rovtarskem kot Cerkljanskem hribovju je v nižjih legah več gručastih naselij s polji v prvotnih grudah ali s prehodnimi oblikami med grudami in de-lci, v višjih legah prevladujejo samotne domačije z zemljišči v celkih in drugotnih grudah. Tradicionalna domačija ima hišo cerkljansko-škofjeloškega tipa.

Na z. se Trnovski gozd spusti v suhi Čepovanski dol, globoko vre-zano dolino, ki naj bi jo izoblikoval nekdanji površinski vodotok. Njeno zakraselo in vrtačasto dno je izkrčeno za travnike. Strmo z. pobočje Čepovanskega dola je v. pobočje kraške planote Banj-šice. Višji v. del je zakrasel, v večji meri porasel z gozdom, tam so izključno samotne domačije. Plitve kotanje večjega dela planote prekriva tanka flišna plast, ki je popolnoma izkrčena. Na poljih s prevlado prvotnih grud so urejeni travniki, ki omogočajo govedore-jo. Banjšice se proti j. spuščajo v zakraselo Grgarsko kotlinico s polji v nepravilnih delcih, proti z. pa strmo in prek več globoko vre-zanih grap v spodnjo Soško dolino, po kateri se proti s. širijo tople sredozemske zračne gmote. V njej je dovolj prostora za prometni-ce. Gručasta naselja imajo polja z nepravilnimi delci. V novejšem času je ta del soške doline najbolj zaznamovala cementarna v An-hovem.

Nad dolino Soče se strmo vzpenja flišno Kambreško, ki se onstran razvodnega grebena spušča v dolino mejne reke Idrija. Kmetijska pokrajina s polji v prvotnih grudah in nepravilnih delcih, v s. delu pa tudi v celkih in drugotnih grudah, se zaradi zmanjševanja števila preb. in njegovega ostarevanja zarašča z gozdom. Naselja sestav-ljajo majhni gručasti zaselki, le na s. prevladujejo samotne domači-je. Kolovrat se na območju Livškega nekoliko zniža, na s. pa se vzpenja plečati Matajur (1642 m), ki ga je globoko vrezana dolina Nadiže odrezala od gozdnate Mije (1237 m). Na v. strani se Kolo-vrat strmo spušča proti Soči. Sredogorje se proti v. nadaljuje v Ba-ško grapo, proti sz. pa sprva po ledeniško preoblikovani in širši do-lini Soče. Pri Kobaridu se proti z. odpre široko Staroselsko podol-je, ob Nadiži in pritoku Beli pa svojevrstna pokrajina Breginjski kot. Baška grapa je na dnu senčna, redka gručasta naselja so razmero-ma velika, na prisojnih pobočjih so gručaste vasi postavljene po pobočnih policah, polja pa razdeljena v nepravilnih delcih. V skraj-

nem v. delu Baške grape se pojavijo samotne domačije. Med spodnjima tokovima Bače in Idrjice se vzpenja zakrasela Šentviška planota z gručastimi naselji in okoliškimi samotnimi domačijami. Sz. od Tolmina so v dolini Soče in Breginjskem kotu gručasta naselja s primorskimi hišami in polji v nepravilnih delcih. Videz mnogih naselij se je po potresih v letu 1976 močno spremenil.

Nad Baško grapo, dolino Soče in Breginjskim kotom se dviga visokogorje Julijskih Alp. Nad ledeniško preoblikovanimi dolinami s ploskim dnom se vzpenjajo strmi grebeni vršacev, ki se združujejo v gorske skupine. Glavni vrhovi se vzpenjajo več kot 2000 m visoko. Sestavljata jih predvsem apnenec in dolomit; na apnencu so nastali razgibani in težko prehodni podi z značilnimi visokogorskimi kraškimi oblikami, tudi čez 1000 m globokimi brezni. Med zahodnimi in vzhodnimi Julijskimi Alpami je tektonsko zasnovana Bovška kotlina, kamor priteče Soča iz ozke Trente. V gozdovih prevladujejo listavci, ki se jim na območju zgornje gozdne meje pridružijo macesnovi sestoji. Nad gozdno mejo je pas ruševja, nad njim se širijo gorske trate skoraj do najvišjih vrhov. Na dnu dolin so v nižjih legah gručasta naselja z alpskimi hišami bovškega tipa in polji s prehodnimi oblikami med grudami in delci, ponekod celo s pravilnimi delci. V višjih legah in tudi na dnu dolin prevladujejo samotne domačije z zemljišči v celkih in drugotnih grudah. Številne hiše so opustele in propadle, nekatere so spremenili v počitniška bivališča. Nad mejo stalne naseljenosti je pas planinskih pašnikov. Na območju Tolmina in Kobarida so planine za govejo živino še žive, ovčje planine na Bovškem so po večini propadle.

Kras

Posočje na j. preide v Kras, v pokrajino med Tržaškim zalivom na jz., Vipavsko dolino na sv. in Goriškim poljem na sz. Planoto, nagnjeno proti sz., gradijo kredni in paleocenski apnenci na s. meji eocenski fliš Vipavske doline. Kras je obsežna uravnana planota v nadmorskih višinah med 300 in 170 m, ki se počasi znižuje proti sz. Ob s. robu se nad planoto dviguje niz hribov, z najvišjim Trsteljem (643 m), v j. delu poteka Brestoviški dol v višini ok. 50 m. V pokrajini brez površinskih vodotokov so nastale površinske (škraplje, vrtače, udornice) in podzemeljske (jame, brezna) geomorfološke oblike, ki jih po Krasu stroka imenuje kraške.

Naselja so strnjena, prevladuje kamniti dom z obzidanim dvoriščem. S sz. in z. dela Krasa odhajajo prebivalci na delo pretežno v Novo Gorico, obmejna lega je v preteklosti pospešila tudi razvoj trgovine in prometa. Sicer plitva jerovica in rjava pokarbonatna prst oz. rendzina je le v vrtačah, v katerih je plast debelejša in omogoča kmetovanje. Dopolnilna dejavnost je vinogradništvo (kraški teran).

Kraških jam je v Posočju razmeroma malo, prevladujejo brezna. Pozornost pritegnejo Velika ledena jama v Paradani, Pološka jama, Mala Boka in Boka, Kozja jama v Pogorelem hribu in Smoganica.

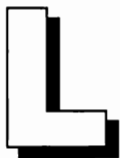
Velika ledena jama predstavlja največji del jamskega spleta v naravnem rezervatu Paradana blizu Lokev v Trnovskem gozdu. Globoka je več kot 650 m in dolga prek 3200 m, dno še ni doseženo. Prepletanju zaledenelih in kopnih dvoran v zgornjem delu sledijo brezna, ozki prehodi in kratki ozki, ostro zaviti rovi. Gladina ledu v Vhodni dvorani precej niha in občasno zapre prehod v kopne dele. Jamski led so nekoč izvažali v Trst in celo v Egipt.

Pološka jama v gori Osojnci nad Tolminom je najdaljši gorski jamski splet v Sloveniji (dolžina nad 12 km, globina 705 m). Raziskave kažejo, da se splet nadaljuje navzgor in navzdol, veliko je poševnih, precej podrtih rovov, nekaj velikih dvoran, v zgornjem delu se nizajo brezna. Najzanimivejši so pojavi, ki jih oblikuje tekoča voda (Trobeta, drasla lijakaste oblike). V jami so našli in prvič opisali jamsko stonogo (*Meganopodium bohinienses*).

Nad Žago se odpira vhod v sifon več kot 300 m dolge, po večini zalite jame Boke; nadaljuje se v neraziskan in zalit rov. Iz izvira teče hudournik, ki se kmalu spremeni v slap. Mala Boka je več kot 4 km dolg jamski splet, ki se vzpne več kot 400 m in se nadaljuje navzgor. V spodnjem nadstropju je stalna voda, ki po večjih deževjih bruhne iz vhoda.

Bogato zasigana Kozja jama v Pogorelem hribu na Nanosu je velika posebnost, saj leži nekaj deset metrov višje nad velikimi nanoškimi ledeniki. V jeseni listje zasuje vhodni lijak, pozneje ga prekrije sneg in jama ne zaledeni. Dolga je 81 m, do 25 m široka in 36,5 m globoka. Iz jamskega mleka nastajajo celo majhni stalaktiti. Na tleh so ponvice s kristalno čisto vodo in ostanki lesenega korita, v katerem so napajali koze.

Smoganico pri Tolminskem Lomu in Pološko jamo so odkrili člani ilegalnega planinskega društva Krpelj, zavedni Slovenci, ki so se uprli fašizmu. Italijani so med vojnama objavili načrta jam in celo priznali avtorstvo krpeljevcem. Jama je pomembna po okostju jamskega medveda, ki ga hranijo v Prirodoslovnem muzeju v Ljubljani, kamor so krpeljevci skrivaj znosili kosti. Jama sestavlja 600 metrov dolg in 16 metrov globok splet poševnih rovov in dvoran. Iz vhoda izvira potok, pritok Soče.

Ledenica

Ledenice ali ledene jame so podzemne odprtine s stalnim oz. občasnim ledom, največ jih je na Trnovskem gozdu. Življenjska nuja je domačine prisilila, da so vanje nadelali poti ali jih opremili z lestvami. Led so topili za pitno vodo ali pa so z njim hladili mleko in druga živila. Ob koncu 19. stol., ko so na planoti zgradili ceste, so začeli led v ledenicah lomiti in ga voziti v Trst, Gorico in druge primorske kraje. Iz Trsta so ga v sodih z dvojnimi obodom odpošiljali na Dunaj, v Budimpešto, Aleksandrijo in drugam. Določena je bila velikost oz. teža kosov ledu, vsak naj bi tehtal od 30 do 55 kg. Med 1. svetovno vojno so vojaške oblasti ustanovile posebno enoto, ki je ledene jame raziskovala zaradi oskrbe soške fronte z vodo in ledom. S pojavom hladilnikov v petdesetih letih 20. stol. so led prenehali izkoriščati.

Po ledeniški teoriji naj bi jamski led izviral iz ledene dobe, po poletni naj bi nastajal s prenikanjem snežnice v hladno podzemlje, po zimski z zmrzovanjem deževnice v ohlajenih votlinah, po valovni pa nastaja led le v določenih podnebnih obdobjih. Sodobne ugotovitve kažejo na pravilnost zimske in poletne teorije v medsebojnem prepletanju. Vplivi temperaturnih sprememb sežejo le do globine ok. 20–30 m; tu je temperatura kamnine izravnana s povprečno letno temperaturo na površju, nakar začne z globino počasi naraščati. Na krasu se toplota prenaša v globino tudi s prenikajočo vodo in v izvotljenem svetu s kroženjem zraka. Jame lahko pod ledišče ohladi le mrzel zrak, zlasti v jamah, v katerih se zaradi žepaste oblike in velikega vhoda v hladni polovici leta nabira težji hladnejši zrak. Ko se zunanja temperatura dvigne, zrak preneha krožiti in v jami obleži jezero hladnega zraka, ki se v njej zadrži tudi v topli polovici leta. V takih jamah količina ledu ni velika in se poleti navadno stali. Večje količine ledu nastanejo v jamah z enim glavnim in več manjšimi vhodi; ti so po večini manjše, neprehodne špranje. Pozimi priteka v jamo hladen zrak skozi največji ali najnižji vhod. Zrak se v jami segreje in skozi višji vhod uhaja na površje. Ob večjih temperaturnih razlikah se v jamah pojavijo močni vetrovi, temperatura pod lediščem je še nekaj sto metrov daleč od vhoda. Velike količine hladnega zraka lahko ohladijo mnogo večji del podzemlja in v jamo pritekajoča voda zamrzne v jamski led. Za njegovo rast je potrebno sprotno dovajanje vode, zlasti globlje pod površjem, kjer se združuje v večje curke. Pri zmrzovanju se sprošča toplota, ki preprečuje, da bi led zaprl dotoke vode v jamo. Od zimskih zalog in poletnega taljenja je odvisno, ali se bo led ohranil vse leto.

Najbolj znana ledenica na Trnovskem gozdu je Velika ledena jama v Paradani. Vhod vanjo je v nadmorski višini 1100 m, na dnu velike vrtače na s. vznožju Golakov, do nje je bila zaradi izkoriščanja ledu narejena cesta. Ok. 600 m globoka jama meri v dolžino 2 km, led v njej sega do globine 150 m. Iz snega nastaja le tik ob vhodu, sicer pa zaradi zmrzovanja prenikajoče vode. Količina ledu se zaradi različne količine padavin in spremenjenih okoliščin kroženja zraka spreminja. Zaradi velike količine ledu nastane ledeni čep, ki preprečuje ohlajanje globljih delov jame. Ko se ledeni čep od spodaj stali, se začne nov cikel.

Ljudsko stavbarstvo

Ljudsko stavbarstvo v Posočju uvrščamo na s. v alpski, j. del pa v sredozemski kulturni prostor. Raznolikost in pestrost Posočja je vplivala na način poselitve, oblikovanje naselij in domačij. Izoblikovala sta se alpski in mediteranski stavbni tip s številnimi pokrajinskimi različicami. V zgornjem Posočju je tradicionalna kmečka stanovanjska stavba lahko pritličen zidan objekt (Trenta), prevladujejo pa nadstropne vrhlevne ali vrhkletne zidane stavbe, z dvokapno streho na čop, zunanjim lesenim ali zidanim stopniščem ter balkonom. Nad stopniščem in balkonom je širši strešni napušč (bovska hiša). Za strešno konstrukcijo uporabljajo les, prav tako tudi za kritino (deske), ki pa so ga zdaj zamenjale druge kritine.

Poseben tip ljudske arhitekture sestavljajo začasna planinska bivališča. Za ovčje planine na Bovškem je značilna stavba, ki združuje pod isto streho klet, sirarnico in prostor za molžo ter hudrt, ki je lahko večnadstropen objekt. Ob hramu stoji stan. Planine na Kobariškem (Krnške planine) in ožjem Tolminskem, so večinoma goveje. Planino sestavlja gruča staj ali štal in stan, v katerem sta sirarnica in klet. S posodobitvijo pašne živinoreje so nastali prostorni hlevi.

V predalpskem kulturnem prostoru obsega domačija več objektov: kozolec kot poudarek v prostoru, hlev, kašča in sušilnica za sadje so samostojni objekti. Večje domačije so imele tudi žago, mlin ali kovačijo. Stanovanjska hiša je pogosto v breg potisnjena vrhkletna hiša, ki ima strmo dvokapno opečnato streho (s čopom ali brez). Vhod v hišo je na vzdolžni fasadi z lesenim ali kamnitim portalom. Fasadne stene so opremljene z velikim številom manjših oken. Pred 18. stol. in v začetku 19. stol., so prevladovalе pritlične hiše. Krite so bile s strmo dvokapno, slamnato streho, imele so črno kuhinjo (domačija Krtovše v Gorenji Trebuši). Posebnost na Idrijskem so kmečki dvorci (domačija Šturmovci v Gorenji Kanomlji, Kendov dvorec v Spodnji Idriji).

V Baški grapi, kjer je prostora le za reko, cesto in železniško progo, so se naselja in samotne domačije umaknile na sončne police pod Bohinjskim grebenom (Stržišče, Rut, Grant, Kal, Kneške Ravne). Ljudska arhitektura spominja na nekdanje močne, samooskrbne kmetije.

Na kraških planotah ob Soči (Banjšice, Trnovski gozd, Gora) so značilne stegnjene pritlične domačije, ki združujejo pod isto, nekoč slamnato streho, bivalne enote in hlev za živino. Ob hiši so postavljeni kamniti vodnjaki, ki se s streh z lesenimi žlebovi napajajo z deževnico. Ena izmed najbolj ohranjenih ljudskih arhitektur na Banjšicah je kamnita zidana kašča v Gorenjem Lokovcu. Kašča je pokrita s slamo, ob straneh je pred burjo zavarovana s skrlami, ima kamnite konzole za lesene žlebove.

Idrijska rudarska hiša spada med nekmečke hiše. Z dominantno zatrepro fasado je orientirana na cesto. Je večnadstropna in večstanovanjska, z zatrepnim pročeljem je obrnjena na glavno cesto. Konec 18. stol. so v Posočju delovali ljudski slikarji, ki so v tehniški freska slikali pročelja stanovanjskih in gospodarskih objektov s figuralnimi in ornamentalnimi motivi. Slikarije na kmečkih pročeljih odražajo dobre gospodarje in okus (Ipavčeva hiša v Dobljarju).

V Soški dolini, med Kobaridom in Mostom na Soči, se je izoblikovala ljudska arhitektura, na katero so vplivale mediteranske oblikovne značilnosti in vplivi s s. Izvirne so bile zidane, okrog dvorišča grajene domačije v predpotresnem Breginju. Naselje Robidišče na skrajni zahodni slov. meji, je z ohranjeno arhitekturno dediščino izjemen spomenik ljudskega stavbarstva beneškoslovenskega tipa. Značilna je hiša s črno kuhinjo in nizkim mediteranskim ogrnjiščem. Zunanji izgled mediteranske arhitekture (Goriška Brda, Vipavska dolina, Kras) določa kamen. Domačije so postavljene proti soncu in nastavljajo zadnjo stran burji. Stanovanjski in gospodarski objekti so razporejeni po dvorišču (zaprta domačija v borjaču) in mejijo na vaško pot. Značilne so strnjene vasi (Goče), z ozkimi ulicami (gasa). Čeprav je osnovno gradivo kamen, so stene redko neome-tane. Značilni so klesani kamniti okenski in vratni okvirji (vhodni portali), veliki vhodni portoni, vodnjak na dvorišču in kamnite ograje. Sprva so bili objekti, pokriti s kamnitimi ploščami (Rodmanov hram v Lozicah), pozneje so skrle zamenjali korci. Osnovna značilnost tradicionalne ljudske arhitekture je tudi t.i. kaminska hiša, oz. kuhinja z ognjiščem in napo. Da dim ne bi uhajal po vseh prostorih, so kuhinjo dozidali k hiši in nanj nasadili umetelno izdelan visok dimnik; nastala je spahnjenca (Goriška Brda). Nekatere utrjene vasi v spodnji Soški dolini so nastale zaradi obrambnih razlogov (turški in beneški vpadi). Izoblikovala so se utrjena naselja s sklenjeno zidanimi nadstropnimi stavbami (Vipavski Križ, Tabor nad Črničami, Šmartno v Brdih).

Lov

Lovske družine v Posočju povezujeta območni lovski zvezi - Zveza lovskih družin Gorica-Nova Gorica s sedežem v Novi Gorici in Lovska zveza Idrija s sedežem v Idriji. Meja lovnega območja poteka na v. po razvodnici med Sočo in Savo, na j. pa po obrobju Krasa nad Vipavsko dolino. Lovišče Triglav, ki ga upravlja Triglavski narodni park, sega tudi na Gorenjsko. Zveza lovskih družin Gorica-Nova

Gorica povezuje 34 lovskih družin z območja 9 občin Vipavske doline, Goriških Brd, Srednje in Zgornje Soške doline, svet od Krasa do Nanosa in Trnovske planote prek predalpskega predgorja do Julijskih Alp. Lovna površina obsega 162 984 ha. Glede na visokogorje na s. in nižinske predele na j. je to območje razdeljeno na Triglavsko in Soško lovsko gojitveno območje.

Triglavsko lovsko gojitveno območje obsega lovišča 10 lovskih družin s. od Tolmina (lovna površina 58 944 ha), lovišče Razor-Prodi v upravljanju Zavoda za gozdove (2486 ha) in lovišče Triglav v upravljanju Triglavskega narodnega parka (58 800 ha). Naseljujejo ga številni gamsji tropi, na novo naseljena kozorog in svizec, v dolinskih delih in planinskih pašnikih srnjad in v predalpskem prostoru vse številčnejša jelenjad. Tod živijo tudi orek, veliki petelin in ruševac. Občasno sem spet zaide medved; iz preteklosti je znana zgodba o trentarskem lovcu Tožbarju, ki mu je ranjeni medved v spopadu odtrgal spodnjo čeljust. Prav iz Trente izvira zgodba o Zlatorogu in pripovedi o trentarskih divjih lovcih, pogosto tudi zvestih čuvarjih divjadi.

Območje j. od Idrije in Matajurja ter dela Trnovskega gozda in Nanosa sestavljajo Soško lovsko gojitveno območje (101554 ha), ki obsega lovišča 24 lovskih družin. Z. del je osrednje območje divjega prašiča; najštevilčnejša je srnjad. V sedemdesetih letih so naselili risa in na novo se naseljuje jelenjad. Na Nanosu in Trnovskem gozdu je osrednje naseljitveno območje medveda, občasno je možno slediti tudi volka. Nekatera višinska kraška območja Nanosa, obrobja Trnovskega gozda, Sabotina in Kolovrata je naselil gams goščar. V Vipavski dolini si lovske družine prizadevajo ustvariti pogoje za povečanje številčnosti male divjadi (zajce, jerebica, fazan). V sedemdesetih letih so v loviščih Most na Soči, Kanal in Trnovski gozd uspešno naselili muflona.

Tretje lovsko gojitveno območje je Idrijsko lovsko gojitveno območje. Upravlja ga Lovska zveza Idrija. Obsega v. del Posočja. Združuje 7 lovskih družin z območja občin Cerkno in Idrija. Lovna površina (40 201 ha) obsega cerkljansko in osrednje idrijsko območje s Črnovrško planoto ter delom Trnovskega gozda in Hrušice, poraščene s strnjanimi gozdovi. Tod je številčna srnjad, na novo se naseljuje jelenjad, pojavljata se medved in ris. Starejši gozdovi nudijo življenjske pogoje velikemu petelinu in ruševcu, na Poreznu, Hrušici in Trnovskem gozdu domujejo manjše kolonije gamsov, občasno je prehodni divji prašič, dokaj redek divji zajec, gozdni jereb in katorna.

Mejni prehod

Cestni mejni prehodi

	Mejna policija	Carinarnica
	⚖	⚖
Mednarodni prehodi		
Vrtojba	303 51 63	303 54 50
Nova Gorica	302 58 60	302 58 60
Neblo	304 22 20	304 22 05
Robič	384 80 34	384 80 29
Rožna Dolina	302 82 50	302 81 66
Učēja	384 56 50	384 57 45
Predel	389 61 73	389 61 73
Obmejni prehodi		
Lokvica		308 06 20
Miren		305 41 66
Šempeter pri Gorici		303 13 86
Pristava		302 92 70
Nova Gorica I.		
Solkan		302 12 27
Hum		304 62 54
Vipolže		304 21 90
Ceglo		359 95 83
Plešivo		304 21 95
Golo Brdo		304 25 22
Britof		309 30 06
Solarji		-
Livek		384 40 02
Robidišče		384 98 90
Most na Nadiži		384 98 02
Log pod Mangartom		-
Mednarodni železniški mejni prehod		
Nova Gorica	333 11 76	333 11 77

Kmetijska prehodna mesta

Opatje selo, Solkansko polje, Šentmaver, Podsabotin, Valerišče, Škrljevo, Mišček, Podklanec, Pri Bajtarju, Zavarjan, Šturmi, Jevšček

Planinski mejni prehodi so na lokacijah:

Kanin, sedlo Prevala pod Prestreljenikom, Mangart

Miren

(43 m, 1478 preb., sedež občine)

Miren je obmejno naselje, razpotegnjeno ob reki Vipavi. Zgornji del kraja sestavljajo gručasto pozidane hiše na terasi Vipave na j. robu Goriškega polja, spodnji del z župnijsko cerkvijo sv. Jurija pa stoji ob cesti Nova Gorica–Kostanjevica na Krasu, v okljuku Vipave, ki

MIRENOrehovlje
Vrtoče**MOST NA SOČI**

se tu tako približa apnenčastemu pobočju Krasa, da voda iz nje podzemno prenika v Doberdobsko jezero v Italiji. Zaradi obilice vode sta bili v preteklosti v naselju razviti usnjarska in čevljarska obrt. Ta je že pred 1. svetovno vojno prerasla v čevljarsko zadrugo, eno prvih na Slovenskem, po 2. svetovni vojni pa v industrijsko proizvodnjo (tovarna Ciciban). V kraju je tudi obrat novogoriške tovarne Meblo. Skoraj vsa kmetijska zemljišča so bila razlaščena in preurejena v nasade hrušk; zasebna zemljišča so Mirenci obdržali le kot dvolastniki v Italiji.

DEDIŠČINA Sredi vasi stoji župnijska cerkev sv. Jurija, ki se prvič omenja že leta 1247. Sedanja cerkev je bila zidana leta 1828. Na Mirenskem gradu je romarska cerkev Žalostne Matere Božje iz 13. stol., ki je bila večkrat porušena in nazadnje obnovljena po 2. svetovni vojni; poslikal jo je Tone Kralj. Prazgodovinsko gradišče na Gradu je zaradi poznejših gradenj precej uničeno.

OKOLICA Orehovlje (494 preb., v. 2 km) so razpotegnjeno naselje z gručastim jedrom na prodnati terasi in njeni ježi v okljuku Vipave. Kraj je glede oskrbe, storitvenih dejavnosti in zaposlovanja navezan na Miren, kamor vodi brv prek Vipave, cesta pa je speljana naokrog, po zunanji strani rečnega okljuka. Kraj je znan po gojenju belušev ali špargljev na prhki prodnati prsti. V nekoč povsem kmečkem naselju zdaj prevladuje polkmečko preb. Tu je manjša tovarna pohištna. Na križišču krajevnih cest stoji cerkev sv. Avguštna.

Vrtoče (47 preb., jv. 3 km) so manjše, v jedru gručasto naselje na levem bregu Vipave, jv. od Mirna. H kraju spadata zaselka Pri Pušeljcih in del Špacapanov, katerih hiše so razložene v. od jedra vasi, ob cesti, ki ob vznožju Krasa pelje od Mirna proti Renčam.

Most na Soči

(167 m, 463 preb., 5 km jv. od Tolmina)

Most na Soči je gručasto središčno naselje in pomembno prometno križišče z delno nepravilno obcestno zasnovo. Stoji na pomolu nad sotočjem Idrjice in Soče, večinoma na nižji in višji terasi nad desnim bregom Idrjice, nekaj hiš je tudi na njenem levem bregu, kjer je del naselja, imenovan Lesena vas. Grič Mirišče, pod katerim je jedro naselja z večjimi meščanskimi hišami, je čelni morenški nasip soškega ledenika, ki se na z. konča z ozkimi soškimi koriti; v njihovem najožjem delu je bil že zelo zgodaj most (Rimski most). Za jezom hidroelektrarne Doblar v Podselih so korita od leta 1938 potopljena v umetnem jezeru. Prvi konec tedna v juliju tu vsako leto prirejajo turistično prireditev Noč na jezeru.

DEDIŠČINA Pokopališka cerkev sv. Mavra na Mirišču se omenja v buli papeža Celestina III. že leta 1192. Ime tega svetnika je tudi v najstarejšem znanem poimenovanju kraja Il Ponte Sancti Mauri, v 17. stol. izpričanega kot Ad Pontem (na Mostu). V vasi stoji župnijska cerkev sv. Lucije; začeli so jo graditi leta 1584, potem ko je čedajski kapitelj 7. aprila odobril gradnjo (listina). Na desnem vogalu pročelja je na talnem zidcu vzdana kamnita plošča z napisom

MOST NA SOČI**Bača pri Modreju****Dolgi Laz****Drobočnik****Gorenji Log****Grudnica****Idrija pri Bači**

A: 1612:den 24 JUNII. Verjetno je bila cerkev takrat posvečena sv. Trojici, Devici Mariji in sv. Luciji. Ta cerkev predstavlja skromen posnetek romarske bazilike na Sveti Gori. Župnija sv. Lucija je bila ustanovljena leta 1857 in takrat so staro ime naselja Na Mostu spremenili v Sv. Lucija na Mostu; sedanje ime je kraj dobil leta 1955. Zaradi lege med dolinami rek Soče, Idrijce in Bače je bila tu že v ilirsko-keltski dobi utrjena postojanka. Od 7. do 6. stol. pred našim štetjem je zrasla utrjena naselbina, eno najpomembnejših halštatskih najdišč v srednji Evropi. Postojanka se je ohranila do konca antike. Ostanke rimske naselbine so restavrirali. Na j. pobočju nad Idrijco je bila odkrita velika halštatska nekropola z ok. 8500 grobovi.

OKOLICA Bača pri Modreju (151 preb., v. 2 km) je v jedru gručasto naselje z nepravilno obcestno zasnovno, postavljeno v ozkem izteku Baške grape, na desnem bregu reke Bača in na jv. vznožju vzpetine Senica (658 m). Na konglomeratni terasi nad desnim bregom Idrijce stoji zaselek Stopec, globlje v Baški grapi pa h kraju spada del zaselka Grapa. Dolino Idrijce prečka v bližini sotočja Idrijce in Bače železniška proga Nova Gorica–Jesenice, ki je tu speljana čez viadukt. Ob sotočju pod njim je privlačno kopališče. V 16. stol. je bila v Bači mitnica.

Dolgi Laz (13 preb., j. 12 km) je razloženo naselje na s. obrobju Banjšic. Te se tu strmo spuščajo v grapo potoka Vogršček, ki ima vodo le ob obilnem deževju, sicer pa blizu izvira ponikne v zakrasele tla. H kraju spadajo zaselki Pangerci ter Kremence in Osredek, ki pa sta zapuščena. Okoliška polja zarašča gozd. Naokrog je veliko ohranjenih utrd iz 1. svetovne vojne.

Drobočnik (38 preb., j. 2 km) je nestrnjeno naselje z gručastim jedrom v grapi istoimenskega potoka na prehodu spodnje v srednjo Soško dolino. Soča je tu zajezena, za jezom je akumulacijsko jezero hidroelektrarne Doblar. Njive in travniki so na precej široki konglomeratni terasi nad sotesko Soče. Nad cesto proti Tolminskemu Lomu na Banjšicah, ob kateri stoji zaselek Brda, je kraška jama Smoganica. V njej so našli okostje jamskega medveda.

Gorenji Log (46 preb., jz. 5 km) je razložen nad sotesko Soče, ki se pod obronkom Banjšic Kukom (638 m) razširi v široko konglomeratno teraso. Kraj sega do grape potoka Vogršček. Pod hišami je na strmem pobočju železniška proga Nova Gorica–Jesenice, speljana skozi predore. Pod železniškim mostom je kraška Babja jama, iz katere po obilnih padavinah privre močan potok in napolni strugo Vogrščka.

Grudnica (19 preb., jv. 15 km) je naselje samotnih domačij, raztresenih po sv. obrobju Banjšic in s. robu Čepovanskega dola, ob cesti, ki se od kraja Postaja vzpenja proti Čepovanu, in ob kolovozih na v. pobočjih vzpetine Veliki vrh (1071 m). Kraj izumira, mlajši ljudje so se izselili.

Idrija pri Bači (310 preb., jv. 3 km) je v jedru gručasto naselje v ozki dolini spodnjega toka Idrijce, na obeh straneh reke, čez kate-

MOST NA SOČI

Kanalski Lom
Kozmerice
Modrej
Modrejce
Postaja
Roče

ro od leta 1928 vodi most. V okolici jedra vasi z župnijsko cerkvijo sv. Janeza Krstnika so na desnem bregu reke raztreseni zaselki Jelovca, Ledine, Okroglica, Plečje in Samotežnik, na njenem levem bregu sta Hotešk in Luža. Kraj se omenja že ok. leta 1086. V njem je nekaj zanimivih stavb, med njimi velik kmečki dvorec iz 19. stol. s kamnoseškimi detajli, ljudskimi slikarjami in železnimi okni. V tukajšnjih grobovih iz železne dobe so našli veliko orodja. V v. delu naselja med cesto in Idrijco je bila odkrita velika nekropola z grobovi od najmlajšega halštata do zgodnjericimskega obdobja.

Kanalski Lom (98 preb., j. 9 km) je razloženo naselje na stiku apnenca in fliša na s. obrobju Banjšic. Sestavljajo ga zaselki Dol, Lom, Manfredi, Ravne, Selo, Strana in Zagrič, ki so po večini raztreseni po osonjem pobočju suhe doline Lom, ki na z. prehaja v globoko grapo potoka Vogršček. Med zaselkoma Manfredi in Dolom stoji župnijska cerkev sv. Primoža in Felicijana iz 15. stol., ki je bila v 18. stol. barokizirana. Banjška planota se od tu strmo spušča proti Idrijci. Najvišja vzpetina na območju naselja je Veliki vrh (1071 m).

Kozmerice (25 preb., jz. 1 km) so gručasto naselje na prehodu iz srednje v spodnjo Soško dolino, na visoki konglomeratni terasi nad desnim bregom Soče, pod prisojnim pobočjem vzpetine Cvetje (Mrzli vrh, 590 m). Polje z njivami in travniki je na ravnem delu terase. Pod naseljem je Soča zajezena, za jezom je umetno jezero hidroelektrarne Doblar. V bližini kraja je vodna kraška Babja jama.

Modrej (282 preb., s. 1 km) je gručasto naselje na dnu srednje Soške doline, ob vznožju zakrasele vzpetine Senica (658 m). Sestavljajo ga zidane nadstropne hiše in po potresu leta 1976 postavljene montažne hiše. Na 1. svetovno vojno spominjajo topovski zakloni in strelski jarki. Ob cesti proti Tolminu so nagubani skladi ploščatega apnenca z roženci, po bližnjih Volčah imenovani volčanski apnenci. V bližini kraja je v steni vodna kraška jama Pod ključem.

Modrejce (116 preb., s. 2 km) so gručasto naselje na dnu Soške doline, med vznožjem Bučenice (510 m) in pobočjem vzpetine Cvetje (Mrzli vrh, 590 m), pod lahko prehodnim prevalom Poljance (253 m) na desni strani umetnega jezera na Soči. Njive pod vasjo so urejene na ravnici Modrejčanskega polja, ki ga pokrivajo prodne nasipine in usedline nekdanjega ledeniškega jezera.

Postaja (128 preb., jv. 2 km) je razloženo naselje z jedrom pri železniški postaji na progi Nova Gorica–Jesenice, na ozkih terasnih ostankih nad levim bregom v živo skalo zajedene Idrijce. Ob sotočju Idrijce z Bačo je zaselek Lazi, zaselek Klohe pa stoji visoko na pobočju Banjšic. V kraju ima sedež več trgovskih in prevoznških podjetij. Ob glavni cesti je pri mostu čez Idrijco, v skalni steni, spomenik avstr. vojakom iz 1. svetovne vojne.

Roče (65 preb., jv. 10 km) so v jedru gručasto naselje na strmem jz. pobočju Šentviške planote, visoko nad dnem doline Idrijce. Nekoliko pod vaškim jedrom z župnijsko cerkvijo sv. Janeza Evangelista iz leta 1550 je v smeri proti jv. razložen zaselek Rute. Poseb-

MOST NA SOČI

Slap ob Idrijci
Tolminski Lom

MUZEJ

nost je nadstropna kašča, ki je s stanovanjsko hišo povezana z arkadnim hodnikom, mostovžem.

Slap ob Idrijci (238 preb., jv. 7 km) je razpotegnjeno naselje, ki ga sestavljajo zaselek Potoki in samotne domačije, razpršene po obeh bregovih Idrijce, strnjeno pozidano vaško jedro stoji na prisojnem vznožju Šentviške planote. Iz antike je ohranjen del obrambnega okopa gradišča. Kraj se prvič omenja v urbarju iz leta 1377. Izpod vznožij Šentviške in Banjske planote priteka v Idrijco več potočkov in studencev. Nekdaj kmečko naselje z mlini in žagami je zdaj predvsem spalno naselje. Ob Idrijci je naravno kopaljšče. V žlebeh grape Podzidanica so štiri kratke kraške jame, dve vodni in dve suhi.

Tolminski Lom (83 preb., j. 6 km) je raztreseno hribovsko naselje, ki ga sestavljajo gručasto jedro, zaselka Kal in Široko ter samotne domačije v skrajnem s. delu Banjšic, na pobočju suhe doline Lom pod vzpetino Čukla (770 m). Zaradi izseljevanja je precej hiš praznih in propadajo, nazaduje vloga kmetijstva. V. od vaškega jedra ob močnejšem deževju izvira potok Vogršček, ki je pred izlivom v Sočo vrezal globoko grapo.

Muzej**NOVA GORICA**

Goriški muzej, Grajska 1, ☎ 333 11 40,
e-mail: davorin.pogacnik@guest.arnes.si,
odprt od 1 do 5 8–14, 7 13–17

Pokrajinska ustanova splošnega značaja se v glavnem ukvarja z varovanjem in preučevanjem premične kulturne dediščine. Deluje na območju od Alp na severu do Krasa na jugu. Ustanovljen je bil 5. septembra 1952, sedež ima na gradu Kromberk v Kromberku pri Novi Gorici. Muzej obsega kulturnozgodovinski, umetnostnozgodovinski, etnološki in arheološki oddelek ter stalno zbirko (lapidarij, galerija starejše likovne umetnosti). Ima naslednje muzejske zbirke in spominske objekte: Trentarska muzejska zbirka na Logu v Trenti, rojstna hiša Simona Gregorčiča na Vrsnem, spominska soba pesnika Alojza Gradnika v Medani, muzejska zbirka na gradu Dobrovo z galerijo Zorana Mušiča, muzejska zbirka Soške fronte na Sveti Gori, vila Bartolomei s stalno zgodovinsko razstavo Primorska 1918–1947 v Solkanu, Galerija Lojzeta Spacala in etnološka zbirka Kraška hiša v Štanjelu; muzej strokovno nadzoruje Galerijo Avgusta Černigoja v Lipici in Kobariški muzej v Kobaridu (Gregorčičeva ul. 10, ☎ 389 00 00).

TOLMIN

Tolminski muzej, Mestni trg 4, ☎ 381 13 60,
e-mail: damjana.fortunat@guest.arnes.si,
odprt od 1 do 5 9–15, 6, 7 13–17

Muzej predstavlja arheološko, zgodovinsko, etnološko in umetnostnozgodovinsko dediščino Tolminskega s stalnimi in občasnimi

razstavami. Muzej je bil pod okriljem Goriškega muzeja, od leta 2000 je postal samostojna ustanova. V prostorih nekdanje Coroninijeve graščine so arheološka, etnološka in umetnostnozgodovinska zbirka. Občasno prirejajo likovne in druge razstave.

IDRIJA

Mestni muzej Idrija, Prelovčeva ulica 9, ☎ 372 66 00,

e-mail: tajnistvo@muzej-idrija-cerkno.si,

odprt od 1 do 7 9–18

Muzej predstavlja zlasti industrijsko in tehnično dediščino mesta. Obsega stalno razstavo 500 let rudnika in mesta v idrijskem gradu (tudi zbirko mineralov), dokumente in dela naravoslovcev G. A. Scopolija, B. Hacqueta, Paracelsusa in drugih, ki so delovali v Idriji; stroje živosrebrnega rudnika, največje leseno vodno kolo v Evropi (kamšt), ki je črpalo vodo iz rudnika, jezove za umetne poplave za spravilo lesa do rudnika iz okoliških dolin, idrijske čipke. Muzej ima zbirke in spominske objekte: Muzej Cerkno, partizansko tiskarno Slovenija pri Vojskem, partizansko bolnišnico Franja pri Cerknem in domačijo pisatelja Franceta Bevka v Zakojci blizu Cerknega.

① Antonijev rov, turistični ogled rudnika živega srebra, Arkova ul. 43, ☎ 377 11 42.

N

Nanos

Nanos je visoka kraška planota v gorski pregraji Visoki kraški rob, ki celinski del Slovenije loči od Primorja. Je 12 km dolga in do 6 km široka zakrasela gmota z razčlenjenim gozdnatim ovršjem in s strmo odrezanim robom Pleša. Na v. strani ga od kraške planote Hrušica loči Predjamski prelom, po katerem se proti sz. vleče suha Črnjavška dolina. Na sz. in s. ga od planotastega in nekoliko višjega Trnovskega gozda razmejuje dolina Bele. Proti jz. in j. se strmo, ponekod celo prepadno prek 500 do 700 m visokih pobočij (Breg, Rebrnice), spušča v Vipavsko dolino; jv. pobočja, ki se spuščajo v Postojnsko kotlino, so manj strma. Zložnejši dostop je le s s. (Podkraj). Vršni del planote je razčlenjen v podolgovate dole in kopaste vzpetine, najvišje se vzpne Suhi vrh (1313 m) v jv. delu, najbolj izstopajoča je Pleša (1262 m) na skrajnem j., tik nad Razdrtim. Na razgledni Pleši stoji televizijski pretvornik, tik pod njo je Vojkova planinska koča.

Nanos sestavlja apnenec jurske in zlasti kredne starosti, ki je kot polegla guba delno narinjen na mlajše flišne kamnine Vipavske doline in Spodnje Pivke. Zaradi zakraselosti je preperina precej neenakomerno debela in izpostavljena izpiranju. Na ovršju planote je veliko brezen in jam; najgloblja je 379 m globoka Strmadna, precej je uval, razpadlih kotličev in škrapelj. Nanos je izrazita podnebna ločnica z obilnimi padavinami (povprečno 1881 mm na leto), najbolj namočena sta november in junij, najmanj pa februar in marec. Povprečno število dni z več kot 10 mm padavin je 70. Večina zimskih padavin je v obliki snega, sneg v kraških kotanjah s toplotnim obratom praviloma obleži do poletja. V ledenicah (Veliki trški ledenik, Slapenski ledenik, Podraški ledenik) so sekali led in ga prodajali v Trst. Značilen vremenski pojav je burja, sunkovit veter, ki se po pobočju navzdol proti Vipavski dolini marsikdaj zaganja s hitrostjo prek 100 km/h. Zaradi nje imajo drevesne krošnje na obrobju planote nepravilne oblike.

Kljub obilnim padavinam je planota brez površinsko tekočih vod. Glavnina vode teče podzemno iz Postojnske kotline proti Vipavski dolini, kjer izvira v močnih izvirih v kraju Vipava, manjše količine vode z jv. strani pa odtečejo v Nanoščico v porečju Ljubljanice. Ovršje planote je poraslo s skoraj strnjjenimi listnatimi gozdovi. Za njihovo izkoriščanje so zgradili razmeroma gosto omrežje gozdnih cest. Večino gozda sestavljajo bukovi in jelovo-bukovi gozdovi, na prisojnih pobočjih je precej toploljubnih rastlinskih vrst. Delež gozda se tudi v bolj izkrčenem z. delu zaradi zaraščanja opuščenih

pašnikov, kamor so nekoč na poletno pašo gonili drobnico in živino iz Vipavske doline, še povečuje. Sledovi opuščenih pašnih planin so na Lipah, Skalnici, Orlovšu, Ravniku, Furlanovi planini, pri Šembijški in Podraški bajti ter okrog cerkve sv. Hieronima.

Nanos je zelo redko poseljen. Posamezna gručasta naselja in nekaj bolj razloženih zaselkov je postavljenih v podolju na njegovem s. robu in po jv. vznožjih nad dnom Postojnske kotline. Edini kraj v njegovem osrčju je naselje samotnih domačij Nanos, ki je nastal iz nekdanjih planin nad Rebrnicami in Bregom. Planoto radi obiskujejo planinci, njena ostenja ponujajo tudi težje pristope, tu je vzletišče jadralnih padalcev.

Naravna dediščina

Posočje ima bogato naravno dediščino, zlasti vodne pojave v porečju Soče. Večje posebnosti geološke dediščine so čelo idrijske prelomnice v soteski Učje, sama prelomnica, idrijsko rudišče živega srebra, izdanki triasnega globokomorskega vulkanizma pod prelazom Vršič (1611 m), razgaljen nariv apnenca in fliša nad Stomaži, profili kamnin in več tektonskih oken.

Za geomorfološko dediščino so značilni kraški podi v visokogorju, naravna okna, prostrane škraplje, globoke konte, udornice in ledeniško-kraške globeli, skalni osamelci, soteske, debri in korita, prepadne stene, ledeniški balvani, največji podori v Sloveniji, množica brezen in kapniških jam.

Za hidrogeografsko dediščino je najbolj značilna privlačnost zelenih in modrih odtenkov barv Soče in njenih pritokov. Poleg trajnih snežišč v visokogorju je posebnost večni sneg in led v jamah in brezni. Kraški izviri so pomembni tudi viri pitne vode, posebnosti med izviri sta Žveplenica in Mrzlek. Najhitrejšje odseke vodnega toka označujejo slapovi, sopoti, skočniki in brzice, počasne pa slikoviti tolmeni. Izjemna so visokogorska jezera Kriških podov in Krnskega pogorja v apnenčastem okolju.

Med botanično in zoološko ter gozdno dediščino so zavarovane, endemične in ogrožene rastlinske in živalske vrste ter ekosistemi.

Narečja

Geografska razgibanosti ozemlja in zgodovinski razvoj sta vplivala na smeri gibanja in komuniciranja med ljudmi. Na narečno členitev v Posočju je vplivalo tudi sosedstvo slov. jezika s furlanskim in ital. jezikom oziroma narečji. Sledovi sosedstva so vplivali na podobo jezika in se poznajo zlasti v besedni in stavčni melodiji, v besednem zakladu, v skladnji, deloma pa tudi v glasoslovju. V zahodnih slov. narečjih, ki obsegajo primorske in zahodni del rovtarske narečne skupine, se mešajo vplivi romanskih jezikov.

Kraško narečje se govori na zahodnem Krasu in v spodnji Vipavski dolini do Vrtovina in po zahodni Trnovski planoti do Predmeje. To narečje je verjetno nastalo po prekrivanju starejše zahodnosloven-

ske narečne osnove z notranjskimi narečnimi prvinami. Podnarečje je *banjški govor*, ki se govori v soški dolini od Doblarja do Anhovega in po zahodnem pobočju planote Banjščice do Kala.

Briško narečje se govori po Goriških Brdih med državno mejo z Italijo in desnim bregom srednje Soče med Anhovim in Solkanom ter severno od Gorice v Italiji.

Obsoško narečje, ki se govori v zgornji Soški dolini skoraj do Tolmina, ima bovško in kobariško podnarečje.

Rovtarska narečja se govorijo v porečjih Poljanske Sore, Idrijce in Bače na območjih Cerkljansko, Idrijsko, Polhograjsko, Rovtarsko in južnem delu Škofjeloškega hribovja. Sem sodita cerkljansko in tolminsko narečje.

Nova Gorica

(92 m, 13203 preb., središče območja)

Nova Gorica je novo mesto, nastalo na podlagi politične odločitve leta 1947, potem ko je postalo jasno, da bo mesto Gorica ostalo v Italiji. Naselje se je začelo razvijati na zemljišču, ki je bilo dotlej zaradi zamočvirjenosti skoraj neposeljeno. Tam, kjer je zdaj sedež občine Nova Gorica, je bila nekoč opekarna. Mesto stoji na ravnici, ki jo na j. omejuje flišno sleme, na sv. pa pobočja hriba Škabrijel (646 m). Proti z. se ravnica nadaljuje prek državne meje, ki teče tik ob železnici, v Soško dolino in na Kras. Nekdanja goriška s. postaja je ostala v Novi Gorici, avstro-ogrsko postajno poslopje je najstarejša javna stavba v mestu. Flišno sleme, ki z j. strani omejuje mestni prostor, se začne onkraj državne meje, v Italiji, kjer na flišnem griču stoji Goriški grad. Proti v. se sleme Kostanjevica razširi v gozdnati Panovec (188 m), ki pri Kromberku sega do vznožja Škabrijela. Na Panovcu in na spodnjem delu pobočij Trnovske planote, ki so do višine 400 m prekrita s flišem, zbira vode Koren, ki teče ob s. vznožju Panovca in se z. od Gorice izliva v Sočo. S flišnega obrobja so bile po koncu zadnje ledene dobe na ravnico, ki je v osnovi prodnata soška terasa, naplavljene ilovice in gline, katerih debelina se zmanjšuje z oddaljevanjem od njenega obrobja; v povirju Korena je bilo obsežno močvirje. Med graditvijo industrijske cone pri Kromberku so močvirje skoraj popolnoma zasuli.

Novo Gorico je E. Ravnikar zasnoval kot vrtno mesto z jasno ločenimi stanovanjskimi, poslovnimi, upravnimi, proizvodnimi in drugimi četrtmi, vendar se je ta zasnova udejanila le na začetku graditve ob dveh osrednjih ulicah, najdaljši Erjavčevi in prečni Kidričevi. Drugod so se uveljavile tudi zelo goste blokovne pozidave, npr. ob Gradnikovi ulici. Nova Gorica daje vtis odprtega, z zelenjem bogatega mesta. Čas močne prostorske rasti in naraščanja števila preb. je trajal štiri desetletja, ko so se tu naseljevali ljudje iz goriške okolice, raznih krajev Slovenije in nekdanje Jugoslavije. Sredi osemdesetih let se je rast upočasnila. Dotlej so bila temeljna upravna in

gospodarska poslojpa že postavljena, zato so se državne naložbe v mestu zmanjšale. Zaradi izpraznjenosti bližnjega zaledja so se ustavili doselitveni tokovi in potrebe po množični zidavi stanovanjskih stavb. Prevladala je individualna zidava hiš na obrobju mesta (mestni deli Vetrišče, Ščedne, Grčna, Damber) ali v bližnjih naseljih Kromberk, Pristava, Solkan, Rožna Dolina in Šempeter pri Gorici. Zdaj je Nova Gorica upravno, gospodarsko, oskrbovalno, izobraževalno in športno središče Posočja, Vipavske doline in velikega dela Krasa. Večina delovnih mest je v lesni (Meblo) in kovinski (Gostol) industriji ter gradbeništvu. Od srednješolskih ustanov so tu gimnazija ter ekonomska, strojna, lesna, elektrotehniška in kmetijska šola. Postopoma se vpeljujejo tudi nekateri univerzitetni študijski programi. Z zgraditvijo gledališča in likovne galerije leta 1994 ter leta 2000 nove knjižnice Franceta Bevka se je zaokrožila tudi vloga Nove Gorice kot pokrajinskega kulturnega središča. Tu deluje tudi izpostava Zgodovinskega inštituta M. Kosa ZRC SAZU, Uprava za naravo, Pokrajinski arhiv Nova Gorica, RTV Slovenija – Regionalni RTV center Koper. Mesto ob odprti državni meji ima na razdalji dveh kilometrov tri maloobmejne prehode: dva za pešce in kolesarje ter v Solkanu za motorni promet. V bližini sta mednarodna mejna prehoda Vrtojba in Rožna Dolina. Od leta 1984 deluje igralnica; pod vplivom te dejavnosti se spreminjata zunanja podoba mestnega središča in njegov utrip.

DEDIŠČINA Na griču Kekec (Sv. Katarina, 322 m) je precej poškodovano prazgodovinsko gradišče. Na slov. strani meje se proti v. dviga sleme Kostanjevica (168 m), ljudsko Kapela, z istoimenskim frančiškanskim samostanom. Sedanja podoba samostana in cerkve Marijinega oznanenja izvira iz 1. polovice 17. stol. V cerkvi je zanimiva štukatura iz začetka 18. stol. V okviru samostana sta tudi knjižnica Stanislava Škrabca in grobnica Burbonov, v kateri je pokopan zadnji francoski burbonski kralj Karel X.

Novejši sta župnijski cerkvi Marijinega oznanenja iz 1. polovice 17. stol. in Kristusa Odrešenika, moderno zasnovana sakralna stavba, ki je bila dograjena leta 1982 po načrtih arhitekta Franca Kvaternika, na pokopališču v Novi vasi stoji cerkev sv. Trojice.

- ① Turistična zveza Nova Gorica, Ul. tolminskih puntarjev št. 4,
 ☎ 330 46 02, Turistično informacijski center Nova Gorica,
 Bevkov trg št. 4, ☎ 330 46 00.

OKOLICA Ajševica (242 preb., jv. 5 km) je naselje v spodnjem delu Vipavske doline, razpotegnjeno ob cesti Ajdovščina–Rožna Dolina. Poleg Spodnje in Zgornje Ajševice kraj sestavljajo medsebojno precej oddaljeni zaselki Parkovšče, Gmajna in Mandrija. Naokrog prevladujejo travniki, po gričevju uspevata sadno drevje in vinska trta. V Ajševici deluje Konjeniški klub Mandrija, št. 81, ☎ 302 34 67.

Kromberk (1816 preb., v. 2 km) je bil do petdesetih let 20. stol. razpotegnjen na blagem prevalu med gozdnatim slemenom Panovec (189 m) na j. in pobočji Škabrijela (646 m) na s. Ker je prisojno pobočje Škabrijela skoraj do vrha iz fliša, so visoko po njem raz-

NOVA GORICA

Loke

Osek

Ozeljan

Pristava

Rožna Dolina

porejeni zaselki Bonetovšče, Breg, Damber, Fajdigovšče, Kramarica in Kozaršče, na vznožju so nanizani zaselki Nova vas, Podrob, Pod Gradom, Kurja vas in Lesinje. Ko je nastalo mesto Nova Gorica, je Kromberk postal njegovo v. predmestje. Naselje Kromberk s prvotnim imenom Stran se prvič omenja že leta 1206. V vseh delih kraja so zrastle stanovanjske hiše, največja zgoštev hiš je v Damberju in Kurji vasi; nanizane so ob ulicah, ki po prisojnem pobočju potekajo v smeri plastnic. Ta del Kromberka je po videzu in pomenu že del novogoriškega mestnega območja. V kraju sta tovarni Meblo in Mesna industrija Primorske. V spodnjem delu kraja stoji župnijska cerkev Marije Tolažnice, zgrajena v letih 1920–1926. Renesansno zasnovan grad Kromberk s štirimi kvadratnimi ogelnimi stolpi je s preloma 16. v 17. stol. Postavili so ga grofje Corronini. V njem je od leta 1954 sedež Goriškega muzeja.

Loke (255 preb., v. 4 km) so razložene po vznožju in prisojnem pobočju hriba Sv. Danijel (553 m), z. od zatrepne doline potoka Lijak. Poselitev sega po pobočju navzgor do tam, do koder sega fliš. Visoko na pobočju stoji pokopališka cerkev sv. Marije Magdalene, zgrajena po 1. svetovni vojni. Zaradi bližine Nove Gorice je bilo v zadnjem času v kraju zgrajenih veliko stanovanjskih hiš. Naokrog je sadno drevje, zaradi zatišne lege tu uspevajo celo oljke, v širši okolici so obsežni vinogradi.

Osek (318 preb., jv. 11 km) je v jedru gručasta vas na vznožju j. pobočja Trnovskega gozda, po večini nad glavno cesto Nova Gorica–Ajdovščina. Pripadajoči zaselki so Boršt, Na Cesti, Podgrac in Rošovšče. V vaškem jedru stoji gotska župnijska cerkev sv. Martina, ki so jo posvetili leta 1518. Leta 1885 je bila cerkev predelana.

Ozeljan (777 preb., v. 8 km) je razpotegnjeno obcestno naselje z gručastim jedrom ob j. vznožju zakraselega Trnovskega gozda (Vitovski vrh, 919 m) in na njem. Novejše hiše so nanizane večinoma na ravnini na robu kotlinice ob potoku Lijak, ob poti, ki se od glavne ceste Nova Gorica–Ajdovščina odcepi v zaselku Otava. Na ravnini so zaselki Tri Hiše, Okroglica in Petrač, na pobočju nad jedrom vasi sta zaselka Konče in Pejce. Na prisojnem flišnem pobočju je precej vinogradov, na melioriranih njivah na ravnini gojijo zlasti koruzo, krompir in pšenico. Na robu starega vaškega jedra stoji cerkev sv. Jakoba, v kateri je bil že v 13. stol. vikariat in kasneje župnija. Baročno grajsko poslopje propada.

Pristava (377 preb., j. 1 km) je strnjeno pozidano obmejno naselje v dolini med flišnima gričema Rafut (142 m) in Kostanjevica (168 m), tik ob državni meji z Italijo. Stanovanjske hiše so v zadnjih desetletjih zrastle na vseh razpoložljivih zemljiščih. Na Rafutu je ohranjen park z raznovrstnim sredozemskim rastlinjem.

Rožna Dolina (1045 preb., j. 2 km) je bila prvotno razpotegnjena v ozki dolini potoka Vrtojba med pobočji gozdnatega slemena Panovec (189 m) in Starogorskih gričev (Markov hrib, 227 m). Že v sedemdesetih letih 20. stol. je postala predmestje Nove Gorice in je videti kot njen del. V kraju je največje judovsko pokopališče v

Sloveniji. Strnjena ulična pozidava v dveh sklenjenih delih je v zadnjih desetletjih zajela zlasti prisojna pobočja obeh vzpetin, v neposredni bližini državne meje z Italijo. Skozi kraj in predor pod Panovcem vodi cesta v Novo Gorico, v z. smeri pa vodi cesta iz notranjosti Slovenije proti mednarodnemu mejnemu prehodu.

Solkan (3258 preb., s. 2 km) je staro gručasto naselje, nekoč predmestje Gorice, zdaj Nove Gorice. Stoji tam, kjer Soča med strmimi pobočji hribov Sabotin (609 m) in Skalnica (Sveta gora, 681 m) izstopi iz debrske doline na odprto Goriško ravan in je v ledeni dobi nasula velik prodnat vršaj. Staro jedro naselja stoji na levem bregu Soče, ob vznožju vzpetine Kekec (staro ime Sv. Katarina, 322 m). Prodnata ravnina med Solkanom in Gorico je skoraj povsem pozidana, tako da med Novo Gorico in Solkanom ni vidnejše ločnice. Skozi kraj vodi cesta iz Nove Gorice v Soško dolino, od katere se na s. koncu odcepi cesta prek Prevale (336 m) v Čepovanski dol ter na Banjšice in Trnovski gozd. Tu je most za eksteritorialno sabotinsko cesto v Goriška Brda. Od nekdanih obdelovalnih zemljišč so še najbolj ohranjeni vinogradi. Urejeni so na obsoški terasi in tudi po vsem flišnem delu prisojnega pobočja Kekca. Kraj je postavljen v vetrovnem izteku doline, v njem ne poznajo slane, kar s pridom izrabljajo gojitelji krizantem.

Solkan je bil pražupnija, v listinah je omenjen že leta 1001. Po letu 1947 je bil nekaj časa središče goriškega okraja s sedeži gospodarskih podjetij, upravnih služb in kulturnih ustanov. Leta 1953 so ga priključili k Novi Gorici, od leta 1988 je spet samostojno naselje. Ob Soči je tovarna apna. V kraju je župnijska cerkev sv. Štefana, ki se prvič omenja že leta 1181. Sedanja cerkev je iz leta 1566, a je bila pozneje večkrat prezidana v baročnem stilu. Na razgledni Sveti Gori oz. Skalnici stojita znamenita romarska bazilika Matere božje in frančiškanski samostan. Na tem mestu je stala cerkev že v 14. stol. Po Marijinem prikazovanju leta 1539, ki ga je doživela pastirica Urška Ferligoj, naj bi zgradili začasno leseno kapelico, 1541–1544 pa novo cerkev. Oglejski patriarh ji je ob posvetitvi leta 1544 podaril dragoceno sliko Marije z detetom beneškega slikarja Palme Starejšega, ki še zdaj krasi glavni oltar. Leta 1786 je dal Jožef II. cerkev podreti, a so jo obnovili. Sedanja cerkev v historičnem slogu so začeli graditi po načrtih Silvija Baresija leta 1924, ker je bila prejšnja med 1. svetovno vojno porušena. Tu je Goriški muzej uredil muzejsko zbirko soške fronte in Marjanski muzej.

Stara Gora (134 preb., jv. 5 km) je naselje, razloženo po razgibanem gričevnatem svetu med povirnim delom doline potoka Vrtojbiča na s., kotlinico ob potoku Lijak na v., Goriško ravnjo na z. in dolino potoka Bazaršček na j. Skupine hiš in posamezne domačije so raztresene po temenih slemen. Flišna prst na zmerno strmih zemljiščih je dobra podlaga za nasade breskev, češenj in marelic ter vinograde. Neobdelana zemljišča postopoma zarašča listnati gozd robinije.

Šempas (1070 preb., jv. 9 km) je strnjeno naselje z gručastim je-

NOVA GORICA

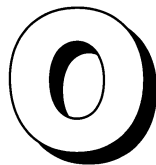
Šmaver
Šmihel
Vitovlje

drom na vznožju Trnovskega gozda (Vitovski vrh, 919 m) in ob sv. robu Šempaškega polja v kotlinici ob potoku Lijak. H kraju spada jo zaselki Bačnik, Gmajna, Jezero, Lepenje, Leverčič, Podkonče, Potočičevi in Pristava. Na Šempaškem polju gojijo zlasti koruzo, na prisojnem pobočju, kjer sega flišna prst dokaj visoko, so vinogradi in sadovnjaki. V jedru kraja stoji župnijska cerkev sv. Silvestra. V srednjem veku je bila cerkev po tradiciji grajska kapela. Ostanki gotske cerkve so ohranjeni še v sedanji zakristiji. Nova baročna cerkev je bila zgrajena v 2. polovici 18. stol.; zasnoval jo je arhitekt D. Bona.

Šmaver (1 preb., s. 4 km) je naselje na desnem bregu Soče, na vznožju v. pobočja hriba Sabotin (609 m). Po 2. svetovni vojni je večina njegovih hiš ostala v Italiji, na slov. strani meje sta le železniška postaja in stanovanjska hiša pod eksteritorialno sabotinsko cesto. Na območju kraja je na Soči jez hidroelektrarne Solkan.

Šmihel (264 preb., v. 10 km) sestavljajo zaselki Guno, Na Hribu, Livešče, Lokvica, Murnovi, Opade, Sedovec, Šmihel in Zvirek, razpršeni ob vznožju in po j. pobočju Trnovskega gozda (Zverinec, 793 m), v. od bruhalnika Lijak. Staro vaško jedro se je razvilo okrog cerkvice sv. Mihaela, ki stoji tik pod višinsko mejo, do koder sega po pobočju navzgor fliš. Gotska cerkev je iz ok. leta 1470, njeno notranjost krasijo freske s konca 15. stol. Na zavetnem in prisojnem pobočju je v zadnjih desetletjih zrastle veliko stanovanjskih hiš. V njihovi okolici je precej vinogradov, vendar je pomembnejši vir zaslužka delo v okoliških tovarnah.

Vitovlje (490 preb., v. 13 km) sestavljajo gručasti in obcestni zaselki Brce, Brdo, Čikavec, Čuki, Dolenje in Gorenje Visoko, Drašček, Krnica, Sv. Lucija, Vitovlje, Užiči, Badaliči in Dolenje. Nanizani so ob cesti, ki se od glavne ceste Nova Gorica–Ajdoščina strmo vzpenja po prisojnem, tu flišnem pobočju Trnovskega gozda (Vitovski vrh, 919 m) in nato spušča, tako da obkroži grapo potoka Vitovnik. Nad vasjo se dviga apnenčasta kopa Vitovski hrib (604 m), na kateri stoji romarska cerkev Marijinega vnebovzetja s taborskim obzidjem. Kraj se prvič omenja že leta 1147 kot Wytelgach, Wytenburch in Vitembergo, cerkev Marijinega vnebovzetja pa leta 1361. Kdaj je cerkev točno nastala ni znano, srednjeveški deli cerkve pa kažejo na sredo 15. stol. V 17. stol. so cerkev povečali iz eno v tro-ladijsko, ponovno obnovo je doživela leta 1725 (napis nad glavnim portalom). Cerkev je bila v 2. svetovni vojni močno poškodovana in nato v letih 1966–1967 rekonstruirana. Na območju kraja je tudi cerkev sv. Petra, ki je v osnovi še srednjeveška stavba, v celoti predelana v 1. pol. 18. stol. Sedanjo obliko ji je dala prezidava leta 1879. V. od nje je na nadmorski višini ok. 450 m na pobočju jezerc s stalno vodo.

Občina

Po 1. svetovni vojni je Posočje pripadlo Italiji. Sprva je celotno slov. priključeno ozemlje na sv. Italije sestavljalo vojaški gubernij, imenovan provinca Julijska krajina. Leta 1923 je bilo to ozemlje razdeljeno na Puljsko, Tržaško in Videmsko pokrajino, ki so se delile na okrožja in občine, te pa na eno ali več frakcij. Leta 1927 se je Videmska pokrajina razdelila tako, da je bila znotraj nje ustanovljena Goriška pokrajina. Ozemlje Primorske je bilo po sklepu pariške mirovne konference septembra 1947 priključeno Sloveniji, razdelili so ga na šest okrajev. Oktobra 1949 je bila ustanovljena Goriška oblast, ki je bila z zakonom odpravljena januarja 1951. Leta 1952 sta na Goriškem nastala okraja Gorica in Tolmin. Leta 1955 je bil uveden komunalni sistem, na območju Posočja so nastale velike občine Ajdovščina, Idrija, Nova Gorica in Tolmin, ki so z ustanovitvijo manjših občin leta 1995 postale upravne enote. Na območju upravne enote Ajdovščina sta občini Ajdovščina in Vipava, Idrije Cerčno in Idrija, Nove Gorice Brda, Kanal, Miren-Kostanjevica, Nova Gorica, Šempeter-Vrtojba in Tolmina Bovec, Kobarid in Tolmin. Zdaj je v Posočju 12 občin, 11 jih je nastalo leta 1995, občina Šempeter-Vrtojba pa se je osamosvojila jeseni 1998, prej je bila del novogoriške občine.

Občina	Površina v km ²	Število naselij	Št. preb. 2002 ¹	Št. preb./km ²
Ajdovščina	245,2	45	17798	72
Bovec	367,3	13	3132	9
Brda	72,0	45	5728	80
Cerkno	131,6	30	5015	39
Idrija	293,7	35	11943	41
Kanal	146,5	19	5986	43
Kobarid	192,7	33	4436	24
Miren-Kostanjevica	62,8	15	4677	76
Nova Gorica	309,0	52	35151	118
Šempeter-Vrtojba	15,0	2	6196	399
Tolmin	381,5	72	12028	32
Vipava	107,4	20	5145	48
POSOČJE	2324,7	381	117235	51

¹Prvi podatki popisa 2002.

OSEBNOSTI**BAVČER, Martin**(Selo na Vipavskem, 11. 11. 1596 – Gorica, 23. 12. 1668),
prvi goriški zgodovinar;**BEBLER, Aleš**

(Idrija, 8. 6. 1907 – Ljubljana, 12. 8. 1981), poltik;

BELTRAM,*Julij Janko* (Vogrsko, 5. 3. 1913 – Ljubljana, 1989),
politični delavec, publicist;**BESEDNJAK, Engelbert**(Gorica, 14. 3. 1894 – Trst, 21. 12. 1968),
državni poslanec, politik, publicist;**BEVK, France**

(Zakojca, 17. 9. 1890 – Ljubljana, 17. 9. 1970), pisatelj;

BLOUDEK, Stanko

(Idrija, 11. 2. 1890 – Ljubljana, 26. 11. 1959), športni organizator;

BOR, Matej – Pavšič Vladimir(Grgar, 14. 4. 1913 – Radovljica, 29. 9. 1993),
pesnik, pisatelj, dramatik;**BRATINA, Darko**(Gorica, 30. 3. 1942 – Strasbourg, 23. 9. 1997),
javni delavec, senator;**BRATUŽ, Lojze**(Gorica, 17. 2. 1902 – Gorica, 16. 2. 1937),
glasbenik, žrtev fašističnega nasilja**BRAVNIČAR, Matija**

(Tolmin, 24. 2. 1897 – Ljubljana, 25. 11. 1977), skladatelj;

BRECELJ, Anton(Žapuže, Ajdovščina 9. 6. 1875 – Ljubljana, 22. 9. 1943),
zdravnik, publicist, javni delavec;**BRECELJ, Bogdan**(Gorica, 6. 5. 1906 – Ljubljana, 9. 9. 1986),
zdravnik, profesor ljubljanske Univerze;**BRECELJ, Marijan**

(Gorica, 23. 4. 1910 – Ljubljana, 8. 1. 1989), pravnik, politik;

BUDAL, Andrej(Štandrež, 31. 10. 1889 – Trst, 7. 6. 1972),
pisatelj, urednik, prevajalec;**CEBEJ, Anton**

(Ajdovščina, 1722 – Ajdovščina, 1774 ali 1775), slikar;

CUSANI, Jožef

(Šempeter pri Gorici, 14. 3. 1702 – ?), nabožni pisatelj;

ČARGO, Ivan

(Tolmin, 25. 2. 1898 – Ljubljana, 12. 8. 1958), slikar in grafik;

ČEHOVIN, Andrej

(Dolanci, 26. 10. 1810 – Baden pri Dunaju, 10. 9. 1855), vojak;

ČERNE, Anton

(Tomaj, 15. 1. 1813 – Tomaj, 1. 4. 1891), politik, državni poslanec;

DEBENJAK, Riko(Gorenja vas pri Kanalu, 8. 2. 1908 – Ljubljana, 26. 12. 1987),
slikar in grafik;**DELAJ, Ferdo**

(Gorica, 29. 6. 1905 – Ljubljana, 16. 1. 1968), režiser, publicist;

DEŽMAN, Karel

- (Idrija, 3. 1. 1821 – Ljubljana, 11. 3. 1889), naravoslovec, politik;
- DOLENC, Metod**
(Slap pri Vipavi, 19. 12. 1875 – Ljubljana, 10. 10. 1941),
pravnik, zgodovinar;
- DREKONJA, Ciril**
(Temeljine/Podmelec, 2. 7. 1896 – Ljubljana/Šentvid, 31. 1. 1944),
šolnik, pisatelj;
- FABIANI, Maks** (Kobdili, 29. 4. 1865 – Gorica, 12. 8. 1962),
arhitekt, urbanist;
- FEIGEL, Damir**
(Idrija, 18. 7. 1879 – Prvačina/Gradišče, 30. 9. 1959),
pisatelj, publicist;
- FREYER, Henrik**
(Idrija, 7. 7. 1802 – Ljubljana, 21. 8. 1866), naravoslovec;
- GABRIJELČIČ, Marjan**
(Gorenje Polje/Anhovo, 18. 1. 1940 – Anhovo/Gorenje Polje,
23. 6. 1998), skladatelj;
- GABRŠČEK, Andrej**
(Kobarid, 26. 11. 1864 – Ljubljana, 23. 6. 1938), založnik, publicist,
politik;
- GRADNIK, Alojz**
(Medana, 3. 8. 1882 – Ljubljana, 14. 7. 1967), pesnik, prevajalec;
- GREGORČIČ, Anton**
(Vrsno, 2. 1. 1852 – Gorica, 7. 3. 1925), duhovnik, politik;
- GREGORČIČ, Simon**
(Vrsno, 15. 10. 1844 – Gorica, 24. 11. 1906), pesnik;
- HERBERSTEIN, Žiga**
(Vipava, 23. 8. 1486 – Dunaj, 28. 3. 1566), diplomat, pisec;
- JELINČIČ, Zorko**
(Log pod Mangartom, 5. 3. 1900 – Trst, 13. 7. 1965),
javni delavec, publicist;
- JUG, Klement**
(Solkan, 19. 11. 1898 – severna stena Triglava, 11. 8. 1924),
filozof, alpinist;
- JUVANČIČ, Ivo**
(Bovec, 5. 12. 1899 – Ljubljana, 23. 8. 1985), zgodovinar;
- KALIN, Boris**
(Solkan, 24. 6. 1905 – Ljubljana, 22. 5. 1975), kipar;
- KALIN, Zdenko**
(Solkan, 11. 4. 1911 – Ljubljana, 11. 11. 1990), kipar;
- KAVČIČ, Franc**
(Gorica, 4. 12. 1755 – Dunaj, 17. 11. 1828), slikar;
- KLEMENČIČ, Milan**
(Solkan, 7. 3. 1875 – Ljubljana, 5. 2. 1957), slikar, lutkar;
- KOCIANČIČ, Štefan**
(Vipava, 25. 12. 1818 – Gorica, 9. 4. 1883), duhovnik, poliglot,
pisatelj in publicist;
- KOGOJ, Marij**
(Trst, 20. 9. 1892 – Ljubljana, 27. 2. 1956), skladatelj;
- KOMEL, Andrej pl. Sočebčan**
(Solkan, 3. 10. 1829 – Gradec, 12. 11. 1892),
utemeljitelj slovenske vojaške terminologije;
- KOMEL, Silvester**
(Rožna Dolina, 5. 9. 1931 – 24. 12. 1983), slikar;

OSEBNOSTI*KOS, Gojmir Anton*

(Gorica, 24. 1. 1896 – Ljubljana, 22. 5. 1970), slikar;

KOS, Miško

(Gorica, 12. 12. 1892 – Ljubljana, 24. 3. 1972), zgodovinar;

KOSMAČ, Ciril

(Slap ob Idrijci, 28. 9. 1910 – Ljubljana, 18. 1. 1980), pisatelj;

KOSOVEL, Srečko

(Sežana, 18. 3. 1904 – Tomaj, 27. 5. 1926), pesnik;

KRELJ, Sebastijan

(Vipava, 1538 – Ljubljana, 25. 12. 1567), protestantski pisec;

LOKAR, Danilo

(Ajdovščina, 9. 5. 1892 – 21. 7. 1989), pisatelj;

LOVRENČIČ, Joža

(Kred, 2. 3. 1890 – Ljubljana, 11. 12. 1952), pesnik in pisatelj;

MAČKOVŠEK, Janko

(Idrija, 12. 12. 1888 – Dachau, 1945), narodnoobrambni delavec;

MAHNIČ, Anton

(Kobdilj, 14. 9. 1850 – Zagreb, 14. 12. 1920), teolog;

MARUŠIČ, Andrej

(Štandrež, 7. 12. 1828 – Gorica, 16. 10. 1898), duhovnik, publicist;

MIHELIČ, Anton

(Solkan, 10. 5. 1748 – Praga, 19. 8. 1818), zdravnik, univerzitetni profesor;

MOČNIK, Franc

(Cerkno, 1. 10. 1814 – Gradec, 30. 11. 1892), matematik;

MOLE, Vojeslav

(Kanal, 14. 12. 1886 – Eugen/ZDA, 5. 12. 1973), umetnostni zgodovinar;

MUZNIK, Anton

(Most na Soči, 1726 – Gorica, 22. 5. 1803), zdravnik, pisec;

NARDIN, Julij

(Gorica, 28. 12. 1877 – Ljubljana, 15. 3. 1959), fizik;

NATLAČEN, Marko

(Manče, 24. 4. 1886 – Ljubljana, 13. 10. 1942), politik;

NEMEC, Negovan

(Bilje, 23. 4. 1947 – Ljubljana, 26. 8. 1987), kipar;

NEMEC, Rafael

(Vrtojba, 4. 10. 1914 – Šempeter pri Gorici, 17. 7. 1993), slikar;

OCVIRK, Anton

(Žaga, 23. 3. 1907 – Ljubljana, 6. 1. 1980), literarni zgodovinar;

OMERSA, Nikolaj

(Idrija, 3. 12. 1911 – Ljubljana, 3. 12. 1981), slikar;

PAGLIARUZZI, Josip Krilan

(Kobarid, 26. 5. 1859 – Gorica, 1. 3. 1885), pesnik;

PAHOR, Miroslav

(Novelo pri Temenici, 5. 11. 1922 – Ankaran, 25. 4. 1881), zgodovinar, muzealec;

PILON, Veno

(Ajdovščina, 22. 9. 1896 – Ajdovščina, 23. 9. 1970), slikar, grafik;

PIRC, Vasja

(Idrija, 19. 12. 1907 – Ljubljana, 3. 6. 1980), šahist;

PIRJEVEC, Avgust

(Gorica, 28. 9. 1887 – Gusen/Mauthausen, 9. 12. 1943), slovstveni zgodovinar;

- PIRJEVEC, Dušan**
(Solkan, 20. 3. 1921 – Ljubljana, 4. 8. 1977), literarni teoretik, filozof;
- PIRNAT, Nikolaj**
(Idrija, 10. 12. 1903 – Ljubljana, 9. 1. 1948), slikar, kipar;
- PLENČIČ, Marko Anton**
(Solkan, 28. 4. 1705 – Dunaj, 25. 9. 1786),
zdravnik, tvorec nauka o *contagium vivum*;
- PODGORNIK, Franc**
(Čepovan, 6. 7. 1846 – Dunaj, 16. 9. 1904), urednik, publicist;
- PREGELJ, Ivan**
(Most na Soči, 27. 10. 1883 – Ljubljana, 31. 1. 1960), pisatelj;
- PREMRL, Janko Vojko**
(Podnanos, 29. 2. 1920 –
Brinov grič/Črni vrh nad Idrijo, 22. 2. 1943), narodni heroj;
- PREMRL, Stanko**
(Podnanos, 28. 8. 1880 – Ljubljana, 14. 3. 1965), duhovnik, skladatelj;
- PRETNER, Stojan**
(Bovec, 23. 1. 1909 – Ljubljana, 1. 3. 1999), pravnik, univerzitetni profesor;
- REJEC, Albert**
(Tolmin, 6. 4. 1899 – Ljubljana, 27. 10. 1976), publicist, javni delavec;
- REPIČ, Alojzij**
(Vrhpolje, 11. 3. 1866 – Ljubljana, 18. 5. 1941), kipar;
- RES, Alojzij**
(Gorica, 1. 7. 1896 – Benetke, 17. 5. 1936), urednik, prevajalec, kritik;
- RIJAVEC, Josip**
(Gradišče ob Soči, 10. 2. 1890 – Beograd, 30. 12. 1959), operni pevec;
- RUPNIK, Leon**
(Lokve, 11. 8. 1880 – Ljubljana, 4. 9. 1946),
generalni inšpektor slovenskih domobrancev;
- RUSJAN, Edvard**
(Trst, 6. 6. 1886 – Beograd, 9. 1. 1911), konstruktor letal, letalec;
- RUTAR, Simon**
(Krn, 12. 10. 1851 – Ljubljana, 3. 5. 1903), zgodovinar, zemljepisec in arheolog;
- SBOGAR, Janez Marija**
(Solkan, 5. 5. 1654 – Praga, 1711), teolog;
- SEDEJ, Frančišek Borgia**
(Cerkno, 10. 10. 1854 – Gorica, 28. 11. 1931), goriški nadškof;
- SELJAK, Ivan Čopič**
(Idrija, 7. 12. 1927 – Grožnjan, 22. 5. 1990), slikar;
- SFILIGOJ, Avgust**
(Dobrovo, 21. 10. 1902 – Gorica, 28. 5. 1985), odvetnik, javni delavec;
- SIMONITI, Rado**
(Fojana, 15. 5. 1914 – Ljubljana, 14. 5. 1981), skladatelj, zborovodja;
- SPAZZAPAN (Špacapan), Luigi (Lojze)**
(Gradišče ob Soči, 18. 4. 1889 – Torino, 18. 2. 1958), slikar;

OSEBNOSTI

- SREBRNIČ, Josip**
(Solkan, 2. 2. 1876 – Krk, 21. 6. 1966), krški škof;
- SREBRNIČ, Jože**
(Solkan, 28. 2. 1884 – Rodež/Anhovo, 11. 7. 1944), narodni heroj;
- STANIČ, Edvard**
(Gorica, 29. 5. 1947 – Golnik, 24. 10. 2000), politik;
- STANIČ, Valentin**
(Bodrež, 12. 2. 1774 – Gorica, 29. 4. 1847), duhovnik,
narodni buditelj;
- SVETOKRIŠKI, Janez**
(Vipavski križ, 1647 – Gorica, 18. 10. 1714), pridigar, nabožni pisec;
- ŠANTEL, Avgusta**
(Gorica, 21. 7. 1876 – Ljubljana, 2. 12. 1968), slikarka;
- ŠANTEL, Henrika**
(Gorica, 17. 8. 1874 – Ljubljana, 15. 2. 1940), slikarka;
- ŠANTEL, Saša**
(Gorica, 15. 3. 1883 – Ljubljana, 1. 7. 1945), slikar, grafik in glasbenik;
- ŠIMENC, Mario**
(Gorica, 23. 1. 1896 – Zagreb, 26. 11. 1958), operni pevec;
- ŠORLI, Ivo**
(Podrobi/Podmelec, 19. 4. 1877 – Ljubljana, 17. 11. 1958), pisatelj;
- ŠTREKELJ, Karel**
(Gorjansko, 24. 2. 1859 – Gradec, 7. 7. 1912), jezikoslovec,
univerzitetni profesor;
- TOMINC, Jožef**
(Gorica, 6. 7. 1790 – Gradišče/Prvačina, 22. 4. 1866), slikar;
- TONKLI, Josip**
(Breginj, 21. 5. 1843 – Gorica, 1. 11. 1907), odvetnik, politik;
- TRUHLAR, Vladimir**
(Gorica, 3. 9. 1912 – Lengmoos/Tirolska, 4. 1. 1977), pesnik, teolog;
- VELIKONJA, Narte**
(Predmeja, 8. 6. 1891 – Ljubljana, 25. 6. 1945), pisatelj;
- VERTOVEC, Matija**
(Šmarje, 28. 1. 1784 – Šentvid pri Vipavi/Podnanos, 2. 9. 1851),
duhovnik, strokovni pisec;
- VODOPIVEC, Vinko**
(Ročinj, 16. 1. 1878 – Vipava, 29. 7. 1952), duhovnik, glasbenik;
- VOLARIČ, Andrej Hrabroslav**
(Kobarid, 14. 11. 1863 – Devin, 30. 9. 1895), glasbenik;
- VUK, Stanko**
(Miren, 12. 12. 1912 – Trst, 10. 3. 1944), pesnik;
- WINKLER, Andrej**
(Nemci/Trnovo pri Gorici, 10. 10. 1825 – Gradec, 16. 3. 1916),
politik;
- WINKLER Venceslav**
(Lokve, 10. 10. 1907 – Ljubljana, 11. 12. 1975), pisatelj;
- WOLF, Anton Alojz**
(Idrija, 14. 6. 1782 – Ljubljana, 7. 2. 1859), ljubljanski škof;
- ZORZUT, Ludvik**
(Medana, 24. 8. 1892 – Kanal ob Soči, 27. 4. 1977), narodopisec,
pesnik;
- ŽIGON, Avgust**
(Ajdovščina, 8. 1. 1877 – Ljubljana, 15. 7. 1941),
slovstveni zgodovinar.

P

Park

Urejeni parki v Posočju so redki, ob gradovih, dvorcih in vilah so večinoma opuščeni. Najpomembnejši botanični park je ob Laščakovih vili pod Rafutom v Novi Gorici, v katerem rastejo lepi primerki eksotičnih dreves in grmov.

V osemdesetih letih 20. stol. so po avtorskem načrtu zgradili baročni parter ob severnem vhodu v grad Kromberk. Pred Lanthierijevim gradom v Vipavi je ostanek nekdanjega parka, ki je proti jugu segal čez sedanjo cesto Ljubljana–Nova Gorica. Zanimive so skulpture, ki razmejujejo zelene površine in asfaltirani Glavni trg.

Več starih, mogočnih dreves je v parku ob starem gradu v Vipolžah: hrasti (*Quercus* sp.), najstarejša cipresa (*Cipressus* sp.) v Sloveniji. Med vrtovi ob gradu Dobrovo je več lepih cipres. Za gradom v Tolminu je ostal izjemen primerek tulipovca (*Liriodendron tulipifera*).

Največji naravni park je Triglavski narodni park. Načrtujejo razširitev in združitve krajskih parkov Slatna, južnih obronkov Trnovskega gozda in Gore ter južnih, zahodnih in vzhodnih obronkov Nanosa v regijski park na z. Visokem krasu. Na matičnem Krasu potekajo priprave za razglasitev Kraškega regijskega parka.

Planinske postojanke

Posočje, zlasti njegov visokogorski del v Julijskih Alpah, ima veliko planinskih postojank. Prva planinska koča je bila leta 1875 odprta Koča na Mangartskem sedlu. Leta 1881 je bila odprta Baumbachova koča na Logu, ki je bila po 2. svetovni vojni opuščena. Večina postojank še vedno deluje. Med opuščenimi velja omeniti še leta 1895 postavljeno Kočo na Kaninskih podih (leta 1972 je pogorela) in leta 1909 odprto Češko kočo v Koritnici, ki je propadla po 2. svetovni vojni.

Ime objekta	Odprto	Nadmorska višina v metrih
JULIJSKE ALPE		
Dom Petra Skalarja na Kaninu	od 1. julija do konca prvega tedna v septembru ob sobotah, nedeljah in praznikih, razen če žičnica ne vozi	2260 m

P PLANINSKE POSTOJANKE	Koča na Mangartskem sedlu	od 1. julija do 30. septembra	1906 m	
	Zavetišče pod Špičkom	od 1. julija do 30. septembra	2064 m	
	Tičarjev dom na Vršiču	od 1. maja do 31. oktobra	1620 m	
	Poštarski dom na Vršiču	od 1. junija do 30. septembra	1688 m	
	Koča pri izviru Soče	od 1. maja do 31. oktobra	886 m	
	Pogačnikov dom na Kriških podih	od 1. julija do zadnje nedelje v septembru	2050 m	
	Tržaška koča na Doliču	od konca junija do 30. septembra	2151 m	
	Zasavska koča na Prehodavcih	od 1. julija do 30. septembra	2071 m	
	Planinski dom pri Krnskih jezerih	od 1. junija do 30. septembra	1385 m	
	Dom dr. Klementa Juga v Lepeni	od 1. junija do 30. septembra	700 m	
	Gomiščkovo zavetišče na Krnu	od 1. junija do 30. septembra	2182 m	
	Koča na planini Kuhinja	ob vikendih in praznikih	991 m	
	Bivak na Črniku nad Drežnico	stalno odprt	1226 m	
	Zavetišče na Stolu	začasno zaprto	1673 m	
	Bivak Hlek na Starijskem vrhu	stalno odprt		
	Koča na planini Razor	od 20. junija do 25. septembra	1225 m	
		od konca junija do sredine septembra	1315 m	
	Dom Zorka Jelinčiča na Črni prsti	od 1. junija do 15. septembra	1835 m	
	CERKLJANSKO HRIBOVJE			
	Dom Andreja Žvana - Borisa na Poreznu	od 1. junija do 30. septembra	1590 m	
Koča na Črnem vrhu nad Novaki	ob sobotah, nedeljah in praznikih, v zimski sezoni vsak dan	1245 m		
Zavetišče na Robidenskem vrhu	stalno odprt	857 m		
IDRIJSKO HRIBOVJE				
Koča na Hleviški planini	odprta od sobotah, nedeljah in praznikih	818 m		

Zavetišče na Jelenku	ob sobotah, nedeljah in praznikih od 10. do 22. ure	919 m
TRNOVSKI GOZD		
Iztokova koča pod Golaki	od 1. maja do 31. oktobra ob sobotah, nedeljah in praznikih, od 1. novembra do 30. aprila samo ob nedeljah	1260 m
Koča Antona Bavčerja na Čavnu	od 1. maja do 30. septembra ob sobo- tah, nedeljah in praznikih	1242 m
Pirnatova koča na Javorniku	ob sobotah, nedeljah in praznikih	1156 m
NANOS		
Vojkova koča na Nanosu	od 1. junija do 30. septembra od srede do nedelje zvečer, od 1. oktobra in 31. maja ob sobotah, nedeljah in praznikih	1240 m
Furlanovo zavetišče pri Abramcu	prenočišča so na tu- ristični kmetiji	900 m
KAMBREŠKO		
Zavetišče na Koradi	od 20. aprila do 31. oktobra ob nedeljah in praznikih	805 m
KRAS		
Stjenkova koča na Trstelju	ob sobotah popoldne, nedeljah in praznikih	610 m

Bivak Hlek na Starijskem vrhu (1225 m),

10 ležišč na pogradih, stalno odprt.

Bivak na Črniku nad Drežnico (1226 m),

10 ležišč, stalno odprt.

Dom Andreja Žvana - Borisa na Poreznu (1590 m), ☎ 05 615 245,

20 postelj v 6 sobah in 24 ležišč na skupnem ležišču,

odprt od 1. junija do 15. septembra.

Dom dr. Klementa Juga v Lepeni (700 m), ☎ 05 302 30 30,

38 postelj v 8 sobah, odprt od 1. junija do 30. septembra.

Dom Petra Skalarja na Kaninu (2260 m), ☎ 05 388 61 39,

42 postelj v 8 sobah in 40 ležišč na skupnem ležišču,

odprt od 1. julija do konca prvega tedna v septembru ob sobotah,

nedeljah in praznikih, razen če žičnica ne vozi.

- Dom Zorka Jelinčiča na Črni prsti* (1835 m), ☎ 031 585 468, 10 postelj v 5 sobah, 40 ležišč na 2 skupnih ležiščih in 2 ležišči v zimski sobi, odprto od konca junija do sredine septembra.
- Furlanovo zavetišče pri Abramcu* (900 m), ☎ 050 618 111, prenočišča so na turistični kmetiji.
- Gomiščkovo zavetišče na Krnu* (2182 m), ☎ 05 302 30 30, 50 ležišč na skupnem ležišču, odprto od 1. junija do 30. septembra.
- Iztokova koča pod Golaki* (1260 m), ☎ 05 364 23 54, 15 ležišč na skupnem ležišču, odprta od 1. maja do 31. oktobra ob sobotah, nedeljah in praznikih, od 1. novembra do 30. aprila samo ob nedeljah.
- Koča Antona Bavčerja na Čavnu* (1242 m), ☎ 05 366 37 62, 10 postelj v 2 sobah in 30 ležišč na skupnem ležišču, odprta od 1. maja do 30. septembra ob sobotah, nedeljah in praznikih.
- Koča na Črnem vrhu nad Novaki* (1245 m), ☎ 05 377 62 75, 4 postelje v 2 sobah, od 1. junija do 30. septembra odprta ob sobotah, nedeljah in praznikih, v zimski sezoni vsak dan.
- Koča na Hleviški planini* (818 m), ☎ 05 374 51 81, 15 postelj v 2 sobah, odprta od sobotah, nedeljah in praznikih.
- Koča na Mangartskem sedlu* (1906 m), ☎ 05 388 63 36, 28 postelj v 5 sobah in 25 ležišč na skupnem ležišču, odprta od 1. julija do 30. septembra.
- Koča na planini Kuhinja* (991 m), ☎ 050 33 19 16, 16 ležišč na skupnem ležišču, odprta ob vikendih in praznikih.
- Koča na planini Razor* (1315 m), ☎ 050 632 720, 86 postelj v 20 sobah, 10 ležišč na skupnem ležišču in 10 ležišč v zimski sobi, odprta od 20. junija do 25. septembra.
- Koča pri izviro Soče* (886 m), ☎ 04 586 60 70, 14 postelj v 2 sobah in 20 ležišč na skupnem ležišču, odprta od 1. maja do 31. oktobra.
- Pirnatova koča na Javorniku* (1156 m), ☎ 05 374 13 08, 22 postelj v 3 sobah, 15 ležišč na skupnem ležišču, odprta ob sobotah, nedeljah in praznikih.
- Planinski dom pri Krnskih jezerih* (1385 m), ☎ 05 302 30 30, 77 postelj v 19 sobah, 93 ležišč na 19 skupnih ležiščih in 20 ležišč v zimskem bivaku, odprto od 1. junija do 30. septembra.
- Pogačnikov dom na Kriških podih* (2050 m), ☎ 031 755 001, 37 postelj v 5 sobah, 30 ležišč na treh skupnih ležiščih in 16 ležišč v zimski sobi, odprto od 1. julija do zadnje nedelje v septembru.
- Poštarski dom na Vršiču* (1688 m), ☎ 050 61 00 29, 45 postelj v 13 sobah in 20 ležišč na skupnem ležišču, odprto od 1. junija do 30. septembra.
- Stjenkova koča na Trstelju* (610 m), ☎ 05 302 30 30, 12 ležišč na skupnem ležišču, odprta ob sobotah popoldne, nedeljah in praznikih.
- Tičarjev dom na Vršiču* (1620 m), ☎ 050 63 45 71, 36 postelj v 9 sobah in 55 ležišč na skupnem ležišču, odprto od 1. maja do 31. oktobra.

- Tržaška koča na Doliču* (2151 m), ☎ 050 614 780,
93 postelj v 22 sobah, 51 ležišč na skupnem ležišču in
16 ležišč v zimski sobi v hišici blizu planinske koče,
odprta od konca junija do 30. septembra.
- Zasavska koča na Prehodavcih* (2071 m), ☎ 050 614 781, 39
postelj v 2 sobah in 16 ležišč na skupnem ležišču v bivaku,
odprtem zunaj sezone,
odprta od 1. julija do 30. septembra.
- Zavetišče na Jelenku* (919 m), ☎ 05 377 10 90, prenočišč ni,
odprto ob sobotah, nedeljah in praznikih od 10. do 22. ure.
- Zavetišče na Koradi* (805 m), ☎ 05 304 57 60,
20 ležišč na skupnem ležišču, odprto od 20. aprila do 31. oktobra
ob nedeljah in praznikih.
- Zavetišče na Robidenskem vrhu* (857 m), 2 postelji v 1 sobi,
odprto stalno.
- Zavetišče na Stolu* (1673 m), začasno zaprto.
- Zavetišče pod Špičkom* (2064 m), ☎ 04 586 60 70,
30 ležišč na skupnem ležišču in 4 ležišča v zimski sobi,
odprto od 1. julija do 30. septembra.
- Vojkova koča na Nanosu* (1240 m), ☎ 05 726 45 29,
4 postelje v sobi, 48 ležišč na 2 skupnih ležiščih,
odprta od 1. junija do 30. septembra od srede do nedelje zvečer,
od 1. oktobra in 31. maja ob sobotah, nedeljah in praznikih.

Planinsko pašništvo

Največ planin, v visokogorju kot sredogorju, je v Julijskih Alpah, uredili so jih tudi na Kolovratu, v Cerkljanskem in Idrijskem hribovju ter na Banjšicah, Nanosu in Hrušici. Precej jih je sčasoma propadlo, zlasti tiste v najvišjih legah s težkimi naravnimi razmerami in skromno pašo, oddaljene in težko dostopne.

Na Bovškem imenujejo planšarstvo kozarjenje, kar kaže na nekdanji pomen kozjereje. Drobnico so odgnali na pašo zgodaj spomladi, najprej na vaške pašnike in predplanine, imenovane prestaje, nakar so jih poleti ok. tri mesece pasli na planinah, nato pa do snega v nižinah. Reja ovc je začela nazadovati na začetku 20. stol., do naglega nazadovanja je prišlo po 2. svetovni vojni. Tako je bilo na Tolminskem leta 1876 kar 29850 ovc in 11780 koz, leta 1991 pa le še 2000 ovc. Leta 1993 se je na tolminskih planinah paslo 1273 ovc in 269 koz, ki naj bi tudi zajezile oz. omilile napredovanje gozda. V šestdesetih letih je bila na bovških planinah izkoriščena manj kot tretjina paši namenjenih zemljišč, število živine je, v primerjavi s tistim med vojnoma, nazadovalo za dve tretjini. Na bovških planinah se je pomen govedoreje izenačil z ovčerejo, ker so na nekaterih planinah poletno pašo goveje živine načrtno spodbudili. V Baški grapi in na Kobariškem se je stalež živine na planinah zmanjšal za polovico, na Tolminskem za petino.

Na Tolminskem je planinsko pašništvo, usmerjeno v rejo goveje živine, postalo tržno zanimivo proti koncu 19. stol., ko so ustanovili več mlekarških društev in zadrug ter po planinah zgradili sirarne za

trdi sir za prodajo. Leta 1891 je bilo na Tolminskem 16 mlekarških zadrug. Maslo in sir so prodajali, skuto pa večinoma porabili za lastno prehrano. Leta 1991 so prodali skoraj 50 ton sira.

Po 2. svetovni vojni si je mnogo mladih poiskalo delo v drugih dejavnostih. Število ljudi na planinah na Bovškem se je zmanjšalo od 160 v tridesetih letih 20. stol. na 30 leta 1966, na Tolminskem pa se je v istem obdobju prepolovilo (od 135 na 74). Mlade pastirje in pastirice so zamenjali ostareli ljudje, v glavnem upokojeenci. Kljub nenehnemu nazadovanju planšarstva po 2. svetovni vojni, je nekaj planin nastalo na novo. Na Šentviški planoti je planina Ponikve nastala iz propadle samotne domačije, na Tolminskem so nove planine nastale iz zasebnih rovtov oz. predplanin, ki so jih domačini spremenili v stalne pašnike za spomladansko in jesensko pašo.

Nad samotnimi domačijami so prevladovale manjše zasebne planine, nad starejšimi gručastimi naselji pa skupne z več lastniki, ki so jih uživali upravičenci iz ene ali več vasi skupaj. Nekdanje srenjske planine so po 2. svetovni vojni praviloma dobile status splošnega ljudskega premoženja. Od 33 živih planin na osmih ni nobene stavbe, ne za živali niti za pastirja ali predelavo mleka. Na nekaterih skupnih planinah je več manjših pastirskih koč, na drugih le nekaj ali ena velika stavba. Na živih planinah so leta 1993 našeli 101 hlev za živino, 28 sirarn in 21 prostorov za pastirje. Na večini planin je en sam hlev za živino, manj je takšnih z dvema; planina Lom nad Poljubinjem jih ima kar 25. Hram na Bovškem je navadno daljša lesena ali kamnita stavba. V njej so pod isto streho hlev (hudrt), prostor za molžo (muža) in sirarna. Tolminske pastirske staje so nizke, zidane stavbe s streho skoraj do tal. V pritličju je hlev, na podstrešju pa prostor za pastirja. Nekatere nižje ležeče planine so se sčasoma preobrazile v stalna naselja. Ponekod (planine Duplje, Kuhinja, Razor) so postavili planinske postojanke, redke stanove so preuredili v počitniške hišice. Dostopnost planin se je močno izboljšala, od 33 delujočih planin vodijo pešpoti le še do osmih.

Planinske poti

V Posočju so označene planinske poti najgostejše v Julijskih Alpah. Več poti se območja dotakne samo na posameznih točkah ali krajših odsekih na njegovih zunanjih mejah, nekatere so speljane po daljših odsekih na obrobju, druge so del tako imenovanih transverzal ali so speljane le po Posočju.

Slovenska planinska pot

Ustanovljena leta 1953 (78 kontrolnih točk); potek:
(Maribor)–Triglav–Razor–Vršič–Jalovec–Trenta–Triglavsko jezero–Krn–Spodnje Bohinjske gore–Petrovo Brdo–Porezen–Idrijsko hribovje–Trnovski gozd–Nanos–(Ankaran).

Razširjena slovenska planinska pot

Ustanovljena leta 1966 in preurejena leta 1992;

poleg prehojene Slovenske planinske poti je potrebno opraviti vzpone na 35 vrhov po Sloveniji, od teh v Posočju na Mangart, Visoki Kanin ali Rombon, Bavški Grintavec, (Kobariški) Stol, Matajur, Korado in Trstelj.

Transverzala kurirjev in vezistov

Ustanovljena leta 1969 (88 kontrolnih točk):
(Gančani)–Porezen–Sivka–Hleviška planina–Gorenja
Trebuša–Trnovski gozd–Nanos–(Slavnik).

Transverzala planinskega društva RTS

Ustanovljena leta 1988 (12 kontrolnih točk), vzponi na vzpetini
z oddajnikoma in vmesne poti: Nanos, Skalnica.

Evropska pešpot E-7

(v Sloveniji od Soče do Sotle). Ustanovljena leta 1986
(28 kontrolnih točk): mejni prehod Robič–Kobarid–Tolmin–pla-
nina–Razor–Blegoš–(Škofja Loka)–Bistrica ob Sotli.

Pot prijateljstva treh dežel

Ustanovljena leta 1972, razširjena leta 1995;
vključuje vzpone na 60 vrhov, od teh 20 v Sloveniji, v Posočju:
Triglav, Jalovec, Razor, Prisojnik, Veliko Špičje, Bavški
Grintavec, Krn, Rombon in Porezen.

Slovenska geološka transverzala

Ustanovljena leta 1984 (8 obveznih, 33 opazovalnih kontrolnih
točk): (Zgornje Jezersko)–Triglav–Vršič–Triglavska
jezera–Komna–Krn–Tolmin–Banjšice–Trnovski gozd–izvir
Hubelj v Ajdovščini.

Gozdna učna pot Panovec

Dolžina 1,3 km; izhodišče je sedež gozdne uprave v Rožni
Dolini.

Idrijsko-Cerkljanska planinska pot

Ustanovljena leta 1979 (25 kontrolnih točk):
Cerkno–Novaki–bolnišnica Franja–Črni vrh–Porezen–Zakoj-
ca–Šebrelje–Jagršče–Jelenk–Šturmovce–Hudournik–Voj-
sko–Mrzla Rupa–Klavže–Hleviše–Mala Gora–Kramplc–Ja-
vornik–Brinov grič–Koševnik–Lošetnica–Razpotje–Likar–Ja-
zne–Na jezeru–Želin–Bevkov vrh–Kladje–Škofje–Cerkno.

Moja pot od Golakov do Blegoša

Ustanovljena leta 1980 (15 kontrolnih točk, 3 zimski pohodi):
Idrija–Rejcov grič–Zagrebenec–Visoki Golak–Jelenkar–Parti-
zanska tiskarna Slovenija–Rovtarjev Vrh–Volavče–Jelenk–Spo-
dnja Idrija–Šnitov rob–Čelkov vrh–Idrija.

Potek dolge poti: Golaki–Idrija–Sovodenj–Blegoš.

Pohod po bovških razglednikih in mejnikih

Ustanovljen leta 1986: Bovec–Rombon–Vrh Ribežnov–Velika
Črnelska špica–Prevala–Prestreljenik–Škrbina pod
Prestreljenikom–Dom Petra Skalarja–Hudi vršič–Dolgi
prodi–Visoki Kanin–Črni Vogel–Velika Baba–Žaga; na
posamezne vrhove se je možno povzpeti neposredno iz
Bovca.

Po vrhovih okoli Kriških podov

Ustanovljena leta 1985 (7 kontrolnih točk). S Pogačnikovega doma na Kriških podih se je potrebno vzpeti na vrhove Planja, Razor, Križ, Stenar, Bovški Gamsovec in Pihavec.

Transverzalna pot Ljubljana–Triglav.

Ustanovljena leta 1992 (26 kontrolnih točk):
(Ljubljana)–Cerkno–Porezen–Črna prst–planina
Razor–Komna–(Triglav).

Vzponi na gorske vrhove*

Vrh	Nadmorska višina v metrih	Izhodišče	Čas vzpona v urah
Triglav	2864	Zadnjica	6,30
Jalovec	2645	Zadnja Trenta	6
Mangart	2679	Mangartsko sedlo	2
Razor	2601	Zadnjica	6,30
		Vršič	7,30
Prisojnik	2547	Vršič	4
Veliko Špičje	2398	Na Logu	7
Bavški Grintavec	2347	Soča	5
		Bavšica	5
		Zadnja Trenta	5,30
Bricelj	2346	Bavšica	4,30
Rombon	2208	Bovec	5,30
		Kaninski podi	5,30
Visoki Kanin	2587	Kaninski podi	2,45
		Plužna	9
Krn	2244	Kuhinja	3
		Drežnica	5,30
		Lepena	6,30
Črna prst	1844	Podbrdo	3,30
(Kobariški) Stol	1673	Breginjski kot	4
		Učja	4,30
Matajur	1642	Livek	2,30
		Kobarid	3,45
Porezen	1630	Cerkno	3,30
		Hudajužna	3
Jelenk	1107	Spodnja Idrija	2,30
Veliki Golak	1495	Predmeja	2,45
		Vojsko	4,30
Pleša	1262	Podnanos	3,30
Trstelj	643	Lipa	1
		Dornberk	1,30

*upoštevani so samo pristipi s soške strani

Plaz

V Posočju se prožijo tako snežni kot zemeljski plazovi, ki se zaradi velikih višinskih razlik in obilice padavin spreminajajo v preperinske tokove. Najbolj znan je snežni plaz z Mojstrovke. Proži se ok. 2000 metrov visoko in ogroža Vršič (1611 m). Zemeljski plazovi so pogosti v zgornjem in srednjem Posočju. Največji se je dvakrat sprožil

na Stovžju v pogorju Mangrta novembra leta 2000, se spremenil v preperinski tok, uničil več hiš v Zgornjem Logu pod Mangrtom in terjal 7 žrtev. Že prvi plaz se je utekočinil in po Mangrškem potoku pridrvel v sotesko in korita Predilnice, kjer je preperina obtičala, drugi pa je nagradeno skalovje izstrelil s spodnjega ustja Korit in odplaval z vodo pomešano preperino, kar je prizadejalo veliko škodo.

Kamniti plaz s Krasjega vrha (1773 m) v pogorju Polovnika je novembra leta 1990 delno zajezil Sočo pred tolmunoma Otone blizu Trnovega ob Soči. Tolmuna je precej zasul in napolnil strugo v dolini 1,5 km z velikimi skalami. Novembra 1975 se je na Krasjem vrhu sprožil podor, ki je deloma obtičal ob hudourniku Globočnik, deloma tudi na sosednjem pobočju. Močno deževje je 15 let po podoru sprožilo kamniti plaz, po Globočniku je kot skalni tok pridrvel v strugo Soče, jo delno zajezil in zasul s kamenjem in skalovjem, ki ga voda počasi odnaša.

Plaz in zelo počasen preperinski tok Slano blato že ok. poldrugo stol. s Čavna grozi Lokavcu. V Vipavski dolini se je leta 1969 sprožil tudi obsežen usad nad Podrago, ki se je spremenil v preperinski tok in je podrl več hiš.

Ples

Najstarejše plesno izročilo v Posočju se je ohranilo v povezavi s pustnimi in ženitovanjskimi šegami (skupinski plesi s petjem, kača, most). Do 2. svetovne vojne so redno plesali v gostilnah ob nedeljah popoldne v predpustnem času in po veliki noči. Plese so navadno prirejali ob sejmih, žegnanjih, na štefanovo, silvestrovo, pustno nedeljo (debelnica), pustni torek in na velikonočni ponedeljek. V predpustu so hodili godci v koledo po vaseh od hiše do hiše. Če so prespali v vasi, je bil zvečer bal v kaki izbi ali na skednju. Posebno vneto in dolgo so plesali na gostijah. Na kmetih so radi zaplesali ob zaključku večjih del (pokošnica, gajdrež); če ni bilo harmonike, so uporabili citre ali orglice. Organiziran ples so imenovali bal, če je bil združen s kako prireditvijo ali krajevnim praznikom veselica, v okolici Gorice pa šagra, ki so jo pripravili na prostem. Na borjaču pred gostilno so postavili lesen oder za plesišče. Prvi ples je bil pravica fantov, ki so ga pripravili. Mladi fantje so morali plačati za sprejem v fantovsko družbo in potem so smeli na javni ples. V Dreznici je bilo to na silvestrovo, drugod o pustu. V 19. stol. je bila običajna godčevska zasedba oprekelj, klarinet in bas; pozneje je oprekelj zamenjala harmonika, ki je še sedaj najpomembnejši instrument za ples. V mestih so v zasedbah igrali tudi na violino in kitaro. Na šagrah je pogosto igrala godba na pihala iz Prvačine ali Kojškega. Uvodni ples je bil navadno šetepaši, včasih mazurka s petjem, redkeje densik.

Plesni vplivi so prihajali v Posočje iz nemško govorečih dežel in sosednjih Gorenjske, Koroške in Benečije. Na Idrijskem in Tolminskem so prevladovali plesi z izrazitim vrtenjem, s potrki z nogami ob

tla in poskoki, npr. *cotež*. Na ožjem Goriškem je bilo čutiti mediteranski in mestni vpliv, zato so bili tam plesi bolj sproščeni in mehkejših gibov, npr. *šetepaši*. Najstarejši parni ples *štajeriš* (počasni *štajeriš*, *oberštajeriš*, *ta neumna*, *pajeriš*) se je ohranil do konca 2. svetovne vojne. Najznačilnejša figura plesa je vrtenje plesalke pod dvignjeno plesalčevo roko. Ples *zibenšrit* so ponekod imenovali *sedemšrit*, *sedemkorak*, *šetepaši*, *češpe-hruške-jabouke*. Povsod so radi plesali *navadno polko* ali *cvajšrit*; *polka s potresavanjem* pa je imela različna imena: potrasovka (Brda), bovška polka, ta drobna (Cerkljansko), cimelca (Kobariško), ceperle (Trenta). Valček so imenovali valcer; dober plesalec se je moral vrteti tudi v levo. Valčki in polke so bili sestavni del dvodelnih plesov; špicpolka je bil ples z žuganjem, ploskanjem in potrki z nogami, ki so jo plesali od Vipave do Trente. Priljubljene so bile plesne igre z nadštevilnim plesalcem (ples z metlo, grabcov ples) in plesi v krogu: *šuštarska* (Idrijske Krnice, Cerkljansko, Srpenica), *špegutanc* (Tolminske Ravne) in *povštertanc* s poljubom na lice (znan povsod).

Plesne posebnosti so *ples iz Trente* z naglo vrtenico, *rezjanka z Žage*, ki po melodiji in besedilu spominja na rezijanski ples, *podegajga* iz Čezsoče, ki je varianta mrzulina, *galop polka* z Goriškega, ki so jo včasih plesali kot samostojni ples. Na Šentviški planoti se je ohranil dvodelni ples *muha*, v Tolminskih Ravnah pa ta čotasta, ki spominja na počotavko iz Benečije. V Tolminu so plesali lahkotna plesa *ta škotska* in *bojmi*, v Cerknem pa so o pustu plesali ta *kapcinarska*.

V času ital. uprave so se začeli širiti v Posočju moderni plesi, posebno tango, pozneje pa tudi drugi.

Po 2. svetovni vojni so začele oživljati stare ljudske plese folklorne skupine: Goriška, Posočje in Ivan Laharnar s Šentviške planote, ki še deluje. Od leta 1985 deluje folklorno društvo Razor iz Tolminskih Ravn in Tolmina, v zadnjem času pa razvijajo živahno folklorno plesno dejavnost v Trebuši in Vipavi. Redne plese za goste prirejajo hoteli Krn v Tolminu, Alp v Bovcu, Eta v Cerknem in drugi, prav tako letna prizorišča (Zeleni gaj v Dornberku, Žablje, Bukovica, Vipolže, Grahovo). Tradicionalni postajajo plesi na mestnih trgih za silvestrovo in o pustu. Diskoteke imajo v vseh večjih krajih (Elvis v Bovcu, Tequila in Ice-club v Tolminu, Columbus v Idriji, Luna Club v Prvačini, Dance Club Cream, Casino Perla v Novi Gorici).

Leta 1980 so zamejski raziskovalci objavili zapise plesov B. Ravnikarja iz okolice Gorice v knjigi Deklica, podaj roko. Skoraj vse inačice ljudskih plesov Posočja je objavil M. Ramovš v knjigi Polka je ukazana (1992).

Zdaj na plesiščih še vedno prevladujejo poskočne polke, valčki in poenostavljeni moderni plesi.

(508 m, 750 preb., v. 27 km)

Podbrdo je obcestno središčno naselje, razpotegnjeno ob bregovih reke Bača v zgornjem delu Baške grape, pod strmimi pobočji vzpetin Porezen (1630 m) na j., Kobla (1498 m) na s. in Črna prst (1844 m) na sz. K njemu spadata zaselka Batava in Grapa., v zadnjih desetletjih je nastal del naselja Pri Kozincu. Kraj iz druge polovice 16. stol. je nastal v razširjenem delu grape, ob sotočju več potokov. Uveljavil se je šele po zgraditvi ceste čez Petrovo Brdo leta 1903 in bohinjskega železniškega predora (v dolžini 6339 m) pod Koblo na progi Nova Gorica–Jesenice leta 1906. Po 1. svetovni vojni je bil ital. obmejna postojanka in je v njem zraslo več večjih poslopij. Pozneje je precej pridobil s postavitvijo tovarne volnenih izdelkov Bača. Nekateri krajanji so zaposleni na Bohinjski Bistrici in Jesenicah ter v domačem kraju v domu za starejše občane.

DEDIŠČINA V naselju je več etnološko zanimivih objektov. Župnijska cerkev sv. Nikolaja se omenja že leta 1588, sedanjo podobo ima od 18. stol.

OKOLICA **Bača pri Podbrdu** (23 preb., s. 4 km) ima več samotnih domačij in gručasto jedro na jv. pomolu Koble (1498 m). Pod njo tečeta Bača, ki izvira nedaleč stran, in potok Kacencpoh. Naselje so ustanovili priseljenci s Tirolskega. Pod jedrom kraja stoji poznogotška cerkev sv. Lenarta, ki je bila v baroku predelana.

Grahovo ob Bači (153 preb., jz. 13 km) je razloženo središčno naselje z gručastim jedrom nad dnom Baške grape, na jv. vznožju vzpetine Kotel (1175 m). V jedru stoji župnijska cerkev sv. Ane, zgrajena malo pred letom 1480. V okolici so raztreseni zaselki Brdo, Postaja, Ravenče, Na Koncu in Spodnje Bukovo. Nasproti gostilne je pomnik v spomin na snemanje prvega slov. igranega filma po 2. svetovni vojni Na svoji zemlji. V dolini potoka Koritnica so zanimivi slapovi v Rajtelski grapi, potok Alpenpoh v spodnjem toku teče skozi slikovite tesni, slapovi so tudi v Konjski grapi.

Grant (34 preb., z. 21 km) je manjše gručasto hribovsko naselje, ki so ga ustanovili tirolski kolonizatorji visoko nad Baško grapo, na položnem prisojnem pobočju vzpetine Rodica (1966 m) v Spodnjih Bohinjskih gorah, v. od potoka Runža; nekoliko ločen del onstran potoka se imenuje Na Runži. Kraj je dostopen po cesti, ki se v kraju Koritnica odcepi od ceste Podbrdo–Bača pri Modreju in je speljana po dolini potoka Koritnica.

Hudajužna (121 preb., jz. 7 km) je obcestno naselje na dnu Baške grape ob cesti Podbrdo–Bača pri Modreju in železnici Nova Gorica–Jesenice. Njegova posebnost je vrsta zidanih nadstropnih hiš z značilnostmi škofjeloško-cerkljanskega sloga. Nekoč so bile tu fužine, v katerih so predelovali železovo rudo iz rudnika v bližnjih Oblokah. Pri Zapolju je ob cesti najdišče fosilov.

Kal (5 preb., z. 12 km) je gručasto hribovsko naselje iz časa tirolske kolonizacije v 13. stol., ki stoji nad Baško grapo, na neizra-

PODBRDO

Bača pri Podbrdu
Grahovo ob Bači
Grant
Hudajužna
Kal

PODBRDO

Klavže
Kneške Ravne
Kneža
Koritnica
Kuk
Lisec

zitem prevalu pod Črno prstjo (1844 m). Po požaru leta 1926, ko so zgorele skoraj vse hiše, so kraj obnovili. V. od njega izvira potok Driselpoh, ki je v grapi izoblikoval slikovita korita.

Klavže (76 preb., jz. 19 km) so v jedru gručasto naselje, h katere-mu spadajo zaselki Skribe, Sopotnica in Log. Postavljeno je v tesnem dnu Baške grape, ob cesti Podbrdo–Bača pri Modreju, od kate-re se tu odcepi cesta na Šentviško planoto. V kraju prevladujejo zidane nadstropne hiše. V reko Bača, na kateri je slap, v bližini tudi zanimiva korita, se izlivata potoka Sopota in Grapa. Pod lesno to-varno izpred 1. svetovne vojne je na reki hidroelektrarna iz leta 1930. Pod jezom hidroelektrarne je nastal naravni most z zelo tan-kim lokom. Na reki je umetna pregrada, imenovana klavže.

Kneške Ravne (11 preb., z. 28 km) so razložene v polkrožnem po-virju potoka Kneža, pod vrhovoma Vogel (1922 m) in Rodica (1966 m) v Spodnjih Bohinjskih gorah. Nadstropne hiše alpskega tipa stojijo deloma v ozkem dolinskem dnu Kneže, deloma na po-bočju. Na krčevinah ob hišah so manjša polja in senožeti. Promet-no odmaknjeno naselje, dostopno po cesti iz Baške grape, je mlaj-šega nastanka in se je razvilo iz lovske postojanke. V njem so za-nimiv mlin, s slamo krita sušilnica in kašča iz 18. stol.

Kneža (209 preb., jz. 17 km) je gručasto naselje na dnu Baške grape, ob izlivu istoimenskega potoka v Bačo. Sestavljajo ga deli Lašče, Na melinih, Na rajdi, Skrca, Slatne in Za njivo ter zaselek llovica z osnovno šolo. Kraj se prvič omenja leta 1322. V njem pre-vladujejo zidane nadstropne hiše, montažni del je bil zgrajen po po-tresu leta 1976. Stare vojašnice so preurejene v žago in tovarno pohoštva. Gotska cerkev sv. Jurija iz 16. stol. ima poslikane niše in nekaj značilnih arhitekturnih prvin. Leta 1762 je bila barokizirana.

Koritnica (179 preb., jz. 13 km), v jedru gručasto naselje na stiku grape potoka Koritnica in dna Baške grape, je naslonjena na jz. po-bočje Koriške gore (1070 m). Višje ob reki Bača je pripadajoči za-selek Zarakovec. Kraj se prvič omenja leta 1294. Pod krajem so našli žare z bronastimi in srebrnimi dodatki. V srednjem veku je bila v naselju mitnica. Med krajema Koritnica in Hudajužna je del sotes-ke Bače, imenovan Klonte, v kateri so nekdanj lomili lehnjak. V za-selku Zarakovec je potekal čez Sočo 3 kilometre dolg zaporni zid.

Kuk (30 preb., jz. 6 km) je v jedru gručasto naselje na pobočju nad desnim bregom Bače, posamezne domačije so raztresene tudi po dnu Baške grape, ob cesti Podbrdo–Bača pri Modreju. V okolici kraja prevladujejo travniki. Pri domačiji Prodar se v Bačo izlivata z desne potok Driselpoh, ki je v spodnjem toku izdolbel slikovita oz-ka in globoka korita, z leve pa Prodarjev graben, ki je izdolbel ozko sotesko. Pri Prajngarju se v Bačo izliva Rovtarski potok.

Lisec (brez preb., z. 22 km) je sestavljen iz zaselkov Spodnji in Zgornji Lisec ter Zalisec na strmem prisojnem pobočju istoimenske vzpetine (1046 m) med ozkima grapama potokov Kneža in Liščak. Zidane nadstropne hiše s strmimi alpskimi strehami so zapuščene in propadajo.

PODBRDO

Loje
Obloke
Petrovo Brdo
Podmelec
Porezen
Rut

Loje (7 preb., z. 20 km) so razložene nad desnim bregom potoka Kneža, na v. pobočju vzpetine Jalovnik (1452 m). V sz. smeri je na pobočju Jalovnika zaselek Zagačnik. Cerkev sv. Petra je bila zidana leta 1561. V bližini naselja so Luti, korita Kneže, ki so pri izstopu za 30 m globlja kot pri vstopu.

Obloke (36 preb., jz. 8 km) so gručasto naselje na položnem delu strmega pobočja več kot 1000 m visokega hrbita nad Baško grapo (Lačno brdo, 1111 m). Je eno izmed najstarejših naselij na območju, ki so ga v 13. stol. poselili nemški kolonizatorji. Dostopno je po cesti, ki se od ceste Podbrdo–Bača pri Modreju odcepi v Hudajužni. V 16. stol. je bil v bližini rudnik železove rude. Iz tega obdobja je tudi župnijska cerkev sv. Treh kraljev iz 16. stol. (posvečena leta 1567), sedanja podoba je iz 18. stol.

Petrovo Brdo (128 preb., v. 5 km) je razloženo hribovsko naselje med Baško grapo na z. in Selško dolino na v., na razvodnem prevalu, ki ločuje vzpetino Slatnik (1600 m) na s. od plečatega Porezna (1630 m) na j. Skozi kraj je speljana cesta Železniki–Podbrdo, od katere se tu odcepi cesta v Sorico. Pod naseljem tečeta pritok Bače Mlečni potok, na katerem je hidroelektrarna, in potok Zadnja Sora, ki se izliva v Selško Soro. Leta 1951 so v nekdanji vojašnici odprli zdravilišče za tuberkulozo, zdaj je tam dom za starejše občane.

Podmelec (90 preb., jz. 19 km) ima gručasto jedro ob stari cesti, ki Tolmin prek Ljubinskega podolja povezuje z Baško grapo, na prisojnem pobočju vzpetine Tlaka (911 m). Ok. jedra z župnijsko cerkvijo Marijinega vnebovzetja, zidana ok. leta 1550 in potem barokizirana, so razloženi zaselki Borovnica, Hum in Podrobi; pod slednjimi so našli ostanke langobardske vojaške naselbine s konca 5. stol. Pod krajem teče potok Sopota, ki se nekoliko nižje izliva v Bačo. V njegovem zgornjem toku je slap Soupate. Na okoliških nepreputnih pobočjih je več občasno tekočih potočkov s slapovi.

Porezen (9 preb., jz. 6 km) je naselje iz obdobja rovtarske kolonizacije v drugi polovici 16. stol. Sestavljajo ga samotne domačije, raztresene visoko nad Baško grapo, po osojnih sz. pobočjih Porezna (1630 m), najvišjega vrha Cerkljanskega hribovja. Tik pod vrhom gore, ki so jo Italijani v 1. svetovni vojni močno utrdili, je planinska koča; tu je tudi vodna kraška jama Podcajnovno okno. Na Poreznu je zanimivo, pestro in redko rastlinje.

Rut (60 preb., z. 19 km) je v jedru gručasto hribovsko naselje, ki se je do začetka 19. stol. imenovalo Nemška Koritnica. Stoji pod Rodico (1966 m) v Spodnjih Bohinjskih gorah, v dolinskem zatrepju, ki po obliki spominja na krnico. V okolici vaškega jedra je nekaj samotnih domačij. V kraj pripelje cesta s Koritnice, ki se nadaljuje do sosednjega kraja Grant. Gotska župnijska cerkev sv. Lamberta je edina cerkev s kapelami na Tolminskem. Župnija je izpričana leta 1356; približno iz tega časa je tudi mogočna lipa pred cerkvijo. Sprva se je z imenom Nemški Rut označevalo vseh 13 naselij, ki so nastala v času tirolske kolonizacije v 13. stol.

PODBRDO

Sela nad
Podmelcem
Stržišče
Temljine
Trtnik
Znojile

PODNEBJE

Sela nad Podmelcem (17 preb., z. 32 km) so gručasto hribovsko naselje visoko nad Baško grapo na manjši pobočni uravnavi med hriboma Jalovnik (1452 m) in Tlaka (911 m). Dostopna so po ovin-kasti cesti z Ljubinja. V kraju je podružnična cerkev Device Marije Rešiteljice kristjanov.

Stržišče (51 preb., z. 10 km) je slikovito hribovsko naselje iz dveh ločenih gručastih delov v spodnjem delu obsežne krnice na j. po-bočju Črne prsti (1844 m) v Spodnjih Bohinjskih gorah. V dolgi vrsti stoječe nadstropne hiše s strmimi alpskimi strehami so s čelno stranjo obrnjene proti strmini. Ob poti proti vasi Kal stoji pod vzpetino Kogel (909 m) župnijska cerkev sv. Ožbalta, zidana leta 1770.

Temljine (51 preb., jz. 18 km) so v jedru gručasto hribovsko nase-lje nad dnom Baške grape. Vaško jedro stoji na jz. pobočju vzpetine Kotel (1175 m) nad dolinama potoka Kneža in reke Bača. Nad Ba-čo je zaselek Slatne, zaselka Podorehi in Podleskovca sta nad gra-po Kneže. V naselju je nekaj samotnih domačij. Sv. od jedra vasi je manjša kraška Babja jama.

Trtnik (38 preb., z. 1 km) je gručasto hribovsko naselje na jv. po-bočju vzpetine Kalarsko brdo (1120 m) nad Baško grapo. Travniki so večinoma nad naseljem, nastalem v času tirolske kolonizacije v 13. stol.

Znojile (19 preb., jz. 9 km) so v jedru gručasto hribovsko naselje na pobočni polici nad Baško grapo, pod vzpetino Znojilski vrh (1148 m). Pod vaškim jedrom se Rovtarski potok izliva v reko Bača. H kraju spada več hiš na dnu doline.

Podnebje

Pokrajinsko izjemno svojevrstno Posočje ima vse tri glavne tipe slov. podnebja. Osrednjo vlogo ima položaj v zaledju Jadranskega morja, zaradi velike reliefne razčlenjenosti je pomembna višinska pasovitost. Znanilec slabega vremena je jugozahodnik, po preho-du vremenskih front zapihajo vetrovi s s. ali sv., tudi znamenita bur-ja.

Najvišja povprečna letna temperatura zraka 12,4°C je bila izmerje-na v Vedrijanu v Goriških Brdih, ok. 12°C na dnu Vipavske doline, 11°C na Krasu, v najvišjih legah Julijskih Alp pa se spusti pod 0°C; v Tolminu presega 10°C, v Bovcu je 9,2°C, Čepovanu 8,4°C, v nase-lju Krn 7,5°C, na Vojskem 6,2°C in Kredarici -1,8°C. Povpreč-na januarska izoterma 0°C sega ob Soči navzgor do Kobarida in ob Idrijci skoraj do Idrije. Poleti sega izoterma 20°C le do Tolmina, temperature nad 10°C so v povprečju namerili skoraj do 2000 m visoko. Cvetenje regrata na vsakih 100 m kasni za 4,3 dneva, olis-tanje bukve pa za skoraj tri dni. Absolutno najnižje izmerjene temperature so precej višje od tistih v notranjosti Slovenije (-18,1°C v Tolminu), razlike najvišjih izmerjenih temperatur so majhne (38,5°C v Tolmin), na Primorskem najvišje v Sloveniji, v spodnji Soški dolini celo nekoliko višje kot v Vipavski dolini. Na Kredarici se

temperatura izjemoma povzpne nad 20°C, pozimi pa se v visokogorju najnižje izmerjene temperature ne spustijo pod 30°C. Značilen je toplotni obrat v velikih vrtačah, v katerih je pogosto ujet težji hladen zrak, tako da nastane rastlinski obrat, v katerem so rastlinske vrste razporejene v obratnem zaporedju, na dnu so bolj hladnoljubne vrste (mrazišče). Sončnega obsevanja je največ v toplotnem pasu in najmanj na najvišjih vrhovih, megla je nadpovprečno pogosta v hladni polovici leta.

Povprečna letna količina padavin povsod presega 1400 mm. V Goriških Brdih pade več kot 1600 mm, na vrhu Nanosa in Hrušice se izcedi med 2000 in 2200 mm padavin, v višjih legah Trnovskega gozda, v južnem delu Idrijskega hribovja in na Banjšicah med 2400 in 2500 mm. Na Šebreljski planoti, v Baški grapi in po Cerkljanskem hribovju, ki so v padavinskem zavetju, je padavin med 1800 in 2200 mm. Največje izmerjene količine padavin so na j. gorskih pregradah Julijskih Alp (2400–2700 mm), na dnu Soške doline na vremenskih postajah Žaga in Lepena pa celo več kot 3000 mm padavin. V posameznih letih se lahko količina padavin povzpne na 5000 mm. Padavinskih dni je med 120 in 160, njihovo število narasča od morja proti notranjosti; v visokogorju se v enem dnevu lahko zlije tudi do 400 mm padavin. Bilje v Vipavski dolini imajo snežno odejo le tri dni v letu (povprečno sneži le dvakrat), Bovec 63 dni (24 dni), na Kredarici pa 262 (129 dni). V Vipavski dolini se snežna odeja odebeli do 20 cm, v Bovcu je bila največja izmerjena debelina 138 cm, v visokogorju Julijskih Alp in na visokih kraških planotah lahko občasno znaša več metrov. V povprečju se na vsakih 100 m višine trajanje snežne odeje podaljša za en teden in se na nadmorski višini 1500 m raztegne na skoraj pol leta. V zgornjem Posočju so dokaj pogosti snežni plazovi; februarja 1952 so zahtevali ok. 30 žrtev.

Parameter	Slap (137 m)	Tolmin (180 m)	Bovec (425 m)
Povprečna letna temperatura zraka v C	11,8	10,6	9,2
Povprečna januarska temperatura zraka v C	2,9	0,5	-0,6
Povprečna julijska temperatura zraka v C	20,9	19,8	18,5
Najnižja izmerjena temperatura zraka v C	-13,2	-18,1	-17,3
Najvišja izmerjena temperatura zraka v C	38,4	38,5	35,9
Povprečno število hladnih dni z minimumom pod 0 C	52	82	101
Povprečno število toplih dni z maksimumom nad 25 C	79	80	43
Povprečna oblačnost v desetinah	5,6	6,3	5,7
Povprečno število dni z meglo	20	87	22
Povprečna letna višina padavin v mm	1540	2276	2759
Povprečno število dni s padavinami nad 0,1 mm	34	140	149
Najvišja dnevna količina padavin v mm	142	194	363
Povprečno število dni s snežno odejo	4	20	63
Največja izmerjena debelina snega v cm	22	48	138

V j. delu je razširjeno tako imenovano zaledno submediteransko podnebje (Vipavska dolina, Kras, Goriška Brda, Kambreško, spod-

PODNEBJE**PODOR**

nja Soška dolina do Tolminske kotlinice); povprečne januarske temperature so pozitivne, a ne presegajo 4°C, povprečne julijske temperature so nad 20°C, vendar ne presegajo 22°C. Toplotni pas na Goriškem je izrazit, povprečna temperatura v gričevju je za skoraj 3°C višja kot na okoliških ravninah; nadpovprečno topli so zlasti jesenski meseci in avgust, kar je posledica toplejših vetrov z morja. Takšne podnebne razmere so ugodne zlasti za vinogradništvo. Letna višina padavin je 1400–1700 mm, na Kambreškem in v spodnji Soški dolini tudi več kot 2000 mm. Primarni vrhunc padavin je jeseni in sekundarni na prehodu pomladi v poletje, nižek pa na prehodu zime v pomlad in sekundarni v visokem poletju. Prehod proti zmernocelinskemu podnebjju je na pobočjih dinarske pregrade sorazmerno oster, v dolini Soče pa postopen in neizrazit. Meja submediteranskega podnebjja se približno ujema z rastlinsko mejo; največje neskladje je v spodnji Soški dolini.

Sredogorski svet in visoke kraške planote imajo zmernocelinsko podnebjje. Povprečne temperature najhladnejšega meseca so med 0 in –3°C, najtoplejšega pa 15–20°C, oktobrske temperature so višje od aprilskih. Stopnja celinskosti, ki jo izraža razmerje med količinama padavin v zimski in poletni polovici leta, narašča proti v. in sv. Značilen je submediteranski padavinski režim z letno višino padavin med 1800 in 2600 mm, v dolini Soče tudi do 3000 mm. Najvišji deli sredogorja (glavni greben v Cerkljanskem hribovju), osrčje Trnovskega gozda in visokogorje Julijskih Alp imajo gorsko podnebjje. Tu so povprečne temperature najhladnejšega meseca pod –3°C, v najtoplejšem mesecu presegajo 10°C. Take razmere so do nadmorske višine ok. 2000 m, do koder sega tudi zgornja drevesna meja. Nad 2000 m so julijske temperature nižje od 10°C. Oba podnebna podtipa sta zelo namočena in imata submediteranski padavinski režim. Količina padavin je med 2200 in 3000 mm; na ok. 2000 m se namočenost začne zmanjševati. Na Kredarici na s. strani Triglava znaša dolgoletno povprečje 1994 mm.

Podor

Podori so se pogosto sprožali po umiku ledenikov, zdaj jih povzročajo zlasti potresi. Potres v Krnskem pogorju je leta 1998 sprožil več podorov, predvsem v dolini Lepene, ki jo je v zgornjem delu popolnoma spremenil. Ta potres je precej razdejal j. steno gore Osojnice nad planino Polog v dolini Tolminke, nepoškodovana je ostala le ok. petina stene.

Najbolj izrazit podor v Posočju je Hrib (530 m) med Srpenico in Trnovim ob Soči. Nastal je s podorom Polovnika na ledenik, trup Hriba je grajen iz podornega in morenskega gradiva. Na pobočju Polovnika je lepo vidna globel, od koder se je odlomilo skalovje. Hrib je Sočo zajezil, reka se je morala prebiti čez več kot 100 m visoko in ok. 2 km dolgo pregrado. V jezero, ki je zalilo velik del Bovške kotline, se je usedla jezerska kreda in drugi nanosi.

Manjši podor se je z Molidnika utrgal po umiku ledenika na severnem pobočju Matajurja in deloma pregradil široko dolinsko dno. Podor sestavljajo velike skale, poraščene z mladim gozdom. O nastanku podora Molida govori legenda, da sta se v vasi oglasila Jezus Kristus in sv. Peter ter prosila za hrano in prenočišče, ošabni vaščani pa so ju nagnali. Za kazen je vas zasul podor in jo pokopal s preb. vred.

Pošta

Poštne številke

5000 Nova Gorica • 5270 Ajdovščina • 5210 Anhovo • 5230 Bovec • 5295 Branik • 5223 Breginj • 5282 Cerčno • 5273 Col • 5253 Čepovan • 5274 Črni Vrh nad Idrijo • 5262 Črniče • 5263 Dobravlje • 5212 Dobrovo v Brdih • 5294 Dornberk • 5275 Godovič • 5242 Grahovo ob Bači • 5251 Grgar • 5280 Idrija • 5214 Kal nad Kanalom • 5213 Kanal • 5222 Kobarid • 5211 Kojsko • Kostanjevica na Krasu • 5231 Log pod Mangartom • 5291 Miren • 5216 Most na Soči • 5243 Podbrdo • 5272 Podnanos • 5292 Renče • 5215 Ročinj • 5283 Slap ob Idrijci • 5232 Soča • 5250 Solkan • 5281 Spodnja Idrija • 5224 Srpenica • 5261 Šempas • 5290 Šempeter pri Gorici • 5220 Tolmin • 5252 Trnovo pri Gorici • 5271 Vipava • 5293 Volčja Draga.

Potres

O prvi popotresni škodi v Posočju poročajo v januarju 1348. Žarišče potresa je bilo pod Ziljsko dolino; terjal je ok. 20 000 življenj. Prizadeto je bilo zlasti zgornje Posočje, kjer naj bi učinki dosegli intenziteto med 9 in 10 EMS. Močen potres z žariščem v Posočju je bil marca 1511, njegovo žarišče je bilo na območju Idrije in Cerknega. Z intenziteto 10 EMS ter magnitudo med 6 in 7 velja za najmočnejši potres na Slovenskem. Močno so bili poškodovani rudnik živega srebra v Idriji, številni gradovi niso bili nikoli obnovljeni. Istega dne je ozemlje z Slovenije stresel še en silovit potres z žariščem pod Furlanijo; njegova rušilna moč je segla do Benetk. Oba potresa naj bi terjala ok. 12 000 žrtev.

Posočje si še vedno ni povsem opomoglo po rušilnih potresih in letu 1976, njihovo žarišče je bilo ok. 20–30 km globoko pod Furlanijo. Prvi in najmočnejši potres z intenziteto v nadžarišču med 9 in 10 EMS ter magnitudo 6,2 je bil 6. maja. Njegovi učinki v Breginjskem kotu in v manjši meri na celotnem Kobariškem in Tolminskem so bili rušilni; 15. septembra istega leta sta območje prizadela še dva šibkejša potresa (z magnitudama 5,9 in 5,7), ki sta povečala škodo. Skoraj popolnoma uničeni kraji so bili Breginj, Podbela in Ladra, prva dva na vršaju pritoka Nadiže Bela in slednji na vršaju pritoka Soče Ročica. V njih so v prizadevanjih za kar najhitrejšo zagotovitev strehe nad glavo prizadetim krajanom postavili montažne hiše, v

Breginju celo na novi lokaciji. Tudi na robovih drugih prizadetih naselij so takrat zgradili montažne hiše. Furlanski potresi so v zgornjem Posočju povzročili tudi precejšnje demografske in gospodarske spremembe.

Zadnji uničujoč potres je Posočje stresel na veliko noč 12. aprila 1998. Žarišče v globini ok. 15 km je nastalo ob navpičnem dinarskem prelomu, ki poteka od sotočja Soče in Koritnice prek Lepene in Lemeža (2042 m) do Krnskega jezera in izvira Tolminke. Glavni potresni sunek z nadžariščem z. od Lepene je močno prizadel stavbe v Drežniškem kotu in Bovški kotlini: 6% stavb (160 objektov), zgrajenih pred letom 1945, je bilo neuporabnih za bivanje, od novejših pa le 13 stavb. Najmočnejši sunek je imel intenziteto med 7 in 8 EMS ter magnitudo 5,8. Potres ni povzročil primarnih premikov in razpok na površju, so pa z gorovij v dolini Lepene in Tolminke padale skale, nastali so številni podori in zdrsi in kamninski tok v dolini Lepene. Podor iz ostenja Osojnice je imel prostornino ok. 3 milijone m³ skalovlja, podor z Lemeža naj bi bil še petkrat večji. Povzročil je zračni udar, ki je v pasu 500 x 15 m podiral drevesa in lomil zgornje dele krošenj. Med močnejšimi potresi v zadnjih dveh desetletjih je bil zmerno močan potres avgusta 1983 z nadžariščem na območju Idrije in Godoviča.

Prebivalstvo

V Posočju živi na 11,5% ozemlja 6,1% preb. Slovenije, gostota poselitve je 51,6 preb./km². Med letoma 1869 in 1991 se je število preb. povečalo le za 2,2 %, v zadnjih tridesetih letih pa za 9,7%. Majhna prebivalstvena rast je posledica izseljevanja, sezonskega zaposlovanja v Furlaniji, pomanjkanja delovnih mest ob državni meji in raznarodovalnih pritiskov v času ital. uprave. Del izgubljenega preb. so nadomestili priseljenci iz drugih delov nekdanje Jugoslavije. V srednjem veku kolonizirani kraji z nemškogovorečim preb. v zgornjem delu Baške grape so se poslovenili že sredi 19. stol.

V zadnjem času se je število preb. zmanjšalo zlasti v manjših hribovskih in prometno odmaknjenih krajih brez delovnih mest. Povečalo se je le v občinskih središčih in v njihovi neposredni bližini, v nekaterih krajih na dnu Soške doline, krajih z industrijo in hitro razvijajočih se naseljih v somestju Nove Gorice. Starostna sestava je neugodna, povprečna starost leta 1998 je bila 39,5 let (Slovenija 38,3 leta), delež do 14 let stare mladine je 15,7% (16,6%), od 15 do 64 let starih oseb 68,7% (69,8%), ostarelih z več kot 65 leti pa 15,6% (13,6%).

Po 2. svetovni vojni se je močno zmanjšal delež kmečkega preb, ki je na Goriškem (7,3% leta 1991) le malenkostno manjši kakor v Sloveniji (7,4%). V Goriških Brdih je bilo leta 1961 več kot tri četrtine kmečkega preb., leta 1991 pa se je delež zmanjšal na 24,3%. Leta 1991 je delež kmečkega preb. presegal 10 % samo še v občini Vipava (13,9%), v občini Cerkno (9,1%) je bil blizu te vrednosti.

PREBIVALSTVO**PRIREDITVE**

Kmečkega preb. je največ na zahodu Goriških Brd, v Vipavskih brdih, na robnih uravninah Trnovskega gozda Gori in Črnovrški planoti, v Cerkljanskem hribovju in Baški grapi.

Večina naselij ima 100–200 preb. (26,5%), 200–500 preb. 24,1%, 50–100 preb. 18,5% in 20–50 preb. 14,3%. Krajev z manj kot 20 preb. je 28, Slapnik v Goriških Brdih in Lisec na Tolminskem sta brez stalnih preb. V naseljih z manj kot 500 preb. živi skupaj 42,4% preb., malo manj kot polovica v krajih z več kot 1000 preb., 8% pa v krajih s 500–1000 preb. Največ preb. ima Nova Gorica (14 435), leta 1991 sta le še Ajdovščina (6086) in Idrija (6008) presegli 5000 preb., nad 2000 preb. so imeli Šempeter pri Gorici (3907), Tolmin (3779), Solkan (3339) in Vrtojba (2198).

Gibanje števila prebivalcev po občinah v obdobju 1869–1991

Občina	1869	1900	1931	1961	1991
Ajdovščina	16016	16968	17163	15881	17441
Bovec	6201	5568	5976	3968	3377
Brda	8928	9149	8254	6326	5758
Cerkno	6840	6902	7240	5333	5186
Idrija	10958	13339	13219	12265	12021
Kanal	8560	9399	9392	7370	6610
Kobarid	8217	8281	7690	5644	4811
Miren-Kostanjevica	5299	5869	5243	4381	4705
Nova Gorica	19917	23415	23767	24877	36073
Šempeter-Vrtojba	2224	3067	3344	3889	5980
Tolmin	17654	16848	16881	13891	12787
Vipava	6528	6030	5715	5511	5191
POSOČJE	117342	124835	123884	109336	119940

Prireditve

Nekatere stalne prireditve so ostanek nekdanjega prazničnega leta Slovencev, druge so ustvarili na novo kot del turistične ponudbe. Večje tradicionalne prireditve po naseljih:

BANJŠICE

Julij Praznik košnje (kulturne in zabavne prireditve ter ponudba domačih jedi);

BRDA

Maj Dan odprtih kleti (predstavitve vinarjev in pokušnja vin);

BRANIK

Kvatrnica

DOBROVO

Junij Praznik češenj (ponudba češenj in češnjevih jedi, kulturne in zabavne prireditve);

DREŽNICA in DREŽNIŠKE RAVNE

Februar Pustovi (preganjanje zime z značilnimi živalskimi in magičnimi maskami);

PRIREDITVE

PROMET

IDRIJA		Čipkarski festival;
Avgust	KANAL	
Avgust		Skoki z mosta (skoki z mosta v Korita);
MOST NA SOČI		
Julij		Noč na jezeru (kulturne in zabavne prireditve);
OREHOVLJE		
April		Praznik špargljev (ponudba belušev, zabavne prireditve);
OTLICA		
September		Angelska nedelja
PRVAČINA		
Julij		Praznik breskev (ponudba breskev, zabavne prireditve);
VIPAVA		
September		Vipavska trgatev
VITOVLJE		
Oktober		Praznik kostanja

Promet

Čez Posočje poteka med Podbrdom in Branikom enotirna železniška Turska proga, ki povezuje Salzburg s Trstom. Zgradili so jo leta 1907 kot strateško železnico in so jo uporabljali med Soško fronto; v Prvačini je odcep proge proti Ajdovščini. Turska železniška proga je najkrajša povezava med Jadranskim morjem in zahodnim delom Srednje Evrope.

Po Vipavski dolini so med mejnim prehodom Vrtojba in Vipavo zgradili leta 1999 hitro cesto, ki se pri Razdrtem navezuje na avtocesto. Ob hitri cesti poteka magistralna cesta Nova Gorica–Ljubljana, od katere se v Ajdovščini odcepi prek Cola in Črnega Vrha na Godovič, prek Cola in Hrušice pa na Kalce. Na Hrušici je ohranjeno obzidje rimske poštne postaje, na Lanišču pa utrdba v limesu, kar dokazuje cestne povezave iz rimskih časov.

Magistralna cesta med mejnim prehodom Robič, Tolminom, Idrijo in Ljubljano se imenuje keltika; med Volčami in Kobaridom ima isti odsek kot regionalna cesta Nova Gorica–Bovec–mejni prehod Predel in Bovec–Vršič. V Bači ob Idrijci se keltiki priključi regionalna cesta iz doline Selščice prek prelaza Petrovo Brdo in Baške grape, na Straži pa iz doline Poljansčice čez prelaz Kladje in Cerknega. Od turistično privlačnih cest je omeniti regionalno cesto Nova Gorica–Čepovan–prelaz Drnulk–Dolenja Trebuša, drugi krak te ceste se iz Čepovana prek prelaza Vrata spusti proti Mostu na Soči; keltiki se prvi priključi v Dolenji Trebuši, drugi pa pri Postaji v Mostu na Soči.

Športni letališči sta v Ajdovščini in Bovcu, kjer omogočajo tudi panoramske polete. Nad Vipavsko dolino je vzletišče za jadralna padala nad Lijakom, za zmajarje na Kopitniku. Turistični promet po vodi opravljajo s čolni in drugimi plovili na vesla po Soči in Idrijci ter s turistično ladjo na Mostarskem jezeru.

R

Rastlinstvo

V živalskem in rastlinskem svetu Posočja je veliko število vrst in življenjskih prostorov. V le na videz podobnih gozdnatih pokrajinah z vmesnim planim obdelanim svetom uspevajo različne rastlinske združbe; večini je človek skozi stoletja v veliki meri spremenil sestavo. Tako v naravnih kot v umetno spremenjenih biocenozah se pojavljajo prave sredozemske, pa tudi visokogorske vrste na skrajnih naravnih mejah njihove razširjenosti.

Naravno rastje je nekoč sestavljal gozd, le visoko v gorah in na dnu velikih globeli Visokega krasa je gozd prešel v trate. Gozd so ljudje požgali ali izsekali za pašnike, travnike in njive. Na občutljivih legah je erozija odnesla prst, zemljišče je ostalo golo. V zadnjih štirih desetletjih se nekdanj obdelani svet spet hitro ogozduje, zaraslo se je že veliko planinskih pašnikov, travnikov in njiv. Ekstenzivno kmetijstvo je terjalo velike obdelovalne površine, gozd so zelo skričili oglarji, v visokogorskem svetu so velike površine ogolili. Pravo razdejanje je povzročila Soška fronta. Ogozdovanje je posledica opuščanja kmetijske obdelave. Prvotne rastlinske združbe so ohranjene na velikih površinah v subalpskih bukovih (*Fagetum subalpinum*) in dinarskih jelovo-bukovih gozdovih (*Abieti—fagetum dinaricum*). Sui in mokrotni travniki, ki jih kmetje ne gnojijo, ohranjajo pestrost rastlinskih in živalskih, predvsem ptičjih vrst.

Največji rastlinski posebnosti sta endemita hladnikija (*Hladnikia pastinacifolia*) in idrijski jeglič (*Primula X venusta*), ki rasteta le v Posočju. Izmed endemitov Slovenije tu uspevata še kranjski jeglič (*Primula carniolica*) in blagajev volčin (*Daphne blagayana*). Vrste na meji svoje razširjenosti so: črničje (*Quercus ilex*) v Lijaku in na Sabotinu, visokogorske vrste lepi jeglič (*Primula auricula*) na Sabotinu in pri Golem Brdu le 100 m nad morjem ter dišeči volčin (*Daphne cneorum*) in clusijev svišč (*Gentiana clusii*) nad Lokavcem (le 590 m nad morjem).

Ribolov

Vode v Posočju imajo ugodne hidromorfološke značilnosti, tudi obilica hrane v večini vodotokov omogoča ugodno preživetje ter prirast mladice in odraslih rib. Za razliko od drugih slov. vodotokov najdemo tu specifično ihtiofavno, za katero so značilni mediteranski in severnojadranski endemiti. Šest milijonov let trajajoča izolacija rib jadranskih vodotokov od donavskih je izoblikovala vrste in podvrste podobne izvornim donavskim, a dovolj različne, da so razlike prepoznavne na ravni samostojnih vrst in podvrst.

Območje s stoletno muharsko tradicijo je večinoma usmerjeno v ribolov salmonidov; najimunitnejša je soška postrv (*Salmo trutta ssp. marmoratus*), ki je severnojadranski endemit. Zaradi omejenega poselitvenega območja in križanja s prineseno potočno postrvjo je postala ogrožena, z zaščitnimi ukrepi se v zadnjem desetletju njena številčnost povečuje. Vrsto označujejo izjemna rast, značilna oblika telesa, velika glava, lopatasto zaobljen rep in progasto marmorirana obarvanost telesa. Velikost, redkost in svojevrstnost jo uvrščajo med zelo iskane lovne ribe. Tudi lipan (*Thymallus thymallus*) je cenjena ribolovna vrsta, ki naseljuje Sočo, Idrijco in srednji tok Vipave. Zaradi sinjemodne repne plavuti in drugih morfoloških posebnosti ga imenujejo soški lipan. V vseh vodotokih živita prineseni potočna postrv (*Salmo trutta m. fario*) in šarenka (*Oncorhynchus mykiss*). V zadnjem desetletju so začeli opuščati poribljanje s potočno postrvjo in vode bogatiti izključno s soško postrvjo in manjšo količino šarenke.

V večini ribiških družin dovoljujejo pri lovu salmonidov le muharjenje. Od treh salmonidov (lipani in postrvi), ki se jih lahko upleni na dan, je dovoljena le ena soška postrv, dolga vsaj 40 cm. Nekateri deli vodotokov imajo poseben zaščitni režim, kjer je uplenitev soške postrvi prepovedana, ali pa je najmanjša mera uplenitve povečana. Le izjemoma je dovoljen lov salmonidov z vijačenjem. Pri muharjenju v hladnejših mesecih sezone in višjem vodostaju dajejo prednost lovu s težkimi nimfami in potezankami. V toplejšem delu leta se praviloma uporabljajo suhe in mokre muhe ter lažje nimfe. Muharjenje na Soči in Idrijci doseže vrhunec v juniju in juliju, na Vipavi pa konec aprila in v začetku maja, poleti je aktivnost rib omejena na pozne večerne in zgodnje jutranje ure.

V Soči in Idrijci je ribolov v času snežnice manj uspešen, šele ko snežnica odteče, sledi ribolovno najbolj zanimiv del leta. V Vipavi, ki je kraška reka, je ribolov praviloma težek, ribe zaradi obilice hrane rastejo hitro in so izbirčne. Uplenitev velike soške postrvi je praviloma lažja pri rahlo povečanem vodostaju v vodi, ki ni ravno kristalno čista. Takrat se večje postrvi lahko hranijo tudi čez dan, sicer so predvsem nočni plenilci. Ob nizkem vodostaju je lov salmonidov z nimfo in suho muho pravo ribiško doživetje. Na akumulacijah za HE se lahko muhari tudi iz čolna, ta način ribolova je zlasti razširjen na Mostu na Soči.

V Posočju je možno uspešno loviti tudi ciprinide, zlasti v zadrževalniku Vogršček in spodnjem toku Vipave. Vogršček je znan po velikih ščukah (*Esox lucius*), krapih (*Cyprinus c. carpio*) in obilici srebrnih koresljev (*Carassius auratus gibelio*), v zadrževalniku so tudi postrvi ostrži (*Micropterus salmoides*). Akumulacija HE Solkan je bogata s ciprinidi, zlasti s štrkavcem (*Leuciscus cephalus cabe-da*), podustjo (*Chondrostoma nasus nasus*) in grbo (*Barbus plebejus*). V spodnjem toku Vipave so kapitalni somi (*Silurus glanis*), velike ščuke, krapi in amurji (*Ctenopharyngodon idella*) ter velike jate podusti. Pogost je ulov štrkavca, podvrste klena, in grbe, se-

strske vrste mreine. V vseh ciprinidnih revirjih je dovoljena uplenitev ene ščuke ali dveh krapov ali petih zaščitenih ciprinidov (štrkavca in grbe) na dan. V ciprinidnem revirju RD Renče je dovoljen dnevni uplen petih somov, beličarji pa lahko zadržijo deset podusti; obe prineseni vrsti odlično uspevata, tudi na škodo avtohtonih vrst. Na soma in ščuko se vijači, na ciprinide pa beličari. Pri vijačenju lahko uporabljamo le umetne vabe, pri lovu ciprinidov pa vabe rastlinskega izvora, pri lovu na soma so dovoljene izjeme.

V Posočju najdemo tudi ribe, ki so zelo pomembne z naravovarstvenega vidika; nekatere sodijo v vrh ogroženih živalskih vrst pri nas in v Evropi, npr. laški piškur (*Lethenteron zanandreai*). Potočni glavoč (*Padogobius martensi*), mrenič (*Barbus meridionalis caninus*), primorska zelenika (*Alburnus a. alborella*), mazenica (*Rutilus rubilio aula*) in pisana nežica (*Cobitis bilineata*) so značilni predstavniki severnojadrske ihtiofavne. Večina teh vrst rib je zaradi onesnaženja, regulacij nižinskih vodotokov in vnosa tujih vrst rib čedalje redkejša. Tudi nekoč pogosta jegulja (*Anguilla anguilla*), je vedno redkejša.

Varstvena doba in število uplenjenih rib na ribolovni dan

Vrsta ribe	Varstvena doba	Najmanjša dolžina (cm)	Št. rib na dan	Način ribolova
Soška postrv*	1.10.–31.3.	40	1	muharjenje, (vijačenje)
Potočna postrv	1.10.–31.3.	25	3	muharjenje, (vijačenje)
Šarenka	prilagojena varstvenim dobam zaščitenih salmonidov	25	3	muharjenje, (vijačenje)
Lipan*	1.11.–14.5.	30	3	muharjenje
Ščuka*	1.1.–30.4.	50	1	vijačenje
Štrkavec (klen)	1.5.–31.7.	30	5	beličarjenje, (vijačenje, muharjenje)
Grba (mrena)	1.5.–31.7.	30	5	beličarjenje, talni ribolov
Linj	1.6. 30.6.	30	2	beličarjenje, talni ribolov
Podust	nima lovopusta	18	10	beličarjenje
Krap	nima lovopusta	30	2	beličarjenje, talni ribolov
Som	nima lovopusta	nima	5	vijačenje, talni ribolov
Srebrni koreselj	nima lovopusta	nima	brez omejitve	beličarjenje, talni ribolov
Postrvji ostriz in drugi ostrizi	nima lovopusta	nima	brez omejitve	vijačenje, beličarjenje, (talni ribolov)

* Za te vrste rib republiško določeno mero uplenitve RD praviloma zvišajo

Upravljalavec vode (RD) lahko ribolov na določeno vrsto ribe dodatno omeji, tako glede časa lova kot tudi glede števila uplenjenih rib, če ugotovi, da številčnost pada in je vrsta ogrožena.

Ribiški okoliši

Zavod za ribištvo	Soča od izvira (Trenta) do mostu v Čezsoči (Bovec), Lepena,
RD Tolmin	Soča od mostu v Čezsoči (Bovec) do izliva potoka Vogršček pod jezom HE Doblar Idrijska od mostu v Stopniku do izliva v Sočo.

Lovne so tudi manjše reke: Glijun, Učja, Tolminka, Trebuščica, Bača, Koritnica in Kneža

RIBOLOV	RD Soča	Soča od izliva potoka Vogršček pod jezom HE Doblar do državne meje
Ribiški okoliši	RD Idrija	Idrija od sotočja Belce in Idrijce do mostu v Stopniku (zgornji A in spodnji B revir)
Prodaja ribolovnih dovolilnic	RD Ajdovščina	Vipava od izvira do jezua v Kasovljah, Hubelj – od mostu hitre ceste do izliva v Vipavo, Dobravska Krnica
ROMARSTVO	RD Renče	Vipava od jezua v Kasovljah do državne meje, akumulacija Vogršček.

ROVTARSKO HRIBOVJE

Deli rek in pritoki, ki so nelovni so posebej označeni na ribolovnih dovolilnicah (teletekst RTV Slovenija str. 141, 142 in 147, podatki o vodostajih, ki so lahko v pomoč ribiču pri izbiri ribolovnega dne, revirja in vodotoka).

Prodaja ribolovnih dovolilnic:

BOVEC

Hotel KANIN, Ledina št. 9, ☎ 388 60 21;

KOBARID

Hotel HVALA, Trg svobode št. 1, ☎ 389 93 00;

TOLMIN,

Hotel KRN, Trg M. Tita št. 1, ☎ 388 19 11;

Ribiška družina Tolmin, Trg 1. maja št. 7, ☎ 381 17 10.

Romarstvo

V Posočju so nekatera Marijina svetišča že v poznem srednjem veku dobila romarski značaj, h katerim se še vedno zgrinja okoliško preb. in tudi verniki iz daljnih krajev. Za najprivlačnejši Marijini božji poti v poznem srednjem veku sta veljali Marijini cerkvi v Logu blizu Vipave, kjer je goriški grof Lenart leta 1445 dal pozidati večjo cerkev in nastavil pri njej stalnega duhovnika, ter na Sveti Gori nad Solkanom. Tam se je leta 1539 mladi pastirici Urški Ferligojevi iz Grgarja prikazala Marija in ji naročila: »Reci ljudstvu, naj mi tukaj zida hišo in me prosi milosti!« Leta 1544 je na Sveti Gori že stala cerkev, ki je zaslovela kot pomembno romarsko središče. Še danes sta to najbolj priljubljeni romarski točki v Posočju, poleg niju pa so znane še podružnična cerkev Marijinega vnebovzvetja na Vitovljah, cerkev Žalostne Matere božje na Mirenskem gradu, Mengore nad Volčami in Marijino Celje v Ligu.

Rovtarsko hribovje

Rovtarsko hribovje je del predalpskega sveta med Žirovsko kotlino na s., Polhograjskim hribovjem na sv., Logaškim poljem na j., Hotenjskim podoljem na jz., dolino Idrijce na z. in Cerkljanskim hribovjem na sz. V dinarski smeri sz.–jv. usločeno hribovje je primer prehoda oz. širšega stičnega območja med alpskim in dinarskim svetom. V robno pokrajinsko enoto spada nekaj manjših naselij na razvodnem hrbtu med Idrijco in Poljansko Soro, j. od vzpetine Siv-

**ROVTSARSKO
HRIBOVJE**

**RUDNIK ŽIVEGA
SREBRA
V IDRIJI**

ka (1008 m), onstran katere je Cerkljansko hribovje; po Ledinski planoti je med svetovnjima vojnima tekla državna meja med Jugoslavijo in Italijo. Rovtsarsko hribovje se vzpne najvišje v Vrhu Svetih Treh Kraljev (884 m).

Osrednji del naravnega reliefa je sestavljen iz triasnih in v manjši meri permokarbonskih neprepustnih ali slabo prepustnih kamnin (glinovec, peščenjak, lapor, konglomerat), pa tudi ploščatega apnenca. Več manjših zakraselih planot daje hribovju značaj izrazite prehodnosti. Več kratkih kraških jam je tudi v dolomitu. Jama pri Svetih Treh Kraljih nad Rovtami je po dolžini (962 m) in globini (77 m) prava posebnost; v njej so tudi aragonitni kapniki in iglice. Podnebje označujejo izdatna namočenost (povprečno 1867 mm padavin) in zmerne temperature. Gozd porašča ok. 55% površja, predvsem pobočja pod ovršji slemen in planot, ki so gosteje poseljena in izrabljena v kmetijske namene.

Prevladuje razpršena poselitev v obliki samotnih domačij in manjših zaselkov, v z. delu nad dolino Idrijce je več manjših gručastih naselij z okoliškimi samotnimi domačijami. Na kmetijah se ukvarjajo z živinorejo in spravilom lesa, za večino preb. je glavni vir zaslužka delo v tovarnah, zato se vozijo na delo v Godovič, Idrijo, Spodnjo Idrijo, Žiri, Logatec in drugam.

Rudnik živega srebra v Idriji

Idrijsko rudišče je del narivne geološke sestave. Razpotegnjeno je v dinarski smeri sz.–jv. v dolžini 1500 m in širini 300–600 m. Globoko je ok. 450 m in sega od površja v nadmorski višini 330 m do absolutne kote –120 m. Sestavljajo ga karbonske, permske, skitske, anizijske, ladinijske in karnijske plasti; oblikovalo se je med srednjetriasnno tektonsko fazo. Glavni rudni mineral je cinabarit, v večjih količinah se pojavlja tudi samorodno živo srebro.

Samorodno živo srebro so odkrili že leta 1490; prvi pisni dokument o rudarjenju v Idriji iz leta 1493 je shranjen v Čedadskem arhivu. Po drugih virih naj bi rudišče leta 1497 odkril domačin. Do leta 1504 so v Idriji rudarile beneška in dve nemški družbi. Kovino so pridobivali z izpiranjem karbonskih skrilavcev s samorodnim živim srebrom. Leta 1508 so v globini 42 m odkrili cinabaritno rudo, ki so jo do sredine 17. stol. žgali v glinastih vrčih na prostem. Zaradi oskrbe z lesom so že v 16. stol. zgradili lesene klavže in postavili zaporne grablje. V šestdesetih letih 16. stol. so rudo kopali v globini 170 m; 100–200 delavcev je pridobilo več deset ton živega srebra na leto, pri čemer je ruda vsebovala 15–20 % kovine. Ok. leta 1650 so začeli rudo žgati v retortnih pečeh, ki so prav tako potrebovale veliko lesa, povprečna proizvodnja je bila 100–200 t na leto. V tridesetih letih 18. stol. so v jami odprli Terezijin, Jožefov in Franciškov jašek ter zgradili velike vodne črpalke, imenovane kamšt. Kamšt je začela delovati leta 1790 in so jo uporabljali več kot 150 let. Leta 1750 so uvedli španske peči, v tem času je 500–600 delavcev pridobi-

R

**RUDNIK ŽIVEGA
SREBRA
V IDRIJI**

lo 150–250 t kovine na leto. Na koncu 18. stol. se je zaradi pogodbe za oskrbo Španije proizvodnja povečala na 600–700 t, število zaposlenih pa na 1350. Letna proizvodnja je leta 1913 dosegla vrhunec (820 t). Kopali so do globine 330 m. S priključitvijo Italiji je rudnik tehnično in tehnološko precej zaostal, proizvodnja se je po svetovni gospodarski krizi zmanjšala na 350 t. Po 2. svetovni vojni je rudnik sprva postal last države, leta 1950 pa družbena last. Zadnji vzpon je z letno proizvodnjo ok. 500 t in s 1250 zaposlenimi doživel na začetku sedemdesetih let. Količina živega srebra v rudi se je zmanjšala na samo 0,2%, omejevanje je povzročilo padec cen na svetovnem trgu. Rudnik so leta 1987 začeli postopoma zapirati, spodnja obzorja zalili z vodo, nekatere naprave so postale tehniški spomenik, Antonijev rov so preuredili v muzej.

Sadjarstvo

Osredotočenost tržno usmerjenega sadjarstva v Vipavski dolini in Goriških Brdih ima bogato tradicijo. V katastrski občini Miren predstavljajo sadovnjaki najpomembnejšo obliko zemljiške rabe, v Goriških Brdih pa obsegajo 4,8% zemljišč. Pridelovanje sadja v Vipavski dolini omenjajo že srednjeveški viri. V Gorici so leta 1869 ustanovili prvo poklicno sadjarsko in vinarsko šolo s slov. in ital. učnim jezikom, ki ji je le štiri leta pozneje sledila slov. šola na Slapu v Vipavski dolini (slednjo so leta 1886 preselili na Dolenjsko). Leta 1946 so ob Vipavi zasadili obsežne nasade hrušk in breskev, leta 1965 so jih uredili tudi na obrobju Biljenskih gričev. Za namakanje so zajezili desni pritok Vipave Vogršček, nastalo je veliko zajezitveno jezero. Pomembno vlogo v trgovini s sadjem imata hladilnica sadja v Šempetru pri Gorici in tovarna sadnih sokov Fructal v Ajdovščini, katere začetki segajo v leto 1945.

Briškemu kmetovalcu je sadje pomemben postranski zaslužek. Najpomembnejše sadno drevo v Brdih je češnja, ki so jo razširili predvsem na prehodu iz 19. v 20. stol., nanjo odpadeta ok. dve petini vseh sadnih dreves. Temu je precej pripomogla povezava Gorice z železnico, ki je omogočila hitro dostavo svežega sadja v osrčje Avstro-Ogrske; s priključitvijo k Jugoslaviji je prišlo do nazadovanja. Na izjemen pomen češenj opozarja vsakoletni praznik v Brdih. Breskev je začela pridobivati na pomenu med svetovnimi vojnama, ko se je zaradi dobrega okusa uspešno kosala s konkurenco iz v. dela Italije. Breskve so zasajene predvsem v nasadih, največji so ob potokih Reka in Pevmica, okrog Medane, Fojane in Vipolž. Pred uveljavitvijo žlahtnih sort so v Brdih poznali domače necepljene sorte breskovih dreves mohnico, koščico in kadono; slednje so "lupili" in sušili.

Ob Pevnici in v okolici Kojškega je precej nasadov marelic, ki so jih drugje v Brdih iztrebili. Hrušk je v Brdih 26 različnih vrst in rasejo predvsem po ježah teras. Štrnivke so lupili in predelovali kot slive, ki so bile nekoč zaradi domače predelave zelo razširjene; zdaj jih je največ okrog Vedrijana, Krasnega in Medane. Po 2. svetovni vojni so se uveljavile smokve, ki obrodijo julija in septembra, razširil se je kaki, v zadnjem času kivi. Oljko so v ugodnih legah sadili med trto in drugo sadno drevje, največ v nekoliko višje ležečih krajih (Gradno, Višnjevik, Slavče, Hlevnik, Ceglo). Vzgojili so celo domači vrsti drobnica in karabana, slednja je bila bolj mesnata in debelejša, je pa dajala manj olja. Hude zime v petdesetih letih 20. stol. so oljko skoraj popolnoma iztrebile, pred leti so jo spet zasadili.

SADJARSTVO**SLAP****SMUČANJE****SOČA**

Lupljenje sadja, zlasti sliv, so v Brda najbrž zanesli Francozi v času Napoleona. Dejavnost se je razmahnila v 19. stol., do približno leta 1960 se je ohranila v Šmartnem, Medani, Vedrijanu in nekaterih manjših krajih v spodnjih Brdih, v zgornjih Brdih pa ni bila preveč razširjena. Sezonsko pripravlanje prunel je trajalo od 15. avgusta do 10. oktobra, med koncem spravila sena in trgatvijo. Sprva je šlo za hišno opravilo, pozneje so lupili tudi kupljene slive in za delo najemali delavce, ob slabših letinah in v času večjega povpraševanja so sadje uvažali.

Slap

V Posočju je na gorskih potokih veliko manjših privlačnih slapov. Soča pada v več slapovih (73 m globoko v slapu Skok pod planino Zapotok je najvišji slap v Triglavskem narodnem parku), takoj pod kraškimi izviro in med Glavo ter Malim Vrščem. Z večjimi slapovi padajo Boka (106 m visok slap pri Bovcu), Fratarca (niz slapov) nad Logom pod Mangrtom, Kozjak (dva slikovita slapova) pri Kobaridu, Ročica s pritoki (Slap v "Koritah" blizu Ladre, najvišji slap v koritih na Slovenskem (59,5 m), Volarnik (najvišji Simonov ali Gregorčičev slap pod Vrsnim je visok 88 m).

Smučanje

V srednjem in zgornjem Posočju zapade veliko snega, največ v visokogorju (nad 10 m) in na Visokem krasu (3–6 m), do 3 m pa v predalpskih hribovih. Sredozemski vplivi so močni, zato je trajnost snežne odeje zelo spremenljiva. V normalnih zimah so razmere za smuko zelo ugodne.

Na Dolu (sedanja Predmeja) je bila prva tekma v smučarskih skokih na svetu, s smučarskimi tekmami in teki na smučeh so začeli že v začetku 20. stol. v naselju Lazna pri Lokvah. Smučarsko izročilo neguje Društvo za ohranjanje naravne in kulturne dediščine Gora. Na Črnem Vrhu nad Idrijo so več let prirejali Trnovski maraton, tek na smučeh, ki so ga po nekaj kopnih zimah opustili, tako kot tudi smučišča na Lokvah in nad Ligom.

Na Kaninu so v sedemdesetih letih 20. stol. uredili edino slov. visokogorsko smučišče. To načrtovanega razcveta ni doživelo, ker podnebne, reliefne in druge naravne značilnosti zelo ovirajo delovanje žičnic in smuko.

Soča

"Krasna si bistra hči planin", je zapisal pesnik Simon Gregorčič v pesmi Soči. Povirje je nad planino Zapotok pod Bavškim Grintavcem (2347 m) v veličastni krnici. V njej izvira kot Potok in pada čez komarčo v slapovih. Dvopramenski, 73 m visok Skok, je najvišji slap v Triglavskem narodnem parku. Pod komarčo Suhi Potok ponikne v prod in ledeniške usedline. Kraški izvir Soče napaja voda

izpod mogočne Velike Dnine (2228 m) in sodi med najprivlačnejše izvire v Alpah. Visoka in srednja voda vre iz brezna ter s slapom pada v strm žleb, kjer dere v brzicah in skakalcih. Ob sušah izvira le iz razpok pod steno, pozimi do dva meseca presahne. Svoj kraški značaj izgubi že po 500 metrih, ko se združi s podtalnico izrazitega hudournika Suhega Potoka. Soča ohranja hudourniški tok v celotnem toku, večkrat se stisne v tesni in korita, ponekod se tudi na široko razliva po nasutih ravninah. Izrazito hudournost pri Novi Gorici predstavlja pretok, ki v nekaj urah naraste s $7 \text{ m}^3/\text{s}$ na več kot $3000 \text{ m}^3/\text{s}$. Značilna turkizno zelenomodra barva srednje in nizke vode se s pretokom spreminja; po topljenju snega in dežju je mlečnomodra, po močnih deževjih pa rjava kot kava. V reki živita endemična soška postrv (*Salmo marmoratus*) in vidra (*Lutra lutra*), ki je redka in močno ogrožena. Obrežje je poraščeno s peštrim rastlinjem, na prodih v dolini se pojavljajo celo visokogorske cvetlice. Med izviro in sotočjem s Tolminko je Soča razmeroma neokrnjena in razglašena za naravni spomenik, nato si sledijo tri hidroelektrarne, različni industrijski objekti, cesta in železnica, kar je reko in svet ob njej močno spremenilo in okrnilo.

Vode povirnih krakov Soče in manj vodnate Koritnice se morajo prebiti skozi čelne morene, ogromne ledeniške balvane, več korit, obliki več rečnih otokov predno dosežejo Bovško kotlino. Te se na Čezsoških Prodirh razširijo do 150 m, poplave pa se razlijejo celo 600 metrov na široko. Voda teče v številnih rokavih z vmesnimi rečnimi otoki. V Zmuklci je Soča stisnjena v le meter in pol ozka korita, na 5 km oddaljenih Prodirh pa se kar sto do štiristokrat razširi.

Pri Boki se tok z velikim kolenom obrne, v okljuku se vanjo izliva Učja. Med Srpenico in Kobaridom so soteske (srpeniška, trnovska, kobariška), nastale v naplavinah, morenskih nasipih in podorih. Značilne so velike skale v strugi, med njimi pa brzice in globoki tolmun. Najimjenitnejša sta Otona, velika tolmun v močno nagubanem flišu kredne starosti pod Trnovim, kjer je struga v sredini pregrajana s plastjo prejedenege apnenčastega peščenjaka.

Tik pred Otonami je 1.11.1990 reko zaježil kamniti plaz, ki je tolmun in strugo precej zasul. Kobariška soteska je značilna po dveh koritih, prva bo kratka, za drugimi (pod Napoleonovim mostom) pa se konča zgornji tok Soče. Med naseljema Žaga in Kobarid pritečeta vanjo desni pritok Sušec in levi Kozjak, količina vode se zlasti s kraškim dotokom precej poveča.

Soča je v srednjem toku med Kobaridom in Solkanom izoblikovala svojevrstno dolino. Med Visokim krasom in hribovjem, ki si ga deli z dolino Idrije, se je pod Mostom na Soči zajedla v deber Nad Koriti. Globoka je 500 m, pri vrhu je široka od 500 do 1000 m, na dnu je izdolbala več plitkih korit. O najožjih, zdaj zalitih, je Simon Rutar leta 1882 zapisal: "Malo niže od izliva Idrijce je Sočino korito na jednom mestu tako zoženo, da bi ga človek lahko u skoku preskočil. Struga je tako ozka, da se ob vodi ne more nikakor prodreti, nego da je moral človek visoko gori svoje poti izdelati." Deber se pod

iztočnim ustjem razširi v avško kotlinico, ki se pri Ajbi zopet zoži v dolino in se pod Plavmi stisne v sotesko med Sabotinom (609 m) in hrbtom Kuk (611 m)—Košutnik (592 m)—Vodice (651 m)—Skalnica (681 m). Pod Solkanom se izteče na Goriško ravan. Soški ledenik je preoblikoval dolino med Kobaridom in Seli pri Volčah, v drugem delu jo oblikujejo erozija in kraški procesi. Značilni geomorfološki pojavi so kanalska Korita, prepadne stene debri, vzhodna pobočja Sabotina in konglomerat. Ob vznožju Sabotina je zalito brezno z jamo izvira Mrzlek, ki ga napaja voda Visokega krasa; 112 m globoko brezno pripelje v jamo, ki se širi približno 80 m pod dnom struge Soče (35 m pod morsko gladino). Kraška voda poganja tretji generator HE Solkan z močjo 12 MW. Dno doline je v glavnem obdelano, večina pobočij je poraščena z gozdovi.

Med Kobaridom in Mostom na Soči je strmec majhen, reka vijuga in odlaga velike količine proda, spodjeda bregove in odnaša rodovitno zemljo. Med Tolminom in Podseli je ujeta v Mostarsko jezero, iz katerega se napaja hidroelektrarna Doblar. Pri Mostu na Soči so nastala približno 150 m dolga in povprečno 6 m široka Korita pod Miriščem, ki so skoraj do vrha zalita z umetnim jezerom.

Soča se je pod Mostom na Soči zajedla v globoko sotesko, pravo deber. Tu se izliva v pregrajeno reko največji pritok Idrijca. Pod jezero napajajo skoraj suho strugo Soče z desne Ušnik in Perilo ali Doblarec, z leve pa Vogršček. Pod Doblarjem se deber razširi, dolina pa zoži, kar se ponavlja do iztočnega ustja Solkanske soteske. V tem delu se v Sočo izliva več manjših pritokov; dolina je industrializirana in precej onesnažena, zajezena v umetnih jezerih za hidroelektrarni Plave in Solkan; v Kanalu se pojavljajo zadnja korita.

Po iztoku iz Solkanske soteske se začne spodnji tok Soče, ki skoraj v celoti poteka po Italiji. Na Goriškem polju je reka izdolblja do 55 m globoko strugo v lastne naplavine. Pri Sovodnjah se v Sočo izliva Vipava, ki je regulirana skoraj v celotnem toku. Ravan ob spodnji Soči je preprežena s prekopi in po večini suhimi hudourniški strugami. Po večjih deževjih jih zapolnijo vode Tera z Nadižo in mejno Idrijo, ki se skupaj s soškimi po razvejeni delti izlivajo v Jadransko morje.

Soška fronta

Po podpisu Londonskega sporazuma je Italija 3. maja 1915 odpovedala trojno zvezo, ki jo je vezala na Avstro-Ogrsko in se začela pripravljati na vstop v vojno na strani sil antante; 23. maja 1915 je uradno napovedala vojno Avstriji. Tako se je odprlo še tretje, jugozahodno vojskovališče v Posočju na 93 km dolgi bojni črti med Rombonom in Jadranskim morjem. To je bil del sicer 600 km dolge frontne črte med državama, med avstro-ogrskimi in nemškimi armadami na eni ter italijanskimi na drugi strani. Dne 24. maja 1915 so ital. enote prestopile ital.-avstr. mejo, brez večjega boja zavzele Ko-

barid in pozneje tudi naselja ob desnem bregu Soče. Med 24.5.1915 in 28.10.1917 je potekalo 12 velikih ofenziv, t. i. soških bitk. V 12. bitki 24.10.–28.10.1917 so ital. enote doživele poraz, ki je prisilil njihovo vrhovno poveljstvo, da je v noči na 27. oktober ukazalo splošen umik k Tilmentu. Uspešen prodor združenih avstro-ogrskih in nem. enot je opravila 1. soška armada, ki je 27. oktobra prodrla med s. delom Krasa in Škabrijelom proti Gorici in jo zasedla. Po 4 dneh avstro-ogrške in nem. ofenzive so se boji na soški fronti po 29 mesecih in 5 dneh končali. Ofenziva se je nadaljevala do sredine novembra in se končala ob reki Piavi; tu so ital. in antantne sile organizirale obrambo. Po zavezniški ofenzivi so Italijani 27. oktobra na več mestih prečkali Piavo. Prišlo je do zloma jugozahodne fronte in do razpada avstro-ogrške vojske.

Začetek vojne ob Soči je povzročil velike migracije civilnega prebivalstva. Na v. strani fronte so avstr. oblasti preselile ok. 80000 preb. na Kranjsko, Štajersko in Koroško ter v begunska taborišča v Spodnji Avstriji, ok. 10000–12000 Slovencev na z. strani fronte pa se je moralo odseliti v Kraljevino Italijo. Naslednji begunski val na v. je sledil ob ital. zasedbi Gorice leta 1916 in Banjšic leta 1917; kobariški preboj l. 1917 je sprožil val beguncev iz Furlanije.

Na soški fronti je izgubilo življenje ok. 187000 vojakov, ranjenih oz. zastrupljenih je bilo več kot 686000, izginulih oz. ujetih več kot 524000 avstro-ogrskih, nemških in ital. vojakov. Poleg vojaških izgub so boji zahtevali velike žrtve med civilnim preb. Boji so pomenili tudi veliko uničenje za kraje, prometnice in kulturne spomenike. Obe strani sta zgradili za vojaške potrebe veliko novih poti, cest, mulatjer, žičnic, vojaških prog, vodovodov, vodnih zbiralnikov, letališč, skladišč in vojaških taborov.

V Posočju in tudi v zaledju je po bojih ostalo veliko grobov, pokopališč in različnih spominskih znamenj. Največje pokopališče je na Gorjanskem, večja so v Tolminu, Bovcu, Soči in na Logu pod Mangartom. Med vojnama so ital. oblasti pokopališča preuredile; zgradili so kostnice, med drugim tudi v Kobaridu in vanje prenesli ostanke vojakov z opuščeni pokopališč. Pozneje je veliko pokopališč propadlo.

Soški ledenik

Soški ledenik je prodrl najdlje do naselja Sela pri Volčah. Dolg je bil 70 km, debelina se je spreminjala, snežna meja je bila poprečno na višini 1300 m. Ob toplotnem obratu daje megla v dolini Soče včasih vtis razsežnosti Soškega ledenika; megla seže tudi na livški preval, do koder je segal ledenik. Ta je v glavnem tekkel proti jugu, odprt vplivom toplega Sredozemlja. Ker so bile temperaturne razlike med dnevom in nočjo velike, so se skale v razpokah drobile, ledenik je drobir odnašal po dolini in ga odlagal, voda ga je odplavljala proti morju. Po umiku ledenika se je nadaljevalo preoblikovanje doline, tako da je malo značilnih presekov ledeniške doline v obliki

črke U. Ohranili so se številni ostanki delovanja ledenika (korita, morene, komarče; izjemno lepa je na koncu Lepene); najlepši venči čelnih moren so nad Breginjem, na Livku, nad Volčami in na Mostu na Soči.

Spravilo lesa

Na Goriškem gozdovi poraščajo več kot polovico površja, 55,5% jih je v zasebni lasti. V tolminskem gozdnogospodarskem območju je 16100000 m³ lesne zaloge, dve tretjini odpadeta na listavce in tretjina na iglavce. Posoški gozdovi obsegajo 10,8% gozdov v državi, njihova lesna zaloga pa predstavlja samo 8,4% celotne zaloge v Sloveniji. Letni prirastek znaša 441000 m³, listavci so zastopani z 72%. Letni posek je 226000 m³ oz. komaj polovica prirastka. V posekanem lesu je delež iglavcev 40%, kar pomeni, da se večji del njihovega prirasta sproti poseka.

Na Krasu so začeli gozdove izsekavati za ladjedelništvo in gradbeništvo že v antiki. Rimljani so razvili živahno trgovino z lesom, skrbeli so tudi za gospodarjenje z gozdovi, o čemer priča nagrobni spomenik gozdnemu nadzorniku (magister silvae) Publiju Publiciju Ursiju v Ajdovščini. Spravilo lesa je tesno povezano z rudnikom živega srebra v Idriji. Ko je rudnik v drugi polovici 16. stol. kupil nadvojvoda Karel, je država gozdove posameznih gospostev razglasila za rezervate. Bili so v lasti goriške grofije oz. gospostva in kapitanata v Tolminu, gospostva Sveti (Vipavski) Križ in vipavskega gospostva, sčasoma pa so postali državna last pod upravo rudnika. Gozdove, ki jih je potreboval rudnik, so širili več kot dve stoletji.

Plavljenje lesa po Idriji in njenih pritokih Belca, Zala in Kanomljica se prvič omenja leta 1551, ko so pri Idriji postavili lesene grablje. Med leti 1580–1600 so zgradili prve klavže na Idriji, nato na Zali in Belci. Mažgonove klavže v Suhi grapi pod Brusovo domačijo v Mrzli Rupi so omogočile izkoriščanje trebuških gozdov. Po načrtih domačina Jožefa Mraka so v sedemdesetih letih 18. stol. lesene klavže začeli zamenjevati z zidanimi. Na začetku 20. stol. so jih zaradi sodobnejših oblik spravila lesa prenehali uporabljati, najkasneje, leta 1925 na Idriji in Belci. Zdaj so klavže pomembni tehniški spomeniki.

S pospešenim izsekavanjem se je začelo načrtno gospodarjenje z gozdovi. Prvi gozdarski mojster za Goriško se omenja leta 1505, prva gozdnogospodarska načrta za idrijske gozdove sta iz leta 1724 in Trnovski gozd iz leta 1770. V Idriji je od leta 1892 delovala enoletna gozdarska šola, ki se je leta 1898 preoblikovala v logarsko šolo. Delovala je do leta 1910 in je imela pouk izključno v nemščini. Italijani so ustanovili enoletno gozdarsko šolo (1920–1922) v Idriji, vsi njeni gojenci so bili Slovenci. Po 2. svetovni vojni je v Kromberku delovala nižja gozdarska šola, ki se je leta 1959 preselila v Postojno. Leta 1952 sta bili ustanovljeni nižji gozdarski šoli v Idriji in Novi Gorici, vendar sta bili kmalu ukinjeni.

Šempeter pri Gorici

(74 m, 3807 preb., sedež občine)

Šempeter pri Gorici je za Novo Gorico največje naselje in drugo najpomembnejše zaposlitveno središče na Goriškem. Je mestno naselje, čeprav je njegov videz mesten le ob osrednjem trgu. Po novi razmejitvi z Italijo leta 1947 je Šempeter za dve desetletji prevzel upravne, gospodarske, izobraževalne in druge mestne funkcije, ki jih je kot središče Goriške opravlja Gorica. Razen bolnišnice so zdaj vse središčne dejavnosti v Novi Gorici. S spremembo državne meje se je spremenil tudi prometni položaj kraja. Skozenj vodi s Krasa in iz j. dela spodnje Vipavske doline najkrajša cestna in železniška povezava do Nove Gorice in naprej proti s. v Soško dolino, pa tudi najpomembnejša prometna smer iz notranjosti Slovenije prek Vipavske doline v Italijo. Tu je edini mednarodni železniški mejni prehod na Goriškem. Nekdanje kmečko naselje Šempeter se je razvilo na desnem bregu potoka Vrtojba, kjer se njegov tok pomakne skoraj ob vznožje slemena Markov hrib (227 m). Pozidava se je dolgo držala sušnih tal prodnatega Goriškega polja, ki se vzdolž celotnega toka Vrtojbe stika z ilovnatim, marsikje mokrotnim površjem ob vznožju gričevja. Šele od sedemdesetih let 20. stol. so se stanovanjske hiše in druga poslopja razširili na levi breg Vrtojbe, zlasti na vznožje Markovega hriba. Tam so raztreseni tudi v glavnem razloženi zaselki Bazara, Čuklje, Jama, Kemperlišče, Kopajno, Kosirišče, Lavžnik, Mafejšče, Mlače, Ošlje, Polje, Pri Postaji, Sipnik in Sv. Mark. J. od železniške proge, ki pelje v Italijo, so tovarne kovinskopredelovalne, elektronske in gradbene industrije ter storitvene dejavnosti. V Šempetru je tudi sedež kmetijskih organizacij, ki vodijo kmetijsko pridelovanje v spodnji Vipavski dolini. Od leta 1998 je v kraju sedež občine Šempeter-Vrtojba.

DEDIŠČINA V starem jedru kraja stoji župnijska cerkev sv. Petra, ki je bila prvič omenjena leta 1448. Sedanja cerkev je bila sezidana v historičnem slogu kot psevdoromanska arhitektura leta 1929 namesto stare baročne, porušene med 1. svetovno vojno. Omeniti velja še bivšo Coroninijevo graščino, ki je v sklopu bolnišnice.

OKOLICA Bilje (1102 preb., j. 5 km) so deloma obcestno, deloma gručasto naselje, razpotegnjeno med Biljenskimi griči na s. in desnem bregom Vipave na j. Na v. je zaselek Križ-Frnaža. V središču kraja sta graščina s parkom in župnijska cerkev sv. Antona Puščavnika, na novo zgrajena po 1. svetovni vojni. Z. del kraja stoji na prodnati ravnici, obdajajo ga njive, v. del je na mokrotnih tleh. Na nekdanj gozdnatih Biljenskih gričih so po 2. svetovni vojni uredili obsež-

ŠEMPETER PRI GORICI

Bukovica
Dombrava
Vogrsko
Volčja Draga

ne vinograde, ob Vipavi prevladujejo hruškovi nasadi, na Biljensko-Orehovskem polju so večinoma njive. V. od Bilj se začne pas glinastih in ilovnatih nanosov ob Vipavi, ki so nastali z zaježitvijo reke v pleistocenu; te so surovina za opekarni v Biljah in Merljakih blizu Renč.

Bukovica (566 preb., jv. 5 km) je razpotegnjeno naselje z gručastim jedrom na desnem bregu Vipave, kjer se njena naplavna ravnica stika z jv. obronki Biljenskih gričev. Staro naselitveno jedro je gručasti zaselek Britof, kjer je do 1. svetovne vojne stala cerkev s pokopališčem. Novo središče kraja se širi v. od starega, ob cesti iz Bilj v Volčjo Drago. Tu stoji župnijska cerkev sv. Lovrenca. Na ravnici ob Vipavi so travniki in nasadi hrušk, po gričevju, kjer so zaselki Dolina, Golobnjak, Kotišče, Martinjak in Vizirnik, so na prisojah vinogradi. V Bukovici je sedež Goriških opekarn. Na Fratnikovem zemljišču stoji značilen antični vodnjak.

Dombrava (55 preb., jv. 6 km) je razpotegnjena ob cesti Šempeter pri Gorici–Dornberk, med potokom Lijak pri Volčji Dragi in Prvačino. Hiše so postavljene na ilovnatem zemljišču naplavne ravnice Vipave. V zaselku Okroglica je do leta 1953 delovala opekarna, zdaj je tu tekstilna tovarna.

Vogrsko (781 preb., jv. 6 km) je naselje z gručastim jedrom in več zaselki. Na desnem bregu potoka Lijak so na jv. vznožju flišnih Starogorskih gričev zaselki Stara Gora, Mali Dunaj, Lemovo in Boršt. Osrednji, gručasto pozidani zaselek Britof z župnijsko cerkvijo sv. Justa iz leta 1922 stoji na temenu strmega, med dolinama Lijaka in potoka Vogršček razpotegnjenega slemena. Hiše zaselkov Kurnik, Replje, Jazbine in Brije so raztresene po nizkem flišnem Vogrskem gričevju v. od doline Lijaka. Ravnici ob Lijaku in Vogrščku sta skrbno obdelani; na njihah prevladuje koruza, po gričevju so nasadi breskev in vinogradi. Z zaježitvijo Vogrščka je nastal velik vodni zbiralnik, namenjen namakanju kmetijskih zemljišč v spodnji Vipavski dolini, pomemben je tudi za rekreacijo. V kraju je baročni dvorec fur-lanskega tipa, pozidan na temeljih srednjeveškega gradu, omenjenega leta 1257. Dvorec je zasnovan s tremi trakti okrog osrednjega dvorišča, kjer je verjetno stal dvorec rodbine Bossisio iz leta 1524. Na desnem krilu dvorca je še ohranjena renesančna ron-dera, ob vhodu skozi desni vhod pa grajska kapela sv. Roka in sv. Barbare iz leta 1764. Sedanjjo podobo je zdaj restavrirani dvorec dobil sredi 18. stol. Kot arhitekt se navaja goriški arhitekt Nicolo Pacassi. V kraju se omenjajo hunski grobovi.

Volčja Draga (689 preb., jv. 4 km) je razloženo naselje z zaselki Dolgo, Dolina, Lemovo, Lovčeva Draga, Polje in Zrznišče. Večina kraja je v dolini potoka Bazaršček, ki Starogorske griče na s. razdvaja od Biljenskih gričev na jz. Hiše so na gosto nanizane ob cesti Šempeter pri Gorici–Dornberk in železnici Nova Gorica–Sežana ter ob cesti, ki se tu odcepi proti Mirnu, pozidava po stranskih dolinicah sega tudi na pobočja gričevja. V industrijski coni, kjer sta obratovali opekarni, je zdaj več industrijskih in obrtnih podjetij.

Vrtojba (2389 preb., j. 2 km) je obmejno naselje, ki se prvič omeinja ok. leta 1200. Nastalo je na stiku prodnatega v. dela Goriškega polja in ilovnatih nanosov s flišnih Biljenskih gričev na v. Njegov prvotni del z župnijsko cerkvijo Srca Jezusovega, grajeno v letih 1924–1925 v neoromanskem slogu po načrtih arhitekta Radoviča, je po zasnovi tipična obcestna vas, razpotegnjena v smeri s.–j. Težišče novejše, prevladujoče ulične pozidave se je premaknilo na vznožje gričevja in ob potok Vrtojba. H kraju spada zaselek Počivalo. Živahna zidava in hitro naraščanje števila preb. spreminjata Vrtojbo v j. obmestni krak novogoriške mestne aglomeracije. Nekdanje izrazito kmečko naselje, znano po pridelovanju zgodnje zelenjave in vrtnin, se je po 2. svetovni vojni spremenilo v delavsko-kmečko naselje. Jz. od kraja so sredi polja velike gramoznice. Mednarodni blagovni in potniški mejni prehod v Vrtojbi je med največjimi v Sloveniji, v njegovi bližini so predstavništva špedicijskih podjetij.

ŠEMPETER PRI GORICI

Vrtojba

ŠENTVIŠKA GORA

Bukovski Vrh
Daber

Šentviška Gora

(648 m, 107 preb., 22 km jv. od Tolmina)

Šentviška Gora je razloženo središčno naselje z gručastim jedrom v jv. delu Šentviške planote. Poleg jedra in samotnih domačij ga sestavlja zaselek Plesišče. Površje planote se od najvišje vzpetine Črvov vrh (974 m) zlagoma spušča proti j. robu, kjer se strmo prevesi v deber Idrjice. Je zakraselo, na njem je veliko vrtač, manjših uval in studencev, ki oživijo le ob obilnem deževju. V bližini kraja je tudi več kraških jam: jama na Martinjih lazih, jama v Brlatovem robu, vodno Lukmanovo brezno in Gorska jama.

DEDIŠČINA Kraj je eno najstarejših naselij na Tolminskem, saj ga kot sedež ene izmed treh najstarejših župnij na Tolminskem omeja papeževa bula iz leta 1192. Nekdaj mogočne zidane nadstropne in s slamo krite hiše škofjeloško-cerkljanskega tipa so večinoma prenovljene in posodobljene, precej je novih hiš. Gospodarska poslopja so od stanovanjskih stavb po večini ločena. V baročni župnijski cerkvi sv. Vida iz leta 1723 so freske Jerneja iz Loke iz 16. stol. V jedru vasi je na stavbah in kapelici več slik iz 18. in 19. stol. Etnološki spomenik je sušilnica. Na fasadi domačije Pri Lukšu so zanimive freske iz leta 1725. Nad podobama sv. Janeza in sv. Florjana je sončna ura iz druge polovice 18. stol.

OKOLICA **Bukovski Vrh** (27 preb., sv. 5 km) je razložen po rahlo nagnjenih zakraselih pobočjih istoimenske vzpetine (918 m), ki se na s. strmo spušča proti dnu Baške grape. Sestavljajo ga zaselki Pušnik, Lipeta, Doline in Svinače. Značilne so velike nadstropne hiše s samostojno stoječimi gospodarskimi poslopji, nekaj jih je preurejenih v počitniške objekte.

Daber (29 preb., v. 1,5 km) je v jedru gručasto naselje na rahlo nagnjenem površju jv. obrobja Šentviške planote, ki proti v. preide v strma pobočja debri reke Idrjica. V okolici vaškega jedra je raztre-

ŠENTVIŠKA GORA

Gorski Vrh
Logaršče
Pečine
Polje
Ponikve
Prapetno Brdo

senih več samotnih domačij. Površje je zakraselo in vrtačasto, tu so tudi manjše vodne kraške jame.

Gorski Vrh (12 preb., s. 5 km) je raztresen po valovitem zakraslem površju pod najvišjo vzpetino Šentviške planote, Črvov vrh (974 m). V okolici kraja je več kraških jam. Preb. se izseljujejo, zato je večina stavb prazna; propadla je tudi domačija Pri Črvu z znamenitim obokanim gospodarskim poslopjem. Na Leharjarjevi domačiji je s freskami poslikana klet s konca 18. stol.

Logaršče (66 preb., sz. 14 km) so naselje v skrajnem z. delu planote, raztreseno nad sotočjem Idrijce in Bače. Sestavljata jo dela Logaršče in Rakovec s samotnimi domačijami. Pri Šornu je ohranjen vodni mlin. Cerkev sv. Lucije iz leta 1572, zidana v gotski tradiciji, je v 19. stol. pogorela, pozneje so jo obnovili.

Pečine (154 preb., z. 7 km) so sredi planote, z gručastim jedrom v zakraseli kotanji med travniki in sadovnjaki. Ok. starega jedra je rahlo valovito površje, po katerem so raztreseni zaselki Kal, Kobilnik, Kolovrat, Podkal, Stari Rut in Travnik ter samotne domačije. Gotska predhodnica današnje župnijske cerkve sv. Mohorja in Fortunata je stala verjetno že v 13. stol. V cerkvi so še ohranjeni fragmenti fresk t.i. suško bodeško prileške delavnice iz 3. četrtine 15. stol. Med velikimi nadstropnimi in manjšimi prenovljenimi stavbami je nekaj novih hiš. Precej krajanov je zaposlenih v obratu Metalflex, zgrajenem v sedemdesetih letih 20. stol.

Polje (36 preb., jz. 1 km) je gručasto naselje na majhni ravnici tik nad strmim j. robom Šentviške planote, ki se tu spušča v dolino Idrijce. V. od vaškega jedra je razloženi zaselek Gradišče. Po potresu leta 1976 so večinoma nadstropne hiše posodobili. Njive so predvsem sz. od vasi, na zakraselem površju z manjšimi studenci in kraškimi jamami prevladujejo travniki.

Ponikve (201 preb., sz. 10 km) so staro hribovsko naselje z gručastim jedrom v majhni kotlinici na z. planote. V okolici vaškega jedra so raztreseni zaselki Lazi, Ostrožnik, Rob, Rute, Zagomilica in Zapušnik ter samotne domačije. Kraj se prvič omenja leta 1192. V njem prevladujejo velike, po večini prenovljene in posodobljene nadstropne hiše škofjeloško-cerkljanskega tipa. Predhodnico sedanje župnijske cerkve Matere božje oz. Darovanja Marije je gradil Andrej iz Loke ok. leta 1480. Med 2. svetovno vojno je bila požgana, nakar so jo med leti 1954–1958 ponovno zgradili po načrtih J. Plečnika. S. od vasi je presihajoče jezerce Rupa, iz katerega odteka občasen potok Rupnica, ki sz. od kraja ponikne in spet pride na dan v kraški jami Kresnica nad Potoki, zaselkom Slapa ob Idrijci.

Prapetno Brdo (115 preb., jz. 3 km) je naselje z gručastim jedrom, zaselkoma Rute in Sleme ter samotnimi domačijami, raztresenimi po valovitem svetu j. dela planote, ki se strmo prevesi v dolino Idrijce. Ob zidanih nadstropnih, večinoma prenovljenih hišah, so samostojno stoječa gospodarska poslopja. V okolici hiš je precej travnikov, razvita je živinoreja. Na vrtačastem površju ni tekočih vod; v bližini je vodna kraška jama Na Močilcah.

Zakraj (30 preb., j. 0,5 km) je v jedru gručasto naselje s samotnimi domačijami, raztresenimi po rahlo valovitem zakraselem površju. Zidane nadstropne in pritlične stavbe so po večini prenovljene. Polja so predvsem v. in jv. od vaškega jedra. Z. od kraja je kraška vodna jama, iz katere ob deževju odteka voda, ki kmalu ponikne.

Šentviška planota

Planota je prostrana kraška uravnava na skrajnem z. delu predalpskega Cerkljanskega hribovja, ki se s strmimi pobočji dviga nad Idrijo in Bačo. Strnjena in razložena naselja (Bukovski Vrh, Daber, Gorski Vrh, Logaršče, Pečine, Police, Polje, Ponikve, Prapetno, Roče, Šentviška Gora, Zakraj) ter posamezne samotne kmetije so v nadmorski višini 350–900 m, osrednji, gosteje poseljeni del pa 650–700 m. Nad uravnanim svetom se najvišje vzpne Črvov vrh (974 m). Planota je razčlenjena z vrtačami in vmesnimi kuclji ter ravniciami, pojavlja se nekaj občasnih ponikalnic, ki izginjajo po večjih deževjih; Ponikve so dobile ime po tem kraškem pojavu. Osrednje naselje je Šentviška Gora, kjer posluje več podjetnikov in gostišče. Na Pečinah je obrat tovarne Metalflex iz Tolmina, gostilna in več obrtnih delavnic. Gozdovi ob sonaravni rabi dajejo zaslužek številnim domačinom. Izjemno bogato naravno in kulturno dediščino sestavljata naravna spomenika: 1 km dolga in 126 m globoka kapniška Čendova jama ter Kostanjevec, soteska soimenskega potoka z jamama Zidanica in Krasnica. Od kulturnih spomenikov so 3 arheološki, 7 etnoloških (4 domačije, 2 kašči in vaški vodnjak) ter 5 umetnostnozgodovinskih in arhitekturnih (2 podružnični in 3 župnijske cerkve).

Šport

Športni park v Novi Gorici deluje v okviru Športnega zavoda Nova Gorica. Obsega nogometni stadion in atletske steze z osmimi progami, igrišče za nogomet z umetno travo, športno dvorano s 1000 sedeži, 6 teniških igrišč, košarkarsko, badmintonsko in odbojkarško igrišče, teniški zid, olimpijski bazen in manjši pokriti bazen, pokrito balinišče in kegljišče, telovadnico z večjo in manjšo dvorano, fitness s savno, kotalkališče in pomožno nogometno igrišče ob Korunu. V Solkanu je kajakaški center, ki omogoča večja tekmovanja v kajaku in kanuju na divjih vodah. Tu je tudi Rekreativni center Žogica ob Soči z igriščema za tenis, odbojko in košarko ter odbojko na mivki. V gozdu Panovec so urejeni trim steza, poligon za trap in lovkostrelstvo ter strelišče; prijetni so sprehodi skozi gozd in zanimivo gozdno učno pot.

Na Ajševici je ugodno mesto za jadralno padalstvo in zmajarstvo; športniki vzletajo s Trnovske planote in ob ugodnem vzgonskem vetru opravljajo več ur trajajoče polete. Tu je na voljo tudi steza za modelarje. Na Lokvah je manjše smučarsko središče z vlečnico za najmlajše in tekaškimi progami, v poletnem času so možnosti za sprehode. Trnovska planota je zanimiva za gorske kolesarje, Lokve

ŠENTVIŠKA GORA

Zakraj

ŠENTVIŠKA PLANOTA

ŠPORT

(900 m) so zelo primerne za priprave športnikov (večnamenska igrišča). Na območju Nove Gorice gojijo v društvih več kot 30 športov (atletika, badminton, kegljanje in balinanje, mali nogomet, nogomet, športna gimnastika, kajak in kanu na divjih vodah, rokomet, odbojka, košarka, kotalkanje, karting, smučanje, streljanje na glinaste golobe, lokostrelstvo, plavanje, kolesarstvo, judo, karate, ples). V Renčah imajo pokrito kotalkarsko dvorano in klub.

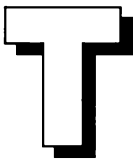
Najboljše rezultate v državnem in svetovnem merilu dosegajo kajakaši in kanuisti Kajak kluba Soške elektrarne iz Solkana (olimpijci Fedja Marušič, Jernej Abramič, Marjan Štrukelj). Od atletov sta bili olimpijki Meta Mačus in Lidija Benedetič. Najstarejši olimpijec je gimnastičar Dušan Furlan, v Solkanu je doma Jure Franko, nosilec srebrne olimpijske kolajne v veleslalomu z zimskih olimpijskih iger v Sarajevu. Nogometno društvo HIT Gorica ima nogometno šolo, ki združuje več kot 300 mladih nogometašev; v tekmovalni sezoni 1995/96 so osvojili naslov državnega prvaka, 2000/2001 pa naslov pokalnega prvaka. Ženska odbojcarska ekipa je v vrhu slovenske odbojke. V državni košarkarski ligi tekmujejo košarkarji, rokometaši in kegljači.

V Kanalu ima Odbojcarski klub Salonit Anhovo odbojcarsko šolo, iz njenih vrst črpajo igralce za vse državne selekcije; tu je velika športna dvorana. V Desklah so uspešni košarkarji. V Šempetru pri Gorici stoji Šport center HIT z dvorano za rokomet, košarko in odbojko, pokritimi teniški igrišči, 80-metrsko atletsko stezo s skakališčem za višino, daljino in palico, igrišči za badminton, plesno površino in fitnessom. Na prostem sta urejeni igrišči za odbojko na mivki, metališči za kroglo in disk.

V Vrtojbi so znane namiznoteniske igralke Šampionke, ki so v vrhu 1. državne lige. V Mirnu in Biljah, pa tudi v Brdih je najbolj priljubljen nogomet. V s. Posočju so razviti vodni športi na Soči (kajak, rafting, soteskanje), jamarstvo, jadralno padalstvo, alpinizem. V Bovcu je športno letališče in ugodne razmere za jadralno letenje. Na Kaninu je edino slovensko visokogorsko smučišče. V Tolminu so priljubljeni športi košarka, nogomet in atletika, ugodne so razmere za letenje z zmaji in jadralno padalstvo, privlačen je športni ribolov. V Kobaridu so znani gorski tekači in kolesarji. V Idriji je razvito kolesarjenje, gojijo tudi košarko in nogomet. Modra dvorana omogoča številne dvoranske športe. Blizu Cerknega se razvija smučarski center Črni vrh. V Cerknem se unijo plavalci v pokritem bazenu.

V Ajdovščini gojijo nogomet, rokomet in košarko. Športni center Police in športno letališče omogočata jadralno in športno letenje, letanje z zmaji in ultralahkimi letali. Razvito je jamarstvo, Društvo za ohranjanje kulturne in naravne dediščine Gora na Predmeji se ukvarja s smučanjem po starem. V Vipavi gojijo nogomet, kolesarstvo in košarko. S telovadnico in športno dvorano ob Škofjiski gimnaziji so se razmahnili dvoranski športi.

Športne zveze v sodelovanju s športnimi klubi organizirajo številne športno rekreacijske prireditve.

Telefon

- 386 Karakteristična klicna številka Republike Slovenije
- 00 Mednarodna izhodna številka iz Republike Slovenije
- 05 Karakteristična telefonska številka omrežne skupine Nova Gorica (Ajdovščina, Bovec, Brda, Cerknjo, Idrija, Kanal, Kobarid, Miren-Kostanjevica, Nova Gorica, Šempeter-Vrtojba, Tolmin, Vipava)
- 1188 Informacije
- 1987 AMZS pomoč – informacije, vlečna služba
- 113 Policija
- 112 Center za obveščanje – reševalci, gasilci
- 092 S sosednjimi občinami v Italiji je vzpostavljen avtomatski obmejni telefonski promet.
Pri telefoniranju lahko namesto mednarodne izhodne klicne številke uporabimo posebo številko
Na voljo je vsem telefonskim naročnikom v maloobmenjem pasu.

TIGR

Prvi bojevniki proti fašizmu v Evropi so z začetnicami Trsta, Istre, Gorice in Reke poimenovali ilegalno organizacijo, ki se je razvila iz Planinskega društva Krpelj. Zаметki so nastali leta 1924, organizacijo so ustanovili leta 1927 na Nanosu, kjer so se srečali odborniki Zveze mladinskih društev iz Trsta in Zveze prosvetnih društev iz Gorice. Tržaška organizacija je bila bolj aktivna, člani so požgali nekaj šol in vrtcev, podtaknili kakšno bombo, vendar brez človeških žrtev; goriška je bila sprva bolj propagandistična (razdeljevanje letakov, izleti, kurjenje kresov), pozneje so tudi ti postali odločnejši v odporu proti fašizmu in raznarodovanju.

Člani se med seboj niso poznali, vodstvo se je povezovalo z vodji "srenj", ti z vodji "celic" in najmanjših enot "trojk". Člani trojk so imeli svoje zaupnike, ki so širili gradivo. Policija je poizkušala TIGR uničiti, vendar je zaradi odlične konspiracije deloval tudi po aretacijah vodilnih članov. V tridesetih letih je štel 2000–3000 članov. Tigrovci so leta 1935 začeli sodelovati s Komunistično partijo Italije, leta 1941 je z izbruhom vojne TIGR prenehal delovati, večina članov se je vključila v oborožen odpor proti fašizmu. Po osvoboditvi in priključitvi velikega dela slov. ozemlja matični domovini je jugoslovanska oblast zapostavljala ali celo preganjala tigrovce in tako prezrla njihovo vlogo v evropskem boju proti fašizmu. Vodilni tigrovci so bili Albert Rejec, Zorko Jelincič, Lojze Sardoč, Jože De-

kleva, Roman Pahor, Franjo Marušič in Ferdinand Bidovec; slednja dva ter Zvonimirja Miloša in Alojza Valenčiča so leta 1930 obsodili na 1. tržaškem procesu in ustrelili na bazoviški gmajni kot prve žrtve fašističnega terorja v Evropi.

Tolmin

(200 m, 3690 preb., sedež občine)

Tolmin je mestno naselje na dnu srednje Soške doline, sredi Tolminske kotlinice. Stoji na najvišji konglomeratni in deloma morenski terasi nad sotočjem Soče in rečice Tolminka, na križišču poti proti Gorici, Bovcu in Idriji. Zaradi svojega položaja in zgodovinskega razvoja je upravno, prometno, industrijsko, zaposlitveno, trgovsko, kulturno in izobraževalno središče srednjega in zgornjega Posočja. Močno sta ga zaznamovali strateška lega med Sočo in Tolminko, ki ga na s. zapira osamelec Kozlov rob (426 m), ter stalna obmejna lega. Na Kozlovem robu in na vzpetini Vrh Krnic (278 m) nad levim bregom Tolminke sta nekoč stali prazgodovinski gradišči. Leta 1188 so oglejski patriarhi na vrhu Kozlovega roba postavili utrdbo. Iz nje je nastal grad, ki je imel pravilno pravokotno zasnovo in štiri vogalne obrambne stolpe. Leta 1348 in 1511 sta ga hudo poškodovala potresa in je bil v 17. stol. opuščen. Najstarejši del kraja z značilnimi ozkimi ulicami je na pobočju visoke terase nad Tolminko. Tu so si leta 1313 postavili dvorec oglejski patriarhi. Leta 1713 je izbruhnil upor proti grofu Antonu Coroniniju. Leta 1821 je Tolmin dobil trške pravice. V drugi polovici 19. stol. se je razvijal okrog dveh trgov. Ker je bil med 1. svetovno vojno precej porušen, so ga obnovili in v času, ko je spadal k Italiji, je postal pomembno vojaško središče; mesto je postal leta 1952. V šestdesetih letih 20. stol. je začel nastajati novejši del naselja, postavljen na zgornji rečni terasi. V mestu so elektroindustrija, strojna, kovinska, papirna, usnjarska in živilska industrija, gradbeništvo ter obrtne, prevozniške in servisne dejavnosti. Industrijsko območje je na levem bregu Tolminke, v smeri proti Poljubinju.

DEDIŠČINA Na vznožju osamelca Kozlov rob (426 m) je bilo odkrito prazgodovinsko grobišče, pri cerkvi sv. Urha pa zgodnjerednjeveško grobišče alpskih Slovanov. Župnijska cerkev Marijinega vnebovzetja je bila na temeljih romanske predhodnice sezidana med leti 1682 in 1686. Tik nad levim bregom Soče stoji pokopališka cerkvica sv. Urha iz 12. stol. z romansko ladjo, gotskim prezbitერიem iz ok. leta 1470 in freskami, datiranimi leta 1472. Ta cerkev je bila tudi sedež prvotne župnije do leta 1687, nato se je sedež preselil k cerkvi Marijinega vnebovzetja; pri njej so našli sledove staroslovanskih grobov. Na Brajdi, med poslopji občinske uprave, rase mogočen tulipovec (*Liriodendron tulipifera*), posajen pred 400 leti.

① LTO Sotočje Tolmin, Petra Skalarja 4, ☎ 381 00 84.

OKOLICA Čadrg (30 preb., s. 8 km) je raztresen po z. vznožju hrbta Rute (Vrh Rut, 1082 m), kjer ta preide v ostanke višjih teras nad so-

TOLMIN

Čiginj
Dolje
Gabrje
Kamno
Kozaršče
Ljubinj

tesko rečice Tolminka. Na sv. strani se vzpenja Grušnica (1570 m). Njive so na terasah pod vasjo, med njimi so travniki in na Rutah senožejeti. Glavni vir zaslужka je živinoreja, navezana na poletno planinsko pašništvo. Pod zaselkom Ozidje je manjša kraška Roparska jama, nad opuščeni naseljem Pologom je blizu izvira Tolminke Pološka jama.

Čiginj (171 preb., jz. 5 km) je gručasta vas na vršaju potoka Lojščica, ob v. vzhodju vzpetine Očna (905 m), ob cesti Tolmin–Nova Gorica. Lojščica pod naseljem izginja v produ in se ponovno pojavi na ilovnatem površju, nakar se izlije v potok Ušnica. Na terasah nad njim je zaselek Ušnik, na pobočjih pod Voličanskimi Ruti je razpršenih nekaj samotnih domačij. V naselju stoji cerkev sv. Florijana. Bliznje vojašnice iz 2. svetovne vojne so preurejene v strojno tovarno. Na Lojščici so slapovi, v bližini so soteske in kraške jame.

Dolje (153 preb., sz. 2 km) so gručasto naselje ob cesti Tolmin–Kamno na dnu Soške doline, ob vzhodju vzpetine Vodel (1053 m). Kraj se prvič omenja leta 1377. Pod cesto so Prodi, poplavno in močvirno območje, primerno za pašo. Njive in travniki so na obsežni konglomeratni terasi. Med 1. svetovno vojno, iz katere so kaverne na pobočju Vodela, sta bili avstr. in ital. frontna črta dalj časa komaj nekaj metrov oddaljeni druga od druge.

Gabrje (113 preb., sz. 4 km) so gručasto naselje na dnu Soške doline, ob cesti Tolmin–Kamno na levem bregu Soče, ob vzhodju vzpetine Mrzli vrh (1359 m). Omenja se leta 1294. Na ostankih teras ob Soči je največ njiv in travnikov. Razen pokopališča ital. alpincev v bližnjem zaselku V Grapi so na območju kraja ostanki avstr. bunkerjev iz 1. svetovne vojne.

Kamno (241 preb., sz. 10 km) je gručasto naselje z deloma nepravilno obcestno zasnovno na levem bregu Soče. Nekoliko ločena dela kraja sta Meje in Maraške, nekaj hiš je na desnem bregu Soče, čez katero tu vodi ozek most. V Maraških stoji župnijska cerkev sv. Trojice. Z. od vaškega jedra teče hudournik Suhi potok. Na višjih prodnih terasah na obeh straneh Soče je precej njiv, na osojnim in vlažnem površju ob reki so travniki.

Kozaršče (95 preb., j. 5 km) so gručasto naselje pod j. pobočjem vzpetine Mengore (453 m), nad potokom Ušnico. Ob cesti proti Modrejcam je zaselek Poljance. Polja v nepravilnih delcih so pod vasjo na težki ilovnati prsti in nad njo na ledeniški moreni. Na vrhu Mengor stoji cerkev Matere božje, ki je bila med 1. svetovno vojno razdejana in obnovljena v letih 1928–1929 po načrtih Toneta Kralja. Po izročilu naj bi bilo tu leta 1713 shajališče vodij tolminskega kmečkega upora.

Ljubinj (134 preb., jv. 5 km) je gručasto naselje na prevalu med vzpetinama Kobala (1080 m) in Senica (658 m), prek katerega je vodila stara pot iz zgornjega Posočja proti Gorenjski. Nad Baško grapo je zaselek Grapa. Poleti pasejo vaščani živino na planinah Lom in Kuk. Zidane primorske hiše so po večini prenovljene, precej je tudi novih. Nad krajem so razvaline stare cerkve sv. Lenarta, na robu vaškega jedra stoji novejša cerkev sv. Mihaela.

TOLMINPoljubinj
Prapetno

Sela pri Volčah

Selce

Selišče

Tolminske Ravne

Volarje

Poljubinj (415 preb., v. 2 km) je gručasto naselje v v. delu Tolminske kotlinice. Stoji pod strmimi stenami vzpetine Kobala (1080 m), kjer se potok Godiča skozi strmo grapo prebije na obsoško ravnico. Prvič ga omenja urbar iz leta 1377. Na Kuku (651 m) je zaselek Poljubinjske Ravne, tik pred mostom čez Tolminko zaselek Rodne, zdaj tolminska industrijska cona. Jz. in z. od vaškega jedra je Poljubinjsko polje, ki se spušča v terasah proti Soči in Tolminki. Od tu je možno priti do slapov Veliki in Mali Beri na Godiči.

Prapetno (133 preb., jv. 3 km) je gručasto naselje na jv. robu Tolminske kotlinice, ob vznožju hriba Kuk (651 m), na levem bregu Soče, ki je tu zaradi jezua hidroelektrarne Doblar razširjena v umetno jezero. Proti j. stoji ob potoku Potočnica pripadajoči Vodivček z ribogojnico za vzrejo soških postrvi. Kmetovalci imajo njive in travnike na terasastem površju v smeri proti Soči. V Zapodju je mineralni vrelec Gnojna voda.

Sela pri Volčah (88 preb., j. 8 km) so gručasto naselje na prisotni in vetrovni konglomeratni terasi med dolinama Soče in potoka Ušnica, pod vzpetino Cvetje (Selski vrh, 588 m). Ob jezua hidroelektrarne Doblar je zaselek Podsela. Nekdaj gotška podružnična cerkev sv. Marije Magdalene iz leta 1646 je bila med 1. svetovno vojno poškodovana, zato so jo leta 1928 obnovili.

Selce (12 preb., sz. 13 km) so gručasto naselje nad Soško dolino, na pobočju najnižjih obronkov Krna (2244 m), ki se končajo z globokimi grapami potokov Malenšček, Volarja in Mrzli potok, na katerih sta visoka slapova Brinta (104 m) in Gregorčičev slap (88 m) ter več manjših slapov in slapišč. Nadstropni domovi so preurejeni v počitniške hiše ali pa propadajo.

Selišče (23 preb., sz. 8 km) so gručasto naselje na ostankih vršaja Volarja, ki priteče iz globoke soteske, po kateri odtekajo v Slapišču združene vode izpod Krna (2244 m). Večina preb. je ostarela.

Tolminske Ravne (13 preb., sv. 15 km) so najvišje ležeče naselje na ožjem Tolminskem. Postavljeno na rahlo valovitem dnu krnice pod Tolminskim Migovcem (1881 m), se je razvilo iz nekdanjih planin, sestavljajo ga pritlične hiše, ki so bile po potresu leta 1976 prenovljene in posodobljene. Sv. od kraja je izvir potoka Zadlaščica. Po zajetju izvira za tolminski vodovod in postavitvi jezua za manjšo hidroelektrarno je naselje dobilo cesto iz Žabč. V bližnji okolici prevladujejo travniki in pašniki. Poleti vaščani pasejo živino na planini Razor pod osrednjim grebenom Spodnjih Bohinjskih gor, kjer stoji planinska kočja (1315 m).

Volarje (245 preb., sz. 7 km) so naselje z nepravilno obcestno zasnovo, razpotegnjeno na višji prodni terasi na levem bregu Soče, pod strmim pobočjem Mrzlega vrha (1359 m). S pobočja sega ponekod prav do hiš več hudourniških grap in melišč. Obdelane so predvsem višje soške terase. Po potresu leta 1976 so vaščani dobili skupen hlev na desnem bregu reke. Do njega vodi most čez reko, po katerem je speljan odcep od glavne ceste Tolmin-Kobarid.

TOLMIN

Volčanski Rutí
 Volče
 Zadlaz-Čadrg
 Zadlaz-Žabče
 Zatoľmin

Z. od kraja stoji na samem cerkva sv. Brikcija, gotska, z zvezdas-to obokanim prezbitერიem, datiranim 1475. Kot stavbni mojster je imenovan Andrej iz Loke. V prezbitერიu so vidni fragmenti fresk iste-ga mojstra.

Volčanski Rutí (19 preb., jz. 12 km) so hribovsko naselje samot-nih domačij, raztresenih med vzpetinama Ježa (949 m) na Kolovra-tu na s. in Grad (696 m) na j. ter potokoma Lepenk na z. in Ušnik na v. Večina hiš je praznih in propada. Kraj s cerkvijo sv. Florijana je dostopen s Čiginja in iz Doblarja,; od tu se cesta nadaljuje na Kambreško.

Volče (579 preb., jz. 3 km) so v jedru gručasto naselje na z. robu Tolminske kotlinice, na desnem bregu Soče, pod vzpetino Veliki Špik (726 m). Skozi vaško jedro je speljana cesta Tolmin-Nova Gorica. Visoko na pobočjih Kolovrata (Nagnoj, 1193 m) sta zaselka Foni in Kamnica ter nekaj samotnih domačij. Skozi jedro kraja teče potok Gunjač, ob s. robu pa potok Kamnica. Polja, razdelje-na na dolge in ozke trakove, so na nekoliko nagnjenih vršajnih te-rasah ob Soči in na zamočvirjenem površju pod gozdnatim hribom Bučenica (510 m). Zaradi strnjeno grajenih hiš primorskega tipa je kraj ohranil veliko tradicionalnih arhitekturnih značilnosti, čeprav je bil med 1. svetovno vojno v celoti porušen. Od leta 1015 je bila tu pražupnija. Sedanja župnijska cerkev sv. Lenarta je bila zidana leta 1695, med 1. svetovno vojno močno poškodovana in leta 1921 na novo zgrajena v neoklasicističnem slogu. Kapelica z nišo in kipcem sv. Florijana je izjemno in redko delo ljudske umetnosti iz leta 1878. Na pokopališču stoji nekdanja župnijska cerkev sv. Danijela, datirana 1505, s freskami v prezbitერიu in fragmenti v ladji Jerneja iz Loke, datirane 1525–1526.

Zadlaz-Čadrg (30 preb., sv. 5 km) je raztresen po pobočju vzpe-tine Kobilnik (693 m), na desni strani globoke grape potoka Zadla-ščica, ki se pod zaselkom Laz izliva v Tolminko. V zgornjem delu kraja sta zaselka V Trnih in Zadlaz. Na travnikih stojijo slikoviti seni-ki. Nad sotočjem Tolminke in Zadlaščice je Zadlaška ali Dantejeva jama.

Zadlaz-Žabče (27 preb., sv. 8 km) je razloženo naselje nad glo-boko grapo Zadlaščice, pod vzpetino Tolminski Triglav (1167 m). Raztreseno je po ostankih polic, visoko nad strugo potoka. Poleg samotnih domačij ga sestavljajo zaselki Skalnik, Perbla, Za Robom in Benkovec. Prevladujejo zidane nadstropne primorske hiše s po-ložnimi strehami; večina je praznih. Ob Zadlaščici je manjša hidro-elektrarna.

Zatoľmin (330 preb., s. 1 km) je sestavljen iz več zaselkov in gru-častega jedra. Postavljen je nad dolino Tolminke, na gruščnatem vznožju vzpetine Vodol (1053 m). J. od kraja se vzpenja osamelec Kozlov rob (426 m). V. od vaškega jedra sta bližnja zaselka Loče in Ralne, Zastena in Javorca sta zelo oddaljena. Cerkev sv. Petra in Pavla je baročna iz leta 1710. V Zatoľminu se odcepi cesta v Polog, ledeniško dolino Tolminke. V opuščnem naselju Polog in zgor-

njem delu Javorce sta zdaj planini. V Pologu je Pološka jama, ena najdaljših kraških jam v Sloveniji, na Javorci stoji lesena cerkvena sv. Duha, postavljena v spomin na avstr. vojake, padle v 1. svetovni vojni. V vaškem jedru prevladujejo zidane nadstropne primorske hiše z latniki za vinsko trto, na terasastem površju so njive in travniki. Sv. od naselja so znamenita korita Tolminke in potoka Zadlaščica. Tu je najnižji in najjužnejši vstop v Triglavski narodni park. V koritih Tolminke je termalni izvir (22°C), v koritih Zadlaščice pa trikotni balvan Medvedova glava; zagozden med ozke stene korit sestavlja naravni most.

Žabče (120 preb., sv. 2 km) so gručasto naselje na sv. robu Tolminske kotlinice, nad levim bregom Tolminke, na morenskem grušču na vznožju Žabjiskega vrha (772 m). Enonadstropne zidane primorske hiše so po večini prenovljene in posodobljene. Po potresu leta 1976 je ob cesti proti bližnjemu vojaškemu strelišču nastalo naselje montažnih hiš. Na rečnih terasah pod krajem so njive, nekateri kmetje se ukvarjajo s planšarsko živinorejo.

Tolminsko

Tolminsko na sz. in s. meji na Kobariško, na sv. se vzpenja razvodni greben Spodnjih Bohinjskih gor, na v. je skrajni z. del Škofjeloškega hribovja, na j. Cerkljansko hribovje, na jv. meji na Idrijsko hribovje, nad Trebušo se vzpenjajo obronki Trnovskega gozda. Z. od Tolmina, kjer se neizrazito stikata Kambreško in Kolovrat, sega Tolminsko do državne meje z Italijo.

Pokrajino sestavljajo v glavnem karbonatne kamnine kredne starosti, na katere sta v Baški grapi, dolini Zadlaščice, Šentviški planoti in Trebuši narinjena starejši triasni apnenec in dolomit. Tam, kjer prevladujejo prepustne kamnine, je površje bolj planotasto z značilnimi kraškimi pojavi. Na neprepustnih kamninah se je razvil dolinasto-slemenasti relief, v z. in s. delu bolj izrazito ledeniško, v v. pa zlasti rečno preoblikovan. V vršnem delu Baške grape so pod grebenom Bohinjskih gor nastale ledeniške krnice z amfiteatralno obliko. Ponekod so vode izdolble slikovite soteske in ozka rečna korita.

Na Tolminskem se stikajo submediteransko podnebje, ki se širi ob Soči navzgor v Tolminsko kotlinico, zmernocelinsko podnebje in v najvišjih predelih gorsko podnebje. Pri Tolminu sta meji januarske izoterme 0°C in julijske izoterme 20°C. Pokrajina dobi povprečno med 1900 in 3000 mm padavin na leto. Toploljubno rastje uspeva po strmih prisojeh, prevladujejo bukovi gozdovi, delež iglavcev se postopoma povečuje proti v.

Glavna gospodarska dejavnost je govedoreja, navezana na poletno planinsko pašništvo. Po 2. svetovni vojni je preoblikovanje agrarne v industrijsko družbo postopoma zajelo celotno Tolminsko. Tovarne so se osredotočile v poljubinski industrijski coni v neposredni bližini Tolmina, večji obrat je v Čiginju, manjši pa na več mestih v Baš-

ki grapi, na Pečinah na Šentviški planoti in v Dolenji Trebuši. Industrializacija je pospešila gospodarski razvoj, ni pa preprečila praznjenja večine hribovskih naselij, opuščanja obdelave kmetijskih zemljišč, zatravljanja in ogozdovanja. Manjša naselja, zaselki in samotne domačije segajo do nadmorske višine ok. 900 m, na območju Trebuše skoraj do 1000 m planinski pašniki do 1600 m visoko. V večjem delu Tolminskega, zlasti v njegovem osrednjem in z. delu, prevladujejo strnjeno pozidana gručasta naselja. Severno-primorska različica primorske kmečke hiše je masivnejša in širša, ometana in prebeljena, pogosta je štirikapna streha. Volčanski Ruti na s. Kambreškega in Trebuša so poseljeni v obliki samotnih domačij, na Šentviški planoti, v alpskih dolinah nad Tolminom in na skrajnem v. Baške grape se prepletata oba tipa poselitve.

Toplotni in rastlinski obrat

Zaradi dolgotrajnega zadrževanja hladnega zraka v zaprtih kraških globelih nastane toplotni in rastlinski obrat. Toplotni in rastlinski pasovi so razporejeni obratno kot običajno v gorskem svetu. V Posočju se pojavlja v globelih, zlasti v naravnem rezervatu Paradana ter naravnih spomenikih Smrekovi dragi in Smrečju. V Paradani je klasično nahajališče rastlinskega obrata, prvič opisanega leta 1906. V naravnem rezervatu v bukovo-jelovemu gozdu (*Abieti—Fagetum dinaricum*) od zgoraj navzdol na sto metrih višinske razlike sledijo pasovi smreke (*Piceetum subalpinum dinaricum*), vrbe (*Salicetum appendiculatae*), rušja in drugih pritlikavih grmovnic (*Pinetum mugii*), planinskih trat, lišajev in mahov ter večnega snega in ledu.

Trebuša

Trebuša (tudi Tribuša) je 12 km dolga in do 900 m globoka dolina. Obdajajo jo dolina Idrijce na s., Velike Vrše (909 m) in drugi hribi na z., Vojsko na v. in Govci z značilnim Poldanovcem (1299 m) na s. Dolinsko dno se razširi le na Krtovšah, ob 200 m široki strugi in na rečnih terasah. Razloženi naselji Dolenja in Gorenja Trebuša se razprostirata na policah po pobočjih visoko nad Trebuščico. Dolina ima izjemno bogato naravno in kulturno dediščino. Znan je žvepleni izvir, pritoki Trebuščice padajo v številnih slapovih (Gačnik, Pršjak, "Mkcova", Srna in Jelenska grapa, V malnih, Kozjek), izvirne jame, rastišča endemičnih rastlin: blagajev volčin (*Daphne blagayana*), lepi, kranjski in idrijski jeglič (*Primula auricula, carniolica, X venusta*) in clusijev svišč (*Genitana clusii*). Na Krtovšah je domačija s črno kuhinjo, več domačij krasijo t.i. kmečke freske, značilna je kašča pri Brdarju. V času Avstro-Ogrske so učili, da potok Gačnik oblikuje najbolj divjo grapo v monarhiji.

**TRENTA
TRGOVINA**

Trenta je visokogorski del Soške doline od sotočja Soče s potokom Vrsnik do visokogorskih planot Triglavskega pogorja v Julijskih Alpah. Ledeniki, zlasti pa hitro vrezovanje Soče, so izoblikovali slikovito ozko dolino. Težke naravne razmere in dolgoletna prometna zaprtost (cesto prek Vršiča so zgradili šele leta 1916) in odmaknjenost so glavni vzroki samosvoje prebivalstvene in gospodarske podobe.

Med naseljem Soča in zaselkom Pri Cerkvi je Spodnja Trenta, ki se nekoliko razširi le na območju zaselka Na Logu, kjer se od trentarske doline proti v. odpre dolina Zadnjica. Zgornja Trenta sega od zaselka Pri Cerkvi do izvira Soče. Od nje se proti sv., v zatrep med Razorjem (2601 m) in Prisojnikom (2547 m), odpira dolina Mlinarica. Od izvira Soče proti opuščeni planini Zapotok s. pod Bavškim Grintavcem (2347 m) se širi Zadnja Trenta. Njen glavni sestavni del Zapoden sega od morene nad izvirom Soče do dolinskega zatrepca pod Zapotokom.

Trento in njeno gorato obrobje sestavljata predvsem triasni apnenec in dolomit. Na sz. strani dolin so pobočja praviloma položnejša, na jv. strani so po večini prepadne stene. Vode v prepustnih karbonatnih kamninah odtekajo podzemno in se kot kraški izviri pojavljajo na dnu dolin; znamenit je vodnat jamski kraški izvir Soče. Najvišji je izvir Zadnjice pod steno Kanjavca (2568 m).

Trenta je zaživela v 16. stol., ko so tod kopali in predelovali železovo rudo. Po dveh stoletjih skromnega delovanja je fužinarstvo zamrlo, preb. so se nato ukvarjali z rejo drobnice, na skromnih njivah so pridelovali zlasti krompir in zelje, nekaj zaslužka so jim prinašali sečnja in plavljenje lesa ter divji lov. Zaradi opustitve kozje in ovčje paše na gorskih pobočjih, so se nekoč gola pobočja obrasla z gozdom, delež gozda se je z 29% leta 1900 povečal na 37% (skupaj z ruševjem 47%) leta 1994, delež obdelovalnih zemljišč se je v istem času zmanjšal z 28% na 1%.

Leta 1869 so v Trenti našeli 357 prebivalcev, leta 1991 samo še 120; leta 1981 so v Zadnji Trenti živeli le še trije preb., sedaj so stalno naseljene samo hiše v Spodnji Trenti. Trentarji se zdaj preživljajo z delom v Triglavskem narodnem parku, s skromnim turizmom, spravilom lesa in z delom v Bovcu. Veliko trentarskih domov so v zadnjih desetletjih preuredili v počitniška bivališča.

Trgovina

Trgovina v obmejnih območjih ponuja kupcem z druge strani meje blago pod ugodnejšimi pogoji. Slovenija in Italija omogočata vračilo davka na dodano vrednost kupcem, tujim državljanom. Iznos blaga iz Italije se poceni za 6%, 10% in 20%, iz Slovenije pa za 8% in 19%.

Večje prodajalne po naseljih:

AJDOVŠČINA

Fructal, živilska industrija, Korenova pot št. 7
 Mlinotest, živilska industrija, Tovarniška c. št. 14
 Mercator-Goriška d.d., Nakupovalni center "BIS",
 Vipavska c. št. 6
 Mercator blagovnica, Lavričev trg št. 6d

CERKNO

Blagovnica Cerčno, Sedejev trg št. 9
 Mercator, Glavni trg št. 2

IDRIJA

Mercator Blagovnica Idrija, Lapajnetova ul. št. 45
 ABC Merkur, Kosovelova ul. št. 31

KROMBERK

MIP, Panovška c. št. 1

NOVA GORICA

Emona Merkur d.d., Bevkov trg št. 1

Blagovnica Trgovska hiša, Delpinova ul. št. 22
 Supermarket TUŠ, Ul. Gradnikove brigade št. 24
 Trgovsko podjetje Manufaktura, Sedejeva ul. št. 6
 MERCATOR, Rejčeva ul. št. 22

ROŽNA DOLINA

Merkur d.d., Vipavska c. št. 53

ŠEMPETER PRI GORICI

Nakupovalni center Grosist, Ul. Nikole Tesle št. 10

TOLMIN

Alpkomerc Tolmin, blagovnica, Trg Maršala Tita št. 12

Triglavski narodni park

V osrednjem delu vzhodnih Julijskih Alp, delih Mežakle in Pokljuke, je bil leta 1981 razglašen Triglavski narodni park (TNP). Razprostira se na površini 83 807 ha. Jedro parka je v Triglavskem pogorju, od koder se na vse strani raztekajo vode po slikovitih ledeniških dolinah. TNP je edini narodni park v Sloveniji, njegovo poslanstvo je predvsem varstvo naravne in kulturne dediščine. Izjemnega pomena je ohranitev poselitve, obdelovanja gorskih njiv in paše, košnje senožeti in gozdarjenja po izročilu prednikov.

Posoški del TNP odlikujejo vodni pojavi zelenomodre Soče in pritočkov Koritnice ter Tolminke, ostanki delovanja Soškega ledenika (čelne in bočne morene, balvani v dolinah zgornje Soče in Tolminke, korita), kraški pojavi (Kriški podi, več kot 1000 m globoka brezna, Pološka in Zadlaška jama), pestro rastlinstvo in živalstvo z endemičnimi vrstami: kratkodlako popkoreso (*Moehringia villosa*), zoisovo zvončnico (*Campanula zoysii*), metuljema triglavski in trentarski rjavček (*Erebia pluto triglavensis*, *E. styx trentae*), arheološka najdišča (Strmec na Predelu), zgodovinski (Javorca, Kluže), etnološki (Petrova domačija v Trenti) in umetnostno-zgodovinski spomeniki (J. Savinška kiparska upodobitev J. Kugyja). Na Logu v Trenti je za javnost odprto informativno središče parka z muzejsko zbirko.

Trnovski gozd

**TRNOVSKI
GOZD**
**TURISTIČNA
AGENCIJA**

Trnovski gozd z Goro predstavljata mogočno kraško pogorje med Vipavsko dolino na j., colskim prevalom, dolinama Belce in Trebušičice na s. ter Čepovanskim dolom na sz. S tem imenom označuje mo višji neposeljeni del, ozemlje in naselja med Predmejo in Colom se imenuje Gora.

Pogorje gradi predvsem mezozojski zakraseli apnenec, na katerem so se razvili kraški pojavi (globeli, uravnave, kopasti vrhovi, škraplje, največja škavnica v Sloveniji, brezna, izviri ob vznožju). Pogorje je sklenjeno, poraščeno z dinarskim bukovo-jelovim gozdom (*Abieti-Fegetum dinaricum*). V gozdu je več globeli s toplotnim in rastlinskim obratom. Posoški Visoki kras se nad gozdno mejo povzpne najvišje na Velikem Golaku (1495 m). Goro prepredajo gozdne krčevine s številnimi prehodi in botaničnimi posebnostmi.

Turistična agencija

V Posočju imajo poslovalnice vse večje turistične agencije, veliko je manjših v lasti domačih podjetij. V Novi Gorici ima sedež Turistična zveza Nova Gorica (Ul. tolminskih puntarjev št. 4, ☎ 330 46 02).

AJDOVŠČINA

TIC Ajdika, Lokarjev drevored št. 8, ☎ 366 39 00

Tarol, Tovarniška c. št. 4a, ☎ 368 14 10

Emona Globtour, Prešernova ul. št. 7, ☎ 368 11 00

Marco Polo, Tovarniška c. št. 2c, ☎ 368 15 00

BOVEC

Alpkomerc Tolmin, Trg Maršala Tita št. 12, ☎ 381 90 00

Gotour, Trg golobarskih žrtev št. 50, ☎ 389 63 66

Traft d.o.o., Klanc št. 45, ☎ 389 61 60

Vencelj Tours Vencelj Harij, Brdo št. 39, ☎ 388 66 82

CERKNO

Ajda d.o.o., Čeplez št. 17, ☎ 373 47 60

ČEZSOČA

Kompas, Čezsoča št. 45, ☎ 388 64 66

DOBROVO

Agencija Brda, Grajska c. št. 23, ☎ 395 96 28

IDRIJA

Kompas MAR, Lapajnetova ul. št. 37, ☎ 372 27 00

Blaj&Jazbar d.n.o., Ul. sestre Efreme št. 9

KROMBERK

Art Touring, Ul. Vinka Vodopivca št. 8, ☎ 333 45 10

MOST NA SOČI

Avanturist, št. 68, ☎ 381 31 00

NOVA GORICA

Allafranc, Delpinova ul. št. 12, ☎ 300 12 11

Avrigo, Kidričeva ul. št. 20, ☎ 335 61 00

Emona Globtour, Delpinova ul. št. 11, ☎ 330 42 59

Integral, vodnikova ul. št. 2, ☎ 372 67 00

Kompas, Delpinova ul. št. 7a, ☎ 335 80 00

Lastovka, Kolodvorska pot št. 8, ☎ 333 44 00
 Mivax, Ulica tolminskih puntarjev št. 4, ☎ 302 97 11
 Hittours International, Bevkov trg št. 6, ☎ 335 10 70
 Horizont Trans d.o.o., Ul. Gradnikove brigade št. 43,
 ☎ 333 46 76

**TURISTIČNA
 AGENCIJA**

**TURISTIČNA
 KMETIJA**

Uniplan, Ul. gradnikove brigade št. 7, ☎ 302 81 76

POSTAJA

Turistična agencija Club, št. 11, ☎ 381 30 50

PREDGRIZE

Pveltur d.o.o., št. 9

ROŽNA DOLINA

Kompas, turistična agencija, mejni turistični servis, ☎ 302 82 32

SPODNJA IDRİJA

Zora, Mokraška vas št. 1, ☎ 372 81 83

ŠEMPETER PRI GORICI

Gea, Trg Ivana Roba št. 7, ☎ 303 21 19

TOLMIN

Metulj, Trg 1. maja št. 8, ☎ 381 00 10

KAM, Mestni trg št. 6, ☎ 381 17 00

LTO Sotočje Tolmin, Petra Skalarja 4, ☎ 381 00 84

VRTOJBA

Kompas, Mejni turistični servis d.d., Mednarodni prehod št. 2a,

☎ 303 56 23

Turistična kmetija

V vseh delih Posočja so kmetije, ki se ukvarjajo s turistično dejavnostjo. Nekatere ponujajo gostinske storitve občasno, tudi za velike skupine, druge pa prenočišče in popolno oskrbo z domačo hrano.

Turistične kmetije po naseljih:

BRANIK

Pirotovi, št. 126, ☎ 305 70 14

BREG PRI GOLEM BRDU

Peresin, št. 3, ☎ 304 25 55

BRJE

Birsa, št. 18 a, ☎ 364 75 14

CEGLO

Kristančič, št. 18, ☎ 304 53 23

ČEPOVAN

Bratuž, št. 142, ☎ 307 24 91

ČRNI VRH

Pr' Mark, št. 32, ☎ 377 71 33

ČRNIČE

Kosovelova kmetija, št. 46, ☎ 366 63 10

Cigoj, št. 91, ☎ 366 60 09

DREŽNICA

Koptanh, št. 45, ☎ 388 52 08

GONJAČE

Klinec, št. 10, ☎ 304 11 26

GORNJE CERОВО

Pri Lukovih, št. 60, ☎ 304 40 00

GORENJI NOVAKI

Za robom, št. 24, ☎ 519 90 20

**TURISTIČNA
KMETIJA**
KOSEČ

Kokošin, št. 8, ☎ 388 51 39

KOVK

Vidmar - Sinji vrh, št. 19a, ☎ 364 96 08

LEDINE

Pr' Jureč, št. 19, ☎ 377 90 96

LOGARŠČE

Pri Podmejarju, št. 39, ☎ 380 66 74

LOŽE

Pri Reharju, št. 9, ☎ 364 57 30

LUKEŽIČI

Pri Marikah, št. 33a, ☎ 301 33 96

MEDANA

Belica, št. 32, ☎ 304 21 04

OZELJAN

Krnelovi, št. 117, ☎ 308 86 60

POLJUBINJ

Pri Lamnjanu, št. 6a, ☎ 388 18 73

PRAPETNO

Pri Kafolu, št. 16a, ☎ 388 37 53

PRESERJE

Vidmar, št. 3, ☎ 305 70 51

Žulovkin hram, št. 61a, ☎ 305 70 80

SELA NA KRASU

Pri Pahorju, št. 3, ☎ 308 06 12

SLAP

Na hribu, št. 93, ☎ 364 57 08

SNEŽATNO

Pri Štekarjevih, št. 26, ☎ 304 61 41

SOČA

Jelinčič, št. 50, ☎ c

SPODNJA BRANICA

Pri Lisjaku, št. 1a, ☎ 305 71 92

SREDNJA KANOMLJA

Pri belem kamnu, št. 44, ☎ 374 21 00

Na razpotju, št. 61, ☎ 374 23 90

Pri Petriču, št. 11, ☎ 374 23 78

STRAŽA

Želinc, št. 8, ☎ 374 40 98

ŠEMPAS

Pri Rijavčevih, št. 158, ☎ 308 86 59

ŠMIHEL

Vrban, št. 28, ☎ 308 85 40

TABOR

Pri Betenih, št. 28, ☎ 301 82 02

TRENTA

Pri Plajerju, št. 8, ☎ 388 93 64

VITOVLJE

Malovščevo, št. 68, ☎ 308 84 17

VOJSKO

Pri Likarju, št. 45, ☎ 374 20 17

ZAKOJCA

Pri Flandru, št. 1, ☎ 377 98 00

ZALOŠČE

Na planjavi, št. 42, ☎ 301 88 70

Gregorič, št. 1, ☎ 301 82 94

Kalinovi, št. 4, ☎ 301 87 60

Umetnostni spomeniki

V Posočju se je izoblikoval specifičen, lasten umetnostni izraz kot posledica prepletanja umetnostnih vplivov iz srednje Evrope in Sredozemlja. Omenjamo le tiste spomenike, ki so pomembnejši znotraj posameznega slogovnega obdobja.

Prve vidne sledi je v Posočju pustil gotski umetnostni slog, zlasti v cerkveni arhitekturi. Med številnimi gotskimi cerkvami (po večini so podružnične podeželske cerkvice) zasluži posebno pozornost župnijska cerkev Marijinega vnebovzetja v Kanalu, ki se v arhivskih virih omenja že leta 1296. Kot pove napis na zahodnem kornem oporniku, so cerkev oz. kor začeli graditi leta 1431. Ima pravokotno ladjo in dolg dvopolni kor z notranjo členitvijo in z zvezdastorombasto obočno shemo, prvo te vrste na Primorskem. Cerkev je pozneje doživela številne predelave v 17. stol., ko so ladji prizidali stranski kapeli, med leti 1787–1795 sta nastali notranjost ladje in baročno klasicistična fasada. Pred sredino 15. stol. so bile zgrajene tudi cerkve sv. Ahaca v Prilesju s križno rebrasto obokanim prezbiterijem, sv. Andreja v Vrhovlju z zvezdastorombastim obokom in sv. Mihaela v Selu, podružnico župnije v Batujah.

Živahna in produktivna je bila gradbena dejavnost v drugi polovici 15. stol., ko so se močno uveljavile poznogotske arhitekturne sestavine. Značilen je tradicionalen tektonski arhitekturni izraz, ki je predvsem posledica neposrednega prenosa stavbnih oblik z Gorenjske in njihovega spajanja z lokalnimi prvini. Oblikovanje cerkvenega prostora se je omejilo na oblikovanje oltarnega prostora z obočnim sistemom, okrašenim s polnoplastičnimi figuralnimi konzolami in sklepniki. To se kaže v starem prezbiteriju cerkev sv. Vida v Podnanosu iz ok. 1460, ki cerkvi, grajeni v letih 1671–1685 in posvečeni 1699, služi kot stranska kapela. V tlorisu obsega prezbiterij eno polo z dvojnoparalelnim obokom in petosminski zaključek. Obok je okrašen s figuralnimi konzolami in sklepniki, kar je prvi tovrstni način krasitve oboka v Posočju. To načelo oblikovanja prezbiterija ali obočnih shem se ponovi v nekaterih mlajših podružničnih cerkvah v Šmihelu nad Ozeljanom, v Žapužah, Vipavi, na Slapu pri Vipavi in Vitovljah. Poleg »kranjskih« mojštrov so pri delu kot pomočniki sodelovali domači kamnoseki, ki so prevzemali manj pomembna naročila (cerkve sv. Križa v Kojskem, sv. Mihaela v Gorenjem Polju pri Kanalu ali sv. Martina v Avčah).

Na Tolminskem gre izpostaviti cerkev sv. Urha v Tolminu. Sedanja cerkvena podoba je skoraj v celoti srednjeveška. Dolgi pravokotni

romanski ladji iz 12. stol. so ok. leta 1470 prizidali dvopolni prezbiterij s petosminskim zaključkom in zvezdasto-rombasto obočno shemo. Pomembno je delovanje mojstra Andreja iz Loke in njegovega pomočnika, ki sta značilnosti gorenjske poznogotske arhitekture z realizacijo zapletenih obočnih shem in bogatega figuralnega okrasa združila z lokalnimi primorskimi elementi. Najstarejše mojstrovo delo je cerkev sv. Križa v Sedlu blizu Borjane, nastala ok. 1470–1480, nato sv. Brikcija na Volarjih leta 1475, cerkve sv. Tomaža v Koprivišču, sv. Petra v Grgarju in sv. Marije Magdalene na Selih pri Volčah, nastale med leti 1475–1480 pa so delo njegovega pomočnika.

Tip cerkvenega prostora s preprosto ladjo in rebrasto obokanim prezbiterijem s figuralnimi konzolami, kapiteli in sklepniki je živel še v 16. stol.; ponekod se pojavljajo gotske oblike celo v 17. stol. V oblikovanju prostora v 16. stol. so že vidni renesančni elementi, ki nadgrajujejo gotske prvine. Tudi v Posočju je težko govoriti o »čistem« renesančnem stilu, zlasti v cerkveni arhitekturi, nekoliko lažje pri grajskem stavbarstvu. Pri nastanku spomenikov poleg poznogotske tradicije in tujih pobud, zlasti severnoitalijanske renesanse, ni zanemarljiv delež domačega stavbarstva z lastno slogovno varianto. Lep primer poznogotske tradicije in novih renesančnih prvin ter sožitja tujih vplivov z domačimi pobudami je bila romarska cerkev na Sveti Gori nad Solkanom iz leta 1544, ki se ni ohranila v prvotni podobi, saj je bila med 1. svetovno vojno uničena in v letih 1927–28 na novo zgrajena po načrtu Silvana Barića. Bila je temeljni spomenik t.i. »kraške renesanse« in tipološka spodbuda za vrsto manjših, a po prostorski organizaciji sorodnih cerkev, ki so nastajale na Primorskem in Notranjskem v 16. in 17. stol. V to skupino spadata tudi cerkvi sv. Lucije v Mostu na Soči iz leta 1584 in Marijinega vnebovzvetja v Vitovljah. Nove renesančne prvine imajo tudi Vipavski Križ iz leta 1535, renesančni obzidni obroč z rondelami srednjeveškega gradu Rihemberk, podeželska vila v Vipolžah, gradova Dobrovo in Kromberk.

V 17. stol. se je uveljavil manierizem in začel pojavljati barok. Lep primer je podružnična cerkev Marije Tolažnice v zaselku Log pri Vipavi, znano romarsko središče iz začetka 17. stol. (letnici 1619 in 1622 pri stranskem vhodu); v 19. stol. so prizidali lopo. Ogleda vredna je tudi frančiškanska župnijska cerkev Marijinega oznanjenja na Kostanjevici nad Novo Gorico iz leta 1625. Enoladijska cerkev, razširjena s kapelami, je znamenita predvsem zaradi bogate štukature v notranjosti. Župnijska cerkev sv. Vida v Podnanosu pri Vipavi, nastala med leti 1670–1675, je nazoren primer primorske cerkve, nastale pod mediteranskim vplivom. To je vidno pri oblikovanju fasade, dvoriščnega portala in samostojnega zvonika, ki je najstarejši primerek oglejskega tipa zvonika na Slovenskem. Od dvorcev in vil, ki so v začetku stol. nadaljevali razvojno smer iz 16. stol., so propadajoča zasnova plemiške vile v Velikih Žabljah, dvorec Lože pri Vipavi in Lanthierijev dvorec Zemono blizu Vipave.

Barok je v 18. stol. na umetnostnih spomenikih pustil vidno sled zlasti v prvi polovici stol., nato pa baročne značilnosti zamirajo in se na široko uveljavi t.i. baročni klasicizem. Klasicistične prvine poenostavljajo in umirjajo zasnove prej razgibanih prostorov, ki postajajo vse bolj resno monumentalni. Ta novi estetski ideal ponazarjajo: fasada cerkve v Kanalu, cerkev Vnebovzetje Device Marije v Kojskem in cerkev sv. Silvestra v Šempasu. V 17. in 18. stol. je značilna barokizacija cerkev, ko so starejši, večinoma gotski stavbi pridrivali kapelo, zvonik, jo prezidali in opremili z baročnimi oltarji, freskami ali oltarnimi podobami. Prenehanje turške nevarnosti in razmeroma mirno obdobje je omogočilo tudi gradnjo profanih stavb. Nove gradnje ali prezidave so poudarjale reprezentativno vlogo stavb. Zato so gradili nove trakte, arkadne hodnike, slavnostne dvorane in stopnišča ter urejali parke. Veliko vlogo pri barokizaciji in gradnji novih dvorcev so imele velike plemiške rodbine (Attems, Lanthierji); po njihovem naročilu so nastali letna vila Zemono, dvorca Vogrsko, in Vipava.

V cerkvenem stavbarstvu 19. in začetka 20. stol. so se oživljale stare oblike in nastajale nove historične stavbe: Marijina cerkev na Sveti Gori je bila grajena v letih 1927–28 po vzoru oglejske bazilike, neoromanska cerkev sv. Petra v Šempetru pri Gorici iz leta 1929, cerkev Srca Jezusovega v Vrtojbi, grajena v letih 1924–25 po načrtih arhitekta Radoviča, srednjeveška cerkev sv. Urha v Bovcu, po prvi svetovni vojni prezidana v neoromanskem slogu, cerkev Srca Jezusovega v Drežnici iz leta 1912, delo graškega arhitekta Hansa Pascherja in vrsta drugih. Mešanica različnih historičnih prvin se kaže pri cerkvi sv. Lovrenca v Lokavcu iz leta 1925, ki jo je zasnoval arhitekt in urbanist Maks Fabiani.

Po 2. svetovni vojni so začele nastajati poslovno-stanovanjske stavbe, ki imajo v pritličju poslovne prostore, v nadstropjih pa stanovanja. V mestu so nastale nove stanovanjske soseske, v katerih prevladujejo stanovanjski bloki in stolpnice. Najpomembnejši arhitekturni dosežki sedanjega časa sta stavba Primorskega dramskega gledališča v Novi Gorici in knjižnica Franceta Bevka, deli Edvarda Ravnikarja, od sakralnih stavb pa cerkev Kristusa Odrašenika iz leta 1982, arhitekta Franca Kvaternika.

Pravo bogastvo se skriva tudi v opremi umetnostnih spomenikov: stenske slikarije, oltarne podobe, štukature, oltarji, kiparsko okrasje na oltarjih. Zlasti pomembna je kiparska in slikarska dediščina gotike in baroka.

Veslaštvo

Soča nudi z različnimi težavnostnimi stopnjami plovbe in naravoslovnimi značilnostmi odlične pogoje za veslaštvo in druge dejavnosti na vodi in ob njej.

Organizacije za vodne športe:

BOVEC

Bovec rafting team, Mala vas št. 106, ☎ 388 61 28

Soča rafting, Trg golobarskih žrtev št. 48, ☎ 389 62 00

Sport aktiv-Rafting, Trg golobarskih žrtev nn, ☎ 388 65 85

Top rafting, Trg golobarskih žrtev št. 19, ☎ 388 65 11

ČEZSOČA

Alpe rafting, št. 128, ☎ 388 67 20

Alpe šport Vančar, št. 10, ☎ 389 63 50

NOVA GORICA

Soča rafting

TOLMIN

Maya, Ul. padlih borcev št.1, ☎ 381 00 60

TRNOVO OB SOČI

Canyon 4, št. 15 a, ☎ 388 50 22

SOLKAN

Kajak klub Soške elektrarne, Soška c. št. 50, ☎ 330 00 53.

Vinogradništvo

V Posočju vinska trta dobro uspeva, pojavlja se celo ob prisojnih stenah domačij Lemovja, opuščenega zaselka Soče, ok. 900 m nad morjem. Samorodnico gojijo v zgornjem in srednjem Posočju skoraj na vsaki kmetiji. Pravi vinorodni okoliši primorske vinorodne dežele so Brda, Vipavska dolina in Kras.

V Brdih uspeva vinska trta na glineno-apnenčastih prsteh. Avtohtoni sorti sta rumena in zelena rebula. Grozdje predelujejo v združni kleti na Dobrovem (zmogljivost 180 000 hl) in številni zasebni vinarji. Med belimi vini pridelujejo sivi pinot, chardonnay, sauvignon ter sladka verduc in pikolit. Med rdečimi po količini in kakovosti prevladuje merlot, odlična so tudi modri pinot, cabernet sauvignon in cabernet franc; peneča vina negujejo po obeh metodah, klasični in charmatski.

Vinorodne lege Vipavske doline so po večini nastale na eocenskem flišu in prav tako na breči, ki jo sestavlja kredni apnenec. Na flišu nastane debela glineno-apnenčasta prst, na breči je zelo tenka. Iz avtohtonih trt zelena in "klarnce" pridobivajo vrhunski beli vini s prijetnim okusom in bogato cvetico. Nekateri štejejo za avtohtono sorto tudi pinelo, ki daje lahko belo vino; pridelujejo tudi sivi pinot,

chardonnay, sauvignon, pikolit. Med rdečimi se odlikujejo cabernet sauvignon in franc, modri pinot, merlot in barbera. V vinski kleti Agroinda Vipava lahko hranijo do 160 000 hl vina. Vipavske vinarje in vinogradnike v Goriških Brdih povezujeta vinski cesti, označeni s smerokazi in imeni domačij oz. kleti.

Vipava

(104 m, 1564 preb., sedež občine)

Vipava je urbanizirano središčno gručasto naselje v zgornjem delu Vipavske doline, prislunjeno na pobočja z. obronkov visoke kraške planote Nanos (Škavnica, 734). Stoji ob cesti Ajdovščina–Razdrto, od katere se tu odcepita cesti proti Vrhpolju in Gradišču pri Vipavi. Glavno cesto obrašča dvostrani lipov drevored. Reka Vipava teče med hišami in pod njimi ter pod številnimi mostovi; urbanistični spomenik pogosto imenujejo "slovenske Benetke". Posebno slikovitost mu daje njegova starejša kamnita stavbna dediščina. Skozi njegov s. del teče potok Bela, ki se tu iz smeri s.–j. preusmeri v smer v.–z. in izliva v Vipavo. V izdatnih kraških izvirih Vipave je zbrana podzemna voda s kraškega zaledja Nanosa in s. dela Postojnske kotline. Glavni izviri so pod steno Skalnica, za Lanthierijevim gradom in starimi hišami ob osrednjem trgu. Ob daljšem izdatnem deževju so izviri tako močni, da reka bližnje dele naselja poplavlja. Ob Vipavi so njive, vinogradi uspevajo na območju Zemona, ob glavni cesti stoji mlekarna, ob odcepu na Slap so poslopja kmetijske farme. V kraju je škofijska gimnazija.

DEDIŠČINA Leta 1367 se kraj omenja kot trg. Razširjeni tržni prostor se zdaj začne pod vinsko kletjo Agroinda, nadaljuje do glavnega trga z Lanthierijevim dvorcem iz leta 1762 in konča na s. ob vojašnici. Nastanek graščine se povezuje z letnico 1702, ki je na portalu kapele enega od stranskih stolpov. Leta 1762 je bila dokončana fasada z razgibano baročno štukaturo, na njo se navezujejo park v osi stavbe z ohranjeno skupino vrtnih plastik. Ob glavnih izvirih Vipave sta ohranjena okrogla stolpa utrdbe Tabor, najstarejši iz 12. stol. je Stari grad na izstopajoči pečini (241 m), od katerega so ostale razvaline. Župnijska cerkev sv. Štefana iz leta 1556, ki je bila leta 1750 prenovljena, je bogato poslikana. V prezbiteriju je stropna freska F. Jelovška iz 1752, stene je prav tako na temo patrona cerkve poslikal Janez Wolf 1876–1877. Na civilnem delu pokopališča je grobnica s staroegipčanskima sarkofagoma, ki ju je iz Memfisa pripeljal in postavil na družinski grob ljubiteljski egiptolog iz 1. polovice 19. stol. A. Lavrin. Na stavbi pošte je spominska plošča protestantskega pisatelja S. Krelja. V neposredni bližini Vipave, v Logu je velika romarska cerkev Tolažnice žalostnih, ki je nastala v dveh fazah: ladja, prezbiterij z zvonikoma v dvajsetih letih 17. stol., vhodna lopa z zvonikom pa leta 1870.

OKOLICA Duplje (207 preb., sz. 3 km), gručasto naselje na rahlo valovitem površju Vipavske doline sestavljata ločena starejša dela Gorenja in Dolenja vas, vmes so novejša hiše in vinogradi. Na me-

lioriranem delu vaškega zemljišča so njive, ki onstran ceste Ajdovščina–Vipava segajo vse do Vipave.

VIPAVA

Goče
Gradišče pri Vipavi
Hrašče
Lozice
Lože
Manče
Nanos

Goče (210 preb., jz. 8 km) so slikovito gručasto naselje na podolžnem sljemu v. dela Vipavskih brd pod gričem Obelunec (409 m) s podružnično cerkvijo Marije Snežne na vrhu. Hiše so postavljene v obliki Andrejevega križa. Zaradi te izjemne oblike je naselje razglašeno za urbanistični spomenik. Sredi vasi stoji župnijska cerkev sv. Andreja. Prvotno gotsko cerkev iz leta 1376 so v letih 1625–1630 predelali. Posebna značilnost kraja so baročna znamenja oltarnega tipa iz 17. stol. Glavni kmetijski dejavnosti sta vinogradništvo in živinoreja, razvija se turizem na kmetijah.

Gradišče pri Vipavi (235 preb., jv. 1,5 km) sestavljajo gručasti zaselek Britih ob podružnični cerkvi sv. Križa iz 18. stol. ter zaselki Petriška vas, Planinska vas, Poljšakovska vas, Andlovska vas in najvišje ležeča Žgavska vas, raztreseni po flišnem pobočju ob cesti, ki se od glavne ceste Ajdovščina–Razdrto odcepi tik za vipavsko vinsko kletjo. Krajani imajo njive pod vasjo, vinograde pa na vznožju Nanosa.

Hrašče (66 preb., jv. 8 km) so gručasta vas v zgornjem delu Vipavske doline, s. od ceste Razdrto–Vipava. Stisnjene so v zavetno lego pod vzpetino Tabor (364 m). Ob potoku Močilnik je največ njiv, na vznožju Nanosa prevladujejo vinogradi, pobočja visoke kraške planote poraščajo gozdovi.

Lozice (212 preb., jv. 10 km) sestavljajo zaselki Loka ter Gorenji in Dolenji Žvanuti v tesni dolinici potoka Močilnik v zatrepu Vipavske doline. V Loki stoji župnijska cerkev sv. Frančiška Ksaverija iz 18. stol. Proti j. se vzpenjajo gozdnata osojna flišna pobočja. Naokrog je malo njiv, v prisojnih legah je precej vinogradov, prevladujoča kmetijska dejavnost je živinoreja.

Lože (215 preb., jz. 3 km) so v jedru gručasto naselje na v. vznožju Vipavskih brd. Ob cesti iz Vipave stoji zaselek Jamški. Na melioriranem območju reguliranega potoka Močilnik so večinoma njive, na prisojnih pobočjih Vipavskih brd prevladujejo vinogradi. Nad vaškim jedrom stoji propadajoči grad Lože. Po 2. svetovni vojni je bila do leta 1962 v njem kmetijska šola.

Manče (141 preb., jz. 5 km), gručasto naselje na v. vznožju Vipavskih brd, stojijo ob cesti Vipava–Štanjel, pod Goškim prevalom (233 m). Njive na meliorirani ravnini segajo do potoka Močilnik, na flišnih gričih prevladujejo vinogradi in sadovnjaki.

Nanos (9 preb., jv. 22 km) je odmaknjeno hribovsko naselje samotnih domačij, raztresenih po jz. robni uravnani istoimenske planote (Suhí vrh, 1313 m). Naseljeni sta dve domačiji; pri Abramcu se ukvarjajo s kmečkim turizmom. Glavna dovozna cesta pelje skozi Sanabor, druga cesta se v okljukih vzpne iz Podnanosa. V smeri proti Pleši (1262 m) je veliko košenic, pašnikov in gozdov; lastniki so iz zgornje Vipavske doline. Pred Plešo stoji obnovljena cerkev sv. Hieronima iz leta 1624, na razglednem vrhu stojita televizijski pretvornik in planinska Vojkova koča.

VIPAVA

Orehovica
 Podbreg
 Podgrič
 Podnanos
 Podraga
 Poreče
 Slap

Orehovica (153 preb., j. 8 km) je gručasto naselje na jv. obronkih Vipavskih brd v dolini potoka Pasji rep, ob cesti proti Vrabčam. Krajanji imajo njive na ravnini, vinograde na prisojnih delih flišnih pobočij, gozdove pa na Nanosu. Nad krajem stoji na samem podružnična cerkev sv. Trojice.

Podbreg (94 preb., jv. 8 km) je gručasto naselje v zavetni legi pod nanoškimi obronkom Tabor (364 m), nad cesto Vipava–Razdrto. H kraju spada zaselek Škrle pod Sv. Trojico (392 m), onstran potoka Močilnik. Vaščani imajo njive na ozki ravnini ob potoku, vinograde pa na flišnih pobočjih v okolici hiš.

Podgrič (53 preb., jv. 9 km) je gručasto naselje v zatrepu Vipavske doline na prisojnem flišnem pobočju pod cesto Vipava–Razdrto. Njive na ravnem segajo do potoka Močilnik, v okolici je nekaj vinogradov. Glavna kmetijska panoga je živinoreja.

Podnanos (347 preb., j. 7 km) je gručasto središčno naselje v zgornjem delu Vipavske doline, ki se je po župnijski cerkvi sv. Vida do leta 1952 imenovalo Št. Vid. Stoji ob glavni cesti Vipava–Razdrto, tam, kjer se od nje odcepi cesta čez Vrabče na Kras in se dolina ob potoku Močilnik močno razširi. Znana je po močni burji; domačini ravnico zahodno od kraja imenujejo Vetrno polje. V smeri proti Podragi je novejši zaselek Roženek z gradom iz 14. stol. in poznogotsko grajsko cerkvijo sv. Kozme in Damijana; "zlati" oltar spada med najlepše v Sloveniji. Sedanja župnijska cerkev z impresivno fasado je plod prezidav v letih 1671–1685, zvonik iz začetka 17. stol. je eden prvih posnetkov oglejskega tipa zvonika na Slovenskem. Kmetovalci imajo njive na meliorirani ravnini, vinograde pa na zavetnih prisojnih pobočjih v bližnji okolici. V kraju je mizarski obrat Lipa.

Podraga (313 preb., j. 5 km) je gručasta vas z atrijskimi kmečkimi hišami na s. vznožju Vipavskih brd pod vzpetino Socerb (555 m). Na melioriranem polju prevladujejo njive, vinogradi so urejeni na prisojnih pobočjih. Košenice in gozdove imajo domačini na Nanosu. Leta 1864 je bila ustanovljena ena prvih knjižnic s čitalnico na Slovenskem. Leta 1887 so se vaščani uprli katoliški cerkvi in nekateri so prestopili v pravoslavlje. Zdaj sta v kraju župnijska cerkev sv. Mohorja in Fortunata iz leta 1699 in podružnična cerkev sv. Urbana iz leta 106.

Poreče (108 preb., j. 8 km) so gručasto naselje, ki ga poleg vaškega jedra sestavljata zaselka Podboršt in Dobrava v zavetju nanoških obronkov Tabor (364 m) in Šentviška Tura (963 m). Skozi kraj teče potok Močilnik, ki pri Podnanosu preide v razširjeni del Vipavske doline.

Slap (427 preb., z. 3 km) je nestrnjeno naselje, ki ga sestavljajo gručasti zaselki Žoržev Kraj, Majerija in Poreče ter nove hiše Pod Stajami. Župnijsko cerkev sv. Matije so v 13. stol. verjetno zgradili malteški vitezi, prav tako grad, v katerem je bila med letoma 1873–1886 slov. kmetijska šola. Sedanja cerkev je bila zidana 1702 in prezidana 1765. Njive na melioriranem polju ob potoku Močilnik

VIPAVA

Vrhpolje
Zemono

**VIPAVSKA
BRDA****VIPAVSKA
DOLINA**

segajo do reke. Vinogradi so v izjemnih legah, pridelujejo predvsem sorte merlot, rebula, tokaj in malvazija.

Vrhpolje (562 preb., s. 2 km) je nekoliko razpotegnjeno gručasto naselje, ki ob cesti Vipava–Sanabor sega od stare župnijske cerkve sv. Križa iz 17. stol. proti novi župnijski cerkvi sv. Primoža in Felicijana, ki jo je leta 1875 zgradil stavbni mojster Mihael Blaško iz Lokavca; h kraju spada tudi zaselek Gorenja vas. Stoji ob sz. vzhodni strani visokih kraških planot Nanos (Lesenovc, 525 m) in Trnovski gozd (Kovk, 961 m), med katerima priteče iz soteske potok Bela, nakar na prodnatem Vrhpoljskem polju ponikne. Vaška polja segajo čez glavno cesto Ajdovščina–Vipava do reke Vipava. Vinograde na pobočju pod Goro omenja že J. V. Valvasor.

Zemono (82 preb., sz. 1,5 km) je gručasto naselje, postavljeno na v. vzhodni strani osamljene istoimenske flišne vzpetinice. Vrh skoraj v celoti z vinsko trto zasajenega griča stoji prenovljen arkadni lovski dvorec vipavskih grofov Lanthierijev iz leta 1683. Dvorec je v tlorisu kvadrat z vrisanim grškim križem, kar je izjemna zasnova za slov. prostor. Izjemna je tudi poslikava notranjščine z baročnimi stenskimi slikami na temo letni časi in s krajinskimi prizori iz začetka 18. stol. Zdaj sta v njem restavracija in salon pohištva ajdovske tovarne pohištva Lipa. Na osamelcu je bilo utrjeno prazgodovinsko gradišče. Ob gradnji hitre ceste je bila odkrita poznopaleolitska postaja na planem; značilna sta kamna s plitvimi urezninami.

Vipavska brda

Vinorodno gričevje v j. delu Vipavske doline se širi j. od reke Vipava ter s. in z. od njenih pritokov Branica in Močilnik. Na z. se nadaljuje proti Biljenskim gričem, na v. se neizrazito naslanja na hribovite Vrhe, na s. pa sega tudi čez Vipavo, kjer na oblem slemenu stoji Vipavski Križ. Sem spadata tudi celotna dolina Branice in svet j. od naselja Branik, s. obrobje Krasa.

Vipavska brda so sestavljena iz skoraj popolnoma flišnega dela na desnem in delno apnenčastega dela na levem bregu Branice. Ugodni vplivi sredozemskega podnebja in manjša izpostavljenost burji omogočajo rast vinske trte in sadjarstvo, osoje poraščajo gozdovi. Kmetijstvo zaposluje četrtno aktivnega preb., zaposleni se vozijo na delo v tovarne v Novo Gorico in Ajdovščino. Jedro Vipavskih brd je prometno slabo povezano, iz posameznih naselij vodijo ceste v doline, zato so Vipavska brda območje izrazitega zmanjševanja števila preb. Gručasta naselja z okoliškimi manjšimi razloženimi zaselki so na temenih slemen in na dnu dolin. So arhitektonsko privlačna; poleg Vipavskega Križa je za urbanistični spomenik razglašeno Goče.

Vipavska dolina

Vipavska dolina obsega širok pas eocenskega fliša med visokima planotama Trnovski gozd in Nanos na s. ter nizko planoto Kras na j.

Od povirja potoka Močilnik pod Razdrtim do Goriške ravnine ob državni meji z Italijo je dolga ok. 40 km. Naplavine ob Vipavi in njenih pritokih ter prodni nanosi Soče na Goriškem polju sestavljajo ravninski svet, ki ga v srednjem in spodnjem delu členijo blago razgibane flišne gorice Biljenski oz. Starogorski griči. Submediteransko podnebje omogoča ugodne razmere za svojevrstno kmetijsko rabo. Povprečna letna temperatura je 11–12°C, januarska ok. 3°C, julijska skoraj 21°C; ok. 1500 mm letnih padavin ima vrhunca pozno spomladi in jeseni. Podnebje Vipavske doline krojita topel, vlažen jugozahodnik mornik in sunkovit severovzhodnik burja. Največ vode pride na dan iz kraških izvirov na vznožjih Trnovskega gozda in Nanosa (Vipava, Hubelj, Lijak), ki odločilno vplivajo na izoblikovanost površja.

Gozdovi poraščajo tretjino površja. Melioracije so precej spremenile sestavo kmetijskih zemljišč na ravnem dnu doline; s pridelovanjem večjih količin silažne koruze se je povečal pomen govedoredje, še vedno pa temelji kmetijstvo na pridelovanju zgodnje zelenjave, vinogradništva in sadjarstvu. V spodnjem delu doline so na novo uredili obsežne vinograde ter nasade hrušk, breskev in marelic, ki jih namakajo z vodo iz Vipave in zaježitvenega jezera Vogršček. Prva pomembnejša industrijska panoga je bilo opekarništvo, pozneje so se uveljavile lesna, kovinska, tekstilna, obutvena in zlasti živilska industrija. Glavna industrijska središča so Nova Gorica, Šempeter pri Gorici in Ajdovščina, več tovarn je tudi ob spodnjem toku Vipave, med Mirnom, Dornberkom in Volčjo Drago. Prek Vipavske doline teče najkrajša prometna zveza med severno Italijo in srednjo Evropo. V zadnjem času zaradi bližine državne meje pridobiva pomen igralništvo.

Naselitev je osredotočena na dolinskem obrobju, prisojnih vznožjih Trnovskega gozda in Nanosa, temenih slemen v flišnih goricah in na Vrheh. Sredi ravnine stojijo Selo, Batuje in delno Ajdovščina. Na obrobju doline prevladujejo sklenjena naselja z gručo hiš, na vzpetem svetu glavnino sestavlja več gručastih zaselkov, ponekod tudi razložena naselja. Večina naselij je tradicionalno pozidanih z nizkimi kamnitimi hišami, ki imajo položne strehe pokrite z žlebniki, zaradi burje ponekod obteženimi s kamni. Nekdanjo vlogo Gorice, ki je po 2. svetovni vojni ostala v Italiji, je prevzela Nova Gorica, okrepila so se tudi druga središča, zlasti Ajdovščina.

Vojsko

(1077 m, 193 preb., 11 km z. od Idrije)

Vojsko je najvišje ležeče naselje na Primorskem. Široko razložen kraj sestavljajo samotne domačije in več manjših zaselkov, razpršenih po zakraseli Vojskarski planoti v z. delu Idrijskega hribovja. Veliko domačij je zapuščenih, naokrog je precej počitniških hišic. Tu deluje Center šolskih in obšolskih dejavnosti.

DEDIŠČINA Jedro naselja je zaselek Planina ob župnijski cerkvi sv. Jožefa in sv. Volbenka iz leta 1669 pod vzpetino Školj (1129 m). Na

VOJSKO

Čekovnik
Gorenja Kanomlja
Idrijske Krnice
Masore
Šebrelje

strmem pobočju nad naseljem Gorenja Kanomlja je ohranjena partizanska tiskarna Slovenija. Blizu izvira Idrijce stoji 40 metrov dolg rimski dvojni zaporni zid. Na Vojskarski planoti je več krajših ponikalnic, potok Gačnik se na njenem z. robu spušča skozi slikovito, težko prehodno grapo s številnimi slapovi. Pod planoto je več močnih kraških izvirov. Tik pod zaselkom Mrzla Rupa je na prevalu (924 m) izvir Idrijce. Mrazišče Smrekova draga je zanimivo zaradi toplotnega in rastlinskega obrata.

OKOLICA Čekovnik (145 preb., jv. 8 km) sestavljajo zaselki Čekovnik, Hleviše, Nikova, Osojni Vrh in Krekovše, raztreseni večinoma po prisojnih pobočjih vzpetin Hleviška (908 m) in Blaškova planina (915 m). Na Hleviški planini je planinska kočča (818 m), ki jo obiskujejo zlasti Idrijčani. Domačije so povezane z gozdnimi cestami.

Gorenja Kanomlja (143 preb., s. 18 km) je na široko raztreseno naselje sredi Idrijskega hribovja v zgornjem delu doline potoka Kanomljica. Tik pod prevalom (721 m) proti dolini potoka Hotenjska je zaselek Oblakov Vrh. Večina hiš stoji ob cesti na dnu doline, nekaj domačij je tudi višje, zlasti na prisojnih pobočjih. V stranski dolini potoka Klavžarica so propadajoče Ovčjaške klavže iz leta 1812. Ob desnem pritoku Klavžarice je v grapi pod vzpetino Štrangel (1110 m) med 2. svetovno vojno delovala partizanska tiskarna Slovenija.

Idrijske Krnice (138 preb., sv. 20 km) so naselje samotnih domačij sredi Idrijskega hribovja, raztesenih po delno zakraseli planoti z. od njegove najvišje točke Jelenk (1107 m). V kraju stoji cerkev sv. Florijana. Domačije so postavljene visoko nad dnem dolin potokov Kanomljica, Sevnica in Otuška. Vrhovi so gozdnati, nižje ob domačijah prevladujejo travniki, nekaj je pašnikov in njiv.

Masore (66 preb., sv. 22 km) so razsežno naselje samotnih domačij v s. delu Idrijskega hribovja, raztresenih med Idrijco na s. in dolino Otuška pod najvišjimi vzpetinami Idrijskega hribovja (Jelenk, 1107 m). Mnoge domačije so težko dostopne, več jih je zapuščenih. Večina površja je strma, tu so obsežni in težko dostopni gozdovi, na krčevinah v okolici domačij prevladujejo travniki.

Šebrelje (334 preb., s. 27 km) so na široko razloženo naselje v sz. delu Idrijskega hribovja. Jedro sestavljajo zdaj težko ločljivi deli Dolenja, Srednja in Gorenja vas. V Gorenji vasi stoji župnijska cerkev sv. Jurija iz leta 1776. Vaške hiše so raztresene po manjši kraški planoti nad dolinama potoka Sevnica in njegovega pritoka Kopačnica, proti z. se površje strmo prevesi v dolino Idrijce. H kraju spada več samotnih domačij in zaselek Šebreljski Vrh pod vzpetino Vrhovec (1079 m). Preb. se preživljajo z živinorejo, spraviлом lesa in delom v Cerknem. Pod Dolenjo vasjo stoji v izpostavljeni legi nad dolino Idrijce cerkev sv. Janeza Krstnika. Pod njo je v jami Divje babe na težko dostopnem mestu paleolitsko najdišče.

ZDRAVSTVO

Bolnišnica
Zdravstveni dom
Zdravstvena postaja
Splošna ambulanta
Lekarna

Zdravstvo**Bolnišnica**

Idrja, Psihiatrična bolnišnica, Pot sv. Antona št. 49, ☎ 377 36 11
Šempeter pri Gorici, Splošna bolnišnica dr. Franca Derganca
Nova Gorica, Ulica padlih borcev št. 13, ☎ 303 18 11

Zdravstveni dom

Ajdovščina,

Zdravstveni dom, dispanzer in zobozdravstvo,
Tovarniška cesta št. 3, ☎ 369 30 00

Nova Gorica,

Zdravstveni dom in dispanzer, Rejčeva ulica št. 4, ☎ 338 32 00

Nova Gorica,

Zobozdravstveno varstvo, Ulica Gradnikove brigade št. 7,
☎ 335 55 34

Nova Gorica,

Železniški zdravstveni dom, Kolodvorska pot št. 6, ☎ 302 60 44

Idrja,

Zdravstveni dom, Ulica Otona Župančiča št. 3, ☎ 373 42 00

Šempeter pri Gorici,

Ulica padlih borcev št. 13, ☎ 303 21 22

Tolmin,

Zdravstveni dom, Prešernova ulica št. 6, ☎ 388 11 20

Zdravstvena postaja

Bovec, Brdo št. 18, ☎ 388 60 57

Cerkno, Ličarjeva ulica nn, ☎ 373 42 67

Kobarid, Trg svobode št. 3a, ☎ 388 50 13

Podbrdo, ☎ 380 80 18

Vipava, Beblerjeva ulica št. 5, ☎ 365 51 00

Splošna ambulanta

Branik, št. nn, ☎ 305 70 35

Breginj, št. 98, ☎ 384 98 11

Čepovan, št. 90e, ☎ 307 24 52

Deskle, Srebričeva ulica št. 31, ☎ 395 30 30

Dobrovo, Trg 25. maja št. 3, ☎ 304 50 95

Dornberk, Ulica Bojana Vodopivca št. 5, ☎ 301 84 18

Kostanjevica, na Krasu, ☎ 308 04 34

Miren, ☎ 305 40 11

Morsko, št. 1, ☎ 398 15 12, 398 15 11

Most na Soči, ☎ 388 70 11

Renče, št. 16, ☎ 305 32 19

Lekarna

Nova Gorica,

Goriška lekarna, Rejčeva ulica št. 2, ☎ 302 14 56;

Lekarna Šinigoj, Ulica Gradnikove brigade št. 47, ☎ 333 40 60

Ajdovščina, Cesta 5. maja št. 1, ☎ 366 11 08

Bovec, Kot št. 8, ☎ 388 60 26

Cerkno, Ličarjeva ulica št. 7, ☎ 377 50 90

Deskle, Srebrničeva ul. št. 23, ☎ 395 30 90

Dobrovo, Trg 25. maja št. 7, ☎ 395 95 66

Dornberk, Ulica Bojana Vodopivca št. 5, ☎ 301 76 96

Idrija, Lapajnetova ulica št. 59, ☎ 377 11 21

Kobarid, Trg svobode št. 3b, ☎ 388 50 77

Kromberk, Ulica Vinka Vodopivca št. 7, ☎ 333 13 77

Miren, ☎ 395 41 07

Morsko, št. 1, ☎ 395 12 23

Most na Soči, št. 52, ☎ 381 31 13

Solkan, Ulica Matije Doljaka št. 12, ☎ 333 33 10

Šempeter pri Gorici, Vrtojbenska cesta št. 15a, ☎ 393 67 90

Tolmin, Prešernova ulica št. 6, ☎ 381 14 80

Vipava, Cesta 18. aprila št. 8, ☎ 366 50 16

Reševalna postaja

Idrija, Ulica Otona Župančiča št. 3, ☎ 94

Nova Gorica, Rejčeva ulica št. 4, ☎ 94

Tolmin, Prešernova ulica št. 6, ☎ 94

Zgodovina

Po propadu langobardske kraljevine je prišlo Posočje v celoti v območje furlanske marke v okviru frankovske države. Po končanih madž. vpadih v 10. stol. se je okrepila moč oglejskega patriarhata, ki so postali tudi posvetni fevdalci in vladali do leta 1420, ko je njihova posestva zasedla Beneška republika. Leta 1001 je v darilni listini nemškega cesarja Otona III. zapisano, da poklanja oglejskemu patriarhu polovico naselbine, ki se v jeziku Slovanov imenuje Gorica.

Rodbina koroških fevdalcev se je v 12. stol. poimenovala po Gorici, goriška grofija je prvič omenjena leta 1217. Z dednimi pogodbami so po razpadu svetne oblasti oglejskega patriarhata leta 1420 območje zavzeli Habsburžani. V srednjem veku se je jezikovna meja ustalila na robu Furlanske nižine, Gorica je bila že od začetka narodnostno mešano območje. V letih 1508–1521 in 1615–1617 so se Benečani in Habsburžani dvakrat spopadli za posest v Posočju; slednji so uspeli obdržati goriško dediščino in razmejitev do propada beneške države 1797. Težke razmere na podeželju so povzročile družbene nemire: leta 1515 so se Tolminci pridružili slov. kmečkemu upor, 1556 so se uprli goriški kmetje, veliki kmečki upor leta 1713 na Tolminskem je zajel vse zahodno slov. ozemlje. Reformacijsko gibanje v Posočju so spodbudile pridige Primoža Trubarja leta 1563. Leta 1574 je bil ustanovljen goriški arhidiakonat, 1751 pa namesto ukinjenega oglejskega patriarhata goriška nadškofija. Leta 1751 se je goriški grofiji pridružilo bovško glavarstvo, tri leta pozneje pa gradiščanska grofija. Kot poknežena grofija Goriško-Gradiščanska je bila ena od 17 avstr. dežel, ki se je ohranila do razpada Avstro-Ogrske leta 1918. V letih 1809–1813 je bilo Posočje vključeno v Napoleonove Ilirske province, nato se je obnovila prejšnja oblast.

Posočje je leta 1860 dobilo deželno samoupravo z deželnim zborom. Slov. narodno gibanje se je pojavilo leta 1848, pozneje pa v čitalnicah in taborih, množičnimi zbori na prostem. Leta 1869 je bilo ustanovljeno slov. društvo Soča, 1873 pa Gorica. Konec 19. stol. je prišlo do razcepa med liberalci in katoliškim krogom. Leta 1913/14 je začela delovati v Gorici slov. klasična državna gimnazija, tudi nem.-slov. žensko učiteljsiše, med vojno še moško. Od konca maja 1915 do oktobra 1917 se je Posočje spremenilo v vojskovališče (12 soških ofenziv). Goriški pokrajinski odsek narodnega sveta je 1. novembra 1918 prevzel civilno in vojaško oblast nad Gorico in slov. delom Goriško-Gradišćanske dežele. Čez teden dni so deželo zasedle ital. čete na podlagi londoskega sporazuma iz leta 1915. Italijani so leta 1922 uveljavili skrajni nacionalizem, na Slovence so izvajali politične pritiske, kar je povzročilo množično odseljevanje. V zavesti slov. manjšine se je ohranila pripadnost k Primorski. Od 1941 se je iz osrednje Slovenije razširilo v Posočje oboroženo partizansko gibanje. Po končani 2. svetovni vojni je na podlagi pariške mirovne konference leta 1947 bil večji del Posočja pridružen matični domovini, manjši del z Gorico je pripadel Italiji. Leta 1947 se je začela graditi Nova Gorica, ki je postala novo središče Posočja.

Znamenja

Znamenja so nastala iz duhovnih, zlasti verskih vzrokov. Opominjajo na pomembne dogodke, zaobljube, prošnje in zahvale. Postavljena so ob cesti, na križpotjih, mostovih, na domačijah oz. parcelnih mejah, na mestu (tragičnega) dogodka ali zaobljube. Največ znamenj je zidanih v obliki kapelice z dvokapno (korčno) strešico. Niša kapelice je opremljena s plastiko svetnika ali poslikana (odprta kapelica s fresko poslikavo sv. Janeza Nepomuka na domačiji Favetti v Skriljah). Zidana slojna ali slopasta znamenja imajo po večini v zgornjem nivoju polkrožno nišo, ki je v več primerih tudi poslikana v tehniki freska (znamenje pri Lazarju v Idriji). Veliko znamenj v obliki niše je na vhodni strani stanovanjskih hiš, še več na glavnih fasadah gospodarskih poslopij, zlasti na hlevih in stebrih kozolca. V niši je pogosto (lesen) kipec sv. Florijana, zavetnika pred požari.

Lesena znamenja se pojavljajo v 19. stol., zlasti na Idrijskem in Cerkljanskem. Značilna so lesena razpela oz. križani na križu, ki ga varuje dvokapna strešica (Križani v Šebalskem gozdu v Godoviču). V Trenti so poleg kapelic značilne poslikane lesene table (Tožbarjevo znamenje), ki jih varuje lesena strešica. Na tablah je pogosto upodobljena nesreča. Kip Križanega ali poslikavo so ustvarili domači podobarji.

Med najstarejšimi kamnitimi znamenji je kužno znamenje v Volčah blizu Tolmina, ki sodi v tip stebrastih znamenj; je pomemben spomenik gorenjsko-primorskega poznogotskega kamnoseštva. Pri

ZNAMENJA

izbiri kraja za njegovo postavitvev je bil odločujoč vodni izvir, ki je še zdaj v uporabi kot vaški vodnjak. Gotsko znamenje Katarinca v Grgarju je eno redkih tabernakeljskih znamenj v Posočju. Znamenje, prvotno na drugi lokaciji, je bilo postavljeno v spomin na kugo. Eden najlepših primerov ljudske kamnoseške in kiparske umetnosti v Vipavski dolini je Petrov pil iz leta 1660 v Vrhpolju blizu Vipave; kamnito stebrasto znamenje je izklesano iz enega kosa kamna. Svojevrstno je kamnito stebrasto znamenje (svetilnik) na Predmeji, postavljeno po srednjeveških vzorih svetilnih stebrov.

Posebnost so štiri oltarna znamenja na Gočah blizu Vipave, nastala konec 17. stol. Posnemajo obliko kamnitih oltarjev oz. sestavljajo postaje štirih evangelijev ob procesiji sv. Rešnjega telesa. Izjemen je primer znamenja v Kanalskem Lomu. Izdelano je v obliki kamnite niše, delo ljudskega kiparja samouka Andreja Murovca; ta je tradicijo oblikovanja primorske kamnite baročne plastike pripeljal do srede 19. stol.

Živalstvo

V živalskem svetu Posočja sta enedemita metulja trentarski rjavček (*Erebia styx trentae*) in gorski apolon (*Parnassius apollo*) ter jamske živali. Z naseljevanjem tujih vrst, gradnjo elektrarn in onesnaževanjem vode je bilo jegulji (*Anguilla anguilla*) onemogočeno življenje v rečju Soče nad Gorico. Tod je doma soška postrv (*Trutta salmo marmoratus*), endemična ribja vrsta jadranskega povodja. V odmaknjenih delih so se ohranili genetsko čisti primerki, ki ob odstranjevanju tujih vrst ogrožajo soško postrv. Povsod v Posočju so pogosti črni močeradi (*Salamandra atra*), redkejša pa primorska žaba (*Rana latastei*); v kraških vodah živi močeril (*Proteus anguinus*). Med plazilci je zelo ogrožena močvirska želva sklednica (*Emys orbicularis*). Na prisojeh se pojavlja modras, visoko v gorah pa gad. Med kačami živi v reki Idrijci kobranka, ki sicer ni strupena, neprevidneže pa zaznamuje s smradom, ki se ga je težko znebiti.

V Posočju gnezdi veliko vrst ptičev, največji je planinski orel (*Aquila chrysaetos*) v Julijskih Alpah in na visokih kraških planotah. V okolico Krna prileta iskat hrano veliki beloglavi jastreb (*Gyps fulvus*), na brzicah so pogoste čaplje (*Ardea, sp.*), pozimi in zgodnji pomladi pa velike jate ščinkovcev (*Fringilla, sp.*) in velikih kormoranov (*Phalacrocorax, sp.*), ki priletijo z morja in povzročajo velike težave ribičem in ribogojnicam. V zadnjem desetletju 20. stol. se je precej povečalo število ogroženih skalnih golobov (*Columba livia*). Med velikimi živalmi so najštevilčnejši rastlinojedci: navadni jelen (*Cervus elaphus*), srna (*Capreolus capreolus*) in gams (*Rupicapra rupicapra*). Na posoških visokih kraških planotah je več območij rjavega medveda (*Ursus arctos*), občasno zaide sem tudi volk (*Canis lupus*), zelo pogosto se pojavlja lisica (*Vulpes vulpes*), redkeje jazbec (*Meles meles*) in druge kune (*Martes, s.p.*), divja mačka (*Felis silvestris*) in ris (*Lynx lynx*). V Soči in na njenih bregovih je redka vidra (*Lutra lutra*). V pogorju Mangarta svizci (*Marmota marmota*) z živiži prestrašijo planince.

Literatura

- Rado Bednařik, *Goriška in tržaška pokrajina v besedi in podobi*, Gorica 1932
- Lojzka Bratuž, *Iz goriške preteklosti*, Gorica 2001
- Vladimir Gradnik, *Krvavo Posočje*, Koper, Trst 1977
- Mitja Guštin, *Posočje v mlajši železni dobi*, Ljubljana 1991
- Gorazd Humar, *Kamniti velikan na Soči*, Nova Gorica 1996
- Anton Jerkič, *Pozdrav iz ...*, Nova Gorica 1999–2000
- Milica Kacin Wohinz, *Jože Pirjevec, Zgodovina Slovencev v Italiji 1866–2000*, Ljubljana 2000
- Milko Kos, *Urbarji Slovenskega Primorja 1–2*, Ljubljana 1948–1954
- Avguštin Lah, *Od vipavskih gričev do goriških Brd*, Ljubljana 1985
- Branko Marušič, *Nova Gorica*, Nova Gorica 1988
- Branko Marušič, *Skozi preteklost Goriške*, Nova Gorica 2001
- Anton Melik, *Slovensko Primorje*, Ljubljana 1960
- Inga Miklavčič Brezigar, *Nova Gorica*, Ljubljana 1998
- Inga Miklavčič Brezigar, *Občina Tolmin*, Ljubljana 1996
- Anton Muznik, *Goriško podnebje. Clima Goriense*, Ljubljana 2000
- Robi Peskar, *Gotska arhitektura na Goriškem. Stavbna delavnica (1460–1530)*, Nova Gorica 1999
- Lucia Pillon, *Gorizia e dintorni*, Gorizia 2000
- Mirko Ramovš, *Plesno izročilo od Slovenske Istre do Trente*, Ljubljana 1998–1999
- Simon Rutar, *Črtice iz poknežene grofije goriško-gradiške*, Gorica 1896 (faksimile 2000)
- Simon Rutar, *Poknežena grofija Goriško-Gradiščanska 1–2*, Ljubljana 1892–1893 (faksimile 1997)
- Marija Rutar, *Tolminska je pesem*, Tolmin 2000
- Simon Rutar, *Zgodovina Tolminskega*, Gorica 1882 (faksimile 1994)
- Sakralni spomeniki Primorske:** *Banjšice* (2001), *Batuje* (1992), *Gornja Branica* (1996), *Budanje* (1995), *Col*, *Sanabor* (1995), *Črni vrh nad Idrijo* (1994), *Drežnica*, *Koseč*, *Drežniške Ravne* (1995), *Gorenje Polje* (2001), *Marijino Celje nad Kanalom*, *Nekovo*, *Lig*, *Debenjče*, *Britof*, *Kobališče* (1995), *Orehovlje* (1997), *Mirenski Grad* (1991), *Most na Soči* (1992), *Kostanjevica/Nova Gorica* (1983), *Podkraj* (1997), *Velike Žabljce* (1998), *Vogrsko* (1993), *Mengorev* (1993), *Trtojba* (1994), *Sv. Ivana/Gorica* (1997), *Števerjan*, *Jazbine* (1996), *Sv. Višarje* (1996)
- Marko Simič, *Po sledeh soške fronte*, Ljubljana 1996
- France Stele, *Umetnost v Primorju*, Ljubljana 1960
- Ivan Stopar, *Gradovi na Slovenskem*, Ljubljana 1986
- Petra Svolišak, *Italijanska okupacija Posočja (od maja 1915 do oktobra 1917)*, Ljubljana 1997
- Peter Štih, *„Villa quae Sclavorum lingua vocatur Gorizia“*, Nova Gorica 1999
- Davorin Vuga, *Soška fronta 1915–1917. Isonzo front*, Maribor 1990
- Kulturni in naravni spomeniki Slovenije:** *Triglavski narodni park* (1), *Vrsno* (36), *Grad Rihemberk* (43), *Tolminski punt* (55/56), *Trenta* (61), *Park Juliana v Trenti* (65, 146), *Grad Kromberk* (75), *Šentviška planota* (107), *Travnik*, *Sv. Ignacij v Gorici* (111), *Štanjel* (125/126), *Vipavska dolina* (134), *Pilonova galerija* (135), *Idrijske Klavže* (136), *Vogrsko* (137), *Soška fronta* (171), *Bovške Kluže* (182 a), *Ajdovščina* (183)/
- Zbornik 10. zborovanja slovenskih geografov**, Tolmin–Bovec 1975, Ljubljana 1978
- Zbornik Primorske–50 let, Koper 1997

- A**
- Ajba **119**, 192
- Ajdovščina **36**, 37, 38,
39, 40, 41, 42, 43,
45, 46, 47, 48, 50,
51, 52, 59, 63, 70,
73, 77, 87, 89, 93,
97, 101, 103, 105,
108, 113, 125, 133,
136, 153, 154, 156,
157, 158, 160, 162,
169, 179, 181, 182,
189, 194, 200, 209,
210, 217, 218, 220,
221, 223
- Ajševica 97, **153**, 199
- Anhovo 45, 53, 95, 113,
119, 120, 121, 137,
152, 159, 179
- Arčoni **87**, 88
- Avče **119**, 121, 213
- Avsa **127**
- B**
- Bača pri Modreju **148**,
173, 174, 175, 182
- Bača pri Podbrdu **173**
- Banjšice 49, **73**, 74,
120, 181
- Barbana **79**, 104
- Bate **73**
- Batuje **37**, 40, 113, 213,
221
- Bavšica **54**, 170
- Bela **70**
- Belo **79**
- Biljana **79**
- Bilje 43, 44, 51, 98, 113,
125, 160, 177, **195**,
196, 200
- Bodrež **119**, 162
- Borjana **60**, 61, 62, 214
- Bovec 43, 45, 46, 50,
51, **53**, **54**, 55, 58,
64, 94, 98, 105, 116,
117, 126, 133, 157,
159, 161, 169, 170,
172, 176, 177, 179,
182, 186, 190, 193,
200, 202, 208, 210,
215, 216, 223, 224
- Branik 37, 39, 44, 51,
59, 98, 103, 179, 181,
182, 211, 220, 223
- Brdice pri Kožbani **79**
- Brdice pri Neblem **80**
- Brdo **87**
- Breg pri Golem Brdu **80**,
211
- Breginj **60**, 61, 62, 98,
113, 129, 131, 142,
162, 179, 180, 194,
223
- Brestje **80**
- Brezovk **80**
- Brje **37**, 39, 211
- Budanje **37**
- Budihni **87**
- Bukovica 42, 172, **196**
- Bukovo **66**, 67, 68
- Bukovski Vrh **197**
- C**
- Ceglo **80**, 83, 144, 189,
211
- Cerkljanski Vrh **66**
- Cerkno 45, 46, 50, 51,
65, **66**, 67, 68, 69,
98, 105, 113, 126,
133, 143, 149, 157,
160, 161, 169, 170,
172, 179, 182, 200,
209, 210, 222, 223,
224
- Cesta **37**, 44
- Col 44, 51, **70**, 71, 72,
76, 77, 78, 98, 182,
210
- Č**
- Čadrg **202**
- Čekovnik **222**
- Čeplez **67**
- Čepovan 51, **73**, 74, 75,
86, 87, 113, 146, 161,
176, 179, 182, 211,
223
- Čezsoča **54**, 64, 172,
185, 210, 216
- Čiginj **203**, 205, 207
- Črni Vrh 36, 45, 46, 51,
71, **76**, 77, 78, 108,
179, 182, 190, 211
- Črniče **37**, 179, 211
- D**
- Daber **197**
- Deskle 44, 45, 52, **119**,
121, 125, 200, 223,
224
- Doblar 92, 113, **120**,
142, 145, 146, 147,
152, 192, 205
- Dobravlje **37**, 40, 51,
126, 179
- Dobrovo 45, 46, 50, 52,
79, 80, 81, 82, 83,
85, 93, 97, 104, 132,
- 148, 161, 163, 179,
181, 210, 216, 223,
324
- Dolnje Cerovo **80**
- Dole **108**, 112
- Dolenja Trebuša 44, **86**,
182, 207
- Dolenje **38**, 40
- Dolenji Novaki **67**, 69
- Dolga Poljana **38**
- Dolgi Laz **146**
- Dolje **203**
- Dombrava **196**
- Dornberk 40, 46, 52, 59,
87, 88, 89, 170, 172,
179, 196, 221, 223,
224
- Draga 45, **88**
- Drežnica **90**, 170, 171,
181, 211, 215
- Drežniške Ravne **90**, 181
- Drnovk **80**
- Drobočnik **146**
- Duplje 44, **217**
- E**
- Erzelj **38**
- F**
- Fojana **80**, 132, 161, 189
- G**
- Gaberje **38**
- Gabrje **203**
- Goče 142, **218**, 220,
226
- Godovič 45, 78, 107,
108, 111, 112, 179,
180, 182, 187, 225
- Gojače **38**, 84, 85
- Golo Brdo 45, **80**, 144,
183
- Gonjače **81**, 82, 211
- Gore **108**
- Gorenja Kanomlja 141,
222
- Gorenja Trebuša **86**, 141,
207
- Gorenja vas **120**, 158
- Gorenji Log **146**
- Gorenji Novaki **67**, 211
- Gorenji Vrsnik **108**, 109
- Gorje **67**
- Gornje Cerovo **81**, 211
- Gorski Vrh **168**
- Govejk **108**
- Gozd 70, **71**
- Gradišče nad Prvačino
88

- Gradišče pri Vipavi 217, **218**
 Gradno **81**, 189
 Grahovo ob Bači 172, **173**, 179
 Grant 53, 141, **173**, 175
 Grgar 42, 44, 46, 49, **73**, 74, 158, 179, 186, 214, 226
 Grgarske Ravne **74**
 Grivče **38**
 Grudnica **146**
- H**
- Hlevnik **81**
 Homec **60**, 62
 Hrašče **218**
 Hruševlje **81**
 Hudajužna 170, **173**, 174, 175
 Hudi Log **134**
 Hum 80, **81**, 82, 83, 144
- I**
- Idrija 36, 44, 45, 46, 48, 50, 52, 69, 70, 76, 94, **107**, **108**, 109, 110, 111, 112, 113, 126, 137, 142, 143, 149, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 169, 172, 176, 179, 180, 182, 184, 194, 200, 202, 209, 210, 223, 224, 225
 Idrija pri Bači **146**
 Idrijska Bela **109**
 Idrijske Krnice **222**
 Idrijski Log **76**, 78
 Idrsko **127**
 Idršek **109**
 Imenje **81**, 82
- J**
- Jagršče **67**
 Javornik **77**
 Jazne **67**, 70
 Jelični Vrh 44, **109**
 Jesenica **67**
 Jevšček **128**, 144
 Jezerca **90**
- K**
- Kal 141, 152, **173**, 176
 Kal nad Kanalom 49, 74, **120**, 121, 179
 Kal-Koritnica **55**
 Kambreško **120**
 Kamnje **38**
 Kamno **203**
 Kanal 45, 46, 47, 50, 52, 64, 93, **118**, **119**, 120, 125, 133, 143, 157, 160, 179, 182, 192, 200, 213, 215
 Kanalski Lom **147**, 226
 Kanalski Vrh **121**
 Kanji Dol **77**
 Klavže 53, 92, **174**
 Kneške Ravne 141, **174**
 Kneža 44, 53, **174**
 Kobarid 42, 44, 45, 46, 52, 58, 60, 92, 98, 105, 113, 117, **126**, **127**, 128, 129, 130, 131, 132, 137, 138, 142, 148, 157, 159, 160, 162, 170, 176, 179, 182, 186, 190, 191, 192, 193, 200, 205, 223, 224
 Kojsko 81, **82**, 97, 171, 179, 189, 213, 215
 Korita **109**
 Korita na Krasu **134**
 Koritnica 42, **174**
 Kosec **90**, 211
 Kostanjevica na Krasu 47, 51, **134**, 135, 144, 179, 223
 Kovk **71**, 212
 Kozana **82**
 Kozarno 45, 47, **82**
 Kozaršče **203**
 Kozmerice **147**
 Kožbana **82**
 Kožmani **38**
 Krasno **82**, 189
 Kred **128**, 160
 Križna Gora **71**
 Krn **128**, 131, 161, 176
 Kromberk 43, 47, 74, 98, 104, 113, 148, **153**, 163, 209, 210, 224
 Kuk **174**
- L**
- Labinje **67**
 Ladra **128**, 131, 179, 190
 Lazec **68**
 Lazna **74**, 190
 Laznica **68**
 Ledine **109**, 212
 Ledinske Krnice **109**
 Lepena **55**, 170, 177
 Levpa **51**, 121
 Libušnje **128**
 Lig 113, 115, 120, **121**, 186, 190
 Lipa **134**, 135, 170
 Lisec **174**
 Livek **128**, 131, 132, 144, 170, 194
 Livške Ravne **128**, 132
 Ljubinj **176**, 203
 Log Čezsoški **55**
 Log pod Mangartom **55**, 58, 144, 159, 171, 179, 190, 193
 Logaršče **198**, 212
 Logje **60**, 62
 Loje **175**
 Lokavec 37, **39**, 71, 99, 171, 183, 215, 220
 Loke **154**
 Lokovec **74**, 142
 Lokve 71, **74**, 99, 139, 161, 162, 190, 199
 Lokvica **134**, 144
 Lome **77**, 78
 Lozice 142, **218**
 Lože 103, 212, **218**
 Lukežiči **88**, 212
- M**
- Magozd **90**
 Male Žablje **39**
 Malo Polje **71**
 Malovše **39**
 Manče 160, **218**
 Martinuči **88**
 Masore **222**
 Medana 80, **83**, 132, 148, 159, 162, 189, 190, 212
 Merljaki **88**, 196
 Miren 45, 47, 52, 88, 93, 99, 113, 125, **144**, **145**, 157, 162, 179, 196, 200, 221, 223, 224
 Mlinsko **129**
 Modrej **147**
 Modrejce **147**, 203
 Mohorini **88**
 Morsko **121**, 223, 224
 Most na Soci 42, 45, 46, 47, 52, 69, 70, 75, 86, 105, 142, 143, **145**, **146**, 160, 161, 179, 182, 184, 191, 192, 194, 214, 223, 224
 Mrzli Log **77**
 Mrzli Vrh **109**
- N**
- Nanos 136, 151, **218**
 Neblo 82, **83**, 84, 99, 132, 144
 Nemci **74**, 162
 Nova Gorica 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 65, 73, 74, 83, 87, 88, 89, 93, 96, 99, 105, 112, 113, 119, 120, 122, 123, 125, 127, 133, 138, 142, 144, 146, 147, 148, **152**,

153, 154, 155, 156,
157, 163, 172, 173,
179, 180, 181, 182,
191, 195, 196, 199,
200, 203, 205, 209,
210, 214, 215, 216,
220, 221, 223, 224,
225

Nova vas **134**

Novelo **134**, 160

Nozno **83**, 104

O

Obloke **173**, 175

Opatje selo 134, **135**,
144

Orehek **68**

Orehovica **219**

Orehovlje 99, **145**, 182

Osek **154**

Oševjek **88**

Otalež **68**, 70

Otlica 70, **71**, 182

Ozeljan **154**, 212, 213

P

Pečine 113, **198**, 199,
207

Pečnik **109**

Perati **129**

Petrovo Brdo **175**

Plače **39**, 40

Planina **39**

Planina pri Cerknem **68**

Plave 75, 79, 92, 113,
121, 192

Plešivo **83**, 144

Plužnje **68**

Plužna **55**, 170

Poče **68**

Podbela **61**, 62, 179

Podbrdo 45, 47, 52, 53,
170, **173**, 174, 175,
179, 182, 223

Podbreg **219**

Podgrič **219**

Podkraj 70, **71**, 72, 99,
106, 150

Podlanišče **69**

Podmelec 162, **175**

Podnanos 126, 136, 161,
170, 179, 213, 214,
218, **219**

Podpleče **69**

Podraga 171, **219**

Podsabotin **83**, 144

Police **69**

Poljane **69**

Polje **198**

Poljubinj 202, **204**, 212

Ponikve **198**, 199

Poreče **219**

Porezen 53, **175**

Postaja 99, **147**, 182,

211

Potoče **39**, 44

Potok **110**

Potok pri Dornberku **88**

Potoki **129**

Prapetno **204**, 212

Prapetno Brdo **198**

Predgrize **77**, 211

Predmeja 36, 39, 70, **71**,
74, 162, 170, 190,
200, 210, 226

Preserje 37, **59**, 212

Pristava 144, 153, **154**

Pristavo **83**

Prvačina 44, 47, **88**, 99,
125, 171, 172, 182,
196

R

Ravne **39**

Ravne pri Cerknem **69**

Ravnica **74**

Reka 42, **69**

Renče 47, 52, 87, 88,
89, 90, 113, 125, 145,
179, 196, 200, 223

Renški Podkraj **89**

Robič 127, **129**, 130,
133, 144, 182

Robidišče 60, **61**, 62,
131, 142, 144

Roče **147**

Ročinj 99, 114, 120,
121, 162, 179

Rožna Dolina 45, 99,
144, 153, **154**, 159,
169, 209, 211

Rut 141, **175**

S

Saksid 87, **89**

Sanabor **72**, 220

Sedlo **61**, 62, 214

Sela na Krasu 134, **135**,
212

Sela nad Podmelcem **176**

Sela pri Volčah 192, 193,
204, 214

Selce **204**

Selišče **204**

Selo 37, 39, 51, 158,
213, 221

Senik **84**

Seniški Breg **122**

Skrilje **40**, 225

Slap 99, 159, 177, 189,
212, 213, 217, **219**

Slap ob Idrijci 44, **148**,
160, 179, 198

Slapnik **84**

Slavče **84**, 189

Smast **129**, 131

Snežatno **84**, 212

Snežeče **84**

Soča **56**, 170, 179, 193,
212, 216

Solkan 42, 43, 45, 47,
50, 52, 64, 81, 83,
87, 92, 96, 99, 105,
113, 125, 133, 144,
148, 152, 153, **155**,
159, 160, 161, 162,
179, 181, 186, 191,
199, 200, 214, 216,
224

Spodnja Branica 41, **59**,
212

Spodnja Idrija 44, 45, 47,
52, 100, **110**, 111,
112, 113, 126, 141,
169, 170, 179, 187,
211

Spodnja Kanomlja **110**

Spodnji Vrsnik 108, **110**

Srednja Kanomlja 100,
110, 212

Srpenica **56**, 57, 58, 86,
125, 179, 191

Stanovišče **61**, 62

Stara Gora **155**

Staro selo 60, 61, 100,
129

Steske **59**

Stomaž **40**, 151

Stopnik **88**, 185, 186

Straža **69**, 182, 212

Strmec **77**, 100

Strmec na Predelu **56**,
209

Stržišče 141, **176**

Sužid 129, **130**

Svino **130**

Š

Šebrelje 112, **222**

Šempas 45, 51, **155**,
179, 212, 215

Šempeter pri Gorici 37,
42, 44, 45, 47, 51,
52, 87, 100, 113, 125,
134, 144, 153, 157,
158, 179, 181, 189,
195, 196, 200, 209,
211, 215, 221, 223,
224

Šentviška Gora **197**, 199

Šlovrenc **84**

Šmarje **40**, 41, 162

Šmartno 47, 79, 82, **84**,
85, 97, 142, 190

Šmaver 144, **156**

Šmihel 44, **156**, 212,
213

T

Tabor **89**, 142, 212

Temljine 159, **176**

Temnica **135**

Tevče **40**
Tolmin 42, 44, 45, 47,
48, 50, 52, 53, 64,
94, 95, 100, 105, 113,
117, 119, 120, 122,
126, 132, 138, 139,
143, 147, 148, 152,
157, 158, 161, 163,
172, 175, 176, 177,
179, 181, 182, 186,
192, 193, 194, 199,
200, **202**, 203, 205,
206, 207, 209, 211,
213, 216, 223, 224
Tolminske Ravne 176,
204
Tolminski Lom 139, 146,
148
Travnik **70**
Trebenče **70**
Trenta 47, **57**, 141, 148,
172, 185, 209, 212,
225
Trnovo **74**, 92, 100, 179
Trnovo ob Soči 64, 125,
130, 171, 191, 216
Trtnik **176**

U
Ukanje **122**
Ustje 36, **40**, 100

V
Vedrijan **84**, 96, 176,
189, 190
Velike Žablje 39, **40**, 41,
100, 103, 214
Vipava 36, 37, 38, 41,
44, 45, 47, 50, 51,
64, 100, 103, 106,
126, 150, 157, 159,
160, 163, 172, 179,
182, 186, 200, 213,
214, 215, **217**, 218,
219, 220, 223, 224,
226
Vipavski Križ 36, 37, 39,
40, **41**, 65, 103, 142,
162, 194, 214, 220
Vipolže 45, 82, **85**, 104,
132, 144, 163, 172,
189, 214
Višnje 70, **72**
Višnjevik **85**, 104, 132,
189
Vitovlje 100, 115, **156**,
182, 186, 212, 213,
214
Vodice 70, **72**, 106
Voglarji **75**
Vogrsko 100, 104, 158,
176, **196**, 215
Vojsko 100, 111, 149,
170, 212, **221**

Vojščica **135**
Volarje **204**, 214
Volčanski Ruti 118, 203,
205, 207
Volče 44, 147, 182, 186,
194, **205**, 225
Volčja Draga 113, 136,
179, **196**, 221
Vrhovlje pri Kojškem 79,
81, **85**, 213
Vrhovlje pri Kožbani **85**
Vrhpolje 36, 72, 100,
161, 217, **220**, 226
Vrsno **130**, 148, 159,
190
Vrtoče **145**
Vrtojba 37, 43, 44, 45,
48, 52, 125, 144,
160, 181, 182, **197**,
200, 211, 215
Vrtovče 40, **41**
Vrtovin **41**

Z
Zadlaz-Čadrg **205**
Zadlaz-Žabče **205**
Zadlog **77**, 100
Zakojca **70**, 149, 158,
212
Zakraj **199**
Zakriž **70**
Zali Breg **85**
Zalošče 87, **89**, 136, 212
Zapotok **122**
Zatolmin **205**
Zavino **41**
Zavratec **111**
Zemona 42, 100, 103,
214, 215, 217, **220**
Znojile **176**

Ž
Žabče 204, **206**
Žaga **57**, 139, 160, 172,
177, 191
Žagolič **72**
Žapuže **41**, 158, 213
Žigoni 47, **89**
Žirovnica **111**

Posočje 33
Popotnica 35

A

Ajdovščina 36
Arheologija 42
Avto 42

B

Banjšice 49
Banka 50
Baška grapa 53
Bovec 53
Bovško 57
Branik 59
Breginj 60
Breginjski kot 61
Brezno 62
Burja 63

C

Camping 64
Cerkev 64
Cerkljansko hribovje 65
Cerkno 66
Col 70

Č

Čepovan 73
Čepovanski dol 75
Čipkarstvo 75
Črni Vrh 76
Črnovška planota 78

D

Dobrovo 78
Dolenja Trebuša 86
Dolina 86
Dornberk 87
Drežnica 90

E

Elektrana 92

G

Galerija 93
Geologija 94
Gledališče 96
Goriška Brda 96
Goriško polje 97
Gostišče 97
Gozd 100
Grad 103

H

Hotel 105
Hrušica 106

I

Ildrija 107
Ildrijsko hribovje 111
Igralnica 112

Industrija 113
Izvir 113

J

Jedi 115
Jezero 115
Julijske Alpe 116

K

Kambreško 118
Kanal 118
Klavže 122
Kmetijstvo 123
Knjižnica 125
Kobarid 126
Kobariško 130
Kolonat 131
Kolovrat 132
Kopališče 133
Korita 133
Kostanjevica na
Krasu 134
Krajinska podoba 135
Kras 138
Kraška jama 139

L

Ledenica 140
Ljudsko stavbarstvo 141
Lov 142

M

Mejni prehod 144
Miren 144
Most na Soči 145
Muzej 148

N

Nanos 150
Naravna dediščina 151
Narečja 151
Nova Gorica 152

O

Občina 157
Osebnosti 158

P

Park 163
Planinske postojanke 163
Planinsko pašništvo 167
Planinske poti 168
Plaz 170
Ples 171
Podbrdo 173
Podnebje 176
Podor 178
Pošta 179
Potres 179
Prebivalstvo 180
Prireditve 181
Promet 182

R

Rastlinstvo 183
Ribolov 183
Romarstvo 186
Rovtarsko hribovje 186
Rudnik živega srebra v
Ildriji 187

S

Sadjarstvo 189
Slap 190
Smučanje 190
Soča 190
Soška fronta 192
Soški ledenik 193
Spravilo lesa 194

Š

Šempeter pri Gorici 195
Šentviška Gora 197
Šentviška planota 199
Šport 199

T

Telefon 201
TIGR 201
Tolmin 202
Tolminsko 206
Toplotni in rastlinski
obrat 207
Trebuša 207
Trenta 208
Trgovina 208
Triglavski narodni
park 209
Trnovski gozd 210
Turistična agencija 210
Turistična kmetija 211

U

Umetnostni
spomeniki 213

V

Veslaštvo 216
Vinogradništvo 216
Vipava 217
Vipavska brda 220
Vipavska dolina 220
Vojsko 221

Z

Zdravstvo 223
Zgodovina 224
Znamenje 225

Ž

Živalstvo 227

Literatura 228

Občina
BOVEC

Občina Bovec (367 km², 3132 preb.) obsega osrčje Triglavskega narodnega parka v povirju Soče s slikovitimi alpskimi dolinami Trenta, Lepena, Bavščica in Koritnica. Tu se zelenomodra Soča pretaka v koritih, brzicah in tolmunih ter ustvarja izjemne pogoje za kajakaše in ribiče. Poleti je Bovec idealno izhodišče za planinske ture v Julijske Alpe, pozimi pa oživi visokogorsko smučišče na Kaninu (2300 m), do koder je speljana 6 km dolga žičnica. V Kaninskem pogorju so zanimive visokogorske kraške oblike reliefa; tu so izjemno globoke kraške jame (Čehi II, Črnelsko brezno), močni kraški izviri Boka, Smica in mogočen slap Boka. V Trenti je alpski botanični vrt Juliana.

① OBČINA, Trg golobarskih žrtev 8, 5230 Bovec, ☎ 384 19 00.
e-mail: obcina.bovec@siol.net

Občina
KOBARID

Občina Kobarid (193 km², 4436 preb.) obsega najzahodnejši del Slovenije v zgornjem posočju med Krnom (2244 m) na vzhodu ter Kukom (1243 m) in Matajurjem (1642 m) na zahodu; severni del občine sega v Triglavski narodni park (3 kraška jezera, botanične posebnosti), Berginjski kot na zahodu je po potresu leta 1976 popolnoma prenovljen. V tem delu je Soča ujeta v slikovita korita, potok Podmlaka in pritok Kozjak karasita slapova, nad naseljem Krn je skalna goba. Nad Kobaridom je odkrit poznoantični Tonovcov grad, v cerkvi na Koseču pa freske iz 14. stol. Ostaline velikega vojskovašišča v 1. svetovni vojni so zbrane v Kobariskem muzeju (nagrada sveta Evrope leta 1993); naokoli Kobarida je speljana zgodovinska učna pot, na soške bitke spominjata tudi muzejska zbirka Botognica in kostnica na griču Sv. Anton. V Breginju je zanimiva etnološka zbirka, na Robidišču je ohranjena črna kuhinja. Možnosti za prostčasovne dejavnosti: ribolov, pohodništvo, rafting, jadralno padalstvo. Na voljo so turistične kmetije, družinski hotel v Kobaridu, avtokampi ob Soči in Nadiži; kulinarčna posebnost so kobariški štruklji.

① OBCINA, Trg svobode 2, Kobarid, ☎ 389 92 00,
e-mail: obcina.kobarid@siol.net

Občina
TOLMIN

Občina Tolmin (381 km², 12028 preb.) obsega zgornje Posočje ob Bači, Tolminki in spodnjem toku Idrijce. Na severu sega v Triglavski narodni park do Spodnjih bohinjskih gor, na jugu do visoke planote Banjšica na zahodu pa do mejnega Kolovrata. V Tolminski kotlinici se je pod Kozlovim robom (428 m) oblikovalo občinsko središče Tolmin. Na potokih Soče (Godiča, Tolminka, Zadlaščica) so slikoviti slapovi, divja dolina Trebuščice je primer iz nekdanjih avstro-ogrskih učbenikov. V občini je znanih več kraških jam (Pološka jama nad Tolminko, Jama pod Smoganico na Banjšicah, Kendova jama na Šentviški planoti) in zanimivih rastlinskih vrst. Iz prizorišč obeh svetovnih vojn so ostala številna pokopališča, znamenja in pomniki. Tolmin je izhodišče za gorske in alpinistične ture, ugodni zračni tokovi privabljajo zmajarje in jadralne padalce, stare vojaške ceste pa gorske kolesarje. Reka Soča in njeni pritoki so bogati s postrvmi in lipani; priljubljeni so vodni športi (kajak, rafting). Mesto Tolmin ima vse kar potrebujejo obiskovalci za dobro počutje.

① OBČINA, Ulica padlih borcev 18, 5220 Tolmin, ☎ 381 95 00
e-mail: obcina.tolmin@siol.net

Občina

NOVA GORICA

Občina Nova Gorica (309 km², 30151 preb.) ob iztekih Soške in Vipavske doline obsega na severu tudi del kraških visokih planot Banjšice in Trnovski gozd. Občinsko središče se je oblikovalo po razmejitvi leta 1947, ko so velike sile prisodile mesto Gorica k Italiji. Nova Gorica se je razvila v gospodarsko, kulturno, izobraževalno in trgovsko središče občine in Posočja sploh. Tople zračne gmote z morja omogočajo gojenje mediteranskih kultur, zlasti zgodnje zele-njave, sadja in vinske trte. Naravne vrednote občine so park Rafut z eksotičnim drevjem v Novi Gorici, gozd Panovec in Velika Ledena jama v Paradani v Trnovskem gozdu. Med številnimi kulturnimi spomeniki izstopajo: bazilika Sv. Gora na Skalnici, frančiškanski samostan s knjižnico in grobnico zadnjih potomcev francoske kraljeve rodbine Bourbonov na Kostanjevici, grad Kromberk z Goriškim muzejem, grad Rihemberk iz 13. stol. nad Branikom, cerkev Marijinega vnebovzetja nad Vitovljami, dvorec Vogrsko z možnimi zasnovami iz leta 1524, železniška postaja Nova Gorica iz leta 1906, najstarejša javna stavba, in sledovi soške fronte pod Skalnico. V občini so izjemne možnosti za sprehode, kolesarjenje, jahanje, jadrnalno padalstvo in vodne športe na Soči. Označena vinska cesta spodnje Vipavske doline opozarja na vrhunska vina in kulinarične dobrote občine.

① Turistično informacijski center, Bevkov trg 4, 5000 Nova Gorica, ☎ 330 46 00, e-mail: tztic@siol.net

Občina

ŠEMPETER-VRTOJBA

Občina Šempeter-Vrtojba (15 km², 6196 preb.) obsega jugovzhodni del Goriškega polja ob Vrtojbeci, na zahodu jo omejuje državna meja z Italijo, na vzhodu pa oboblja gričevje Stara gora (Markov hrib, 227m). Sestavljata jo nekdanji goriški predmestni naselji Šempeter pri Gorici in Vrtojba, ki se po razmejitvi leta 1947 razvijata kot samostojni naselji, od 1999 združeni v samostojno občino. Zavetna lega z ugodnimi vplivi sredozemskih zračnih gmot in rodovitno Goriško polje omogočajo cvetličarstvo in pridelovanje zgodnje zelenjave. Tu so se po 2. svetovni vojni razvile velike tovarne, ki so se po preoblikovanju v devedesetih letih spremenile večinoma v obrtne obrate in prodajalne trgovskega blaga. V Šempetru pri Gorici se je razvilo zdravstveno središče Goriške s splošno bolnišnico. Za rekreacijo je pomben Športni center HIT; v kraju je hotel in več privlačnih gostišč. Občino sekata hitra cesta in železniška proga; tu sta mednarodna prehoda z mejnimi službami.

- ① OBČINA, Cesta goriške fronte 11, 5290 Šempeter pri Gorici,
☎ 335 10 00,
e-mail: obcina.sempeter-vrtojba@siol.net

LITHOTEAM & Co

d.o.o.

Celje, Bevčeva 3 ☎ 490 60 80, 490 60 81

fax: 545 28 51, e-mail: lithoteam@siol.net

SKENIRANJE NA TANG● SCANNERJU

RAČUNALNIŠKA OBDELAVA SLIK, TEKSTA, BARVNA KOREKTURA,
RETUŠA, PRELOM IN PREVZEM PRELOMA TEKSTA IN DRUGIH
GRAFIČNIH ELEMENTOV IZ RAZLIČNIH PODATKOVNIH MEDIJEV
ZA MACINTOSH IN PC.

BARVNI PRINTI, NAREJENI Z BEST COLOR RIP-OM,
PRINTANI NA TISKALNIKU
EPSON Stylus COLOR 1520.

OSVETLJEVANJE Z AGFA TAIPAN RIP-OM IN OSVETLJEVALNO
ENOTO AGFA SELECT SET 7000
DO FORMATA 55 X 65 CM ZA VSE VRSTE TISKA.

ANALOŽNI POSKUSNI ODTIS DU PONT CROMALIN.

Radgonske gorice

GORNJA RADGONA
9250 Gornja Radgona
Jurkovičeva 5-9
Tel.: 069/61 321
Faks.: 069/64-85-10

Podjetje Radgonske gorice prideluje grozdje iz vinogradov, ki so zasajeni po prisojnih legah severozahodnega dela Slovenskih goric. Pridelujejo kvalitete vinske sorte, kot so: renski rizling, beli pinot, traminec, šipon in druge sorte. V vinski kleti, znani po proizvodnji penečih vin, predeluje grozdje iz lastnih in zasebnih vinogradov. Neguje in stekleniči vino ter ga dostavlja do potrošnika. Pripravlja penine po šampanjski metodi in po metodi Charmat.

Vrhunska kvaliteta traminca in izredna kvaliteta penečih in ostalih vin iz te kleti je že dobila številna visoka mednarodna priznanja. Organizira strokovno vodene ogledne proizvodnje penin, stare vinske kleti in degustacije vrhunskih vin.

Champion '93, '97, '98

Champion Split '98, '99

Zlata medalja BORDEAUX '98

*Zlata medalja
za Zlato radgonsko
penino 1994 na
svetovnem vinskem
sejmu v Bruslju*

*Srebrna medalja
za Zlato radgonsko
penino 1995 -
Chardonnay Blanc
1995 na mednarodnem
sejmu v Parizu*

Slovenija total

SLOVENIJA V DVANAJSTIH KNJIGAH

CELOSTNA PODOBA NOVE EVROPSKE DRŽAVE
V VEČ JEZIKIH

IZČRPNNA PREDSTAVITEV POKRAJIN V BESEDI IN SLIKI

PREGLEDEN ZEMLJEVID OBMOČJA

OPIS NARAVNE IN KULTURNE DEDIŠČINE

VSEBINSKI IN KRAJEVNI VODNIK

NEPOSREDNA INFORMACIJA O VSEH DOGAJANJIH

POMURSKA ZALOŽBA
IN
ZRC

KOLOFON

Zbirka *Slovenija* *total*

Zasnova zbirke
Bela Sever

POSOČJE A–Ž
Enciklopedični priročnik za popotnika

Avtorji
Pavla Jarc
Drago Kladnik
Daniel Rojšek

Avtorji posameznih gesel
Dragica Boškin, Rafaela Dolenc, Dušan Jug, Branko Marušič, Bibijana Mihevc, Zvonka Peček, Bela Sever, Andrejka Ščukovt, Zarja Trkman, Peter Valič

Uredil
Bela Sever v sodelovanju z Bibijano Mihevc

Fotografije izbrala in uredila Edita Kobe

Fotografije
Slavko Ciglencečki, Željko Cimprič, Igor Cvetko, Marjan Garbajs, Jože Hanc, Bogdan Kladnik, Marjan Krušič, Andrej Mihevc, Miha Pavšek, Ciril Mlinar, Marko Simič, Peter Valič, Marko Zaplatil

Zemljevid
Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU

Prelom, fotoliti
LithoTeam & Co. d.o.o., Celje

Založila in izdala
Založba ZRC, ZRC SAZU
Ljubljana

Za založbo
Oto Luthar

Glavni urednik
Vojislav Likar

Izdano v sodelovanju s Pomursko založbo d. d., Murska Sobota.

Tisk
LithoTeam & Co. d.o.o., Celje 2002

Digitalna različica (pdf) je pod pogoji licence CC BY-NC-ND 4.0 prosto dostopna: <https://doi.org/10.3986/961635857X>

Slovenija total

ISBN-961-6358-57-X

9 789616 358576